

Contents

I. EDITORIAL

A PHILOSOPHICAL AND LEGAL PERSPECTIVE ON "ROBOT RIGHTS"	
Gina PALADI	7

II. STUDIES, ARTICLES, OPINIONS

CLIMATE CHANGE AND GENERAL INTERNATIONAL LAW	
Mircea M. DUȚU-BUZURA	13

DONATION REPORT - PART II	
Ioana NICOLAE	23

ISSUES RELATING TO THE CIVIL PARTY AND THE CIVILLY LIABLE PARTY AS PARTIES IN CRIMINAL PROCEEDINGS	
Gheorghe-Iulian IONIȚĂ	29

MINOR'S ASSESSMENT REPORT - STUDY ON THE CORRELATION OF THEORETICAL PROVISIONS WITH NATIONAL PRACTICE	
Andreea-Lucia RUS	40

CONSTITUTIONAL REQUIREMENTS WITH REFERENCE TO LOCAL AUTONOMY	
Anca-Jeanina NIȚĂ	66

EDUCATIONAL MEASURES IN THE CONTEXT OF EXECUTION OF PRISON SENTENCE - LEGAL FRAMEWORK OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	
Sergiu CERNOMOREȚ, Andrei NASTAS	77

ADMINISTRATIVE LIABILITY IN THE LAWS OF UKRAINE AND ROMANIA	
Laura BZOVA, Oleksandr SAVKA	88

UNFAIR AND AGGRESSIVE COMMERCIAL PRACTICES IN RELATIONS WITH CONSUMERS, REGULATED BY O.U.G. NR. 58/2022	
Camelia Spasici	93

SOFTWARE AS A SERVICE – SAAS – Diana-Alexandra SAVA	108
THE ORGANIC REGULATIONS. A PAINFUL STEP TOWARDS MODERNISING THE COUNTRY Ion IFRIM, Mihaela Shilbaya MATEI	117
GOOD FAITH AND STANDARDS OF CONDUCT IN PELASGIANS IN THE LIGHT OF DENSUS THEORIES George VLĂESCU	128
CONSIDERATIONS REGARDING THE REGULATION OF THE CREATION, ARRANGEMENT AND HOMOLOGATION OF PEDESTRIAN TOURISM ROUTES IN ROMANIA Mihai-Bogdan IONESCU-LUPEANU	146
III. Legislative News	155
IV. Case-law of the High Court of Cassation and Justice	182

Cuprins

I. EDITORIAL

O PERSPECTIVĂ FILOSOFICĂ ȘI JURIDICĂ ASUPRA „DREPTURILOR ROBOȚILOR” Gina PALADI	7
---	---

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

SCHIMBAREA CLIMATICĂ ȘI DREPTUL INTERNAȚIONAL GENERAL Mircea M. DUȚU-BUZURA	13
RAPORTUL DONAȚIILOR – PARTEA A II-A Ioana NICOLAE	23
ASPECTE PRIVIND PARTEA CIVILĂ ȘI PARTEA RESPONSABILĂ CIVILMENTE CA PĂRȚI ÎN PROCESUL PENAL Gheorghe-Iulian IONIȚĂ	29
REFERATUL DE EVALUARE A MINORULUI – STUDIU PRIVIND CORELAREA PREVEDERILOR TEORETICE CU PRACTICA NAȚIONALĂ Andreea-Lucia RUS	40
EXIGENȚE CONSTITUȚIONALE PRIVIND AUTONOMIA LOCALĂ Anca-Jeanina NIȚĂ	66
MĂSURILE EDUCATIVE ÎN CONTEXTUL EXECUTĂRII PEDEPSEI ÎNCHISORII - CADRUL LEGAL AL REPUBLICII MOLDOVA Sergiu CERNOMOREȚ, Andrei NASTAS	77
RĂSPUNDEREA ADMINISTRATIVĂ, ÎN LEGILE UCRAINEI ȘI ALE ROMÂNIEI Laura BZOVA, Oleksandr SAVKA	88
PRACTICI COMERCIALE INCORECTE ȘI AGRESIVE ÎN RAPORTURILE CU CONSUMATORII, REGLEMENTATE PRIN O.U.G. NR. 58/2022 Camelia Spasici	93

SOFTWARE CA SERVICIU – SAAS – Diana-Alexandra SAVA	108
REGULAMENTUL ORGANIC. UN PAS DUREROS SPRE MODERNIZAREA ȚĂRII Ion IFRIM, Mihaela Shilbaya MATEI	117
BUNA-CREDINȚĂ ȘI STANDARDELE DE CONDUITĂ LA PELASGI, ÎN LUMINA TEORIILOR DENSUȘIENE George VLĂESCU	128
CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA REGLEMENTAREA CREĂRII, AMENAJĂRII ȘI OMOLOGĂRII TRASEELOR DE TURISM PEDESTRU ÎN ROMÂNIA Mihai-Bogdan IONESCU-LUPEANU	146

III. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

REGULAMENTUL DE AVIZARE, RECEPȚIE ȘI ÎNSCRIERE ÎN EVIDENȚELE DE CADASTRU ȘI CARTE FUNCİARĂ – MODIFICĂRI (ODGANCPI NR. 13/2023) Redacția Pro lege	155
LEGEA NR. 50/1991 PRIVIND AUTORIZAREA EXECUTĂRII LUCRĂRIILOR DE CONSTRUCȚII – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 21/2023) Redacția Pro lege	159
CODUL FISCAL – COMPLETĂRI (LEGEA NR. 34/2023) Redacția Pro lege	161
INSTITUIREA STĂRII DE ALERTĂ EPIDEMIOLOGICĂ DETERMINATE DE GRIPĂ (INSTRUCȚIUNEA NR. 161/2023) Redacția Pro lege	163
O.U.G. NR. 195/2002 PRIVIND CIRCULAȚIA PE DRUMURILE PUBLICE – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 1/2023) Redacția Pro lege	166
LEGEA NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 32/2023) Redacția Pro lege	168

CODUL FISCAL – COMPLETĂRI (LEGEA NR. 39/2023)
Redacția Pro lege.....170

**LEGEA NR. 290/2004 PRIVIND CAZIERUL JUDICIAR – COMPLETĂRI
(LEGEA NR. 3/2023)**
Redacția Pro lege.....172

**LEGEA ARHIVELOR NAȚIONALE NR. 16/1996 ȘI CODUL MUNCII –
MODIFICĂRI (LEGEA NR. 26/2023)**
Redacția Pro lege.....173

**REVIZUIREA RATEI DE ACTUALIZARE CE VA FI UTILIZATĂ LA
ATRIBUIREA CONTRACTELOR DE ACHIZIȚIE PUBLICĂ ÎN ANUL
2023 (OPANAP NR. 177/2022)**
Redacția Pro lege.....176

**SENT. CIV. NR. 138/2020 A C. AP. CLUJ PRIVIND ANULAREA ART. 20
ALIN. (1) DIN ANEXA NR. 1 A OMS NR. 119/2014 PENTRU
APROBAREA NORMELOR DE IGIENĂ ȘI SĂNĂTATE PUBLICĂ
PRIVIND MEDIUL DE VIAȚĂ AL POPULAȚIEI**
Redacția Pro lege.....179

IV. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

RIL
**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 27/2022 (M. OF. NR. 64/26.01.2023):
ART. 173 ALIN. (2), ART. 174 ȘI ART. 180 DIN LEGEA NR. 85/2014
PRIVIND PROCEDURILE DE PREVENIRE A INSOLVENȚEI ȘI DE
INSOLVENȚĂ**
Redacția Pro lege.....182

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 24/2022 (M. OF. NR. 77/30.01.2023):
ART. 1 ALIN. (1) DIN H.G. NR. 1086/2004 PENTRU STABILIREA
SPORURILOR SPECIFICE ȘI A DREPTURILOR DE DIURNĂ, CAZARE ȘI
HRANĂ CUVENITE PERSONALULUI PARTICIPANT LA MISIUNI ÎN
AFARA TERITORIULUI STATULUI ROMÂN**
Redacția Pro lege.....184

HP
**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 78/2022 (M. OF. NR. 51/18.01.2023):
ART. 335 ALIN. (2) DIN CODUL PENAL**
Redacția Pro lege.....186

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 80/2022 (M. OF. NR. 54/19.01.2023):
ART. 73[^]1 ALIN. (13) DIN LEGEA NR. 7/2006 PRIVIND STATUTUL
FUNȚIONARULUI PUBLIC PARLAMENTAR

Redacția Pro lege.....188

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 79/2022 (M. OF. NR. 61/25.01.2023):
ART. 497 DIN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ

Redacția Pro lege.....192

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 73/2022 (M. OF. 72/27.01.2023):
ART. 5 ALIN. (1) LIT. A) ȘI LIT. B) TEZA FINALĂ DIN LEGEA
NR. 309/2002

Redacția Pro lege.....195

I. EDITORIAL

O PERSPECTIVĂ FILOSOFICĂ ȘI JURIDICĂ ASUPRA „DREPTURILOR ROBOȚILOR”

Notar public *Gina PALADI*

Ce este un robot sau cine este el? Care este diferența dintre un mecanism și o ființă vie, aici incluzând toate ființele vii. Suntem creați și suntem și noi, oamenii, creatori? Care este diferența dintre condiția umană și condiția unei creații umane, adică un robot? Care este deosebirea dintre un robot care execută acțiuni mecanice și un robot dotat cu inteligență artificială (IA), ce se „supune” algoritmilor din propria sa programare? Ne putem aroga ipostaza de „mici zei” care pot controla totul, destinul fără teama de fatalitate? Ce drepturi ar trebui să aibă un om, un robot și o ființă umană care a primit avantajele avalanșei evoluției științifice?

Demersul nostru în legătură cu aceste interogații ontologice pornește de la două premise fundamentale ale istoriei cunoașterii umane.

În primul rând, este binevenită lucrarea filosofului Immanuel Kant intitulată „Bazele metafizicii moravurilor” (în unele traduceri din limba germană, „Bazele metafizicii moralei” sau „Întemeierea metafizicii moravurilor”) în care sunt descrise două așa-numite imperative: imperativul ipotetic și imperativul categoric. În ceea ce privește imperativul ipotetic vorbim despre utilizarea rațiunii într-un scop bun sau rău, dar și utilizarea propriei rațiuni spre atingerea binelui personal doar ca mijloc spre atingerea acestui scop.

La rândul său, imperativul categoric se referă la o altă temă îndelung discutată, cea a liberului arbitru, aceea care se referă la acțiunea omului prin care, în mod necondiționat, vizează o paradigmă ce descrie scopul în sine, acela al binelui, nu o dorință personală. *Omul, în integralitatea sa, nu poate fi doar o unealtă, ci un scop în sine.*

A doua premisă face referire la scrierile unui cunoscut autor de literatură science-fiction, Isaac Asimov, cel care a definit cele trei legi ale roboticii. *Aceste legi pot fi supuse unor numeroase discuții ce pot echivala cu „Dialogurile” din tinerețea lui Platon în care acesta descrie moșirea adevărului prin întrebări și răspunsuri ce ne apropie de acesta, de adevăr. Aceste trei legi sunt adresabile mai degrabă creatorului.*

Le vom transcrie *ad litteram*:

1. Un robot nu are voie să pricinuiască vreun rău unei ființe umane sau, prin neintervenție, să permită ca unei ființe omenești să i se facă un rău;

2. Un robot trebuie să se supună ordinelor date de către o ființă umană, atât timp cât ele nu intră în contradicție cu Legea 1;

3. Un robot trebuie să-și protejeze propria existență, atât timp cât acest lucru nu intră în contradicție cu Legea 1 sau Legea 2.

Rămâne aceeași întrebare: Omul este creator care a fost creat sau un creator în sine? Din această perspectivă putem reformula legile lui Isaac Asimov:

1. Unui robot îi este interzis să facă rău unui om sau unui grup de oameni prin absența acțiunii, dar și prin lipsa conștiinței de sine;

2. Un robot care a dobândit conștiință de sine și implicit conștiință, poate avea liber arbitru doar cu respectarea Legii 1;

3. Un robot cu conștiință de sine însuși își va apăra propria sa integritate ținând cont de Legile 1 și 2.

Dincolo de aceste aspecte este necesară o posibilă redefinire a acestor trei legi și din perspectiva conceptului de stat, ca națiune, ca teritoriu, cultură, spiritualitate, economie, natură, resurse, potențial și, mai ales, integritate morală în consecința eticii și a stabilirii unui set de reguli ce subliniază ceea ce punctează fără urmă de tăgadă un simț universal – **bunul simț**. Din această perspectivă, în mod firesc, vom aborda și alți factori ce transpun în mod ineluctabil conceptele de drepturi de bază sau, de ce nu, universale ale inteligenței artificiale.

Religia – o constantă a istoriei umanității –, spiritualitatea – element definitoriu al culturii umane –, precum și conceptul de moralitate au avut un impact decisiv asupra evoluției omului. Este imposibil de enumerat într-un spațiu atât de limitat efectele benefice, dar și distructive pe care credința le-a avut. Și atunci, în mod firesc, întrebăm: un robot ar acționa cu credință, convingere absolută așa cum au acționat oamenii în nenumărate momente ale existenței lor? S-ar putea ajunge la situația în care un robot dotat cu inteligență artificială ar simți și ar avea convingeri care să treacă și prin liberul arbitru? Sau peste liberul arbitru?

Un aspect demn de consemnat este termenul „facticitate” creat de filosoful german Johann Gottlieb Fichte. Cu alte cuvinte tot ceea ce este dat, de exemplu realitatea lumii, este dat fără nicio argumentare, fără a fi dedusă printr-un argument logic (*dat factice*). Acest termen a fost valorificat mai târziu de alți doi filosofi în teritoriul existențialismului – Martin Heidegger și Jean Paul Sartre – conform ideii că existența noastră și chiar existența în sine este de neînțeles în ea însăși. Pur și simplu suntem aruncați în lume fără drept de apel. Începem să existăm fără a fi conștienți de noi înșine. În aceeași ordine de idei, unul dintre părinții psihologiei transpersonale, Stanislav Grof, propune o paradigmă ce a constituit obiectul unor numeroase studii, anume faptul că fătul este conștient de sine. Descrie și distinge patru etape ale evoluției intrauterine. Le numește „matrici perinatale fundamentale”. Putem susține că un robot dotat cu inteligență artificială alege să fie creat? Este „aruncat” în existență, în lume? Răspunsul posibil este faptul că omul, cu excepția unor elemente genetice moștenite și care pot determina manifestări de multe ori inevitabile, este

liber să se orienteze spre propriul sens care să determine cursul vieții sale. Nu există, încă, lege sau destin care să fie date ca o necesitate și aprioric pentru felul în care ne reglăm modul în care existăm, dar există subterfugiul onest de a ne depăși multe limite, de a învăța, de a ne adapta. *Exact asta se petrece și cu inteligența artificială, dar fără ceea ce are omul ca cel mai neprețuit dar, Sinele.*

Din această extrem de sintetică privire apare interogația: care este diferența dintre drepturile omului și una din creațiile sale, inteligența artificială?

Eforturile de a legifera acest nou context, cel al apariției inteligenței artificiale care este similar cu momentul nașterii și, mai apoi, cel al exploziei revoluției industriale la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, sunt uriașe și extrem de complexe. Și în cazul unui robot dotat cu inteligență artificială este valabilă întrebarea „Cine sunt eu?”, așa cum este validată și în cazul omului. Aici survine o altă întrebare: Ce este mai important, individul sau societatea? Această întrebare face referire și la perspectiva din care privea lucrurile Aristotel și al său concept numit „zoon politikon”. Lumea va continua să existe fără un om sau altul, precum un om va continua să trăiască fără o mână, fără un picior sau alte componente naturale. Dincolo de acest teritoriu extrem de generos al analizei unei etici pe care am numi-o „Dincolo de bine și de rău”, invocând titlul unui volum scris de filosoful Friedrich Nietzsche, apar alte întrebări: Ce este dreptatea? Cum s-ar manifesta un om cu putere absolută sau un robot cu putere absolută, adică în ipostaza de Dumnezeu? În acest moment al cugetării intervine faptul că universul respectă niște legi clare, inclusiv anomaliiile care apar.

Survine o altă dilemă subliniată de cunoscutul mit al lui Gyges descris de Platon în dialogul Republica, în care se pune o problemă etică fundamentală: cum ar fi folosit un inel al puterii aproape absolute (e vorba de un inel care are puterea de a face purtătorul să devină invizibil) de către un om considerat bun, respectiv de către un om considerat rău. În mitul lui Gyges sunt subliniate mai multe aspecte problematice, de pildă: originile dreptății care reprezintă sursa dreptului în sensul cel mai integral al termenului; suntem mai degrabă corecți în interacțiunile cu ceilalți din cauza slăbiciunii noastre de a face rău și a posibilității să fim nedreptățiți; dorința de a avea mai mult (bani, putere, control) ispitește spre acte ilicite și acțiuni ulterioare prin care se poate fenta dreptatea; suntem drepti, onești din obligație sau prin propria noastră natură umană. Se argumentează, în acest sens, că niciun om nu va fi drept dacă i se va permite să își satisfacă propriile interese dincolo de bine și de rău.

Tema mitului lui Gyges este, cel puțin ca ipoteză de lucru, și despre robotul cu inteligență artificială. Există această distincție dintre bine și rău pentru inteligența artificială care poate dispune de dispozitive mecanice cu mult superioare posibilităților corpului uman? În acest caz vorbim despre o dilemă cu trăsături filosofice ce include niște constatări irefutabile. Faptul că omul predispus la a face fapte lipsite de moralitate este beneficiarul unor avantaje nedrepte, iar cel care „alege” un comportament virtuos este „condamnat” la suferințe nemeritate. Sau meritate? Acest

subiect poate fi integrat într-o perspectivă care a fost revoluționară, la vremea sa, de Friedrich Nietzsche în cartea „Așa grăit-a Zarathustra”, ceea ce va constitui următorearea provocare ce vizează inteligența naturală și cea artificială. Suntem născuți stăpâni sau sclavi? Roboți sau ființe conștiente de sine?

Filmul „Surrogates”, cu actorul Bruce Willis în rolul principal, punctează un aspect fundamental: *Substituirea omului, a sufletului ființei umane, cu un soi de „avatar”, fie el fizic sau virtual, este o soluție falimentară. Și chiar este.* Ce ființă umană, indiferent de preluările genetice pe care trebuie, într-un fel sau altul, să le accepte, ar fi de acord să fie reprezentată de un alter-ego robotizat fără să își mai pună problema ieșirii din casă, în natură, fără îmbrățișări, fără atingerea și privirea care conectează două suflete, de exemplu? Cum percepe un robot vederea unei flori, a unei albine, a frumuseții miraculoase a naturii?

În esență, întreaga planetă este interconectată și orice dezechilibru, oricât de mic, poate influența printr-un efect de domino multidimensional. Cum percepe lumina un robot cu inteligență artificială? E un sentiment de bucurie, de îmbrățișare a miracolelor naturii sau un proces prestabilit al algoritmilor din propria sa programare?

Discuția ce vizează statutul robotului în societatea umană mai implică și aspectele psihologice. Dacă aprofundăm și mai mult această perspectivă, ne putem întreba dacă un robot cu inteligență artificială are subconștient în sincretism cu posibilitatea de a deveni conștient. Putem vorbi despre reprimarea unui gând, a unei emoții în cazul unui robot? Și aici mă refer la actul ratat descoperit în lucrarea lui Sigmund Freud „Psihopatologia vieții cotidiene”. Dacă luăm în considerare comparativă modul în care un om refulează anumite manifestări din spectrul trăirilor sale, dar le scapă sub forma exprimării verbale este aproape imposibil să validăm existența subconștientului unui robot cu IA. Există doar în cazul în care utilizăm un eufemism și considerăm că algoritmii din programare pot constitui bazele unui pseudo-subconștient.

În lucrarea lui Carl Gustav Jung, „Dinamica inconștientului”, autorul face o conexiune între conceptul de inconștient (a se face distincția de subconștient) și arhetipuri. Spre exemplu: Anima/ Animus, umbra sau bătrânul înțelept. În viziunea lui Jung, arhetipul este un dat factice ereditar care poate sau în mod ineluctabil modelează conștiința unui om. Așa-numitele „imagini primordiale” ale lui Jung trădează comportamentele innăscute ale unui om și care sunt în strânsă legătură cu miturile repetitive propulsate în istoria umanității. Dincolo de interogațiile ce sunt absolut firești rămân totuși câteva întrebări legitime: va putea într-o zi un robot să devină zeu sau, mai mult, Dumnezeu? Să aibă dreptul de a decide cu privire la viața unui om sau la sfârșitul acesteia? Să judece ce este bine și ce este rău? Să impună, precum a făcut omul, exigențe morale pentru o mai bună echilibrare a existenței și o diminuare a consecințelor distructive ale acestei existențe?

Dacă ne-am gândi la cuvântul iubire în cazul roboților IA, am putea presupune că roboții s-ar putea „reproduce”, iar un robot ar fi „mamă” și un alt robot ar fi „tată”. Cum ar înțelege iubirea inteligența artificială într-un trup mecanizat? Un posibil răspuns la întrebările menționate mai sus: *Iubirea nu poate fi plagiată*. Este apanajul omului, al existenței de sine în mod deplin conștient.

Se pot impune legi asupra iubirii pure, autentice, spirituale? Este o întrebare generică ce implică multe detalii, unele dintre ele fiind extrem de controversate. În această direcție este imperativ necesar *legiferarea drepturilor inteligenței artificiale și a implicațiilor inevitabile*. Controlul reprezintă disputa dintre putere și libertate.

În mod paradoxal aceste două concepte pot fi în echilibru, în armonie. Diferența folositoare o face faptul de a fi conștient de sine. Această stare este un firesc atunci când iubirea este autentică între doi oameni. Între doi roboți oare cum ar fi? Niciun sentiment uman nu poate fi implementat în presupusul suflet al unui robot care, finalmente, este creația omului. V-ați lăsa controlați de inteligența artificială sau de propriile alegeri care sunt parțial dictate de moștenirile genetice care predispun, dar nu dispun?

Unul dintre momentele de referință care marchează istoria confruntării dintre om și un super computer este cea dintre marele maestru Garry Kasparov (Garik Kimovitch Vainstein) și Deep Blue (denumit inițial Deep Thought, Gândul profund și ulterior Deeper Blue). Este vorba despre sportul minții, șahul. S-au desfășurat două meciuri. Supercomputerul a fost produs de compania IBM și a fost îmbunătățit după prima dispută (ambele confruntări au fost stabilite pe durata a șase meciuri). Disputa a fost foarte echilibrată, dar dincolo de rezultatele celor două confruntări rămâne această dihotomie a modului în care acționează două perspective de a percepe lumea.

Consider că existența umană s-a divizat, în mod explicabil, în omul care simte, este empatic și manifestă în mod constant consecințele acestei ipostaze (bunătate, altruism, iubire) și omul-robot, practic cel care a ales să se conformeze unor reguli stricte, să își accepte programarea. Această fractură existențială poate fi supusă unei hermeneutici ce este esențială pentru a ne înțelege pe noi înșine prin introspecție.

Concluzia este evidentă. Omul a creat o multitudine de mijloace de comunicare, dar cel mai intens și mai profund mod de conectare este iubirea.

Bibliografie

1. Asimov Isaac, Fundația, ediție completă, Editura ART, 2021;
2. Fichte J. G., Doctrina științei, Editura Humanitas, 1995;
3. Freud S., Despre actele ratate, Editura TREI, 2021;

4. Freud S., Psihopatologia vieții cotidiene, Editura TREI, 2010;
5. Jung C.G., Arhetipurile și inconștientul colectiv, Editura TREI, 2014;
6. Jung C.G., Dinamica inconștientului, Editura TREI, 2013;
7. Kant I., Întemeierea metafizicii moravurilor, Editura Humanitas, 2007;
8. Kant I., Critica rațiunii practice, Editura IRI, 1993;
9. Nietzsche F., Așa grăit-a Zarathustra, Editura Antet Revolution, 2003;
10. Platon, Republica, Editura Antet Revolution, 2010.

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

SCHIMBAREA CLIMATICĂ ȘI DREPTUL INTERNAȚIONAL GENERAL

Drd. Mircea M. DUȚU-BUZURA

Abstract

The initiative of a group of states to promote a UN General Assembly resolution requesting an advisory opinion from the ICJ on states' obligations under general international law relating to climate protection is of particular importance. This would clarify existing international rules on the subject and open up new prospects for the practical application and development of climate law. It is thus possible to draw out the principles and unanimously accepted norms that can be applied in this field, the obligations and responsibilities incumbent on States and other international subjects, the impact of climate change on human rights and the consequences *de lege lata* and the related foreshadowing *de lege ferenda*. At the same time, the analysis and comments would offer new horizons for the affirmation of the relevant doctrine.

Key words: advisory opinion; ICJ; climate change; climate law; Paris Agreement; climate obligations; climate justice; rights of future generations

Un proiect de rezoluție prezentat, la 9 decembrie 2022, în fața Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU sau Organizația) cere Curții Internaționale de Justiție (CIJ) de la Haga să emită aviz consultativ în care să se arate care sunt obligațiile ce revin statelor în privința protecției climei și „a altor părți ale mediului” pentru generațiile actuale și viitoare, precum și consecințele juridice față de statele care nu și le îndeplinesc, cauzând astfel „daune semnificative” în special micilor state insulare și, în general, tuturor țărilor vulnerabile la implicațiile schimbărilor climatice, inclusiv „popoarelor și indivizilor” afectați de „aceste efecte nefaste”. Un atare document ar putea, în acest mod, acoperi, într-o oarecare măsură, lacunele textelor

internaționale privind clima, care, cel puțin până acum, nu precizează în mod clar obligațiile ce revin statelor în materie. În plus, ar stimula dezvoltarea și adecvarea reglementărilor în materie climatică, la nivel mondial și național. Dacă procesul va izbuti să ajungă la atingerea scopului urmărit, va fi pentru prima dată când prestigiosul organ judiciar al ONU, creat în 1945, se va pronunța, sub forma avizului consultativ, asupra problematicei ecoclimatice¹.

1. Scurt și relevant istoric. Ideea de a sesiza înalta jurisdicție internațională a fost, în 2011, a Insulelor Palaos și Marshall și ele mici state insulare amenințate cu dispariția ca urmare a ridicării nivelului oceanului din cauza încălzirii globale, dar aceste arhipelaguri nu au reușit atunci să obțină susținerea internațională necesară promovării inițiativei în organizația mondială. De această dată ea a fost introdusă, în 2019, de 27 de tineri care studiază dreptul la Universitatea Pacificului de Sud din Vanuatu, preocupați de faptul că efectele schimbărilor climate ar putea să ducă, în viitorul apropiat la ștergerea de pe hartă, parțial sau chiar total, a statelor insulare din regiune, compuse exclusiv din atoli coraliene de joasă înălțime. Ei au reușit să convingă guvernul statului Vanuatu să-și asume inițiativa și să acționeze, reluând astfel procesul în 2021. Pentru promovarea acestei cauze s-a mobilizat întreaga clasă politică a țării, societatea civilă și personalități internaționale. O rezonanță importantă s-a manifestat în rândul organizațiilor neguvernamentale de tineri, ca de exemplu „Climate Action Network”, care reprezintă peste 1500 de entități civice, din 130 de țări. În același context și tot cu titlu exemplificativ, antena franceză a mișcării „World’s Youth For Climate Justice”, o largă rețea însumând asociații de studenți, aleși și personalități ale societății civile, a cerut Franței să sprijine rezoluția prezentată la ONU ce propune sesizarea CIJ pentru a se pronunța, prin aviz consultativ, asupra chestiunii climei. „Cerem guvernului francez să susțină rezoluția promovată de Vanuatu și să facă să avanseze dreptul internațional la înălțimea mizelor ecoclimatice. Printr-un proces necontencios, Curtea Internațională de Justiție ar putea reda Acordului de la Paris locul său central în angajamentele și viitoarele negocieri ale statelor și, în fine, să permită stabilirea unei adevărate justiții climatice transgeneraționale”².

Desigur, din punct de vedere procedural demersul este încă la început. Proiectul de rezoluție introdus formal la 29 noiembrie 2022 de Vanuatu a fost susținut oficial de 28 state membre ale ONU, de pe toate continentele, printre care Germania, Costa

¹ Pentru problema avizului consultativ în dreptul internațional al mediului, a se vedea: Mircea Duțu, *Dreptul internațional al mediului*, Editura Economica, București, 2004, p. 117.

² Tribune Partons la question du climat, le plus grave problème du monde, devant la Cour internationale de justice, „Le Monde”, 12 decembrie 2022.

Rica, Angola, Noua Zeelandă, Portugalia sau România. Adoptarea documentului, care nu necesită decât o majoritate simplă nu va fi o problemă, din moment ce, potrivit inițiatorului Vanuatu, deja peste 100 de state și-au anunțat public susținerea lui, în special prin intermediul Organizației Țărilor Africii, Caraibelor și Pacificului. Faptul că solicitarea vine din partea unor state deopotrivă din nordul și sudul planetei, prefigurează o dimensiune consensuală. Mai mult decât atât, adeziunea unor țări precum Germania și Franța ar putea diminua capacitatea de blocaj al procesului general a unor state cum ar fi SUA sau China. În caz de vot pozitiv din partea Adunării Generale a ONU (care ar putea interveni până la începutul primăverii), CIJ, care a emis 28 de avize/opinii consultative de la crearea sa, ar trebui să se pronunțe într-un termen de un an și jumătate, doi de la sesizarea efectivă.

Într-o definiție de dicționar, *avizul consultativ* în dreptul internațional public reprezintă o opinie emisă de o jurisdicție internațională la cererea unui organ calificat în acest sens, pentru a-l clarifica asupra unei chestiuni juridice³. Din această perspectivă și potrivit Cartei ONU, Adunarea generală sau Consiliul de Securitate pot cere Curții Internaționale de Justiție un aviz consultativ asupra oricărei probleme de drept; de asemenea, orice alte organe ale Organizației și instituțiile sale specializate care pot, la un oarecare moment, să primească din partea Adunării generale o autorizație în acest sens, au, de asemenea, dreptul de a cere Curții avize consultative privind chestiuni juridice care s-ar ridica în cadrul domeniilor lor de activitate (art. 96 din Cartă). Deși nu are o forță obligatorie pentru solicitant sau oricare alte organe ori state, totuși avizul consultativ se impune în general din cauza autorității Curții pentru constatarea ori interpretarea dreptului în vigoare. Se cuvine menționat, deopotrivă, că entitatea care a cerut avizul îl poate accepta printr-un act care are forța sa juridică proprie. Competența de a da avize consultative trebuie să fie atribuită în mod expres. Articolul 14 al Pactului Societății Națiunilor Unite (1919) a introdus această concepție pentru Curtea Penală de Justiție Internațională, prevedere ce a fost preluată prin art. 96 din Carta ONU și articolul 65 din Statutul CIJ. Și alte jurisdicții internaționale, precum CEDO, CJUE, Tribunalul pentru Dreptul Mării (TDM), sunt abilitate a emite asemenea avize, cu implicațiile respective.

Referitor la acțiunea generală a CIJ în materie de mediu e de remarcat că aceasta a creat, la 19 iulie 1993, o cameră specială competentă să tranșeze litigiile ecologice, dar care a fost suprimată în 2009 din cauza lipsei de interes a statelor în privința jurisdicționalizării acestei problematice. Din 14 februarie 1997 TDM a instituit o cameră specială permanentă pentru diferendele relative la mediul marin. Rezoluția

³ Jean Salmon (dir.), *Dictionnaire de droit international public*, Editions Bruylant/PUF, Bruxelles, 2001, p. 116.

din 5 octombrie 2017 a fixat compoziția sa, iar ulterior în acest cadru s-a degajat o jurisprudență notabilă.

Cele mai importante decizii ale CIJ de până acum în materie ecologică la nivel de principii sunt avizul consultativ privind amenințarea cu folosirea armelor nucleare, potrivit căruia „mediul nu e o abstracție ci mai ales spațiul unde trăiesc ființele umane și de care depinde calitatea vieții și sănătatea lor pentru generațiile viitoare”⁴ și hotărârea din 25 septembrie 1997 relativă la cauza *Gabčíkovo-Nagymaros* dintre Ungaria și Slovacia prin care s-a statuat că „vigilența și prevenirea se impun din cauza caracterului adesea ireversibil al daunelor cauzate mediului și limitelor inerente ale însuși mecanismului de reparare a acestui tip de daune...”. Aceste norme inedite „trebuie să fie luate în considerare nu numai atunci când statele preconizează noi activități, ci și când sunt urmărite activități ce au fost angajate în trecut”⁵, se prevede în hotărârea din 20 aprilie 2010 relativă la uzina de celuloză și hârtie de pe malul fluviului Uruguay, care consacră studiu de impact transfrontier, dar repugnă să se sprijine pe principiile generale ale dreptului internațional ale mediului, dând câștig de cauză politicii faptului împlinit⁶; decizia din 31 martie 2014 privind vânatoarea de balene în Antarctica, dintre Australia și Japonia, prin care s-a recunoscut că aceasta din urmă nu s-a conformat pe deplin obligațiilor sale; hotărârea din 2 februarie 2018 privind conflictul dintre Costa Rica și Nicaragua prin care s-a admis, pentru prima dată, repararea prejudiciului ecologic pur; avizul consultativ din 25 februarie 2019 privind efectele juridice ale separării arhipelagului Chagos din Mauritius în 1965.

2. Urgența climatică și cea a reacției juridice internaționale. Demersul juridic în cauză are puternice determinări la nivelul realităților concrete. Micile state insulare din Pacific, în frunte cu Vanuatu, promotoare ale proiectului, sunt primele și cele mai afectate de efectele schimbărilor climatice. În ansamblul regiunii eroziunea coastelor, precum și creșterea frecvenței submersiilor marine constrâng deja numeroși locuitori ai satelor să caute refugiu pe alte teritorii. Salinizarea solului și degradarea barierei de corali reprezintă o provocare crescândă pentru securitatea climatică, în timp ce intruziunea apei sărate amenință securitatea hidrică și pe cea alimentară. Vanuatu se confruntă cu și suferă din cauza multiplicării evenimentelor climatice extreme.

În timpul COP-27 (Sharm El-Sheikh, noiembrie 2022) arhipelagul Tuvalu a anunțat crearea unei versiuni digitale a insulelor sale în metavers. Atunci când țări

⁴ Avis consultatif 8 juillet 1996, par. 29.

⁵ Hotărârea din 25 septembrie 1997, par. 140; a se vedea și J. Sohnle, *Irruption du droit de l'environnement dans la jurisprudence de la C.I.J.: l'Affaire Gabčíkovo-Nagymaros*, RGDI, 1998, p. 85.

⁶ J. Sohnle, *Une monde d'emploi pour violer des obligations procédurales sans peine*, RJE, 2010, p. 591.

întregi sau în cea mai mare parte a lor vor deveni de nelocuit prin ridicarea nivelului apelor determinată de încălzirea climatică, care va fi statutul statelor insulare și locuitorilor săi? Cinci din aceste mici state riscă să devină de nelocuit până în 2100: Maldivele în Oceanul Indian și Insulele Marshall, Tuvalu, Nauru și Kiribati în Oceanul Pacific. Aceste arhipelaguri sunt compuse din atoli, insule strâmte în formă de cercuri, situate numai la 1-2 m peste nivelul mării. Problema majoră rezidă în faptul că ridicarea apelor, consecință a schimbării climatice, amenință direct aceste uscături și pe locuitorii lor.

În fiecare an oceanul câștigă teren pe respectivele coaste fragile, cu 5,5 milimetri pe an în Pacific. Desigur, statele respective nu sunt amenințate cu dispariția acum, dar scenariul pare inevitabil. Specialiștii remarcă, de asemenea, că ridicarea nivelului mărilor și oceanelor este progresivă, dar aceste teritorii vor deveni de nelocuit înainte de a fi acoperite de ape. O situație cu atât mai inacceptabilă cu cât se știe că în cele 58 de mici state insulare în curs de dezvoltare, emisiile mondiale de gaze cu efect de seră (GES) nu reprezintă decât 1% din totalul general. Până la un atare dezno-dământ nimicitor alte manifestări ale crizei ecoclimatice globale sunt deja prezente și își amplifică consecințele. Furtunile și inundațiile, din ce în ce mai frecvente și mai intense, cu efecte tot mai dezastruoase, salinizarea crescândă a solului, care face imposibilă orice formă de agricultură și contaminarea pânzei freatice de apă ce pune în pericol securitatea hidrică și alimentară a atolurilor determină populația să se deplaseze. Vanuatu și arhipelagurile din regiune fac parte din „Centura de foc” a Pacificului unde intră plăcile tectonice în coliziune, cunoscând o frecventă activitate seismică și vulcanică. Aceasta implică o altă vulnerabilitate prin expunerea la asemenea dezaastre naturale, la care se adaugă fenomene precum tsunami, cu distrugerile aferente. Deocamdată cel mai adesea relocalizările sunt interne, sate întregi sunt mutate pe alte componente ale arhipelagului. Problema e că spațiul disponibil în acest scop e din ce în ce mai limitat; tendința de a se deplasa spre capitală a ajuns la un moment critic, în condițiile în care insula aferentă nu are o mare capacitate de primire, nu au fost efectuate amenajări necesare de primire, accesul la apă potabilă și evacuarea apelor uzate constituind o problemă de sănătate publică. În această situație se recurge la migrația externă, și ea dificilă și rezolvată pentru moment prin „asocieri” conjuncturale cu SUA (în cazul insulelor Marshall, Palaos ori Microneziei) sau Noua Zeelenadă (în privința Insulelor Cook). În acest sens, de exemplu, locuitorii Insulelor Marshall au dreptul de a locui și a lucra în Statele Unite, iar resortisanții Insulelor Cook au pașaport neozeelandez, dar în privința altor state insulare independente persistă nesiguranța situației. Deocamdată se speră ca fenomenul să fie stopat sau cel puțin încetinit, cu atât mai mult cu cât, în cele din urmă, locuitorii din zonă nu doresc să-și părăsească total sau definitiv locurile natale.

Atunci când, de exemplu, Noua Zeelandă a propus crearea unui „green visa” pentru a-i proteja pe cei care fug de efectele schimbării climatice, autoritățile statelor insulare au refuzat oferta. Așadar, soluția ar fi aceea de a estompa consecințele dezastruoase și a depune eforturi susținute de adaptare la noile condiții ecoclimatice, fapt care reclamă ajutor internațional financiar și tehnic concret pentru a rămâne pe teritoriul lor. Pentru aceasta au fost lansate mai multe inițiative, precum hotărârea luată în cadrul COP-27 de a se crea un fond special mondial pentru pierderi și prejudicii inevitabile cauzate de schimbarea climatică. La fel, în același cadru oficial, primul-ministru al statului Antigua și Barbados a anunțat ideea instituirii unei taxe asupra veniturilor marilor întreprinderi din domeniul petrolului și gazelor naturale, din care să se finanțeze adaptarea națiunilor sărace la încălzirea globală. În acest sens se așteaptă rezultate concrete în cadrul conferinței internaționale, convocată pentru luna iunie, la Paris, pentru reformarea sistemului de finanțare internațională a schimbărilor climatice.

Pentru moment niciun text de drept nu reglementează situația unui stat amenințat cu dispariția de pe harta lumii. În starea actuală a dreptului internațional, apreciază unii autori, „un stat care ar dispărea cu teritoriul și populația ar deveni apatrid”, iar pentru soluționarea problemelor astfel provocate se impune adoptarea normelor de drept existente mai degrabă decât crearea altora noi. Din această perspectivă, inițiativa arhipelagului Tuvalu din cadrul COP-27, de a crea o versiune digitală a tuturor insulelor sale în metavers, oferă o soluție pe termen scurt. Desigur, e vorba mai ales de un nou și mai strident semnal de alarmă asupra urgenței climatice, dar și îndemn de reflecție asupra consecințelor de ordin juridic. Începând poate cu constatarea că o țară al cărei teritoriu nu ar fi decât digital ridică și alte dificultăți; sentimentul de apartenență la o națiune se va dilua, până la dispariție, limbile locale dispar, cu o aproape implacabilă extincție totală. Cei mai mari perdanti ar rămâne locuitorii, ale căror tradiții și cultură sunt amenințate cu aneantizarea.

Crearea statutului de refugiat (deplasat) climatic, dezbătută de mai mult timp (de câteva decenii) le-ar permite să-și păstreze naționalitatea. Recunoașterea ca „refugiat” implică *de facto* de a nu veni din țara în care e primit. Și deci ar salva numeroase națiuni, cel puțin pentru câțva timp. Fără îndoială, situația statelor insulare implică întregul spectru al dreptului: drepturile omului, drepturile mării, dreptul familiei, dreptul climei ș.a. În 2013 s-a înregistrat primul caz în care s-a solicitat statutul de refugiat climatic; reținut de autoritățile neozelandeze, I. Teitiota a fost retrimis în Kiribati, după care a sesizat Comitetul pentru Drepturile Omului al ONU. Instanța a estimat, pentru prima dată, că persoanele care fug din calea efectelor schimbărilor climatice nu trebuie să fie retrimise în țara lor de origine dacă drepturile umane fundamentale se găsesc amenințate. Această jurisprudență s-a extins, așa încât și în cazul în care locuitorii strâmtorii Torres în Australia au reproșat țării lor de a nu fi

luat și aplicat măsurile necesare pentru ca ei să poată rămâne pe pământul lor, Comitetul a recunoscut Australia responsabilă de aceste prejudicii. Sunt evoluții importante în recunoașterea de drepturi ale comunităților aborigene statelor insulare, pe cale a se consolida și deschide noi perspective de dezvoltare a dreptului climei.

3. În ce ar consta consecințele și prin ce s-ar exprima importanța (posibilului) viitor aviz consultativ în materie ecoclimatică? Așadar, în tiparul predeterminat al unui atare act, CIJ ar urma să se pronunțe asupra legăturii dintre dreptul internațional, efectele schimbărilor climatice, obligațiile legale ale statelor, precum și protecția drepturilor umane pentru generațiile prezente și viitoare. Evaluarea juridică va avea în vedere și va ține seama de concluziile științifico-tehnice, realizată periodic prin rapoartele Grupului Interguvernamental pentru Evoluția Climei (IPCC) și potrivit cărora nivelul oceanelor s-a ridicat cu 20 cm în ultimul secol și ritmul său continuă să se accelereze odată cu topirea calotelor glaciare. La acest moment și prin o atare inițiativă Vanuatu și micile state insulare din Pacific, relevând și invocând o asemenea realitate, se luptă pentru a li se înțelege situația și a se acționa spre soluționarea sa, în deplin consens cu interesele esențiale ale întregii umanități. Cerința ultimă vizează garantarea juridică, prin dreptul internațional a drepturilor umane și climatice ale generațiilor prezente și viitoare. Dintr-o atare perspectivă constatările analizei celor 15 judecători de la Haga ar lămuri și chiar ar acoperi lacunele textelor internaționale privind clima, care nu precizează în mod clar obligațiile statelor în materie ecoclimatică. În condițiile Acordului de la Paris privind clima din 12 decembrie 2015, statele părți determină în mod unilateral și liber contribuțiile naționale la eforturile de atenuare și adaptare la schimbarea climatică, stabilindu-se pentru garantarea îndeplinii lor numai un mecanism de urmărire prin transparență și raportări periodice.

Ideea nu e cea de a crea noi obligații decât cele existente, ceea ce e imposibil pe o atare cale, ci a le degaja și exprima în termeni preciși, respectiv așa cum rezultă ele din ansamblul principiilor dreptului internațional general, cel al mediului și climei ori dreptul internațional al drepturilor omului, care nu sunt codificate, prin forța lucrurilor, în contextul schimbărilor climatice. Lucrul cel mai important este acela că, chiar dacă va fi neobligatoriu, prin natura sa un atare aviz ar putea să influențeze țările „să meargă mai departe” în acțiunea climatică, acestea „nemaiputând să se ascundă” în spatele ambiguităților obligațiilor stipulate internațional. Iar dacă nu vor înțelege să-și accelereze eforturile pertinente, va deveni, în orice caz, mai ușor a le cere să se conformeze și chiar să se promoveze acțiuni în angajarea responsabilității celor vinovați în fața diferitelor jurisdicții. În afară de aceste aspecte, dacă instanța internațională va recunoaște obligația poluatorilor de a repara daunele pe care le-au

provocat în acest mod, ne vom afla în fața unui progres extraordinar în domeniul apărării mediului prin drept. Ar fi, în plus, semnalul general că de acum înainte nu vor mai trebui să plătească pentru prejudiciile ecoclimatice victimele, ci poluatorii. De remarcat în acest sens că o serie de țări dezvoltate, în frunte cu S.U.A., s-au opus dintotdeauna ideii (acordării) unei reparații sau compensații pentru responsabilitatea istorică în producerea și accelerarea antropică a încălzirii globale.

4. Degajarea și precizarea obligațiilor juridice internaționale privind combaterea schimbării climatice vor prezenta o importanță deosebită în cadrul contenciosului climatic. În ultimele trei decenii, în urma Conferinței de la Rio (1992) și adoptării Convenției-cadru privind schimbările climatice (1992) cu procesul său de negocieri și reglementări rezultate în cadrul conferinței părților, statele au definit norme având ca obiectiv moderarea, dacă nu reducerea transformărilor climatice ce afectează ansamblul aspectelor vieții pe planeta noastră. Adoptarea și intrarea lor în vigoare nu a însemnat și o conformare imediată, corespunzătoare prescripțiilor aferente, ceea ce a favorizat continuarea și amplificarea dereglărilor climatice. În aceste condiții, o parte a societății civile s-a implicat în cauza ecoclimatică într-o manieră nouă și uneori radicală, protestând și acționând în justiție împotriva inacțiunii statale, de neîndeplinire a obligațiilor internaționale pertinente. Acțiunea contencioasă s-a multiplicat în fața jurisdicțiilor grație definirii normelor climatice. Cauza *Urgenda* e prima decizie judecătorească importantă în domeniu din Europa; ea, în prima instanță, a constrâns statul olandez să adopte o legislație mai restrictivă în privința schimbării climatice, în special prin emisii de gaze cu efect de seră inferioare cu 25% față de cele din 1990. În fine, Curtea de Casație a Olandei, în apel (2019), a considerat că statul trebuie să reducă emisiile de GES în scopul de a atinge un nivel coerent cu Acordul de la Paris. Judecătorii olandezi au pus în evidență o obligație nouă pentru stat: *duty of care*. Ea se înscrie în dreptul climei ca o constrângere juridică acționând asupra statului, o îndatorire față de cetățeni și planetă, concept juridic care se așteaptă a se extinde și a fi recunoscut și în cadrul altor sisteme juridice naționale și internațional. În Franța, contenciosul climatic s-a afirmat în primul rând prin cauza „l’Affaire du siècle” vizând să oblige statul să-și modifice atât dreptul, cât și comportamentul său în materie. Asemenea acțiuni judiciare prin jurisprudențele generate au permis recunoașterea responsabilității statului în generarea prejudiciului climatic legat de încălzirea climei. La rândul său, Consiliul de Stat (instanța supremă de contencios administrativ) s-a pronunțat asupra unui recurs pentru exces de putere formulat de comuna Grande-Synthe, ordonând primului-ministru să ia toate măsurile utile care să permită schimbarea curbei emisiilor de GES produse pe teritoriul național. Această deschidere a pretoriilor la chestiunea climatică și rolul activ

al jurisdicțiilor contribuie major la progresul dreptului climei⁷. Într-o atare perspectivă, deopotrivă a amplificării fenomenului contenciosului climatic și creșterii importanței jurisprudenței aferente, obținerea unui aviz consultativ din partea celei mai înalte jurisdicții internaționale asupra obligațiilor ce revin statelor față de protecția climei la stadiul actual de dezvoltare a dreptului internațional ar avea o însemnătate deosebită. Pe de o parte, s-ar preciza și dezvolta semnificațiile juridice ale cadrului global de acțiune în materie stabilit de Convenția-cadru și Acordul de la Paris (2015), contribuind astfel la progresul dreptului internațional al climei, iar, pe de alta, ar oferi noi pârgii de promovare, diversificare și eficientizare a demersului judiciar climatic.

Concluzii. Ca parte a dreptului global, *dreptul climei* se află în prezent în plină ascensiune, precum unul al crizei planetare prioritare, sub cele trei dimensiuni ale sale, interdependente: climatică, energetică și geostrategică⁸. Elementul său fundamental, inițiator și dinamic e reprezentat, fără îndoială, de dreptul internațional al mediului și climei, promovat cu precădere în cadrul multilateral al sistemului ONU și cu participarea celor 196 state-părți la Convenția-cadru privind schimbările climatice din 1992 și Acordul de la Paris din 2015, precum și a UE și a altor organizații internaționale. Lentoarea procedurală și dificultățile de compatibilizare a intereselor diverse în prezență ale reglementării, precum și particularitățile juridico-normative ale demersului ecoclimatic impun explorarea și exploatarea tuturor pistelor și posibilităților de valorificare și impunere a obiectivelor de atenuare și adaptare aferente. În acest sens, noua inițiativă de a solicita un aviz consultativ din partea CIJ va aduce o contribuție semnificativă la progresul juridic în materie, din mai multe perspective. Mai întâi, prin analiza și concluziile înaltei jurisdicții se vor degaja liniile de forță ale dreptului internațional general ecoclimatic, principiile și normele unanim admise operabile în domeniu, obligațiile (îndatoririle) și responsabilitățile ce revin statelor și celelalte implicații juridice pertinente în protecția climei. Un aspect prioritar îl constituie impactul schimbării climatice asupra drepturilor omului și consecințele juridice ce se desprind de *lege lata* și se pot prefigura de *lege ferenda*. Aceste premise fundamentale surprinse și afirmate într-un atare context vor stimula procesul normativ internațional, la nivelul UE și național aferente. Clarificări și deschideri notabile se vor înregistra și în planul doctrinei care

⁷ F.-X. Fort, *Introduction, Dossier: Le contentieux climatique – un nouveau procès administratif*, „Revue de l’Environnement”, nr. 4, decembrie, 2022, p. 687.

⁸ Mircea Duțu, *Dreptul climei. Regimul juridic al combaterii și atenuării încălzirii globale și adaptării la efectele schimbărilor climatice*, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 219 și urm.

va dobândi noi puncte de sprijin în afirmarea conținutului, conceptelor și semnificațiilor ineditei discipline științifice⁹. Nu în ultimul rând, contenciosul ecoclimatic, devenit emblematic pentru acțiunea societății civile națională și internațională, va beneficia de un arsenal juridic suplimentar și elocvent în acțiunea sa de a determina statele și celelalte subiecte de drept să conștientizeze și îndeplinească responsabilitățile ce le revin în privința atenuării încălzirii globale, combaterii și adaptării la efectele schimbării climatice. Nu în cele din urmă, astfel se va realiza o perspectivă importantă de afirmare a dreptului climei ca nouă ramură de drept și inedită disciplină juridică.

⁹ Mircea Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. I, *Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 590.

RAPORTUL DONAȚIILOR – PARTEA A II-A¹

Prof. univ. dr. *Ioana NICOLAE*

Abstract

The first part of the study dedicated to donation report presented it's regulation, the definition of donation report, the scope of application, respectively the heirs who owe the donation report and the heirs who can request the donation report, as well as the donations that are subject to the report and those not subject to the donation report. The second part of the study analyzes the delimitation between the donation report and the reduction of excessive liberalities, the delimitation between the donation report and the operation of establishing the calculation mass, as well as the conditions of the donation report.

Keywords: donation report, legal heirs who owe the donation report, donations that are subject to the report.

1. Delimitarea dintre raportul donațiilor și reducere

Raportul donațiilor și reducerea se aseamănă prin faptul că ambele au ca efect principal readucerea bunului care a format obiectul liberalității la masa succesorală.

În schimb, acestea se deosebesc din următoarele puncte de vedere:

- reducerea liberalităților excesive are loc doar în ipoteza în care liberalitățile (donații și legate) făcute de dispunător aduc atingere rezervei succesoriale a moștenitorilor rezervatari, spre deosebire de raportul donațiilor care se datorează chiar dacă nu a fost afectată rezerva succesorală și privește exclusiv donațiile. Cu toate acestea, dacă a fost adusă atingere rezervei succesoriale, vor fi supuse reducerii și liberalitățile făcute cu scutire de raport;

- reducerea liberalităților excesive produce efecte asupra tuturor celor gratificați de dispunător (terți, moștenitori legali nerezervatari, moștenitori legali rezervatari), spre deosebire de raportul donațiilor care privește doar pe descendenții defunctului și soțul supraviețuitor, deci doar o parte dintre moștenitorii rezervatari;

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

- reducățiunea liberalităăilor excesive privește atât donaăiile, cât și legatele, în vreme ce raportul donaăiilor privește doar donaăiile;
- reducățiunea liberalităăilor excesive este reglementată prin norme de ordine publică, imperative, în vreme ce normele reglementând raportul donaăiilor sunt dispozitive;
- reducățiunea liberalităăilor excesive poate fi invocată de oricare moștenitor rezervatar, în vreme ce raportul donaăiilor poate fi cerut de doar de descendenăii defunctului și de soăul supravieăuitor;
- reducățiunea liberalităăilor excesive este guvernată de legea în vigoare la data deschiderii moștenirii, în vreme ce raportul donaăiilor este guvernat de legea în vigoare la data efectuării donaăiei;
- în vreme ce reducățiunea liberalităăilor excesive va profita doar moștenitorului rezervatar care a solicitat acest lucru, raportul donaăiilor va profita tuturor moștenitorilor.

2. Delimitarea dintre raportul donaăiilor și operaăiunea de stabilire a masei de calcul

Raportul donaăiilor presupune readucerea bunului ce formează obiectul donaăiei (în natură sau prin echivalent) la masa succesorală, fiind vorba despre donaăiile pentru care există obligaăia de raport, în vreme ce operaăiunea de stabilire a masei de calcul presupune numai reunirea fictivă a donaăiilor, indiferent dacă sunt raportabile sau nu (nu și readucerea efectivă a bunurilor donate), fiind o operaăiune matematică abstractă ce nu implică neapărat afectarea patrimoniului donatarului. De asemenea, dacă donatorul nu poate împiedica luarea în calcul a valorii donaăiei pe care a consimăit-o, în schimb, el are puterea de a hotărâ ca o donaăie să fie scutită de raport².

3. Condiăiile raportului donaăiilor

Pentru ca donaăiile să fie raportabile se cer a fi întrunite în mod cumulativ următoarele condiăii:

a) existenăa unuia sau mai multor descendenăi ai defunctului care să vină la moștenirea *ab intestat* în concurs cu soăul supravieăuitor sau existenăa mai multor descendenăi ai defunctului care să vină la moștenirea *ab intestat* în concurs singuri (fără soăul supravieăuitor). Descendenăii pot fi din căsătorie, din afara căsătoriei, din adopăie sau rezultaăi din procedura reproducerii umane asistate cu teră donator. Potrivit art. 1146 alin. (2) C.civ., „în lipsă de stipulaăie contrară din partea donatorului, cei menăionaăi la alin. (1) sunt obligaăi la raport numai dacă ar fi avut vocaăie

² J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, Bucureăti, 2016, p. 243.

concretă la moștenirea defunctului în cazul în care aceasta s-ar fi deschis la data donației”. Așa fiind, este necesar ca soțul supraviețuitor și descendenții defunctului care vin efectiv și împreună la moștenirea defunctului să fi avut vocație concretă la succesiunea defunctului, dacă moștenirea s-ar fi deschis la data donației. Descendenții defunctului datorează raportul donațiilor, indiferent dacă vin la moștenire în nume propriu sau prin reprezentare, și indiferent care este gradul de rudenie al acestora cu defunctul. Astfel, raportul donațiilor este datorat atât în cazul în care un nepot de fiică precedată ar veni în concurs cu fiul defunctului, cât și în ipoteza în care nepoata defunctului vine în concurs cu soțul supraviețuitor ca urmare a renunțării la moștenire a unicului copil al defunctului.

Ceilalți moștenitori legali, cu excepția descendenților și soțului supraviețuitor, precum și legatarii sau terții, nu au obligația de raport. Astfel, o donație făcută unei persoane străine de moștenire nu este de natură a afecta egalitatea dintre descendenți și soțul supraviețuitor, întrucât în acest caz toți moștenitorii sunt afectați iar scopul reglementării raportului donațiilor este acela de restabilire a egalității exclusiv în privința descendenților și a soțului supraviețuitor³. În schimb celorlalți moștenitori legali sau legatarilor și terților le sunt aplicabile dispozițiile privind reducțiunea liberalităților excesive, dacă s-a adus atingere rezervei succesoriale;

b) moștenitorul obligat la raport să fi acceptat moștenirea defunctului. Dacă soțul supraviețuitor sau descendenții renunță la moștenirea legală lăsată de defunct, vor putea păstra liberalitatea primită în limitele cotității disponibile și nu vor avea obligația de raport, așa cum stabilește art. 1147 alin. (1) C.civ. În mod excepțional, art. 1147 alin. (2) C.civ. prevede că, „prin stipulație expresă în contractul de donație, donatarul poate fi obligat la raportul donației și în cazul renunțării la moștenire. În acest caz, donatarul va readuce la moștenire numai valoarea bunului donat care depășește partea din bunurile defunctului la care ar fi avut dreptul ca moștenitor legal”. Aceasta înseamnă că donatarul va readuce la moștenire numai valoarea care depășește partea care i-ar fi revenit în calitate de moștenitor legal. Dacă donația depășește limitele cotității disponibile, ea va fi supusă reducțiunii. Astfel, dacă un copil al defunctului a primit o donație raportabilă ce depășește partea pe care ar fi cules-o în cazul în care ar fi acceptat moștenirea, chiar dacă renunță la moștenire, el nu va putea păstra întreaga donație, ci va trebui să raporteze partea ce depășește cuantumul ce i-ar fi revenit dacă ar fi venit în concurs cu ceilalți descendenți, asigurându-se astfel egalitatea între copiii defunctului;

c) moștenitorul legal al defunctului să aibă și calitatea de donatar. Aceasta înseamnă că atât calitatea de moștenitor legal, cât și calitatea de donatar trebuie să coexiste în privința celui obligat la raport. În ceea ce privește momentul la care se apreciază asupra coexistenței, se impune să facem o precizare. Potrivit art. 1146

³ Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 271.

alin. (2) C.civ., pentru a fi obligați la raport (soțul supraviețuitor și descendenții) trebuie să fi avut vocație concretă la moștenirea defunctului *în cazul în care aceasta s-ar fi deschis la data donației*. Așadar, coexistența calității de moștenitor legal cu vocație concretă, cu cea de donatar trebuie să se regăsească la data încheierii contractului de donație.

Potrivit art. 1149 alin. (1) C.civ., „moștenitorul datorează raportul numai pentru donațiile pe care le-a primit personal de la donator”. Textul art. 1149 alin. (1) C.civ. instituie regula potrivit căreia raportul se datorează doar pentru donațiile primite personal de cel obligat la raport (descendent și soț supraviețuitor). Nu se datorează raportul pentru altul. Art. 1149 alin. (2) și (3) C.civ. face distincția între descendenții care vin la moștenire în nume propriu și cei care moștenesc prin reprezentare. Astfel, „dacă descendentul donatarului vine în nume propriu la moștenirea donatorului, nu este obligat să raporteze donația făcută ascendentului său, chiar dacă a acceptat moștenirea acestuia din urmă” [art. 1149 alin. (2) C.civ.]. Prin urmare, dacă defunctul a făcut o donație unicului său fiu, iar moștenirea acestuia din urmă a fost culeasă de strănepotul defunctului ca urmare a renunțării nepotului, dacă strănepotul vine în nume propriu la moștenirea defunctului în concurs cu soțul supraviețuitor, nu va trebui să raporteze donația primită de fiul defunctului.

În schimb, alin. (3) al art. 1149 C.civ. arată că „descendentul care vine la moștenire prin reprezentare succesorală este obligat să raporteze donația primită de la defunct de către ascendentul său pe care îl reprezintă, chiar dacă nu l-a moștenit pe acesta din urmă”. Textul art. 1149 alin. (3) C.civ. a instituit o excepție de la regula potrivit căreia raportul nu se datorează pentru altul. Este de menționat că, în acest caz, el va datora atât raportul donațiilor primite de el de la defunct, cât și raportul donațiilor primite de ascendentul său pe care îl reprezintă. Astfel, dacă defunctul a făcut o donație unicului său fiu, iar nepotul defunctului vine prin reprezentare la moștenirea defunctului în concurs cu soțul supraviețuitor, chiar dacă nepotul ar fi renunțat la moștenirea tatălui său (fiul defunctului), va trebui să raporteze valoarea donației făcută de defunct unicului său fiu (tatăl nepotului).

d) donația făcută în favoarea soțului supraviețuitor sau a descendenților să nu fi fost scutită de raport. Potrivit art. 1150 alin. (1) lit. a) teza finală C.civ., „(...) scutirea poate fi făcută prin chiar actul de donație sau printr-un act ulterior, întocmit în una dintre formele prevăzute pentru liberalități”. Scutirea de raport operează atât prin acte între vii, ca în cazul donației, urmând a îmbrăca forma autentică, cât și prin acte *mortis causa*, cum ar fi, spre exemplu, scutirea de raport inclusă într-una dintre formele de testament prevăzute de lege. Regula este că scutirea de raport trebuie prevăzută expres. Cerințele de formă impuse au în vedere faptul că scutirea de raport reprezintă în esență tot o liberalitate.

Cu toate acestea, potrivit art. 1150 alin. (1) lit. b) C.civ., „nu sunt supuse raportului (...) donațiile deghizate sub forma unor înstrăinări cu titlu oneros sau efectuate

prin persoane interpuse, cu excepția cazului în care se dovedește că cel care a lăsat moștenirea a urmărit un alt scop decât scutirea de raport” (de exemplu, cazul în care actul public este un contract de vânzare pentru ca descendentul să poată obține un împrumut). Astfel, legiuitorul admite că scutirea de raport se poate face și în mod tacit, indirect, dacă intenția dispunătorului este neîndoieabilă⁴. Scutirea de raport indirectă o putem întâlni și în cazul donațiilor indirecte și a darului manual. Există și donații care nu pot fi exceptate de la obligația de raport, spre exemplu cea reglementată în art. 175 C.civ.⁵.

e) raportul donațiilor poate fi solicitat doar de descendentul/descendenții defunctului și soțul supraviețuitor dar care au calitatea de moștenitori ai acestuia. Dacă cel îndreptățit nu solicită raportul, creditorii acestuia pot solicita pe calea acțiunii oblice efectuarea raportului, fiind vorba despre o acțiune cu caracter patrimonial⁶. Este vorba așadar despre o acțiune cu caracter patrimonial și care nu este inclusă în categoria celor exclusiv personale. Este de remarcat în acest sens că actualul Cod civil prevede în mod expres această posibilitate recunoscută creditorilor descendentului sau a soțului supraviețuitor, spre deosebire de vechiul Cod civil.

Nu trebuie pierdut însă din vedere că donația scutită de raport va fi supusă reducțiunii liberalităților excesive, în măsura în care aduce atingere rezervei.

4. Concluzii

Partea a doua a studiului dedicat raportului donațiilor a prezentat delimitarea dintre raportul donațiilor și reducțiunea liberalităților excesive, de asemenea delimitarea dintre raportul donațiilor și operațiunea de stabilire a masei de calcul, iar în final a analizat condițiile raportului donațiilor.

Bibliografie:

1. Bacaci Al., Comăniță Gh., *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013;

⁴ M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, pp. 240-241.

⁵ Potrivit art. 175 C.civ., care reglementează liberalitățile primite de descendenții persoanei puse sub tutelă specială, „din bunurile celui pus sub tutelă specială, descendenții acestuia pot fi gratificați de către tutore, cu avizul consiliului de familie și cu autorizarea instanței de tutelă, fără însă să se poată da scutire de raport”.

⁶ J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, pp. 245-246.

2. Boroi G., Anghelescu C.A., Nicolae I., *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022;
3. Eliescu M., *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966;
4. Nicolae I., *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
5. Kocis J., Vasilescu P., *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

ASPECTE PRIVIND PARTEA CIVILĂ ȘI PARTEA RESPONSABILĂ CIVILMENTE CA PĂRȚI ÎN PROCESUL PENAL

Dr. Gheorghe-Iulian IONIȚĂ

Abstract

This study bring into question, once again, the „reform” of the criminal procedural legislation, highlighting and analyzing specific aspects to the civil party and the civilly responsible party, as parties in the criminal trial, which still generate discussions.

Key words: *criminal procedural legislation; discussions; parties in the criminal trial; civil party; civilly responsible party.*

1. Aspecte introductive

Părți sunt, potrivit dispozițiilor art. 32 alin. (1) C. proc. pen., subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară.

Apreciem această definire a termenului „parte”, respectiv subiect procesual care exercită sau împotriva căruia se exercită o acțiune judiciară, ca fiind defecțuoasă.

Chiar dacă legiuitorul precizează expres [la art. 32 alin. (2) C. proc. pen.] că părțile din procesul penal sunt inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente, acesta nu explică înțelesul expresiei „acțiune judiciară” utilizate la alin. (1) pentru a explica termenul „parte”; or, în lipsa unei asemenea particularizări, este evident că nu doar părțile enumerate limitativ la alin. (2) pot exercita o astfel de acțiune.

De altfel, cu privire la acești participanți în procesul penal, s-a arătat că „(...) părți în procesul penal sunt numai inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente (...) au toate drepturile prevăzute de legea procesual penală precum și de reglementările internaționale în materia drepturilor omului, la care România este parte”¹.

¹ A se vedea Expunerea de motive la Lege privind Codul de procedură penală, p. 5, disponibilă la <https://sintact.ro/get/pdf.sintact/douamiinouacpp.pdf>, consultată la 16.07.2022.

2. Partea civilă. Noțiune, dobândire și încetare calitate

Partea civilă este una dintre părțile din procesul penal, fiind enumerată limitativ (alături de inculpat și partea responsabilă civilmente) la art. 32 alin. (2) C. proc. pen.; aceasta este parte în procesul penal, nu doar pentru că este precizată (expres) ca fiind una dintre acestea [la art. 32 alin. (2) C. proc. pen.], ci pentru că este cea care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal (subiect activ al acțiunii civile) pentru tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile, potrivit legii civile, pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

Termenul „parte civilă” este definit de legiuitor la art. 84 alin. (1) C. proc. pen.; potrivit dispozițiilor acestui articol, se numește parte civilă și devine parte în procesul penal, persoana vătămată care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal.

O precizare este făcută de legiuitor, la alin. (2) al aceluiași articol, unde prevede că au calitatea de parte civilă și succesorii persoanei prejudiciate, dacă exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal

În același sens sunt și dispozițiile art. 19 alin. (2) C. proc. pen., potrivit cărora acțiunea civilă se exercită de persoana vătămată sau de succesorii acesteia, care se constituie parte civilă împotriva inculpatului și (după caz) a părții responsabile civilmente.

Referitor la exercitarea acțiunii civile de către succesorii, potrivit dispozițiilor art. 24 alin. (1) C. proc. pen., acțiunea civilă rămâne în competența instanței penale în caz de deces, reorganizare, desființare sau dizolvare a părții civile, dacă moștenitorii sau, după caz, succesorii în drepturi ori lichidatorii acesteia își exprimă opțiunea de a continua exercitarea acțiunii civile, în termen de cel mult două luni de la data decesului sau a reorganizării, desființării ori dizolvării.

Ca un „paradox” de reglementare, persoana vătămată/succesorii acesteia, cu toate că nu sunt părți în procesul penal, în latura sa penală, devin părți în latura sa civilă, prin constituirea ca parte civilă și exercitarea acțiunii civile, în contextul în care acțiunea civilă are un caracter accesoriu acțiunii penale².

Mai mult (și, astfel, se confirmă „paradoxul” de reglementare), potrivit dispozițiilor art. 85 alin. (2) C. proc. pen., calitatea de parte civilă a persoanei care a suferit o vătămare prin infracțiune nu înlătură dreptul acestei persoane de a participa în calitate de persoană vătămată în aceeași cauză; cu alte cuvinte, aceeași persoană participă în procesul penal (a) ca subiect procesual „principal”, în calitate de persoană vătămată, în latura penală a procesului penal și (b) ca parte (tot subiect procesual, dar nu „principal”), în calitate de parte civilă, în latura civilă a

² A se vedea și I. Kuglay, în M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art. 1-603*, ed. 2 rev. și adaug., Ed. C.H. Beck, 2017, București, p. 145.

procesului penal. De altfel, textul art. 85 alin. (2) C. proc. pen. este similar celui al art. 15 alin. (3) C. proc. pen. din 1968, singura diferență fiind denumirea calității, respectiv „persoană” vătămată (în reglementarea în vigoare) și „parte” vătămată (în reglementarea anterior în vigoare).

Calitatea de parte civilă se dobândește prin manifestarea de voință a persoanei vătămate/succesorilor acesteia de a se constitui parte civilă [în scris sau oral, cu indicarea naturii și a întinderii pretențiilor, a motivelor și a probelor pe care acestea se întemeiază, potrivit dispozițiilor art. 20 alin. (2) C. proc. pen.], între limite temporale determinate, respectiv ulterior momentului punerii în mișcare a acțiunii penale [întrucât, potrivit dispozițiilor art. 19 alin. (2) C. proc. pen., aceasta se exercită împotriva inculpatului], până în momentul începerii cercetării judecătorești [potrivit dispozițiilor art. 20 alin. (1) teza I C. proc. pen.].

Printre persoanele care se pot constitui parte civilă pentru tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale, menționăm:

- subiectul pasiv al infracțiunii;

- (a) persoanele îndreptățite, potrivit legii³, la întreținere din partea celui decedat [potrivit dispozițiilor art. 1390 alin. (1) C. civ.], dar și persoanele cărora acesta, fără a fi obligat de lege, le presta întreținere în mod curent [potrivit dispozițiilor art. 1390 alin. (2) C. civ.] (pentru prejudiciile materiale produse), și (b) ascendenții, descendenții, frații, surorile și soțul, pentru durerea încercată prin

³ Persoanele între care există obligația de întreținere și ordinea în care acesta se dotează, sunt prevăzute la art. 516-520 C. civ.; astfel:

- potrivit dispozițiilor art. 516 C. civ., „(1) Obligația de întreținere există între soț și soție, rudele în linie dreaptă, între frați și surori, precum și între celelalte persoane anume prevăzute de lege. (2) Dispozițiile alin. (1) privind obligația de întreținere între rudele în linie dreaptă, precum și între frați și surori sunt aplicabile și în cazul adopției. (3) Obligația de întreținere există între foștii soți, în condițiile prevăzute de lege”;

- potrivit dispozițiilor art. 517 C. civ., „(1) Soțul care a contribuit la întreținerea copilului celuilalt soț este obligat să presteze întreținere copilului cât timp acesta este minor, însă numai dacă părinții săi firești au murit, sunt dispăruți ori sunt în nevoie. (2) La rândul său, copilul poate fi obligat să dea întreținere celui care l-a întreținut astfel timp de 10 ani”;

- potrivit dispozițiilor art. 518 C. civ., „(1) Moștenitorii persoanei care a fost obligată la întreținerea unui minor sau care i-a dat întreținere fără a avea obligația legală sunt ținuti, în măsura valorii bunurilor moștenite, să continue întreținerea, dacă părinții minorului au murit, sunt dispăruți sau sunt în nevoie, însă numai cât timp cel întreținut este minor. (2) În cazul în care sunt mai mulți moștenitori, obligația este solidară, fiecare dintre ei contribuind la întreținerea minorului proporțional cu valoarea bunurilor moștenite”;

- potrivit dispozițiilor art. 519 C. civ., „Întreținerea se datorează în ordinea următoare: a) soții și foștii soți își datorează întreținere înaintea celorlalți obligați; b) descendentul este obligat la întreținere înaintea ascendentului, iar dacă sunt mai mulți descendenți sau mai mulți ascendenți, cel în grad mai apropiat înaintea celui mai îndepărtat; c) frații și surorile își datorează întreținere după părinți, însă înaintea bunicilor”;

- potrivit dispozițiilor art. 520 C. civ., după încetarea adopției, adoptatul poate cere întreținere numai de la rudele sale firești sau, după caz, de la soțul său.

moartea victimei, precum și orice alte persoane care ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu [potrivit dispozițiilor art. 1391 alin. (2) C. civ.] (pentru prejudiciile nepatrimoniale produse), în cazul decesului victimei cauzat de infracțiunea comisă;

- (a) moștenitorii persoanei fizice vătămate, în cazul în care decesul acesteia nu este cauzat de infracțiunea comisă și (b) succesorii în drepturi ori lichidatorii persoanei juridice prejudiciate, în cazul încetării acesteia⁴, atunci când decesul/înțelegerea au intervenit anterior constituirii ca parte civilă (pentru prejudiciile materiale produse)⁵;

- furnizorii de servicii medicale (aflați în relație contractuală cu casele de asigurări de sănătate), pentru cheltuielile efective ocazionate de asistența medicală acordată persoanelor cărora le-au fost aduse daune sănătății prin fapta altor persoane, care răspund potrivit legii și au obligația reparării prejudiciului produs [în condițiile art. 320 alin. (1) din Legea nr. 95/2006]⁶;

- asiguratorul RCA, pentru sumele plătite drept despăgubire, de la persoana răspunzătoare de producerea prejudiciului [în condițiile art. 25 din Legea nr. 132/2017]⁷.

Când persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă, potrivit dispozițiilor art. 19 alin. (3) C. proc. pen., acțiunea civilă se exercită în numele acesteia de către reprezentantul legal sau (când acesta nu există ori rămâne în pasivitate) de către procuror.

⁴ Potrivit dispozițiilor art. 244 C. civ., persoana juridică încetează, după caz, prin constatarea ori declararea nulității, prin fuziune, divizare totală, transformare, dizolvare sau desființare ori printr-un alt mod prevăzut de actul constitutiv sau de lege.

⁵ Potrivit dispozițiilor art. 1391 alin. (4) C. civ., dreptul la despăgubire pentru prejudiciile nepatrimoniale nu trece la moștenitori, însă aceștia îl pot exercita dacă acțiunea a fost pornită de defunct.

⁶ Potrivit dispozițiilor art. 320 alin. (1) din Legea nr. 95/2006, cheltuielile efective ocazionate de asistența medicală acordată de furnizorii de servicii medicale, aflați în relație contractuală cu casele de asigurări de sănătate, persoanelor cărora le-au fost aduse daune sănătății prin fapta altor persoane sunt recuperate de către furnizorii de servicii medicale de la persoanele care răspund potrivit legii și au obligația reparării prejudiciului produs; cheltuielile efective ocazionate de asistența medicală acordată nu pot fi recuperate de la victimele agresiunilor sau ale accidentelor cu autor neidentificabil, fiind decontate din fond.

⁷ Potrivit dispozițiilor art. 25 din Legea nr. 132/2017, asiguratorul RCA are dreptul de a recupera sumele plătite drept despăgubire de la persoana răspunzătoare de producerea prejudiciului, în următoarele situații: a) accidentul a fost produs cu intenție; b) accidentul a fost produs în timpul comiterii unor fapte incriminate de dispozițiile legale privind circulația pe drumurile publice ca infracțiuni săvârșite cu intenție, chiar dacă aceste fapte nu s-au produs pe astfel de drumuri sau în timpul comiterii altor infracțiuni săvârșite cu intenție; c) accidentul a fost produs în timpul când autorul infracțiunii săvârșite cu intenție încearcă să se sustragă de la urmărire; d) persoana răspunzătoare de producerea prejudiciului a condus vehiculul fără consimțământul contractantului; e) asiguratul a refuzat în mod nejustificat îndeplinirea obligațiilor sale împiedicând în acest fel asiguratorul RCA să desfășoare propria investigație conform prevederilor art. 21 alin. (3), iar asiguratorul este în măsură să probeze că acest fapt a condus la plata nejustificată a despăgubirii.

Observarea condițiilor privind constituirea ca parte civilă prevăzute la art. 20 alin. (1) și (2) C. proc. pen., respectiv (a) momentul temporal până la care persoana vătămată/succesorii acesteia (reprezentantul/procurorul, când persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă) trebuie să iasă din pasivitate (până la începerea cercetării judecătorești) și (b) indicarea naturii, întinderii pretențiilor, motivele și probele pe care se întemeiază cererea de constituire ca parte civilă, devine esențială având în vedere sancțiunea prevăzută la art. 20 alin. (4) C. proc. pen. (neprevăzută în reglementarea anterioară în vigoare); potrivit dispozițiilor acestui alineat, în cazul nerespectării vreuneia dintre aceste condiții, persoana vătămată sau succesorii acesteia nu se mai pot constitui parte civilă în cadrul procesului penal, putând introduce acțiunea la instanța civilă.

Cu toate acestea, ulterior constituirii, dar până la terminarea cercetării judecătorești, partea civilă, potrivit dispozițiilor art. 20 alin. (5) C. proc. pen. (dispoziții similare celor ale art. 204 alin. (2) pct. 1-3 C. proc. civ.)⁸, își poate modifica cererea de constituire ca parte civilă, în sensul de a:

- îndrepta erorile materiale din cuprinsul acesteia;
- mări sau micșora întinderea pretențiilor;
- solicita repararea prejudiciului material prin plata unei despăgubiri bănești, dacă repararea în natură nu mai este posibilă.

De asemenea, dacă există o constituire de parte civilă în cauză, moștenitorii sau, după caz, succesorii în drepturi ori lichidatorii acesteia, pot prelua calitatea și pot continua exercitarea acțiunii civile în procesul penal (acțiunea civilă rămânând în competența instanței penale), dacă își exprimă această opțiune, în termen de cel mult două luni de la data decesului sau a reorganizării, desființării ori dizolvării [potrivit dispozițiilor art. 24 alin. (1) C. proc. pen.]. În situația în care nu își exercită acest drept în termenul precizat (termen de decădere), respectiv nu ies din pasivitate și nu își exprimă opțiunea de a continua exercitarea acțiunii civile în termen de cel mult două luni de la data decesului sau a reorganizării, desființării ori dizolvării, potrivit dispozițiilor art. 25 alin. (6) C. proc. pen., instanța va lăsa nesoluționată acțiunea civilă.

3. Partea responsabilă civilmente. Noțiune, dobândire și încetare calitate

Partea responsabilă civilmente este una dintre părțile din procesul penal, fiind enumerată limitativ (alături de inculpat și partea civilă) la art. 32 alin. (2) C. proc. pen.; aceasta este parte în procesul penal, nu doar pentru că este precizată

⁸ Potrivit dispozițiilor art. 204 alin. (2), cu toate acestea, nu se va da termen, ci se vor trece în încheierea de ședință declarațiile verbale făcute în instanță când: 1. se îndreaptă greșelile materiale din cuprinsul cererii; 2. reclamantul mărește sau micșorează cuantumul obiectului cererii; 3. se solicită contravaloarea obiectului cererii, pierdut sau pierit în cursul procesului.

(expres) ca fiind una dintre acestea [la art. 32 alin. (2) C. proc. pen.], ci pentru că față de această persoană se exercită acțiunea civilă (fiind subiect pasiv al acțiunii civile), având obligația (legală/convențională) de a repara (în întregime/parte, singură/în solidar) prejudiciul cauzat prin infracțiune.

Termenul „parte responsabilă civilmente” este definit de legiuitor la art. 86 C. proc. pen.; potrivit dispozițiilor acestui articol, se numește parte responsabilă civilmente și este parte în procesul penal, persoana care, potrivit legii civile, are obligația legală sau convențională de a repara în întregime sau în parte, singură sau în solidar, prejudiciul cauzat prin infracțiune și care este chemată să răspundă în proces.

Calitatea de parte responsabilă civilmente se dobândește prin:

- „introducerea” (participare forțată) persoanei care (potrivit legii civile) are obligația (legală/convențională) de a repara (în întregime/parte, singură/în solidar) prejudiciul cauzat prin infracțiune, (a) la cererea, fie a părții îndreptățite potrivit legii civile, fie a procurorului (atunci când exercită acțiunea civilă) [potrivit dispozițiilor art. 21 alin. (1) și (2) C. proc. pen.] și (b) din oficiu, de către procuror (atunci când exercită acțiunea civilă) (așa cum vom explica);

- intervenția (participare voluntară) acestei persoane [în condițiile art. 21 alin. (3) C. proc. pen.].

Legiuitorul reglementează [la art. 21 alin. (1) și (2) C. proc. pen.] deficitar (și de această dată) participarea forțată a părții responsabile civilmente în procesul penal; astfel:

- termenul „introducere”: acesta este discutabil întrucât partea responsabilă civilmente este subiect pasiv al acțiunii civile și, așa cum s-a arătat în doctrină⁹, pare improprie formularea privind „introducerea” acesteia în cadrul unei acțiuni exercitate împotriva altuia (inculpatului), când acțiunea se exercită chiar împotriva ei;

- limita temporală în care se poate solicita „introducerea”: se prevede „în termenul prevăzut la art. 20 alin. (1)” (respectiv „până la începerea cercetării judecătorești”), sintagmă declarată neconstituțională prin Decizia CCR nr. 257/2017; în considerentele acestei decizii s-a reținut¹⁰ că exercitarea efectivă a drepturilor procesuale de către partea responsabilă civilmente depinde exclusiv de manifestarea de voință a persoanei vătămate de a se constitui parte civilă și, în condițiile în care constituirea ca parte civilă a persoanei vătămate se poate face în orice fază procesuală „până la începerea cercetării judecătorești”, aceasta (având interese contrare părții responsabile civilmente) își poate exercita în mod abuziv dreptul de a reclama reparații prin mijlocirea organelor judiciare, cu scopul de a limita/exclude accesul părții responsabile civilmente în faza camerei preliminare, astfel că,

⁹ A se vedea și I. Kuglay, în M. Udroui (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art. 1-603*, op. cit., p. 147.

¹⁰ A se vedea pct. 28 și 29 din Decizia C.C.R. nr. 257/2017 publicată în M. Of. nr. 472/22.06.2017.

după rămânerea definitivă a soluției dispuse de judecătorul de cameră preliminară, nu mai există niciun temei legal în baza căruia partea responsabilă civilmente, care nu a fost prezentă în camera preliminară, să poată formula cereri ori excepții referitoare la aspecte deja analizate în această fază procesuală; totuși, în această decizie nu se precizează momentul până la ar trebui solicitată „introducerea” în procesul penal a părții responsabile civilmente ci, doar se subliniază importanța deosebită a camerei preliminare asupra fazelor de judecată ulterioare, prin prisma obiectului ei, și necesitatea participării părții responsabile civilmente în această procedură; în acest context, s-ar înțelege că nu s-ar exclude posibilitatea ca solicitarea „introducerii” părții responsabile civilmente în procesul penal să fie făcută și în procedura camerei preliminare, până la închiderea acestei proceduri [sintagmă folosită de legiuitor pentru a delimita momentul temporal până la care pot fi invocate, în condițiile art. 281 alin. (4) lit. a), respectiv art. 282 alin. (4) lit. a) C. proc. pen., încălcările dispozițiilor legale acolo prevăzute]; o astfel de ipoteză, așa cum s-a reținut și în doctrină, nu este la adăpost de critici legate de obiectul procedurii de cameră preliminară (care nu constă în stabilirea ori completarea cadrului procesual în ceea ce privește acțiunea civilă), prelungirea duratei procedurii etc., astfel că posibilitatea solicitării „introducerii” acesteia ar putea fi limitată la faza de urmărire penală¹¹ ori, chiar după emiterea actului de sesizare până în momentul în care judecătorul de cameră preliminară dispune citarea părților și a persoanei vătămate cu mențiunea că pot formula cereri și excepții cu privire la legalitatea urmăririi penale¹².

- modalitatea în care se poate realiza „introducerea”: se prevede „la cererea” (părții îndreptățite) și (procurorul este obligat) „să ceară”; astfel [potrivit dispozițiilor art. 21 alin. (1) și (2) C. proc. pen., așa cum am arătat], „introducerea” părții responsabile civilmente în procesul penal se face la cererea, fie a părții îndreptățite potrivit legii civile, fie a procurorului (atunci când exercită acțiunea civilă); or, dacă în ce privește partea îndreptățită potrivit legii civile, dispozițiile nu comportă interpretări, aceasta fiind cea care va solicita, indiferent de faza procesuală (urmărire penală/cameră preliminară) în care o va face, situația procurorului este diferită; în faza de urmărire penală, procurorul nu are cui și de ce să solicite, astfel că va dispune, la cererea părții civile și, din oficiu (obligat fiind, când exercită acțiunea civilă), „introducerea” părții responsabile civilmente în procesul penal¹³; doar în faza de cameră preliminară (dacă se consolidează această ipoteză), acesta este însă obligat să solicite „introducerea” (când exercită acțiunea civilă).

¹¹ A se vedea T.-V. Gheorghe în N. Volonciu (coord. șt.), *Codul de procedură penală comentat*, ed. a 3-a rev. și adaug., Ed. Hamangiu, 2017, București, p. 227.

¹² A se vedea M. Udrioiu, *Procedură penală. Partea generală*, ed. 5 rev. și adaug., Ed. C.H. Beck, 2018, București, p. 112.

¹³ În același sens, I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală: Partea generală: în lumina noului Cod de procedură penală*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, 2015, București, pp. 169-174.

Printre persoanele care (potrivit legii civile) au obligația (legală/convențională) de a repara (în întregime/parte, singură/în solidar) prejudiciul cauzat prin infracțiune (părți responsabile civilmente), menționăm:

- persoana care, în temeiul legii¹⁴, al unui contract ori al unei hotărâri judecătorești¹⁵, este obligată să supravegheze un minor sau o persoană care beneficiază de consiliere judiciară sau tutelă specială [în condițiile art. 1372 C. civ.];¹⁶

- persoana care, în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcția, supravegherea și controlul asupra persoanei care îndeplinește anumite funcții sau însărcinări în interesul său ori al altuia, ori de câte ori fapta săvârșită de aceasta are legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate [în condițiile art. 1373 C. civ.];¹⁷

- asiguratorul RCA, pentru prejudiciile dovedite suferite în urma accidentului produs prin intermediul vehiculului asigurat, fără a se depăși limitele de

¹⁴ Potrivit dispozițiilor art. 261 C. civ., părinții sunt cei care au, în primul rând, îndatorirea de creștere și educare a copiilor lor minori.

¹⁵ Potrivit dispozițiilor art. 396 C. civ., „(1) Instanța de tutelă hotărăște, odată cu pronunțarea divorțului, asupra raporturilor dintre părinții divorțați și copiii lor minori, ținând seama de interesul superior al copiilor, de concluziile raportului de anchetă psihosocială, precum și, dacă este cazul, de învoiala părinților, pe care îi ascultă. (2) Dispozițiile art. 264 sunt aplicabile”. Potrivit dispozițiilor art. 397 C. civ., după divorț, autoritatea părintească revine în comun ambilor părinți, afară de cazul în care instanța decide altfel. Potrivit dispozițiilor art. 398 C. civ., „(1) Dacă există motive întemeiate, având în vedere interesul superior al copilului, instanța hotărăște ca autoritatea părintească să fie exercitată numai de către unul dintre părinți. (2) Celălalt părinte păstrează dreptul de a veghea asupra modului de creștere și educare a copilului, precum și dreptul de a consimți la adopția acestuia”. Potrivit dispozițiilor art. 399 C. civ., „(1) În mod excepțional, instanța de tutelă poate hotărî plasamentul copilului la o rudă sau la o altă familie ori persoană, cu consimțământul acestora, sau într-o instituție de ocrotire. Acestea exercită drepturile și îndatoririle care revin părinților cu privire la persoana copilului. (2) Instanța stabilește dacă drepturile cu privire la bunurile copilului se exercită de către părinți în comun sau de către unul dintre ei”.

¹⁶ Potrivit dispozițiilor art. 1372 C. civ., (1) Cel care în temeiul legii, al unui contract ori al unei hotărâri judecătorești este obligat să supravegheze un minor sau o persoană care beneficiază de consiliere judiciară sau tutelă specială răspunde de prejudiciul cauzat altuia de către aceste din urme persoane. (2) Răspunderea subzistă chiar în cazul când făptuitorul, fiind lipsit de discernământ, nu răspunde pentru fapta proprie. (3) Cel obligat la supraveghere este exonerat de răspundere numai dacă dovedește că nu a putut împiedica fapta prejudiciabilă. În cazul părinților sau, după caz, al tutorilor, dovada se consideră a fi făcută numai dacă ei probează că fapta copilului constituie urmarea unei alte cauze decât modul în care și-au îndeplinit îndatoririle decurgând din exercițiul autorității părintești”.

¹⁷ Potrivit dispozițiilor art. 1373 C. civ., „(1) Comitentul este obligat să repare prejudiciul cauzat de prepușii săi ori de câte ori fapta săvârșită de aceștia are legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate. (2) Este comitent cel care, în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcția, supravegherea și controlul asupra celui care îndeplinește anumite funcții sau însărcinări în interesul său ori al altuia. (3) Comitentul nu răspunde dacă dovedește că victima cunoștea sau, după împrejurări, putea să cunoască, la data săvârșirii faptei prejudiciabile, că prepusul a acționat fără nicio legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate”.

răspundere prevăzute în contractul RCA [în condițiile art. 11 și 14 din Legea nr. 132/2017]¹⁸;

¹⁸ Potrivit dispozițiilor art. 11 din Legea nr. 132/2017, „(1) Asigurătorul RCA are obligația de a despăgubi partea prejudiciată pentru prejudiciile dovedite suferite în urma accidentului produs prin intermediul vehiculului asigurat. (2) Fără a se depăși limitele de răspundere prevăzute în contractul RCA, în conformitate cu prevederile art. 6 alin. (4) și (5) și în condițiile în care evenimentul asigurat s-a produs în perioada de valabilitate a contractului RCA, asigurătorul RCA acordă despăgubiri în bani pentru: a) vătămări corporale sau deces, inclusiv pentru prejudicii fără caracter patrimonial; b) prejudicii materiale, inclusiv costuri de radiere și înmatriculare, costuri cu taxe de timbru, cheltuieli cu limitarea prejudiciului, dovedite cu acte, cheltuieli aferente diminuării valorii vehiculului după reparații, dovedite cu acte sau expertiză; c) costuri privind readucerea vehiculului la starea dinaintea evenimentului asigurat, dovedite cu documente emise prin sisteme specializate sau prin documente emise în condițiile legii; d) prejudicii reprezentând consecința lipsei de folosință a vehiculului avariāt, inclusiv înlocuirea temporară a vehiculului, pe baza opțiunii persoanei prejudiciate; e) cheltuieli de judecată efectuate de către persoana prejudiciată sau cheltuieli aferente în cazul soluționării alternative a litigiului dacă soluția este favorabilă persoanei prejudiciate; f) cheltuielile legate de transportul vehiculului avariāt, aparținând terțului păgubit, de la locul accidentului la locația în care se găsește centrul de constatare daune, la unitatea reparatoare aleasă de păgubit în vederea reparării vehiculului, cel/cea mai apropiat/apropiată de locul producerii accidentului sau de domiciliul persoanei prejudiciate, după caz, dacă respectivul vehicul nu se mai poate deplasa prin mijloace proprii, iar asigurătorul nu asigură transportul. (3) Indiferent de locul în care s-a produs accidentul de vehicul - pe drumuri publice, pe drumuri care nu sunt deschise circulației publice, în incinte și în orice alte locuri, atât în timpul deplasării, cât și în timpul staționării vehiculului asigurat, asigurătorul RCA acordă despăgubiri până la limita de răspundere prevăzută în contractul RCA pentru: a) prejudiciul produs de dispozitivele sau instalațiile cu care a fost echipat vehiculul, inclusiv pentru prejudiciul produs din cauza desprinderii accidentale a remorcii, semiremorcii ori a atașului tractat de vehicul; b) prejudiciul produs din culpa conducătorului vehiculului asigurat; c) prejudiciul produs prin fapta lucrului, când prejudiciul își are cauza în însușirile, acțiunea sau inacțiunea vehiculului, prin intermediul altui lucru antrenat de deplasarea vehiculului, prin scurgerea, risipirea ori căderea accidentală a substanțelor, materialelor sau a obiectelor transportate; d) prejudiciile provocate terților, drept consecință a deschiderii ușilor vehiculului, în timpul mersului sau atunci când vehiculul este oprit ori staționează, de către pasagerii acestuia, fără asigurarea că nu se pune în pericol siguranța deplasării celorlalți participanți la trafic; e) prejudiciile provocate terților, drept consecință a conducerii vehiculului sub influența băuturilor alcoolice sau a stupefiantelor. (4) Prevederile alin. (3) lit. b) se aplică inclusiv în cazurile în care la data accidentului conducătorul vehiculului: a) a condus vehiculul fără consimțământul expres sau prezumat al asiguratului; b) nu este titularul unui permis care atestă dreptul să conducă vehiculul respectiv; c) nu a respectat obligațiile legale cu privire la starea și siguranța vehiculului respectiv. (5) Membrii familiei asiguratului, conducătorului auto sau oricărei altei persoane a cărei răspundere civilă este angajată într-un accident de vehicule și este acoperită de asigurarea obligatorie RCA nu sunt excluși de la beneficiul asigurării pentru propriile lor vătămări corporale”. Potrivit dispozițiilor art. 14 din Legea nr. 132/2017, „(1) Despăgubirile se acordă în cuantum egal cu întinderea prejudiciului până la limita maximă de răspundere a asigurătorului RCA care este egală cu cea mai mare valoare dintre limita de răspundere prevăzută în legislația aplicabilă și cea prevăzută în contractul RCA, iar asigurătorul este obligat să comunice valoarea maximă de despăgubire, la cererea păgubitelui sau a mandatarului acestuia, în termen de 7 zile calendaristice. (2) În cazul daunei totale economice, asigurătorul evaluează vehiculul avariāt, printr-un sistem de evaluare specializat sau prin documente emise în condițiile legii pentru a-i determina valoarea de piață din momentul premergător evenimentului. Păgubitul poate opta pentru reparare până la valoarea de piață a vehiculului, calculată în urma evaluării, sau pentru soluționarea cazului ca daună

- Biroul Asiguratorilor de Autovehicule din România (BAAR), pentru prejudiciile suferite de persoanele prejudiciate prin accidente de vehicule neasigurate RCA ori neidentificate [în condițiile art. 33 din Legea nr. 132/2017]¹⁹;

totală prin plata diferenței dintre valoarea de piață a vehiculului și valoarea epavei. (3) Valoarea reparației se stabilește folosind sistemele de evaluare specializate sau prin documente emise în condițiile legii în care unitatea reparatoare auto își poate utiliza propria valoare a orei de manoperă afișată. (4) Despăgubirile se acordă pentru sumele pe care asiguratul le plătește cu titlu de dezdăunare și pentru cheltuielile de judecată și/sau cheltuielile aferente în cazul soluționării alternative a litigiului persoanelor prejudiciate prin vătămare corporală sau deces și prin avarierea ori distrugerea de bunuri. (5) În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății ori decesului, despăgubirile se acordă atât pentru persoanele aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, cât și pentru persoanele aflate în acel vehicul, cu excepția conducătorului vehiculului din vina căruia s-a produs accidentul. (6) În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății ori decesului altor persoane în afara conducătorului auto răspunzător de producerea accidentului, se acordă despăgubiri și pentru prejudiciile produse soțului/soției sau persoanelor care se află în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat. (7) În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății ori decesului unei persoane ori de avariere sau distrugere de bunuri, se acordă despăgubiri dacă vehiculul care a produs accidentul este identificat și asigurat, chiar dacă autorul accidentului a rămas neidentificat. (8) Pentru avarierea sau distrugerea bunurilor, despăgubirile se acordă pentru bunurile aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, iar pentru bunurile aflate în acel vehicul, numai dacă acestea nu erau transportate în baza unui raport contractual existent cu proprietarul sau cu utilizatorul vehiculului respectiv, precum și dacă nu aparțineau proprietarului, utilizatorului ori conducătorului vehiculului răspunzător de producerea accidentului. (9) Despăgubirile, astfel cum sunt prevăzute la alin. (1)-(6) și (8) se acordă și în cazul în care conducătorul vehiculului, răspunzător de producerea accidentului, este o altă persoană decât asiguratul. (10) Despăgubirile se plătesc și atunci când persoanele prejudiciate nu au domiciliul, reședința sau sediul în România”.

¹⁹ Potrivit dispozițiilor art. 33 din Legea nr. 132/2017, „(1) În calitate de organism de plată a despăgubirilor, BAAR garantează fără a avea beneficiu de discuțiune despăgubirea persoanelor prejudiciate, rezidenți ai statelor membre, prin accidente produse pe teritoriul României sau pe teritoriul unui alt stat membru decât statul lor de rezidență, prin intermediul unor vehicule sau tramvaie care staționează în mod obișnuit pe teritoriul României sau pe teritoriul unui stat al cărui birou național auto nu a semnat Acordul multilateral, neasigurate RCA cu toate că, în conformitate cu prevederile legii, pentru acestea trebuia încheiată asigurarea RCA sau prin intermediul unor vehicule neidentificate, în următoarele condiții: a) dacă vehiculul sau tramvaiul a fost identificat, dar nu era asigurat pentru RCA, se acordă despăgubiri atât pentru daune materiale, cât și pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății ori pentru deces; b) dacă vehiculul sau tramvaiul rămâne neidentificat, se acordă despăgubiri doar pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății ori pentru deces; se acordă despăgubiri și pentru daune materiale cu aplicarea unei franșize de 500 de euro în echivalent lei la cursul comunicat de Banca Națională a României la data producerii accidentului, dacă în urma unui astfel de accident a rezultat decesul unei persoane sau s-a pricinuit integrității corporale sau sănătății unei persoane o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mult de 60 de zile; accidentul produs de un vehicul care a rămas neidentificat este accidentul în care respectivul vehicul a intrat în coliziune directă cu persoana accidentată sau cu bunul pe care l-a avariat, după care a părăsit locul accidentului; c) în situația producerii riscului pe perioada suspendării contractului RCA, conform art. 6 alin. (6). (2) BAAR intervine în calitate de organism de plată a despăgubirilor și în cazul accidentelor provocate pe teritoriul României sau pe teritoriul unui alt stat membru, prin intermediul unui vehicul neasigurat pentru RCA, exportat dintr-un alt stat membru în România, dacă accidentul se produce în termen de 30 de zile de la data acceptării exportului. (3) Nu pot beneficia de despăgubiri persoanele care la data producerii

În caz de deces, reorganizare, desființare sau dizolvare a părții responsabile civilmente, potrivit dispozițiilor art. 24 alin. (2) C. proc. pen., acțiunea civilă rămâne în competența instanței penale, dacă partea civilă indică moștenitorii sau, după caz, succesorii în drepturi ori lichidatorii părții responsabile civilmente, în termen de cel mult două luni de la data la care a luat cunoștință de împrejurarea respectivă. În situația în care partea civilă nu își exercită acest drept, în termenul precizat (tot termen de decădere), respectiv nu iese din pasivitate și nu indică moștenitorii, succesorii în drepturi ori lichidatorii părții responsabile civilmente în termenul de cel mult două luni de la data la care a luat cunoștință de împrejurarea respectivă, pentru a continua exercitarea acțiunii civile în procesul penal, potrivit dispozițiilor art. 25 alin. (6) C. proc. pen., instanța va lăsa nesoluționată acțiunea civilă.

4. Concluzii

Punând, din nou, în discuție „reforma” legislației procesual-penale, sunt unele aspecte care, în reglementarea în vigoare, așa cum am arătat *supra*, încă necesită reflecție, adaptare, corelare.

accidentului au posibilitatea să își recupereze prejudiciile suferite în baza unei asigurări facultative sau obligatorii ori în baza legii și nici cele care au urcat de bunăvoie în vehiculul condus de către persoana vinovată pentru producerea accidentului, dacă se dovedește că acestea știau că pentru vehiculul respectiv nu era în vigoare un contract RCA. (4) Nicio entitate care a compensat în orice fel persoanele prejudiciate sau a oferit acestora servicii în legătură cu prejudiciile suferite, inclusiv servicii medicale, în baza unor contracte încheiate ori în baza legii, nu are dreptul să solicite de la BAAR recuperarea cheltuielilor efectuate. (5) Cuantumul prejudiciului suferit de persoanele prejudiciate prin accidente de vehicule produse pe teritoriul României, precum și persoanele care pot beneficia de despăgubiri și condițiile de intervenție ale BAAR în calitate de organism de plată a despăgubirilor sunt stabilite în conformitate cu prevederile prezentei legi și ale normelor adoptate în aplicarea acesteia în vigoare în România la data producerii accidentului. (6) Pentru cazurile de daună care sunt soluționate prin intermediul organismelor de compensare sau a fondurilor de garantare din statele de reședință ale persoanelor păgubite sau din statele pe teritoriul cărora sau produs accidentele, cuantumul prejudiciului este stabilit de aceste organisme, în condițiile respectării clauzelor acordului pe care l-au încheiat cu BAAR. (7) BAAR nu poate plăti despăgubiri pentru prejudiciile cauzate într-un singur accident care să depășească limitele de răspundere ale asigurătorului RCA prevăzute de legislația în vigoare la data producerii accidentului în România sau de legislația în vigoare a celorlalte state pe teritoriul cărora s-a produs accidentul, din care va fi dedusă, după caz, franșiza prevăzută prin lege”.

REFERATUL DE EVALUARE A MINORULUI – STUDIU PRIVIND CORELAREA PREVEDERILOR TEORETICE CU PRACTICA NAȚIONALĂ

Grefier Andreea-Lucia RUS

Abstract

The premise used in this article is that of finding a real mechanism to help the judiciary in its fight against juvenile delinquency, which is a real problem of our days, a problem that evolves at the same pace...or even at a greater one, with the society and its technological breakthroughs, aiming therefore to determine the real possibilities and identify strategies for implementing social policies for children cases, has nevertheless established the primary need of identifying the problems existing. The need for legislative changes is therefore utterly necessary in order to improve, for example, the sanction applied in cases where the minor's assessment report has not been carried out or has been carried out incorrectly, a mechanism which has become a real support for the judge in need of determining the most appropriate educational measure to be applied to the juvenile offender. From this point of view, extending the possibility of a judgment which is not necessarily based on a social investigation of the defendant may open the way to superficiality or to a lack in the establishment of the judicial truth, a basic objective in the criminal process.

Similarly, upon analysing the various regulations concerning the criminal liability of minors, especially those who are assessed by the probation officers, the criminal measures applies by the judge have determined the need of a singleinbound regulation or act as can be found, for example, in French or Spanish legislations. The positive aspect of the whole process revealed that a "social construction hypothesis" in which the minor is educated (or re-educated, where appropriate) to become a good citizen, as opposed to the classical one, oriented towards limitations and stigmatisation that are not beneficial, is the most crucial aspect of it all.

Key words: *juvenile delinquency, children illegal behaviour, juvenile criminals, minor assessment plan*

În plin proces de aliniere a legislației naționale la cea europeană, sistemul juridic românesc a cunoscut o serie de schimbări care vizează aspectele criminologice privind evoluția infracțională a minorilor, un aspect relevant atunci când vine vorba despre eficientizarea educației lor, în speranța unei mai mari conformări la reguli. Unul dintre elementele de noutate în deceniul trecut, dar care

evoluează și se îmbunătățește continuu, este cel referitor la modul de abordare al minorului – ca cetățean și subiect de drept. Utilizarea metodelor coercitive orientate în special pe identificarea erorilor și corectarea lor, eficientizarea reintegrării sociale ulterior comiterii unei fapte antisociale, de orice gravitate, precum și stabilirea unor măsuri educative în locul pedepselor din Codul penal anterior, nu ar fi viabile în lipsa unor elemente de suport în timpul procesului penal. Astfel, implementarea referatului de evaluare a minorului, ca un real sprijin dat procurorului în timpul urmăririi penale, respectiv judecătorului în timpul judecății, este unul din elementele care vizează apropierea justiției noastre continentale de ideologia de echitate specifică sistemului de Common-Law. Se consideră astfel că analiza etiologică a comportamentului delicvenților juvenili ar aduce beneficii sporite tuturor părților implicate în procesul de conștientizare și îndreptare a minorilor infractori, respectiv prin identificarea măsurii educative potrivite care să determine o „resetare” socială a acestor subiecți de drept.

Pornind de la o privire de ansamblu a legislației incidente în materie, din perspectivă istorică și apoi de actualitate, apare ca fiind importantă descrierea întregii proceduri prin identificarea elementelor teoretice într-un context practic, respectiv într-un studiu de caz ce vizează procesul efectiv prin care persoana competentă elaborează referatul și prezintă, în complexitatea lor, cauzele și consecințele comportamentului antisocial analizat, cu stabilirea metodelor optime de coerciție și reintegrare a subiectului. Preponderentul caracter practic al referatului de evaluare este deosebit de important din perspectiva posibilității extrapolării în vederea identificării unor soluții legislative mai performante, dezideratul fiind acela de a susține în mod eficient pătura socială vulnerabilă și care necesită o protecție sporită crescută, și anume minorii.

Cercetările criminologice în materia delicvenței juvenile au statuat necesitatea reglementării unui regim juridic specific acestei categorii de subiecți ai infracțiunii, având în vedere insuficienta formare și dezvoltare bio-psiho-fizică, a predispoziției minorilor la săvârșirea de acțiuni ilicite *lato sensu*, precum și a impactului psihologic pe care îl poate avea aplicarea unei sancțiuni penale asupra unei persoane. Lipsa maturității depline a acestor subiecți ai infracțiunii a determinat înfăptuirea unui sistem sancționator, care să îmbine latura represivă cu latura educativă a procesului penal¹.

Codul de procedură penală reglementează o procedură specială aplicabilă minorilor chemați să răspundă penal pentru acțiunile sau inacțiunile lor ce constituie infracțiuni, norme cu caracter special (*lex specialia*), care derogă sau care se aplică în completarea procedurilor de drept comun (*lex generalia*)². În acest

¹ A se vedea Vintilă Dongoroz (coord.), *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II, Editura Academiei, 1976, București, p. 375.

² A se vedea Andrei Zafăruș, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, 2015, București, p. 515.

sens, art. 504 alin. (1) Cod procedură penală prevede, cu caracter de regulă generală, că fazele procesului penal privind minorii se desfășoară potrivit procedurii obișnuite, aplicându-se în completare sau prin derogare procedura specială. *Sedes materiae* este reprezentat de Titlul IV – „Proceduri speciale”, Capitolul III – „Procedura în cauzele cu infractori minori”, art. 504-520 Cod procedură penală.

Totuși, nu se poate concepe un regim derogatoriu al desfășurării procesului penal, în cauzele în care sunt implicați minori, fără a exista și un regim special al răspunderii penale. Dreptul substanțial reglementează în Partea generală a Codului penal, Titlul V – „Minoritatea”, regimul răspunderii penale a minorului, a sancțiunilor ce pot fi aplicate, precum și anumite norme cu caracter special, derogatorii de la principalele instituții de drept penal, precum pluralitatea de infracțiuni sau prescripția răspunderii penale.

Amintim că sistemul represiv adoptat de legislația română, în materia răspunderii penale a minorilor, are un caracter relativ, iar nu absolut, nu orice minor putând fi subiect pasiv al raportului juridic penal de conflict. Din acest punct de vedere, răspunderea penală a minorilor trebuie să respecte drepturile și libertățile acestora, astfel încât să fie trași la răspundere penală potrivit vinovăției lor și ținându-se seama de capacitatea și dezvoltarea intelectuală a acestora. Politica penală românească urmărește reabilitarea minorilor mai mult decât angajarea răspunderii lor penale. Fazele procesului penal trebuie să respecte rigorile impuse de calitatea specială a infractorilor, completul de judecată fiind specializat în cauze cu infractori minori³, potrivit Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

Așadar, regulile principale care guvernează procedura în cauzele cu minori sunt regăsite pentru faza de judecată, în art. 504-520 din Codul de procedură penală, dar și în Legea nr. 284/2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, lege care are rolul de a transpune prevederile Directivei (UE) 2016/800 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale⁴. Aceste articole trebuie să fie completate cu regulile generale din dreptul penal material, în privința răspunderii penale a minorilor, și anume: art. 113-134 Cod penal. Deși prevederi referitoare la minori se regăsesc în tot cuprinsul Titlului V din Codul penal, doar cele de mai sus prezintă relevanță pentru prezenta lucrare.

Alte cadre normative de o importanță covârșitoare în privința acestui subiect sunt reprezentate de Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, iar la nivel unional trebuie avute în vedere: Convenția Europeană

³ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal. Partea specială*, Ediția a 2-a, Editura Hamangiu, 2020, București, p. 448.

⁴ Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L132/1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&from=IT>.

a Drepturilor Omului⁵, Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene⁶, Directiva 2016/800 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale⁷, Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale⁷, Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale⁸. Astfel, este imperios necesar ca prevederile naționale să fie în perfectă concordanță cu cele unionale și completate unde este necesar cu acestea, deoarece numai în acest mod se poate realiza o uniformizare a respectării drepturilor procesuale în cauzele în care persoanele supuse procedurilor penale nu au atins vârsta majoratului.

În problematica de față, legiuitorul român a decis să transpună Directiva (UE) 2016/800 prin adoptarea Legii nr. 284/2020. Nu se poate să nu remarcăm termenul îndelungat de care legiuitorul are nevoie pentru a uniformiza, cel puțin parțial legislația națională cu cea unională, având în vedere durata de 4 ani care a curs între apariția Directivei și adoptarea Legii nr. 284/2020, dar orice pas înainte în acest demers este binevenit, chiar mai anevoios fiind, din cauza lacunelor legislative de care sistemul nostru suferă⁹.

În considerarea necesității de dezvoltare normală a copiilor, cât și pentru asigurarea unor garanții procedurale pentru minorii care au statutul de suspect sau inculpat, respectiv pentru copiii cărora li se aplică un mandat european de arestare¹⁰, conform Directivei (UE) 2016/800, dacă persoanele căutate erau copii în momentul când au început să facă obiectul procedurilor, dar între timp au împlinit vârsta de 18 ani, ar trebui să se țină cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv de gradul de maturitate și de vulnerabilitate al persoanei în cauză, respectiv putându-se aplica procedura specială până când tânărul împlinește vârsta de 21 ani. Mai mult, un minor care a avut calitatea de martor iar ulterior a dobândit-o pe cea de suspect sau inculpat, are dreptul de a nu se auto incrimina și dreptul de a

⁵ https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>.

⁷ Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L280/1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=NL>.

⁸ Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L142/1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32012L0013>.

⁹ Pentru opinia prezentată *in extenso*, a se vedea Andreea Varodi, *Procedurile în cauzele cu minori. Faza de judecată*, articol publicat pe site-ul juridice.ro, accesat la data de 13.04.2022: <https://www.juridice.ro/716664/procedurile-in-cauzele-cu-minori-faza-de-judecata.html>.

¹⁰ Și nu numai, Uniunea Europeană dezvoltând o politică în sensul respectării drepturilor fundamentale ale tuturor cetățenilor unionali, cu precădere a minorilor. Pentru detalii, a se vedea Indexul oficial al U.E. privind drepturile minorilor în procedurile judiciare, particularizat pentru fiecare stat membru în parte, accesat la adresa: <https://e-justice.europa.eu/printContentPdf.do?printPdfAll=1&plang=ro&idTaxonomy=35998&action=printContentPdf&initExpCourtRes=1&useContId=188209>, la data de 13.04.2022.

păstra tăcerea, iar pentru exercitarea efectivă a dreptului său la apărare, respectiv a dreptului la un proces echitabil, fiind esențială confidențialitatea comunicării dintre copil și avocatul său, sau dreptul de a fi evaluat în mod individual și cât mai eficient, pentru a se identifica nevoie sale specifice de protecție, educație formare și integrare socială.

Un aspect sensibil privește ipoteza privării de libertate, optica legislativă fiind în sensul evitării sale, iar dacă totuși se recurge la acest tip de măsuri, înainte de a se stabili în mod definitiv dacă copilul a comis sau nu o infracțiune, trebuie avute în vedere riscurile posibile pentru dezvoltarea sa fizică, mentală și socială, precum și dificultățile în ceea ce privește reintegrarea sa în societate. La fel ca și în cazul celorlalte acte normative europene, se impulsionează respectarea optimă a dreptului la viață privată, iar ședințele de judecată ce privesc minori sunt doar în mod excepțional publice. Mai mult, pe lângă dreptul la informare, Directiva impune și dreptul minorului ca titularul răspunderii părintești să fie informat, dreptul la examinare medicală, dreptul la înregistrarea audio-video a interogatoriilor ori necesitatea specializării exprese a judecătorilor și procurorilor în acest domeniu.

În ceea ce privește urmărirea penală în cazul infractorilor minori, comparativ cu reglementare anterioară, nu au intervenit modificări sau completări semnificative. Astfel, conform prevederilor art. 504 Cod procedură penală: urmărirea și judecarea infracțiunilor săvârșite de minori, precum și punerea în executare a hotărârilor privitoare la aceștia se fac potrivit procedurii obișnuite, cu completările și derogările prevăzute în prezentul capitol și în secțiunea a 8-a a cap. I din titlul V al părții generale. În cursul urmăririi penale, procedura în cauzele cu infractori minori se aplică și persoanelor care au împlinit 18 ani, până la împlinirea vârstei de 21 de ani, dacă la data dobândirii calității de suspect erau minore, atunci când organul judiciar consideră necesar, ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate. Ori de câte ori organul judiciar nu poate stabili vârsta suspectului sau a inculpatului și există motive pentru a se considera că acesta este minor, persoana respectivă va fi prezumată a fi minor. Rezultatele examinării medicale a minorului suspect sau inculpat asupra căruia s-a dispus o măsură preventivă privativă de libertate, efectuate în locul de deținere, potrivit legii privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului, sunt avute în vedere pentru a aprecia capacitatea acestuia de a fi supus actelor sau măsurilor dispuse în cursul procesului penal.

Referitor la persoanele chemate la efectuarea anumitor acte de urmărire penală, în condițiile interpretării date prin Decizia nr. 102/2018 de Curtea Constituțională¹¹, când suspectul ori inculpatul este un minor, la orice ascultare

¹¹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 400 din 10 mai 2018, prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate, constatându-se că sintagma „care nu a împlinit 16 ani” din cuprinsul art. 505 alin. (1) din Codul de procedură este neconstituțională.

sau confruntare a minorului, precum și la efectuarea oricărui alt act de urmărire penală – dacă consideră că prezența acestora este în interesul superior al minorului și nu este de natură să aducă atingere bunei desfășurări a procesului penal, organul de urmărire penală citează părinții acestuia ori, după caz, pe tutore, curator sau persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află temporar minorul, precum și direcția generală de asistență socială și protecție a copilului din localitatea unde se desfășoară audierea. Neprezentarea persoanelor legal citate la ascultarea sau confruntarea minorului nu împiedică efectuarea acestor acte.

În transpunerea Directivei (UE) 2016/800 a fost amplificată în mod semnificativ și informarea minorului, atât cu privire la drepturile și obligațiile procesuale, cât și în ceea ce privește organizarea și desfășurarea activității procesuale, astfel cum se detaliază în cuprinsul art. 505 ind. 1 Cod procedură penală. În concret: *în cauzele cu suspecti sau inculpați minori, înainte de prima audiere, acestora li se aduc la cunoștință, pe lângă cele prevăzute la art. 108, și următoarele: a) informații cu privire la principalele etape ale procesului penal; b) dreptul ca părinții sau, după caz, tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul sau un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar să primească aceleași informații comunicate minorului; c) dreptul la protecția vieții private, în condițiile legii; d) dreptul de a fi însoțiți de părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul sau de un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar, în timpul diferitelor etape ale procedurii conform prezentei legi; e) dreptul de a fi evaluați prin intermediul referatului de evaluare; f) dreptul la evaluare medicală și asistență medicală în cazul în care vor fi supuși unei măsuri preventive privative de libertate; g) măsurile preventive ce li se pot aplica, precum și dreptul ca măsura preventivă privativă de libertate să fie aplicată cu caracter excepțional, potrivit art. 243, perioada pentru care poate fi dispusă și durata maximă a măsurii preventive privative de libertate, condițiile pentru prelungirea și menținerea acesteia, precum și dreptul la verificarea periodică a măsurii, în condițiile legii; h) dreptul de a fi prezenți la judecarea cauzei; i) dreptul la exercitarea căilor de atac, în condițiile legii.* Toate comunicările către suspectul sau inculpatul minor se fac într-un limbaj simplu și accesibil, adaptat vârstei acestuia, precum și părinților sau, după caz, tutorelui, curatorului ori persoanei în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul – dacă acestea pot fi identificate, comunicarea nefiind contrară interesului superior al minorului.

Ca și noutate față de vechea reglementare, în cazul audierii suspectilor sau inculpaților minori se înregistrează cu mijloace tehnice audio și audio-video, atunci când acest lucru este posibil, aceleași dispoziții privind audierea aplicându-se și în faza de judecată. Legiuitorul a avut o grijă deosebită ca în cazul audierii, atunci când este vorba despre o persoană vătămată care este minor, victimă a unei infracțiuni de violență în familie, viol, agresiune sexuală, rele tratamente aplicate minorului, etc., după ce acestuia i se aduc la cunoștință drepturile, audierea să se

facă de persoane de același sex cu minorul, prevăzând totodată și obligativitatea înregistrării prin mijloace audio/video a audierii.

Potrivit prevederilor art. 506-510 Cod procedură penală, judecarea infractorilor minori se face de către instanțele judecătorești cu aplicarea procedurii obișnuite, care se completează cu dispozițiile cuprinse în Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, respectiv Regulamentul de ordine interioară a instanțelor judecătorești. Derogările existente în cazul judecării minorilor vizează compunerea instanței, referatul de evaluare, persoanele chemate la judecarea minorilor, desfășurarea propriu-zisă a judecății și apărarea exercitată în cazul inculpatului minor.

Cauzele în care inculpatul este minor se judecă potrivit regulilor de competență obișnuite de către judecători anume desemnați potrivit legii, instanța rămânând competentă să judece potrivit dispozițiilor procedurale speciale privitoare la minori, chiar dacă între timp inculpatul a împlinit vârsta de 18 ani. Dacă la data sesizării instanței inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, dar la data dobândirii calității de suspect era minor, instanța investită, reținând cauza, poate decide aplicarea procedurii pentru cauzele cu infractori minori, atunci când consideră necesar, ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate. La judecarea cauzei se citează serviciul de probațiune, părinții minorului sau, după caz, tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul, care au dreptul și îndatorirea să dea lămuriri, să formuleze cereri și să prezinte propuneri în privința măsurilor ce ar urma să fie luate. Neprezentarea persoanelor legal citate nu împiedică judecarea cauzei.

Cauzele cu inculpați minori se judecă de urgență și cu precădere, ședința de judecată fiind nepublică, iar cu încuviințarea instanței, la desfășurarea judecății pot asista, în afară de persoanele arătate la art. 508, și alte persoane. Când inculpatul este minor cu vârsta mai mică de 16 ani, instanța, dacă apreciază că administrarea anumitor probe poate avea o influență negativă asupra sa, poate dispune îndepărtarea lui din ședință. În aceleași condiții pot fi îndepărtați temporar din sala de judecată și părinții ori tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul. La rechemarea în sală a persoanelor prevăzute la alin. (3) președintele completului le aduce la cunoștință actele esențiale efectuate în lipsa lor. Ascultarea minorului va avea loc o singură dată, iar reascultarea sa va fi admisă de judecător doar în cazuri temeinic justificate. Legea reglementează expres situația în care în aceeași cauză sunt mai mulți inculpați, dintre care unii minori și alții majori, nefiind posibilă disjungerea, judecata având loc potrivit dispozițiilor art. 507 alin. (1) și după procedura obișnuită. Cu privire la inculpații minori din aceste cauze se aplică dispozițiile referitoare la procedura în cauzele cu infractori minori.

Referitor la completul de judecată care judecă cauzele cu minori, potrivit art. 40 alin. (1) din Legea nr. 304/2004, completurile și secțiile specializate pentru

minori și familie, precum și tribunalele specializate pentru minori și familie judecă atât infracțiunile săvârșite de minori, cât și infracțiunile săvârșite asupra minorilor. Singurul tribunal specializat din țară pentru minori și familie este cel de la Brașov, înființat prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 3142/C/2004, care a început să funcționeze efectiv începând cu data de 22 noiembrie 2004¹². Din păcate, Legea nr. 207/2018 privind modificarea și completarea Legii nr. 304/2004 a organizării judiciare nu a prevăzut în mod obligatoriu înființarea tribunalelor specializate pentru minori și familie în fiecare județ, iar pentru curțile de apel, se prevede același lucru ca și în cazul tribunalelor, respectiv înființarea de secții sau completuri specializate pentru minori, în funcție de necesități¹³.

În ceea ce privește punerea în executare a măsurilor educative neprivative de libertate, după rămânerea definitivă a hotărârii se fixează un termen pentru când se dispune aducerea minorului, chemarea reprezentantului legal al acestuia, a reprezentantului serviciului de probațiune pentru punerea în executare a măsurii luate și a persoanelor desemnate cu supravegherea acesteia, în condițiile specifice fiecărui tip de măsură educativă dispuse, fiind posibil și schimbarea regimului de executare, în condițiile art. 518 Cod procedură penală.

- Condiții particulare privind utilizarea referatului de evaluare a minorului

O altă dispoziție specială în ceea ce privește urmărirea și judecarea infractorilor minori o reprezintă întocmirea de către serviciile de probațiune a referatului de evaluare a minorului, înscris care are drept finalitate asigurarea unui cadru propice pentru tragerea la răspundere penală a minorului, ținând cont de specificul vârstei acestuia¹⁴.

Referatul de evaluare a fost introdus în legislația procesual penală din România prin Legea nr. 356/2006 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală, precum și pentru modificarea altor legi¹⁵, substituind un document prin care se realiza o activitate similară, și anume ancheta socială. Trebuie precizat că în vechiul Cod penal, anterior anului 2008, efectuarea referatului de evaluare era obligatorie atât pentru faza urmăririi penale, cât și pentru judecată, însă, din cauza faptului că activitatea serviciului de probațiune a fost efectiv deturnată în această direcție, a urmat o evidentă reconfigurare legislativă, urmărindu-se astfel și minimalizarea tergiversărilor cauzate de imposibilitatea continuării procedurii și, în consecință, a creării de situații conflictuale între

¹² A. Andone-Bontaș și alții, *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 513.

¹³ Bogdan Buneci, *Minorul. Subiect de drept din perspectiva interferenței criminalisticii cu normele procesual-penale*, Ed. Universul juridic, București, 2019, pp. 127-128.

¹⁴ Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, Ediția a III-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 581.

¹⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 677 din 7 august 2006.

organele de urmărire penală și ofițerii de probațiune. De asemenea, această orientare a activității de probațiune a condus și la neglijarea celorlalte îndatoriri de serviciu ale acestora din urmă, în detrimentul respectării scopului pentru care a fost concepută probațiunea – și anume reintegrarea socială a infractorilor. Aceste argumente au condus la concluzia că opțiunea cea mai bună este caracterul facultativ al referatului în faza de urmărire penală, respectiv obligativitatea întocmirii sale în timpul judecății în considerarea faptului că această sursă de informații furnizează judecătorului importante date privind persoana inculpatului, care să-i permită o mai bună individualizare a pedepsei¹⁶.

Reglementarea a fost menținută, în parte, și în actualul Cod de procedură penală, sens în care, conform prevederilor art. 506 alin. (1), în cauzele cu inculpați minori, organele de urmărire penală pot să solicite, atunci când consideră necesar, efectuarea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune de pe lângă tribunalul în a cărui circumscripție teritorială își are locuința minorul, potrivit legii, iar potrivit art. 506 alin. (1) ind. 1, solicitarea referatului de evaluare este obligatorie în cazul în care minorul este trimis în judecată, în deplină concordanță și cu dispozițiile art. 7 alin. (5) din Directiva (UE) 2016/800, cu un amendament: dacă acest demers ar fi contrar interesului superior al minorului, situație ce excepție ce justifică chiar și lipsa efectuării referatului.

Întrebarea legitimă subsecventă este dacă prin activitatea de evaluare a minorului în cursul urmăririi penale ar fi afectat interesul superior al minorului? Și dacă da, atunci care ar fi ipotezele în care s-ar putea reține această împrejurare? Doctrina¹⁷ relevă faptul că evaluarea suspectului sau inculpatului minor reprezintă o activitate benefică pentru acesta, punând la dispoziția organelor judiciare un instrument util pentru justa soluționare a cauzei, prin satisfacerea celor două interese majore ale acestui tip de dosare penale, și anume interesul societății în tragerea la răspundere penală adecvată a acestei categorii de persoane, respectiv interesul superior al minorului. În acest context, ar putea fi caracterizată ca fiind vătămătoare pentru minor nu atât activitatea de evaluare, cât mai ales modalitatea de desfășurare a acesteia, sub aspectul întinderii în timp. De exemplu, în cauzele în care, deși nu a fost încheiat un acord de recunoaștere a vinovăției pe parcursul urmăririi penale, inculpatul minor intenționează să recunoască învinuirea în fața instanței, dosarul nu poate fi trimis în judecată din cauza întârzierii în efectuarea

¹⁶ Impunerea caracterului obligatoriu al referatului de evaluare a minorului numai pentru judecarea cauzei penale se reflectă sugestiv și în datele statistice ale serviciilor de probațiune (disponibile pe site-ul Ministerului Justiției). Astfel, în anul 2013, din numărul total de 7700 de referate, 6470 au fost întocmite la solicitarea instanțelor de judecată pentru persoane inculpate, 82 au fost întocmite la solicitarea instanțelor de judecată pentru copii care nu răspund penal și numai 1078 la solicitarea parchetelor. De asemenea, din numărul total de 770 de referate de evaluare întocmite, 5015 au vizat stabilirea situației minorilor și doar 2685 au vizat persoane majore – a se vedea nota de subsol nr. 1 de la pag. 582, *ibidem*.

¹⁷ Ion Neagu, Mircea Damaschin, *op. cit.*, pp. 582-583.

evaluării inculpatului. Această împrejurare, în ipoteza descrisă, putem considera că afectează în mod cert interesul superior al minorului, motiv pentru care soluția reglementată de lege constă în posibilitatea procurorului de a dispune trimiterea în judecată în absența referatului de evaluare, acesta urmând a fi solicitat de instanță.

O soluție la îndemână, pentru judicioasa respectare a exigențelor directivei ante-menționate, în conformitate cu care, pentru situația de excepție în care trimiterea în judecată se face în lipsa referatului de evaluare, documentul în discuție trebuie să fie disponibil "la începutul ședințelor de judecată în fața instanței", ar fi extinderea competenței judecătorului de cameră preliminară, în sensul de a putea solicita efectuarea evaluării încă din această etapă, situație în care referatul ar fi înaintat la dosarul cauzei cel mai târziu la începutul cercetării judecătorești, creând premisele unei soluționări rapide a cauzei.

Un aspect pozitiv este introducerea sintagmei „interesul superior al minorului”; este practic o reiterare a principiului care trebuie să ghideze întreaga procedură în care în prim-plan se află un copil. În interpretarea Comitetului pentru Drepturile Copilului¹⁸, această sintagmă are o triplă valență: trebuie înțeleasă ca drept material, ca principiu fundamental și ca o regulă de procedură. Ca drept material, „interesul primordial al copilului se aplică direct și poate fi invocat în fața instanțelor; privitor la valența de principiu fundamental conceptul impune interpretarea în sensul în care servește cel mai eficient protecției copilului, iar ca regulă de procedură, interesul superior reprezintă o garanție în luarea deciziilor”. Analiza care trebuie făcută este „dictată de complexitatea conceptului, și impune determinarea conținutului său concret de la caz la caz, astfel, nu poate fi aplicată o formulă generală. Se vor avea în vedere elemente precum: opiniile copilului, identitatea sa (origine, credințe, nivelul de educație, orientarea sexuală și religioasă etc.), păstrarea mediului familial, accesul la educație”. De aceea, încă o dată se dovedește cât de important este referatul de evaluare în luarea unei decizii juste de către instanță¹⁹.

Referatul de evaluare este reglementat prin Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune²⁰. Prin intermediul acestuia, serviciul de probațiune poate face propuneri motivate în privința măsurile educative care sunt necesar a fi luate față de minor; iar referatul va fi întocmit și transmis în termen de 21 de zile de la data solicitării acestuia de către instanța de judecată.

¹⁸ Conform *Manualului de drept european privind drepturile copilului*, accesat online la adresa https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ROM.pdf la data de 14.04.2022;

¹⁹ A se vedea Aurora Ciucă, *Interesul superior al copilului. Noi sensuri ale unei „formule magice”*, articol publicat pe site-ul Universul Juridic Mag, accesat online la adresa: <https://www.universuljuridic.ro/interesul-superior-al-copilului-noi-sensuri-ale-unei-formule-magice/> la data de 14.04.2022;

²⁰ Publicată în Monitorul Oficial nr. 512 din 14 august 2013;

In concreto, conform prevederilor art. 34 din actul normativ ante-menționat, referatul conține date despre mediul familial și social al minorului, situația educațională, profesională, conduita minorului, analiza comportamentului infracțional, riscul de săvârșire al unor infracțiuni, practic orice date relevante care îi oferă instanței indicii despre cumulul circumstanțelor care l-au condus pe inculpat spre săvârșirea infracțiunii respective încă de la o vârstă atât de fragedă. În momentul întocmirii referatului, consilierul de probațiune, care trebuie să fie o persoană temeinic pregătită în această privință, deoarece orice informații eronate conduc la consecințe grave în privința luării unei decizii de către instanța de judecată, poate colabora cu asistenți sociali, consilieri școlari, pedagogi, psihologi, medici. De asemenea, la solicitarea consilierului, instituțiile în a căror evidență se află copilul pentru îngrijire, tratament, protecție socială sau educație trebuie să pună la dispoziția acestuia în termen de 7 zile de la solicitare, toate informațiile necesare solicitate²¹.

O modificare importantă a fost adusă de către Legea nr. 284/2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală²², care introduce articolului 506, alineatul 4 indice 1 și dispune că *în cazul în care elementele care constituie baza referatului de evaluare se schimbă considerabil, organul de urmărire penală sau, după caz, instanța va solicita întocmirea unui nou referat de evaluare. Solicitarea se poate face din oficiu sau în urma sesizării făcute de serviciul de probațiune, de minor ori de către părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul, cu privire la schimbările intervenite*. Consider că elementele care se modifică într-o proporție majoră trebuie evaluate de către organele judiciare în funcție de fiecare cauză în parte, fiind imposibil de a se aplica un șablon unitar, având în vedere multitudinea cauzelor care pot conduce la schimbarea elementelor constitutive ale referatului²³.

În ceea ce privește lipsa referatului de evaluare, considerăm consecințele ca fiind importante; astfel, dacă soluționarea cauzei s-a desfășurat fără efectuarea unei anchete sociale, viciul de procedură va fi analizat sub lumina prevederilor nulității relative, atât timp cât aceasta nu se află printre cauzele de nulitate absolută expres prevăzute de Cod, fiind necesar să se dovedească faptul că, prin nerespectarea dispozițiilor alin. (2) ale art. 506 Cod procedură penală, s-a adus o vătămare părților și subiecților procesuali principali, vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin desființarea hotărârii pronunțate în aceste condiții. Fiind vorba despre nulitate relativă, aceasta va putea fi invocată până la următorul termen de judecată cu procedura completă, în situația în care în mod evident încălcarea a survenit în

²¹ Potrivit art. 34 alin. (4) din Legea 252/2013, structura și formatul standard ale referatului de evaluare se stabilesc prin Regulamentul de aplicare a dispozițiilor legii, adoptat prin H.G. nr. 1079/2013.

²² Publicată în Monitorul Oficial nr. 1201 din 9 decembrie 2020.

²³ Andreea Varodi, *Procedurile în cauzele cu minori. Faza de judecată*, articol publicat pe site-ul [juridice.ro](https://www.juridice.ro/716664/procedurile-in-cauzele-cu-minori-faza-de-judecata.html), accesat la data de 13.04.2022: <https://www.juridice.ro/716664/procedurile-in-cauzele-cu-minori-faza-de-judecata.html>.

timpul judecății. Raportat la faptul că referatul trebuie să existe la dosarul cauzei până la începerea dezbaterilor în fața primei instanțe, hotărârea viciată va putea fi censurată doar pe calea apelului.

În fine, conchidem prezentarea prevederilor legale relevante cu statuarea asupra valorii probante a referatului de evaluare. Luând în calcul modalitatea de obținere a acestuia, dar și elementele pe care le conține, consider că referatul de evaluare este un mijloc de probă (mijloacele de probă sunt acele mijloace legale prin intermediul cărora probele sunt administrate în procesul penal, informațiile necesare rezolvării cauzei fiind relevate de organele judiciare și celorlalți participanți la activitatea judiciară²⁴) prin intermediul căruia se vor administra probe indirecte (informațiile cu privire la situația psihologică și socială a inculpatului). Prin probe indirecte se înțeleg probele care nu dovedesc direct existența ori inexistența faptei sau vinovăția ori nevinovăția inculpatului, dar care prin coroborarea lor duc la concluzia că fapta a fost săvârșită sau că inculpatul este vinovat sau nu. O corectă soluționare a cauzei penale prin probe indirecte necesită o corelare și raționamente logice lipsite de lacune, care să susțină dincolo de orice îndoială rezonabilă (standard care este obligatoriu să fie respectat de către judecător), concluzia existenței infracțiunii și săvârșirea acesteia de către inculpat²⁵.

Așa cum statuează prevederile art. 103 Cod procedură civilă, în dreptul procesual penal român, probele nu au o valoare prestabilită, soluția în cauză fiind luată prin analizarea întregului probatoriu administrat. Astfel, odată cu analizarea informațiilor existente în cuprinsul referatului de evaluare, judecătorul se va orienta asupra măsurilor care trebuie luate în privința minorului, în funcție de elementele de fapt prezentate de către consilierul care a întocmit ancheta socială.

- Procedura

Evaluarea minorului este definită de caracterul său personal, aceasta realizându-se în baza mai multor întrevederi între copil și consilierul de probațiune. Este posibil însă ca minorul să nu coopereze cu consilierul de probațiune, situație în care cel însărcinat cu întocmirea referatului va menționa în cuprinsul acestuia refuzul inculpatului. Alături de referat va fi atașată și declarația minorului prin care își exprimă refuzul de a colabora. În ipoteza în care inculpatul nu este găsit, consilierul va redacta o adresă privind imposibilitatea de a redacta referatul de evaluare, pe care o va înainta instanței de judecată²⁶.

Lăsând la o parte situația de excepție în care inculpatul nu este găsit, în practica judiciară au fost identificate situații în care instanța de judecată a fost

²⁴ Conform prevederilor art. 97 și urm. Cod procedură penală.

²⁵ Bogdan Micu, Alina-Gabriela Păun, Radu Slăvoiu, *Procedură penală. Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură. Teste-grilă*, Ed. Hamangiu, 2014, p. 81.

²⁶ Mihail Udroi, *Procedură Penală. Partea Specială*, Ediția 4, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 561.

nevoită să cenzureze anumite hotărâri judecătorești care au fost luate în baza unor referate de evaluare doar formale, fără o investigare reală a situației minorului. Spre exemplu, aceeași anchetă socială anterioară nu poate fi folosită într-o nouă cauză împotriva aceleiași persoane; acest fapt ar însemna ca aceeași anchetă să fie folosită pe toată perioada minoratului, nefiind luate în considerare schimbările care au avut loc între cele două momente temporale. În doctrină este susținută opinia potrivit căreia ancheta socială se va efectua chiar dacă între timp inculpatul devine major, datorită implicațiilor pe care acesta le are. De asemenea, dacă referatul nu a fost întocmit de o autoritate competentă se va considera că referatul nu este valabil, iar obligativitatea solicitării și întocmirii anchetei sociale nu a fost îndeplinită²⁷.

În conformitate cu dispozițiile art. 116 Cod penal, în vederea efectuării evaluării minorului, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74 din același act normativ, instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de incluziune socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță. Prin întocmirea referatului de evaluare se urmărește identificarea tuturor condițiilor care au stat la baza comportamentului deviant al delincventului juvenil în scopul aplicării în mod corespunzător a unei măsuri educative care să producă efecte eficiente în procesul de reeducare. Se poate afirma că rolul principal al referatului de evaluare este acela de a oferi un plus de ajutor instanței în procesul de individualizare a măsurilor educative.

La întocmirea referatului de evaluare, consilierul de probațiune poate colabora cu asistenți sociali, psihologi, consilieri școlari, pedagogi, medici sau alți specialiști. De asemenea, la solicitarea sa, instituțiile și organizațiile în evidența cărora s-a aflat sau se află minorul pentru îngrijire, tratament sau protecție socială ori educație pun la dispoziția sa, în termen de 7 zile, informațiile care prezintă relevanță pentru procesul de evaluare.

Atitudinile și principiile de lucru ale consilierului de probațiune, necesare în lucrul cu clienții, începând chiar din faza întocmirii referatului de evaluare, sunt: atitudine nediscriminatorie, respect, acceptare necondiționată, transparență și onestitate, oferirea unui model pro-social de comportament și confidențialitate²⁸.

Conform prevederilor capitolului III ind. 1 din H.G. 1079/2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune²⁹, respectiv art. 14 ind. 1-14

²⁷ Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de Procedură Penală. Partea Specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 521.

²⁸ Pentru o prezentare detaliată, a se vedea Doina Mihaela Boboș, Mariana Drăgoțoiu, Dumitru Pușcașu, *Ghid de bune practici. Referatul de evaluare*, Anul I, nr. 7/2002, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2002, p. 6 și urm.

²⁹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 5 din 7 ianuarie 2014, astfel cum a fost completată prin H.G. 603/2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 695 din 7 septembrie 2016.

ind. 27, în desfășurarea activității de probațiune, șeful serviciului sau, după caz, al biroului de probațiune verifică din oficiu competența structurii pe care o conduce, în cazul în care se constată necompetența materială sau teritorială [potrivit art. 32 alin. (2)-(5) din Legea nr. 252/2013, cu modificările și completările ulterioare], urmând să redirecționeze *pe cale administrativă* solicitarea organului competent. Conflictul de competență dintre două birouri de probațiune sau dintre două servicii de probațiune se rezolvă de către șeful ierarhic superior comun, care se pronunță în termen de 3 zile lucrătoare de la data sesizării, printr-o dispoziție, care se comunică birourilor sau, după caz, serviciilor de probațiune.

Evaluarea minorilor se realizează pentru următoarele categorii de persoane:

a) inculpații care au săvârșit fapta în timpul minorității, indiferent de vârsta pe care o au în momentul realizării evaluării; b) persoanele care au săvârșit fapta în timpul minorității și care se află în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate; c) persoanele care au săvârșit fapta în timpul minorității și care se află în executarea unei măsuri educative privative de libertate.

Evaluarea inculpaților minori se realizează la solicitarea organului de urmărire penală sau la solicitarea instanței de judecată de către biroul de evaluare prezențială din cadrul serviciului de probațiune în a cărui circumscripție teritorială se află locuința minorului, respectiv unitatea de arest, în ipoteza minorului aflat într-una din situațiile de limitare a dreptului de a circula liber, rezultatul activității de evaluare consemnându-se într-un document intitulat referat de evaluare, inclusiv în situațiile vizate de art. 170 ind. 27 alin. (3) din Legea 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, cu modificările și completările ulterioare³⁰, respectiv în cazul în care referatul de evaluare este solicitat pentru un minor străin, consilierul de probațiune contactând totodată și structura teritorială pentru imigrări, în vederea obținerii datelor referitoare la persoana acestuia și la situația șederii pe teritoriul României.

Etapele întocmirii referatului de evaluare sunt următoarele: după alocarea cazului, consilierul de probațiune desemnat să întocmească referatul de evaluare procedează după cum urmează: stabilește locul, data și ora primei întrevederi cu inculpatul minor, precum și cu părintele acestuia sau, după caz, cu tutorele, curatorul ori persoana sau reprezentantul instituției căreia i s-a încredințat îngrijirea și supravegherea minorului; derulează prima întrevedere cu inculpatul minor și cu părintele acestuia sau, după caz, cu tutorele, curatorul ori cu persoana sau reprezentantul instituției căreia i s-au încredințat îngrijirea și supravegherea minorului; stabilește, în funcție de particularitățile cazului, și alte întrevederi cu minorul și cu părintele acestuia sau, după caz, cu tutorele, curatorul ori cu persoana sau reprezentantul instituției căreia i s-au încredințat îngrijirea și supravegherea minorului; în situația în care, din motive obiective, întrevederile prevăzute

³⁰ Republicată în Monitorul Oficial nr. 411 din 27 mai 2019.

anterior nu pot avea loc, informații suplimentare pot fi obținute și telefonic; pentru realizarea evaluării, consilierul de probațiune responsabil de caz identifică și contactează persoanele și instituțiile care ar putea furniza informații utile despre minor, nivelul instrucției școlare, comportamentul acestuia, mediul social și familial, starea de sănătate și eventualele probleme de adicție; atunci când consideră necesar, solicită date suplimentare de la diverse instituții publice sau specialiști din comunitate; în fine, pe baza informațiilor obținute, întocmește referatul de evaluare și îl supune spre analiză și avizare șefului biroului de evaluare prezentențială.

În vederea convocării inculpatului minor, care se face prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire, agenți procedurali, personal al serviciului de probațiune, convorbire telefonică consemnată ulterior în scris, prin notă telefonică, poștă electronică sau prin orice alt mijloc ce asigură dovada primirii convocării, consilierul de probațiune responsabil de caz transmite minorului o convocare de a se prezenta la sediul biroului de probațiune, precizând data și ora stabilite pentru întrevedere, locul întrevederii, datele de contact ale biroului de probațiune, precum și numele consilierului de probațiune responsabil de caz, specificând și necesitatea însoțirii minorului de către unul dintre părinții acestuia sau, după caz, de către tutorele ori persoana sau reprezentantul instituției căreia iau fost încredințate îngrijirea și supravegherea minorului, iar atunci când stabilește pentru desfășurarea întrevederii un alt loc decât sediul serviciului de probațiune, consilierul de probațiune menționează în conținutul convocării adresa respectivului loc, precum și alte informații necesare, astfel încât să permită minorului și însoțitorului său deplasarea în timp util la sediul serviciului de probațiune sau la locul stabilit pentru desfășurarea activității de evaluare. Cu toate acestea, întrevederea nu este împiedicată de inexistența sau neprezentarea persoanelor ante-menționate.

Referatul de evaluare trebuie să fie redactat într-o manieră obiectivă, clară și coerentă, conform structurii stabilite în Anexa nr. 3, respectiv cuprinzând următoarele capitole: a) introducere; b) sursele de informații; c) date privind persoana minorului; d) riscul de săvârșire a unor infracțiuni; e) concluzii și propuneri.

După completarea datelor cuprinse în introducere, celelalte capitole ale referatului de evaluare sunt prezentate pe scurt, evitându-se pe cât posibil folosirea unor termeni de specialitate sau a unor exprimări care ar face dificilă înțelegerea conținutului referatului de evaluare. Referatul de evaluare poartă pe prima pagină, în colțul din stânga sus, antetul serviciului de probațiune, iar în colțul din dreapta sus, mențiunea «Operator de date cu caracter personal», codul de identificare aferent, precum și mențiunea «Strict confidențial după completare». Referatul de evaluare se întocmește în două exemplare, fiecare exemplar fiind ștampilat pe ultima pagină și semnat de către șeful biroului de evaluare prezentențială, respectiv de către consilierul de probațiune care l-a întocmit. Un exemplar al referatului de evaluare se înaintează organului judiciar, iar un exemplar se păstrează în

serviciul de probațiune. Fiecare pagină a referatului de evaluare se numerează, menționându-se numărul de ordine al paginii și, la finalul documentului, numărul total de pagini. În cazul în care în conținutul referatului de evaluare rămân pagini sau spații libere, acestea se vor bara după întocmirea referatului de evaluare.

Capitolul «Introducere» cuprinde următoarele informații: numele, prenumele, data și locul nașterii minorului, adresa de domiciliu sau adresa unde locuiește, infracțiunea săvârșită, organul judiciar care a solicitat referatul, numărul dosarului penal, termenul de judecată, numărul și data înregistrării solicitării, termenul de predare către organul judiciar, precum și numele și prenumele consilierului de probațiune care a întocmit referatul.

Capitolul «Sursele de informații» cuprinde aceste surse care au fost utilizate pentru întocmirea referatului de evaluare sunt prezentate sintetic, avându-se în vedere atât persoanele cu care au avut loc întrevederi, cât și eventualele documente consultate. Pentru fiecare persoană contactată în vederea obținerii de informații se vor face următoarele precizări: numele și prenumele persoanei, precum și legătura acesteia cu minorul inculpat, numărul de întrevederi sau convorbiri avute, data și locul acestora, refuzul de cooperare sau eventualele îndoieli privind acuratețea informațiilor. Acesta va cuprinde și mențiuni privind sursele de informații la care nu a fost posibil accesul și demersurile realizate pentru contactarea sau accesarea acestora.

Capitolul «Date privind persoana minorului» se referă la: a) mediul familial și social; b) starea de sănătate și adicții; c) evoluția școlară și nivelul pregătirii profesionale; d) analiza comportamentului infracțional. Datele privind mediul familial fac referire la aspecte precum: condițiile în care s-a dezvoltat minorul, persoanele în întreținerea cărora se află sau pe care le are în întreținere și modul în care și-au îndeplinit îndatoririle referitoare la creșterea, educarea, supravegherea și îndrumarea minorului, relațiile existente în cadrul familiei, situația veniturilor și modul în care acestea acoperă nevoile familiei, atitudinea membrilor familiei față de comportamentul minorului, valorile promovate, rețeaua socială și legătura între sistemul relațional al minorului și infracțiune, dacă este cazul. Datele referitoare la eventualele adicții sau dependențe fac referire la aspecte precum: tipul acestora și la istoricul medical al inculpatului minor și al membrilor familiei, dacă aceste informații prezintă relevanță în raport cu situația minorului. Datele privind evoluția școlară și nivelul pregătirii profesionale fac referire la aspecte precum: situația școlară sau profesională actuală, la istoricul pregătirii, oportunitățile sau restricțiile legate de procesul de educație și pregătire.

Analiza comportamentului infracțional cuprinde referiri la aspecte precum: trecutul infracțional, respectiv la tipul infracțiunii sau infracțiunilor săvârșite în trecut și decizia organului judiciar referitoare la acestea, precum și la modalitatea de săvârșire a infracțiunii sau infracțiunilor pentru care a fost solicitat referatul, la factorii care au influențat comportamentul infracțional ce face obiectul cauzei

penale în curs, respectiv la atitudinea față de victimă și față de comportamentul infracțional. Referatul de evaluare poate face referiri și la starea de sănătate, evoluția minorului din punct de vedere fizic, afectiv, moral și intelectual, în măsura în care aceasta a influențat sau poate influența comportamentul infracțional. În cazul în care unui minor i se întocmesc mai multe referate de evaluare pe parcursul derulării procesului penal, în capitolul referitor la datele despre persoana minorului se va face referire la schimbările intervenite în situația minorului și evoluția socio-comportamentală a acestuia între momentele evaluărilor.

Capitolul «Riscul de săvârșire a unor infracțiuni» face referire la factorii inhibitori și factorii favorizanți ai comportamentului infracțional și cuprinde estimarea nivelului de risc, precum și tendințele acestuia în funcție de factorii identificați.

Capitolul «Concluzii și propuneri» conține propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială care se recomandă a fi aplicate, precum și referiri cu privire la obligațiile care pot fi impuse minorului, în scopul reducerii riscului săvârșirii unor infracțiuni. Mențiunile cu privire la programele prevăzute la alin. (1) pot conține și detalii privind oportunitatea aplicării unui program de reintegrare, în acord cu nevoile minorului, precum și disponibilitatea unui astfel de program la nivelul comunității, condiții în care se face referire și cu privire la durata acestuia. Capitolul final conține propuneri cu privire la măsura educativă considerată a fi potrivită pentru minor, în corelație cu propunerile prevăzute la alin. (1) și (2).

Conținutul capitolului «Riscul de săvârșire a unor infracțiuni» și al capitolului «Concluzii și propuneri» în caz de refuz de colaborare a minorului, evidențiază atitudinea inculpatului minor cu privire la faptă, precum și gradul de asumare a consecințelor comportamentului infracțional, fără a evalua riscul de săvârșire a unor infracțiuni, dacă nu dispune de suficiente informații. Pe de altă parte, în cazul în care inculpatul minor nu este găsit, este plecat din țară ori locuiește în alt stat și întrevăderea de evaluare nu poate fi realizată, consilierul de probațiune informează printr-o adresă organul judiciar despre imposibilitatea întocmirii referatului de evaluare, făcând mențiune despre toate datele obținute, demersurile efectuate pentru contactarea minorului, inclusiv cele referitoare la colaborarea cu organele de poliție și cu membrii familiei minorului sau cu alte surse relevante.

Considerăm oportun a evidenția o serie de tehnici folosite de consilierul de probațiune în vederea întocmirii referatului de evaluare, conform Ghidului de bune practici³¹, respectiv sursele principale de informare. Astfel, prima sursă de informație consultată este dosarul penal, din care se extrag datele principale de identificare antecedentele și situația familială și socială, pe baza cărora se pregătește și primul interviu.

³¹ A se vedea *infra* 28;

În această fază introductivă, se adresează o serie de întrebări care au ca scop extinderea plajei de intervievare, rezolvarea eventualelor probleme ale minorului, încurajarea lui în a coopera cu ofițerul de probațiune, direcționarea informațiilor spre ceea ce prezintă interes – utilizându-se cu precădere întrebări deschise, care au un caracter non-directiv și cu o evidentă eficiență redusă în cazul clienților vorbăreți, ostili sau irascibili, dar care evidențiază cadrul de referință propriu și ajută subiectul să dezvolte o motivație adecvată unei relații pozitive de comunicare. Întrebările închise sunt folosite atunci când a fost obținută deja o anumită cantitate de informații, dar sunt necesare detalii în plus, când situația e confuză sau consilierul de probațiune dorește să exercite un control mai mare asupra conținutului, când se urmărește reducerea interacțiunii și a gradului de emoționalitate a interviului sau atunci când există limite de timp pentru intervievare.

Cele mai importante tipuri de întrebări care este necesar a fi folosite sunt cele directe, care implică în mod direct responsabilitatea subiectului pentru răspunsul dat (de exemplu: „Ce anume simți în legătură cu noua ta locuință?”); indirecte, unde responsabilitatea este difuză (de exemplu: „Care sunt sentimentele în familia ta în legătură cu noua locuință?”); centrate pe diferite perioade de timp (de exemplu: „Ce s-a întâmplat cu sănătatea ta în ultimul an?” sau „Care este starea ta de sănătate în momentul de față?”); centrate pe identificarea gândurilor (de exemplu: „La ce te-ai gândit înainte să deschizi mașina căreia îi rămăsese un geam deschis?”), a sentimentelor (de exemplu: „Ce ai simțit în acel moment?”) sau a comportamentelor (de exemplu: „Ce ai făcut atunci...în mod concret?”); de clarificare/concretizare (de exemplu: „Te rog să-mi explici concret la ce te-ai referit atunci când....?”).

Pe de altă parte, cele mai frecvente erori în formularea întrebărilor sunt: sugerarea răspunsurilor – se bazează pe o preconcepție a consilierului despre care/cum are să fie răspunsul subiectului (de exemplu: „În mod sigur îți iubești și respecti părinții, nu?”); întrebările duble –apar în special la începători, care pun mai mult de o întrebare printr-o adresare astfel că minorii răspund, cel mai adesea, la cea mai puțin solicitantă dintre ele (de exemplu: „De cât timp există conflicte între voi? Ce se întâmplă în aceste situații conflictuale?”), iar consilierul poate uita că nu s-a răspuns la întrebarea de origine; sau mult prea uzitatul „de ce?”, foarte dificilă pentru subiect pentru că îi solicită o relatare în termeni raționali despre comportamentul său, pe care, de cele mai multe ori, nu o poate face, îi încurajează raționalizarea (justificarea) sau îi sporește sentimentul de frustrare. Pentru aceste motive, întrebările utilizate trebuie să fie comprehensibile, lipsite de ambiguitate și suficient de scurte (nu mai mult de una/două propoziții).

În faza de mijloc a interviului se urmărește a se determina care sunt deprinderile subiectului, consilierul de probațiune trebuind să planifice întinderea și adâncimea interviului prin abilitățile de explorare angajate atunci când se încearcă explicarea naturii problemei și a contextului în care aceasta se manifestă,

respectiv cu ajutorul tehnicilor nonverbale (contactul vizual permanent și postura corpului) și verbale (încurajarea subiectului - de exemplu: „înțeleg... hm.... Și atunci?“, sau parafrizarea - de exemplu: „Dacă te-am înțeles eu bine... cu alte cuvinte...“); respectiv prin abilitățile legate de profunzimea interviului - clarificarea (oglindește ceea ce a spus subiectul, dar transpus într-un limbaj neutru, mai puțin încărcat de subiectivism), interpretarea (oferă un nou cadru de referință), confruntarea (vizează incongruențele dintre ce a spus subiectul în momente diferite) și suportul (include aprecieri despre abilități, calități, efortul subiectului de a se adapta sau de a rezolva problema).

În faza finală a interviului, este necesară o sumarizare (adică o scurtă recapitulare a ceea ce a fost acoperit prin interviu, a deciziilor/concluziilor la care s-a ajuns) și o înregistrare a datelor (fiind important să se ia notițe pe parcursul interviului, cerându-se permisiunea și oferind explicații cu privire la necesitatea acestui demers).

Ascultarea activă este una din abilitățile de bază pe care un consilier de probațiune trebuie să și le dezvolte pentru a le utiliza atât în procesul de evaluare, cât și în cel de intervenție, ca parte activă în procesul de comunicare, ascultând cu atenție și pătrunzând în lumea interioară a persoanei pentru a înțelege situația din perspectiva subiectului, verificând propria înțelegere asupra celor relatate și ajutând persoana să pună în legătură diverse elemente (fapte, gânduri, emoții) pentru a putea percepe ansamblul și a-și exprima în mod autentic gândurile, trăirile sau emoțiile.

Felul datelor avute în vedere în timpul activității de culegere a informațiilor, pe categorii de surse: mediul familial și social (prezentarea membrilor familiei – cine sunt, câți sunt, ce vârstă au, cu ce se ocupă, venituri, standard de viață; condiții de locuit; relațiile cu membrii familiei – inclusiv climat afectiv și suportiv; atitudinea familiei față de infracțiunea comisă de subiect, sistemul de valori familial; starea sănătății subiectului și a membrilor familiei; modalitățile de petrecere a timpului liber, apartenența la un grup social – inclusiv cheltuielile personale și sursa banilor de buzunar; consumul de alcool/droguri sau alte vicii ale subiectului sau a membrilor de familie; istoricul infracțional al membrilor familiei; imaginea clientului și a familiei în comunitate); nivelul instrucției școlare și profesionale (nivelul de studii; succese și insuccese școlare sau profesionale – absenteism, repetenție și abandon; interesul pentru actul educațional sau profesie manifestat de client – inclusiv aspirațiile profesionale; relațiile subiectului și a familiei sale cu colegii, profesorii, afinitățile sau antipatiile; pasiuni și activități extrașcolare și profesionale; locuri de muncă și stabilitate profesională); trecutul infracțional (cariera infracțională – condamnări anterioare), dacă a mai fost sau este urmărit/cercetat penal într-o altă cauză); comportamentul clientului înainte și după comiterea infracțiunii (probleme create în familie, școală, loc de muncă – număr, tip frecvență; atitudini față de normele și valorile sociale înainte și după

comiterea infracțiunii); factori favorizanți ai comportamentului infracțional (organizarea infracțiunii – cine a avut inițiativa, premeditarea, spontaneitatea, roluri asumate în cadrul comiterii infracțiunii; pattern-ul infracțional – tipul de infracțiune, tipul victimei, condițiile comiterii infracțiunii, frecvența, etc.; motivația infracțiunii – cauza comiterii infracțiunii; responsabilitatea față de propriul comportament infracțional; conștientizarea consecințelor faptelor sale infracționale/ atitudine față de faptă și victimă).

Scopul acestor demersuri are în vedere identificarea factorilor ce influențează conduita generală a persoanei, avându-se în vedere evaluarea riscului de comitere a unei noi infracțiuni, pericolul social, pericolul pentru victimă, personalul implicat în administrarea justiției, pericolul de sinucidere și autovătămare. Pentru a realiza acest lucru, se trec în revistă factorii identificați în cadrul referatului care influențează conduita generală a subiectului, atât pozitiv, cât și negativ, precum și capacitatea și nivelul motivației pentru schimbare. Se analizează apoi raportul de putere dintre factorii care influențează pozitiv și negativ conduita generală a inculpatului astfel încât să se poată face estimări asupra conduitei sale, iar în funcție de rezultatul obținut, se estimează riscul de recidivă ca fiind unul scăzut, mediu sau ridicat.

S-a demonstrat că posibilitatea de a comite infracțiuni este asociată statistic cu câțiva factori: vârsta la prima condamnare (cu cât aceasta este mai mică, cu atât riscul este mai mare), vârsta actuală (cu cât aceasta este mai mică, cu atât riscul este mai mare), sexul (băieții comit mai mult infracțiuni decât fetele, deci probabilitatea statistică pentru un bărbat de a comite infracțiuni este mult mai mare decât pentru o femeie), numărul de condamnări în perioada minoratului (cu cât acestea sunt mai multe, cu atât riscul crește), infracțiunea curentă și, de asemenea, dinamica infracțională, atitudinea antisocială, asocierea cu persoane cu comportament infracțional, impulsivitatea/lipsa autocontrolului, lipsa unor legături/relații afective apropiate, lipsa empatiei față de victimă, abuzul de substanțe, lipsa unui loc de muncă, problemele financiare, problemele legate de adăpost.

Ca și concluzie, pentru a estima riscul de recidivă, trebuie să analizăm factorii de risc statici (ce nu mai pot fi modificați și care, ca și comportament trecut, reprezintă cel mai bun predictor pentru un comportament viitor), factorii de risc dinamici și situaționali pentru evaluare, natura și frecvența acestora, gravitatea/gradul de relaționare cu comportamentul care îngrijorează și probabilitatea lor de apariție. În aceeași măsură însă, pentru o evaluare completă a riscului, trebuie să ținem seama și de factorii protectivi, care reprezintă punctele forte ale subiectului și care pot fi utilizate ca puncte de plecare pentru reducerea riscului și pe care se poate construi planul de control al riscului. Cu toate acestea, riscul de recidivă nu poate fi estimat cu acuratețe, mai ales în cazul în care infractorul să află la prima infracțiune din cauza lipsei unei serii de informații referitoare la

comportamentul infracțional anterior și de aceea este recomandabil a se analiza atent informațiile avute pentru o estimare cât mai corectă.

Redactarea efectivă a referatelor de evaluare reprezintă ultima etapă necesară pentru finalizarea/concretizarea muncii consilierului de probațiune, fiind produsul final care va fi prezentat instanței de judecată, astfel că această etapă constituie una deosebit de importantă, sumarizând întreg procesul legat de culegerea datelor, selectarea, analiza și sinteza lor. Așadar, modalitatea de redactare trebuie să respecte structura prevăzută de lege, cu conținutul reglementat (pe capitole), limbajul utilizat fiind simplu (dar nu simplist!), accesibil, clar, evitându-se utilizarea termenilor neuzuali și de specialitate, a jargonului sau citatelor excesive, precum și limbajul discriminatoriu.

- Probleme și soluții derivate din practica consilierilor de probațiune

Cu titlu de sinteză a tuturor aspectelor prezentate, văzând punctul și situațiile care comportă dificultăți practice în efectuarea referatelor de evaluare a minorilor (de exemplu numărul mare de solicitări legate de întocmirea unor astfel de referate, cu precădere în epoca anterioară modificării legislative din anul 2008, când procedura era utilizată atât în faza de urmărire penală, cât și în cea de judecată), concluzionăm că activitatea de evaluare trebuie efectuată cu multă conștiinciozitate, în considerarea importanței acestui demers de investigare pentru rezolvarea cauzei penale în care urmează să fie tras la răspundere un minor. Conform doctrinei relevante³², în cadrul activității de evaluare, trebuie să se urmărească lămurirea tuturor aspectelor care ar fi edificatoare în privința cauzelor și condițiilor care au influențat conduita antisocială a minorului, stabilindu-se cu maximum de fidelitate condițiile în care a trăit minorul pentru ca organele judiciare să poată aprecia posibilitățile de reeducare ale acestuia, în cazul în care minorului i s-ar aplica o măsură educativă care ar permite rămânerea lui în mediul din care a provenit.

Este foarte important ca persoanele chemate să întocmească o asemenea evaluare să aibă o anumită pregătire profesională, care să le permită înțelegerea importanței activității pe care o îndeplinesc, conform prevederilor art. 20 din Legea nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune³³, pentru a fi numită în funcția de consilier de probațiune persoana trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele condiții: a) să aibă capacitate deplină de exercițiu; b) să nu aibă antecedente penale, să nu aibă cazier fiscal; c) să cunoască limba română, scris și vorbit; d) să fie aptă din punct de vedere medical și psihologic pentru exercitarea funcției, fapt dovedit pe baza testării medicale și psihologice de specialitate organizate în acest scop; e) să se bucure de o bună reputație; f) să fie licențiată în

³² Ion Neagu, Mircea Damaschin, *op. cit.* (2021), p. 585.

³³ Republicată în Monitorul Oficial nr. 613 din 30 august 2010.

asistență socială, psihologie, sociologie, pedagogie sau drept; g) să promoveze concursul organizat pentru ocuparea funcției pentru care candidează. În termen de 60 de zile de la angajare, persoana trebuind să prezinte direcției de specialitate dovada stabilirii reședinței în România.

Ulterior, consilierii de probațiune sunt obligați să aprofundeze cunoștințele teoretice în domeniul protecției victimelor infracțiunii, și ne referim aici la noțiuni de drept penal, procedură penală, criminologie, metodologia activității de probațiune și protecție a victimelor, noțiuni de psihologie, noțiuni legate de problema dependențelor, de dezvoltare și cooperare instituțională, psihologia dezvoltării, sociologie aplicată, informatică socială³⁴ etc.

Întocmirea unor referate de evaluare superficiale – cele mai frecvente probleme întâlnite în practică – au determinat instanțele să caseze anumite hotărâri în cuprinsul cărora s-au avut în vedere doar aspecte formale, fără o temeinică investigare a condițiilor de dezvoltare a minorului³⁵. Cu aceeași ocazie, s-a stipulat că nu poate fi primit același referat de evaluare ori de câte ori s-a pornit o urmărire penală, respectiv faptul că un asemenea referat utilizat într-o cauză anterioară nu poate fi folosit în cauza în discuție³⁶.

De asemenea, dacă la dosarul de urmărire penală există un referat de evaluare întocmit însă de o autoritate necompetentă ori datat anterior faptelor deduse judecării în cauza respectivă, se poate aprecia că soluționarea cauzei s-a realizat în lipsa activității de evaluare a minorului³⁷, concluzii perfect valabile și pentru ipoteza obligativității referatului de evaluare.

Apoi, în ceea ce privește ipoteza comiterii infracțiunii în timpul cât inculpatul era minor, efectuarea referatului de evaluare este obligatorie, chiar dacă la sesizarea instanței el împlinise deja vârsta de 18 ani, fiind judecat potrivit procedurii obișnuite, faptul că urmărirea penală sau judecata se desfășoară după majorat neputând înlătura necesitatea strângerii de date cu privire la situația minorului din perioada comiterii faptei (comportamentul acestuia, obiceiurile, conjunctura familială, situația școlară și socială etc.).

³⁴ Reprezintă mijlocul de cercetare prin care se examinează proiectarea și folosirea tehnologiei informației și comunicațiilor în interdependența cu mediul cultural și instituțional. Exemple ca rețele de calculatoare, comunicări științifice prin jurnale electronice și accesul public la Internet ilustrează idei cheie ale cercetării în informatica socială, precum importanța contextului social și a procesului de muncă, rețele socio-tehnice, accesul public la informație. Pentru detalii, a se vedea Marian Stoica, *Informatica socială*, articol publicat în Revista Informatica economică, nr. 4(24)/2002, accesat la adresa <https://revistaie.ase.ro/content/24/stoica24.pdf> la data de 17.04.2022;

³⁵ Decizia nr. 633/2005 a Curții de Apel București, secția I penală, în *Culegere de practică judiciară în materie penală*, 2005, pp. 51-52.

³⁶ La această concluzie s-a ajuns din epoca vechiului Cod civil din 1968, când se utiliza raportul de anchetă socială în cauzele penale, precursorul referatului de evaluare a minorilor – a se vedea Decizia penală nr. 108/1993 a Tribunalului județean Sibiu, în Revista Dreptul nr. 8/1994, p. 101.

³⁷ Decizia nr. 264/2005 a Curții de Apel București, secția a II-a penală, în *Culegere de practică judiciară în materie penală, op. cit.*, pp. 314-316.

Ulterior întocmirii referatului de evaluare există posibilitatea să se constate că s-au modificat considerabil elementele în baza cărora a fost evaluat minorul, caz în care, conform prevederilor art. 506 alin. (5) ind. 1 Cod procedură penală, organul de urmărire penală are posibilitatea de a solicita efectuarea unei noi evaluări. Această solicitare se poate face din oficiu sau în urma sesizării făcute de serviciul de probațiune, de minor ori de către părinți/tutore/curator sau persoana în îngrijirea sau sub ocrotirea căreia se află temporar minorul.

Potrivit art. 56 alin. (2) Cod procedură penală, în cauzele cu inculpați minori, instanța de judecată are obligația să dispună efectuarea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune de pe lângă tribunalul în a cărui circumscripție își are locuința minorul, potrivit legii, în situația în care efectuarea referatului de evaluare nu a fost solicitată în cursul urmăririi penale, potrivit dispozițiilor alin. (1). În egală măsură, potrivit art. 116 alin. (1) Cod penal, în vederea efectuării evaluării minorului, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74 Cod penal, instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță.

Așadar, referatul de evaluare este esențial în procesul soluționării cauzei penale, contribuind major la individualizarea judiciară a măsurilor educative care se impun a fi aplicate minorului în cazul condamnării, condiții în care este notabilă eliminarea din categoria viciilor de procedură care aveau aptitudinea de a determina aplicarea nulității absolute a încălcării dispozițiilor privitoare la efectuarea referatului de evaluare³⁸. Așadar, în ipoteza în care soluționarea cauzei are loc fără ca evaluarea minorului să fi fost efectuată (propriu-zis sau în cazurile care se asimilează acestei ipoteze, anterior menționate), viciul de procedură va fi analizat sub imperiul nulității relative, conform prevederilor art. 282 Cod procedură penală, atunci când prin nerespectarea cerinței legale s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului. Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate. Nulitatea relativă se invocă în cursul sau imediat după efectuarea actului ori cel mai târziu în termenele prevăzute la alin. (4), încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin. (1) putând fi invocată: până la închiderea procedurii de cameră

³⁸ Conform prevederilor art. 281 alin. (1) Cod procedură penală: „Determină întotdeauna aplicarea nulității încălcarea dispozițiilor privind: a) compunerea completului de judecată; b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente; c) publicitatea ședinței de judecată; d) participarea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii; e) prezența suspectului sau a inculpatului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii; f) asistarea de către avocat a suspectului sau a inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie”.

preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în această procedură; până la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției; sau până la următorul termen de judecată cu procedura completă, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății. Poate constitui un motiv pentru desființarea sentinței pronunțate în calea de atac a apelului dacă referatul de evaluare nu a fost depus la dosarul cauzei cel mai târziu anterior începerii deliberărilor, caz în care posibilitatea invocării nulității relative excedând judecății în primă instanță.

Similar procedurii aplicabile în cursul fazei de urmărire penală, dacă se constată că elementele în baza cărora inculpatul minor a fost evaluat s-au modificat considerabil, instanța de judecată poate dispune efectuarea unei noi evaluări. Solicitarea cu privire la schimbările intervenite se poate face din oficiu sau în urma sesizării făcute de serviciul de probațiune, de minor ori de către părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau sub supravegherea căreia se află temporar minorul. Așadar, evaluarea inițială va fi completată cu analiza schimbărilor intervenite, ceea ce înseamnă că noua evaluare va reprezenta, în fapt, un supliment la referatul de evaluare existent la dosarul cauzei.

- Concluzii

Întreg demersul de față, pe lângă un pronunțat caracter teoretic, a vizat și o componentă practică din al cărei studiu a reieșit necesitatea îmbunătățirii, de pildă, a sancțiunii aplicate în cazul în care referatul de evaluare a minorului nu a fost efectuat sau a fost efectuat în mod incorrect. Apariția noului Cod de procedură penală a exclus din cadrul nulităților absolute efectuarea referatului de evaluare a minorului – în cuprinsul art. 281 privind nulitățile absolute, nu se mai regăsește și această ipoteză, așa cum era ea prevăzută în vechiul cod, la art. 194 alin. (2). Aspectul negativ al acestei schimbări legislative credem că rezidă în faptul că acest referat prezintă o „radiografie” complexă și extrem de utilă judecătorului, fiind un real ajutor în alegerea măsurii educative ce urmează a fi aplicate minorului infractor, materializând efectiv aspectele importante din punct de vedere social, datele familiale și analiza *de facto* efectuată de Serviciul de probațiune evidențiind posibilitățile reale de îndreptare a minorului sau, din contră, pericolul perpetuării comportamentului antisocial. Din acest punct de vedere, extinderea posibilității de pronunțare a unei hotărâri judecătorești care nu se bazează în mod necesar pe o anchetă socială a inculpatului poate deschide calea superficialității sau îndepărtarea de la stabilirea adevărului judiciar, obiectiv de bază în procesul penal.

În egală măsură, văzând analiza diferitelor acte normative care vizează instituția răspunderii penale a minorului, cu precădere cele privind evaluarea sa de către serviciul de specialitate competent, măsurile educative aplicabile, de fapt,

întreg sistemul punitiv gândit de legiuitorul român, a rezultat și dezideratul existenței unui act normativ unic care să reglementeze instituția minorității în sistemul de drept românesc, așa cum regăsim, de pildă, în legislația franceză sau cea spaniolă. Fără îndoială, implementarea efectivă a instanțelor specializate pentru minori și familie ar fi cheia de boltă a întregului proces de reformare a sistemului judiciar românesc, însă evoluția în acest sens presupune o schimbare de perspectivă legislativă care, raportat la modificările survenite în ultima decadă, pare puțin probabilă.

Bibliografie:

1. A. Andone-Bontaș și alții, *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2015;
2. Doina Mihaela Boboș, Mariana Drăgotoiu, Dumitru Pușcașu, Ghid de bune practici. Referatul de evaluare, Anul I, nr. 7/2002, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2002;
3. Bogdan Buneci, Minorul. Subiect de drept din perspectiva interferenței criminalisticii cu normele procesual-penale, Ed. Universul juridic, București, 2019;
4. Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal. Partea specială*, Ediția a 2-a, Editura Hamangiu, 2020, București;
5. Vintilă Dongoroz (coord.), *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II, Editura Academiei, 1976, București;
6. Bogdan Micu, Alina-Gabriela Păun, Radu Slăvoiu, *Procedură penală. Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură. Teste-grilă*, Ed. Hamangiu, 2014;
7. Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de Procedură Penală. Partea Specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
8. Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, Ediția a III-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2021;
9. Mihail Udroi, *Procedură Penală. Partea Specială*, Ediția 4, Ed. C.H. Beck, București, 2017;
10. Andrei Zarafiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, 2015, București;
11. Aurora Ciucă, *Interesul superior al copilului. Noi sensuri ale unei „formule magice”*, articol publicat pe site-ul Universul Juridic Mag, accesat online la adresa: <https://www.universuljuridic.ro/interesul-superior-al-copilului-noi-sensuri-ale-u-nei-formule-magice/>;
12. Marian Stoica, *Informatica socială*, articol publicat în Revista Informatica economică, nr. 4(24)/2002, accesat la adresa <https://revistaie.ase.ro/content/24/stoica24.pdf>;

13. Andreea Varodi, Procedurile în cauzele cu minori. Faza de judecată, articol publicat pe site-ul [juridice.ro](https://www.juridice.ro), accesat la data de 13.04.2022: <https://www.juridice.ro/716664/procedurile-in-cauzele-cu-minori-faza-de-judecata.html>;

14. Manualul de drept european privind drepturile copilului, accesat online la adresa https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ROM.pdf;

15. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&from=IT>;

16. https://www.echr.coe.int/documents/convention_rom.pdf;

17. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>;

18. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=NL>;

19. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32012L0013>;

20. <https://e-justice.europa.eu/printContentPdf.do?printPdfAll=1&plang=ro&idTaxonomy=35998&action=printContentPdf&initExpCourtRes=1&useContId=188209>.

EXIGENȚE CONSTITUȚIONALE PRIVIND AUTONOMIA LOCALĂ

Lector univ. dr. **Anca-Jeanina NIȚĂ**

Abstract

The current paper has as definite aim to recall the concept of local autonomy in relation to democratic systems of public administration along with the emphasis as regards case-law in point of Constitutional Court.

The constitutional principle of local autonomy- to be enshrined within article 120 of Fundamental Law, the regulation in terms of infra-constitutional legislation is brought out, taking into account the fact according to which national law is in line with the provisions of European Charter on Local Autonomy.

The article under discussion addresses approaches of native doctrine that is presented as a modern form of expression as regards the principle of administrative decentralization, not to be perceived as sovereignty and independence with local authorities not being situated beyond the state. Particular focus has been drawn to the French doctrine that assesses the local autonomy as an efficient form of administrative self-management.

The Constitution requirements in terms of local autonomy are analyzed through the prism of examination certain relevant decisions of CCR that state on the legal system of regional autonomy.

As a corollary in respect of the material is to be stated that CCR decisions are part of the normative order of the state and even if are not identified with the legislative act, the effects are similar to it, by means of which are being established rules/standards of conduct to function within normative acts domain that transpose the constitutional principle of local autonomy.

Key-words: *local autonomy, constitutional principle, doctrine, public administration, decisions of Romanian Constitutional Court (CCR).*

1. Considerații introductive

Segment al activității publice de o deosebită importanță, administrația publică are menirea de a satisface interesele și nevoile cetățeanului, dar nu oricum, ci în coordonatele constituționale și legale ale statului de drept, democratic și social, proclamat expresiss verbis prin art. 1 alin. (3) din Constituție României din 1991, revizuită în 2003.

Doctrina administrativă actuală identifică două sensuri ale noțiunii de administrație publică: a) în sens funcțional, administrația publică reprezintă activitatea de organizare a executării și de executare în concret a legilor, urmărindu-se satisfacerea interesului public prin asigurarea bunei funcționări a serviciilor publice și prin executarea unor prestații către particulari; b) în sens organizatoric, administrația publică constă într-un ansamblu de autorități publice prin care, în regim de putere publică, se aduc la îndeplinire legile sau, în limitele legii, se presează servicii publice¹.

În Constituția din 1991, revizuită în 2003, în cele două secțiuni ale Capitolul V din Titlul III „Autoritățile Publice”, regăsim reglementarea celor două componente ale administrației publice: 1) administrația publică centrală de specialitate; 2) administrația publică locală.

Distincția dintre cele două forme ale administrației publice nu implică o izolare a organelor ce le compun, între ele există strânse legături, dar și delimitări necesare, legitime, determinate de faptul că la baza organizării și funcționării administrației publice locale stă principiul constituțional al autonomiei locale².

Modul de organizare administrativă a unui stat este unul din elementele care îi dau identitate, fiind influențat de mai mulți factori între care se regăsesc particularitățile naționale și este rodul unei lungi evoluții istorice.³ Activitățile de administrare dimpreună cu cele de guvernare se desfășoară în realizarea funcției executive a statului, fără ca însă administrația publică să se confunde cu puterea executivă.

În actualul cadru constituțional, „administrația publică nu mai apare ca o componentă a puterii executive, ci ca un corp profesional”⁴, destinat realizării permanente a serviciilor și a ordinii publice, aflat sub autoritatea puterii executive, în mod special a Guvernului care – după cum se dispune prin art. 102 alin. (1) din Constituție „asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice”.

De altfel, pe drept cuvânt, în doctrina administrativă⁵ s-a susținut că autonomia locală reprezintă nu numai un principiu constituțional, dar și un mod de

¹ Pentru detalii, a se vedea, D. Apostol Tofan, *Drept administrativ*, volumul I. Ediția 4, Ed. C.H. Beck, București, 2018, pp. 6-7.

² V. Prisăcaru, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, ed. a 3-a, p. 748 apud V. Vedinaș, M. Enache în I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, ed. 3, Ed. C.H. Beck, București, 2022, p.1052.

³ D. Apostol Tofan, *Instituții administrative europene*, p. 84 apud V. Vedinaș, în I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, ed. 3, Ed. C.H. Beck, București, 2022, p. 992.

⁴ I. Vida, „Puterea executivă și administrația publică”, București, 1994, p.190 apud C. Manda, *Drept administrativ. Tratat elementar Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p.20.

⁵ F.L. Ghencea, *„Drept administrativ. Vol.I, Introducere în dreptul administrativ. Instituții politico-administrative”*, Ed. Pro Universitaria, București, 2021, p. 199.

organizare a administrației comunităților locale, păstrând decizia la nivelul comunității, cea mai în măsură să-și identifice nevoile și interesele.

2. Autonomia locală – principiu constituțional pe care se întemeiază administrația publică locală. Transpunere în legislația infraconstituțională și abordare doctrinară

Potrivit DEX, una dintre accepțiunile cuvântului „autonomie” este aceea de „drept al unor subdiviziuni teritoriale ale unui stat de a se administra sau guverna prin organe proprii”.

Etimologic, cuvântul „autonomie” este compusul termenilor din limba greacă „auto” și „nomos” – ceea ce înseamnă „să îți dai reglementări proprii”.

Art. 120⁶ din Constituția revizuită prevede:

*„(1) Administrația publică din unitățile administrativ teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, **autonomiei locale** și deconcentrării serviciilor publice”.*

(2) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere semnificativă se asigură folosirea limbii minorității naționale respective în scris și oral în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate, în condițiile prevăzute de legea organică”.

Surprindem că alin. (1) al textului consacră la nivel de principii constituționale: descentralizarea, deconcertarea și autonomia locală.

Autoritățile publice prin care se realizează autonomia legală – în comune și orașe, sunt consiliile locale – autorități deliberative și primarii - autorități executive, care funcționează ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din comune și orașe. În acest sens stau dispozițiile art. 121 din Constituție, preluate și dezvoltate în art. 105-106 din Codul administrativ.

La nivel județean, această misiune revine consiliilor județene, organe deliberative, care – după cum se dispune prin art. 122 din Constituție, au rolul de a coordona activitatea consiliilor locale comunale și orășenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean. Observăm că legiuitorul constituant - în cuprinsul art. 122, nu face referire și la autoritatea executivă de la nivel județean, despre care în Constituție regăsim trimitere în cuprinsul art. 124 alin. (4). Potrivit textului constituțional, între prefect – reprezentant al Guvernului în teritoriu, pe de o parte, și consiliile locale și primari, consiliile județene și președinții acestora, pe de altă parte, nu există raporturi de subordonare.

Cu referire la raporturile care se stabilesc între autoritatea deliberativă și cea executivă a unităților administrativ-teritoriale, Înalta Curte de Casație și Justiție –

⁶ În redactarea inițială, art. 119 (devenit art. 120, prin renumerotarea textelor, în urma revizuirii) avea următorul conținut: „Administrația publică din unitățile administrativ teritoriale se întemeiază pe principiul autonomiei locale și pe cel al descentralizării serviciilor publice”.

Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, prin *Decizia nr. 12/2015*⁷, a stabilit că unitatea administrativ-teritorială, prin autoritatea sa executivă, respectiv *primarul, nu are dreptul de a ataca în fața instanței de contencios administrativ hotărârile adoptate de autoritatea sa deliberativă*, respectiv consiliul local sau, după caz, Consiliul General al Municipiului București”. Printre argumentele care susțin soluția se relevă și faptul că sistemul de organizare și funcționare a administrației publice locale, astfel cum este stabilit legislativ, presupune exercițiul concertat, real și efectiv al competențelor partajate ce revin autorității deliberative și autorității executive în scopul satisfacerii optime și efective a nevoilor comunității locale, fiind de neconceput un conflict între cele două autorități din cadrul aceleiași unități administrativ-teritoriale. Subliniază instanța supremă că a accepta o asemenea ipoteză ar reprezenta o îndepărtare de la principiile și pârgurile administrative ale sistemului de realizare a autonomiei locale (par. 51,55).

Nedefinit de textul constituțional, conceptul de autonomie locală este privit de profesorul Ioan Vida „forma modernă de exprimare a principiului descentralizării administrative”⁸.

O definiție a autonomiei locale regăsim în Carta Europeană a Autonomiei Locale⁹ - ratificată de România prin Legea nr. 199 din 17 noiembrie 1999¹⁰. Potrivit art. 3 al Cartei: „*Prin autonomie locală se înțelege dreptul și capacitatea efectivă ale autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesul populației locale, o parte importantă a treburilor publice*”.

Art. 5 din O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul Administrativ consacră o definiție asemănătoare. Cu denumirea marginală „Definiții generale”¹¹, norma legală stabilește că în accepțiunea Codului, expresia autonomie locală semnifică „dreptul și capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în numele și în interesul colectivităților locale la nivelul cărora sunt alese, treburile publice, în condițiile legii” (lit. j).

La nivel infraconstituțional, într-o redactare relativ similară cu cea a textului constituțional, art. 105 alin. (1) din Codul administrativ stabilește că „autonomia locală se exercită de către autoritățile administrației publice locale la nivelul comunelor, orașelor, municipiilor și județelor”.

Din redactarea textului constituțional și a normelor legale invocate, în doctrina de specialitate s-a afirmat că autonomia locală „poate fi definită ca reprezentând aptitudinea legală a autorităților autonome de a decide, în mod independent și sub

⁷ Publicată în M. Of. nr. 773 din 16 octombrie 2015.

⁸ I. Vida, *Administrația publică și autonomia locală*, în Revista „Dreptul”, nr. 10-11/1994, pp. 51-53.

⁹ Adoptată la Strasbourg, sub auspiciile Congresului Consiliului Europei și deschisă pentru semnare de către statele membre ale Consiliului Europei la 15 octombrie 1985, Carta a intrat în vigoare la 1 septembrie 1988, și - în prezent, este semnată de toate statele membre ale Consiliului Europei.

¹⁰ Publicată în M. Of. nr. 331 din 26 noiembrie 1997.

¹¹ Menționăm că aceeași definiție era dată autonomiei locale și prin art.3 din Legea nr. 215/2001 privind administrația publică locală.

propria răspundere, în limitele legii, asupra problemelor colectivităților locale în care funcționează”¹².

Tot doctrina subliniază însă și faptul că autonomia locală nu poate fi interpretată ca fiind suveranitate și independență, colectivitățile locale nu sunt în afara statului și nu sunt independente de stat, el continuând să își exercite în mod deplin suveranitatea și asupra comunităților locale¹³.

Limitele autonomiei locale se desprind din art. 84 alin. (3) din Codul administrativ, care stabilește că „*autonomia este numai administrativă și financiară*”.

Sub aspectul modalității efective de administrare a treburilor publice, autonomia locală este considerată de către doctrina franceză ca fiind una dintre cele mai eficiente forme de autogestiune administrativă¹⁴, respectiv că autonomia financiară, „*reprezintă condiția sine qua non a descentralizării administrative*”¹⁵.

Potrivit doctrinei autohtone, autonomia administrativă semnifică faptul că ea privește exclusiv modul de organizare și funcționare a autorităților administrației publice locale, în vreme ce autonomia financiară semnifică faptul că autoritățile administrative locale dispun de resurse financiare, materiale și umane necesare realizării competențelor lor legale¹⁶.

Revenind la textul constituțional care consacră principiile de bază ale administrației publice locale, se cuvine a menționa că alin. (2) – prin care este consacrat dreptul minorităților de a-și folosi limba maternă în relațiile cu administrația publică, a fost introdus urmare a revizuirii din 2003.

În redactarea Codului administrativ, acest drept îl regăsim consacrat prin art. 94¹⁷, dispoziție legală care a generat dezbateri și controverse, în special în referire la conținutul normativ al alin. (2)., *prin se care stabilește că autoritățile administrației publice locale, prin hotărâre, pot decide asigurarea folosirii limbii minorităților naționale în unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând minorității naționale nu ating ponderea de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ.*

¹² V. Vedinaș, *op. cit.*, p. 1059.

¹³ C-L. Popescu, *Autonomie locală și integrare europeană*, p. 117, *apud* V. Vedinaș, *op. cit.*, p. 1061.

¹⁴ P. Pactet, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, ediția a 6-a revăzută, Paris: Masson, 1983 *apud* C. Manda, *Autonomia locală și protecția juridică a drepturilor minorităților naționale în România – explicații și delimitări conceptuale*, în *Revista Transilvană de Științe Administrative* 1 (28)/2011, p. 92.

¹⁵ B. Neel, *Dotation globale de fonctionnement des collectivités locales*, ED. AJDA, 1988, p. 187 *apud* A. Profiroiu, M. Profiroiu, „*Autonomia financiară a colectivităților locale din România - Premisă a succesului descentralizării*”, în *Revista Transilvană de Științe Administrative* RTSA, 2007.

¹⁶ Pentru detalii, a se vedea V. Vedinaș, M. Enache, *op. cit.*, p. 1060.

¹⁷ Art. 94. Folosirea limbii minorităților naționale: „(1) În unitățile/subdiviziunile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, autoritățile administrației publice locale, instituțiile publice aflate în subordinea acestora, precum și serviciile publice deconcentrate asigură folosirea, în raporturile cu aceștia, și a limbii minorității naționale respective, în conformitate cu prevederile Constituției, ale prezentului cod și ale tratatelor internaționale la care România este parte. (2) Autoritățile administrației publice locale prevăzute la alin. (1), prin hotărâre, pot decide asigurarea folosirii limbii minorităților naționale în unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând minorității naționale nu ating ponderea prevăzută la alin. (1)”.

În opinia profesorului Verginia Vedinaș, această dispoziție este deosebit de periculoasă, poate deschide o cutie a Pandorei, care va determina posibilitatea utilizării limbii unei minorități, ca urmare a unor negocieri politice, permițând folosirea și acolo unde aceasta reprezintă doar 1% din populație¹⁸.

Profesorul Ioan Vida afirmă că cel de al doilea alineat al art.94 din Codul administrativ introduce o delegare legislativă nemaîntâlnită în normele de tehnică legislativă. Se legitimează, pe această cale, un „drept” al autorităților administrației publice locale de a legifera, deși, potrivit Constituției, această atribuție aparține în exclusivitate Parlamentului României¹⁹.

3. Exigențe constituționale privind autonomia locală

Prin deciziile pronunțate – urmare a exercitării controlului asupra constituționalității legii, înainte de promulgare, la sesizarea titularilor dreptului, enunțați în art. 146 alin. (1) lit. a) din Constituție, fie în soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate cu care a fost sesizată, în temeiul lit. d) a textului constituțional, Curtea Constituțională a dezvoltat o bogată jurisprudență în jurul conceptului de autonomie locală.

Modalitatea în care se exercită autonomia locală și regimul juridic al acesteia a fost statuat de instanța de contencios constituțional, prin *Decizia nr. 888/2015*²⁰. Potrivit Curții, autonomia locală se exercită prin autoritățile locale ce constituie voința colectivităților locale, exprimată prin vot universal, egal, direct, secret, liber exprimat, și reprezintă aptitudinea legală a autorităților menționate de a decide, în mod independent, pe baza și în limitele legii, asupra colectivităților locale pe care le reprezintă. *Regimul juridic al autonomiei locale privește: caracterul administrativ* (în sensul de mod de organizare și funcționare a autorităților administrației publice locale); *caracterul financiar* (autoritățile autonome locale dispun de resurse financiare, materiale, umane necesare realizării competenței lor legale); *excluderea raporturilor de subordonare față de alte autorități publice de nivel local, județean sau central sau a autorităților autonome unele față de altele; organizarea, funcționarea, competența, atribuțiile autorităților administrației publice locale și modul în care acestea gestionează resursele menționate, precum și bunurile care constituie domeniul public și privat al unităților administrativ-teritoriale* (par. 16).

¹⁸ V. Vedinaș, *Codul administrativ adnotat, Ediția a III-a revăzută și adăugită*, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 133.

¹⁹ I. Vida, *Reglementarea autonomiei locale în Codul Administrativ*, în *Revista de Drept public* nr. 3/2019, p. 35 apud V. Vedinaș, op. cit., p. 133.

²⁰ Decizia nr. 888/2015 asupra respingerii obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 14/2015 pentru completarea Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și pentru modificarea art. 39 alin. (7²) din Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, publicată în M.Of.nr.180 din 10 martie 2016.

În considerarea dimensiunii financiare a autonomiei locale, Curtea – prin *Decizia nr. 826/2020*²¹, a respins excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 458 alin. (1) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal. A constatat că normele criticate stabilesc modalitatea de calcul al impozitului pe clădiri datorat de persoanele fizice în funcție de destinația acestora, că soluția legislativă criticată este o aplicare a prevederilor constituționale ale art. 120 și art. 121 din Constituție, coroborate cu cele art. 137 alin. (1), referitoare la formarea, administrarea, întrebuințarea și controlul resurselor financiare ale autorităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice, precum și cu cele ale art. 139, potrivit cărora impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege, iar impozitele și taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele și în condițiile legii.

În motivare, Curtea arată că *„autoritățile administrației publice locale, prevăzute la nivel atât constituțional, cât și legal, cunosc cel mai bine situația financiară a unităților administrativ-teritoriale, problemele economice și sociale concrete ce necesită cheltuieli de la bugetele locale și, implicit, nevoile privind alimentarea prin taxe și impozite a acestor bugete locale, precum și situația și capacitatea financiară a contribuabililor, context în care trebuie să aibă în vedere un just echilibru între interesul public local sau general și interesul individual, respectiv posibilitățile materiale ale contribuabililor comunității locale respective”*(par. 19).

Sesizată cu obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor²² Legii pentru modificarea și completarea Legii administrației publice locale nr. 215/2001, Curtea – prin *Decizia nr. 53/2018*²³, a statuat că *„autonomia locală nu trebuie golită de conținut, ea fiind prevăzută de Constituție ca un mijloc util pentru o mai bună administrare a treburilor locale (...)”*. A apreciat Curtea că operațiunea validării mandatelor unor noi consilieri locali trebuie să ia în considerare votul cetățenilor și competențele autorităților locale, că *„intervenția tale quale a prefectului în procedura de validare a mandatelor consilierilor locali după constituirea consiliului local (...) încalcă prevederile constituționale ale art. 120 alin. (1) privind principiul autonomiei locale, ale art. 121 alin. (2) privind autoritățile comunale și orășenești, precum și cele ale art. 123 alin. (2) și (4) privind prefectul”*.

Sesizată să se pronunțe asupra obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii pentru înființarea Liceului Teologic Romano-Catolic II. Rákóczi Ferenc, Curtea – prin *Decizia nr. 118/2018*²⁴, a constatat neconstituționalitatea legii, inclusiv din perspectiva adoptării cu încălcarea principiului autonomiei locale, prevăzut de art.120 alin.(1) și art. 121 alin. (1) și (2) din Constituție. A reținut Curtea că dreptul de a dispune cu privire la înființarea, desființarea, fuziunea sau divizarea unităților

²¹ Publicată în M. Of. nr. 229 din 8 martie 2021.

²² Conținutul dispoziției este următorul „Ulterior constituirii consiliului local, validarea sau invalidarea unor noi mandate se face pe baza propunerii comisiei de validare prin ordin al prefectului”.

²³ Publicată în M. Of. nr. 277 din 28 martie 2018.

²⁴ Publicată în M. Of. nr. 367 din 27 aprilie 2018.

de învățământ preuniversitar aparține autorităților administrației publice locale, cu avizul conform al inspectoratelor școlare, operațiunea juridică circumscriindu-se domeniului de reglementare a actelor cu caracter infralegal, administrativ. Or, (...) actul normativ criticat nu corespunde finalității constituționale a activității de legiferare, care presupune reglementarea unei sfere cât mai largi de relații sociale generale, și este de natură a contraveni dispozițiilor art. 1 alin. (4) din Constituție referitor la principiul separației și echilibrului puterilor în stat, *Parlamentul intrând în sfera de competență a autorității executive locale, care se bucură de protecția constituțională a principiului autonomiei locale*" (par. 40,41).

Printr-o jurisprudență constantă și unitară²⁵, instanța de contencios constituțional s-a pronunțat în sensul că *principiul autonomiei locale nu presupune totală independență și competența exclusivă a autorităților publice din unitățile administrativ-teritoriale, ci acestea sunt obligate să se supună reglementărilor legale general valabile pe întreg teritoriul țării, dispozițiilor legale adoptate pentru protejarea intereselor naționale*.

Din această perspectivă, este de relevat că, deși - după cum am menționat, una din dimensiunile autonomiei locale este cea financiară, instanța de contencios constituțional - prin *Decizia nr. 154/2004*²⁶, a statuat că *autoritățile administrației publice locale nu au totală independență nici în privința stabilirii impozitelor și taxelor locale*, că potrivit art. 139 alin. (2) din Constituție, republicată, „Impozitele și taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele și în condițiile legii”. Potrivit Curții, textul constituțional obligă legiuitorul să determine, la modul general, domeniile, activitățile și veniturile pentru care consiliile locale sau județene sunt competente să stabilească impozite și taxe locale, iar legea poate prevedea domeniile, activitățile, veniturile sau categoriile de persoane scutite de la plata impozitelor ori taxelor locale. Amintește Curtea că stabilirea obligației de plată a impozitelor și taxelor locale, precum și scutirea de la plata unor impozite sau taxe pentru anumite bunuri ori venituri sau pentru anumite categorii de contribuabili se întemeiază pe principiul așezării juste a sarcinilor fiscale, prevăzut de art. 56 alin. (2) din Constituție, republicată.

Prin *Decizia nr.494/2005*²⁷ - examinând critica adusă de autorul excepției de neconstituționalitate care susține că îndreptățirea Guvernul „să dispună sau să

²⁵ A se vedea *Decizia nr. 1.567/2009*, publicată în M. Of. nr. 21 din 12 ianuarie 2010, *Decizia nr. 310/2019*, publicată în M. Of. nr. 663 din 9 august 2019.

²⁶ *Decizia nr. 154/2004* referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. II alin. (1) din Legea nr. 232/2003 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 36/2003 privind corelarea unor dispoziții din legislația financiar-fiscală, precum și a dispozițiilor art. 250 alin. (1) pct. 11 lit. l) și n) și ale art. 257 lit. j) din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, publicată în M. Of. nr. 466 din 25 mai 2004.

²⁷ *Decizia nr. 494* din 29 septembrie 2005 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 și ale art. 2 din Legea minelor nr. 85/2003, precum și a „interpretării” date prevederilor art. 3 alin. (1) și ale art. 20 din Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia, publicată în M. Of. nr. 1.018 din 16 noiembrie 2005.

încuviințeze trecerea unor bunuri din domeniul public al unei unități administrativ-teritoriale în domeniul public al statului, fără consimțământul consiliului local, respectiv al consiliului județean” încalcă prevederile art.120 din Constituție, Curtea statuează în sensul că *stabilirea unor bunuri ca aparținând proprietății publice exclusive a statului, iar nu și unităților administrativ-teritoriale, nu poate fi privită ca o încălcare a principiului autonomiei locale, întrucât acest principiu „nu exclude obligația autorităților administrației publice locale de a respecta legile cu caracter general, aplicabile pe întreg teritoriul țării”.*

Printr-o decizie mai recentă – *Decizia nr.809/2020*²⁸, Curtea a respins ca neîntemeiată excepția de neconstituționalitate a Legii nr. 141/2015 privind arborarea și folosirea de către unitățile administrativ-teritoriale a steagurilor proprii în ansamblul său, și, în special, prevederile art. 1 alin. (2) și (3), art. 2 alin. (2), art. 3, art. 4 alin. (1) și (2)²⁹. Făcând trimitere la jurisprudența sa³⁰, instanța de contencios constituțional arată că „principiul autonomiei locale nu presupune totală independență și competența exclusivă a autorităților publice din unitățile administrativ-teritoriale, ci acestea sunt obligate să se supună reglementărilor legale general valabile pe întreg teritoriul țării și dispozițiilor legale adoptate pentru protejarea intereselor naționale, că *dispozițiile art. 120-122 din Constituție se referă la principiul autonomiei locale în cadrul organizării administrației publice din unitățile administrativ-teritoriale, iar nu la existența unei autonomii de decizie în afara cadrului legal, care este general obligatoriu.* Așa fiind, principiul autonomiei locale nu exclude obligația autorităților administrației publice locale de a respecta legile cu caracter general, aplicabile pe întreg teritoriul țării, recunoscând existența unor interese locale specifice, distincte, dar care nu sunt în contradicție cu interesele naționale (par. 23).

Sesizată cu soluționarea excepției de neconstituționalitate al cărui obiect îl constituie dispozițiile art. 14 și ale art. 15 din Legea contenciosului administrativ (care în opinia autorul excepției încalcă mai multe texte constituționale), Curtea – prin *Decizia nr.225/2010*³¹, respinge excepția, constatând că sunt neîntemeiate criticile de neconstituționalitate privind încălcarea art. 120 alin. (1) și a art. 121 alin. (1) din Legea fundamentală. În considerentele Deciziei se arată că atribuția definitorie a puterii judecătorești este înfăptuirea justiției, iar, în materia actelor administrative emise de autorități publice, prevederile art. 126 alin. (6) din Constituție garantează controlul judecătoresc asupra acestora, exercitat pe calea contenciosului administrativ, că „*a afirma că un asemenea control are semnificația încălcării principiului autonomiei locale, prin amestecul unei instanțe de judecată în «treburile interne ale administrației publice»*», echivalează cu negarea principiului separației

²⁸ Publicată în M. Of. nr. 48 din 15 ianuarie 2021.

²⁹ Excepția a fost ridicată de Consiliul Local al Municipiului Odorheiu Secuiesc în Dosarul nr. 50/96/2019 al Tribunalului Harghita - Secția civilă.

³⁰ Decizia nr. 154 din 30 martie 2004, publicată în M. Of. nr. 466 din 25 mai 2004.

³¹ Publicată în M. Of. nr. 241 din 15 aprilie 2010.

puterilor în stat și al garantării liberului acces la justiție, principii ce condiționează existența și funcționarea efectivă a statului de drept într-o societate democratică. În plus, instanțele de judecată sunt investite cu efectuarea controlului de legalitate și temeinicie asupra actelor administrative, acte ce, chiar dacă se bucură, până la proba contrarie, de prezumția de legalitate, nu pot fi sustrate cenzurii judecătorești sub aceste aspecte, fără ca astfel să se realizeze, așa cum susține autorul excepției, încălcarea competenței autorității publice, guvernate de principiul autonomiei locale”.

4. Considerații finale

Constituția României din 1991, revizuită în 2003, dă consacrare principiului autonomiei locale - numit în doctrină și „principiu de administrație utilă”³². În Codul administrativ regăsim principiul autonomiei locale printre cele șapte principii specifice aplicabile administrației publice locale, enunțate în art.75³³, iar „Regimul general al autonomiei locale” este tratat în Titlul III al Părții a III-a Codului. Surprindem, deci, că legislația națională dă curs cerinței înscrise în Carta Europeană a Autonomiei Locale, art. 2: „Principiul autonomiei locale trebuie să fie recunoscut în legislația internă și, pe cât posibil, în Constituție”.

Dispoziții similare cu cele înscrise în O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul administrativ au existat în Legea nr. 215/2001 a administrației publice locale, dar și în alte acte normative adoptate în baza textelor constituționale înscrise în Capitolul V al Titlului III din Constituție, care au făcut obiect al controlului de constituționalitate.

Prin jurisprudența dezvoltată de instanța de contencios constituțional s-a configurat regimul juridic al autonomiei locale care privește: caracterul administrativ și financiar; excluderea raporturilor de subordonare față de alte autorități publice de nivel local, județean sau central sau a autorităților autonome unele față de altele; organizarea, funcționarea, competența, atribuțiile autorităților administrației publice locale și modul în care acestea gestionează resursele menționate, precum și bunurile care constituie domeniul public și privat al unităților administrativ-teritoriale.

³² E. Popa, *Autonomia locală în România*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 121.

³³ Art. 75. *Principii specifice aplicabile administrației publice locale*: (1) Administrația publică locală din unitățile administrativ-teritoriale se organizează și funcționează în temeiul principiilor generale ale administrației publice prevăzute la Partea I, Titlul III, și a principiilor generale prevăzute în Legea nr. 199/1997 pentru ratificarea Cartei europene a autonomiei locale, precum și a următoarelor principii specifice: a) principiul descentralizării; b) principiul autonomiei locale; c) principiul consultării cetățenilor în soluționarea problemelor de interes local deosebit; d) principiul eligibilității autorităților administrației publice locale; e) principiul cooperării; f) principiul responsabilității; g) principiul constrângerii bugetare.

Reamintim că deciziile CCR fac parte din ordinea normativă a statului³⁴. Fără a se identifica cu actul legislativ, efectele deciziilor CCR sunt similare acestuia, astfel că, prin intermediul lor, sunt stabilite reguli de conduită ce se impun a fi urmate, inclusiv în sfera actelor normative care transpun principiul constituțional al autonomiei locale.

Conchidem prin a preciza că demersul nostru nu a avut ca obiectiv o analiză aprofundată a principiului de rang constituțional al autonomiei locale (și nici nu putea să aibă, în cuprinsul unui articol pentru o revistă de specialitate), ci doar o prezentare de ansamblu a acestuia și identificarea jurisprudenței relevante în materie a instanței de contencios constituțional.

³⁴ A se vedea, Decizia nr. 650/2018, publicată în M. Of. nr. 97 din 7 februarie 2019.

MĂSURILE EDUCATIVE ÎN CONTEXTUL EXECUTĂRII PEDEPSEI ÎNCHISORII - CADRUL LEGAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Lect. univ. dr. Sergiu CERNOMOREȚ,

Conf. univ. dr. Andrei NASTAS

Abstract

Imprisonment, as a criminal punishment, involves certain shortcomings and unavoidable restrictions to the situation of isolation imposed by the normal living environment and placement, for a certain period, in a penitentiary. The limitation and restriction of certain rights may also concern the right to education, in terms of its volume and quality.

At the institutional level, the application of the legal framework undergoes adoption depending on the perception of the subjects empowered to apply the law and the real possibilities of exact application of the laws. The context in which the National Penitentiary Authority, as the central public authority responsible for the execution of custodial penal sentences, in its Orders and Provisions indicates the need to carry out certain measures, including those of an educational nature, taking into account the real possibilities of the Institutions Penitentiaries from the Republic of Moldova.

We propose for analysis the legislative framework in the field of execution of punishment regarding educational measures, related to some factual situations in the Penitentiary Institutions of the Republic of Moldova. The peculiarities of the educational measures in the penitentiary environment are obvious, their relief and differentiation from those of educational institutions highlight the level of resocialization of the prisoners.

Keywords: *educational measures, prison sentence, penitentiary, resocialization, convict, reintegration, education.*

Introducere

Mediu penitenciar reprezintă un mediu specific, din punct de vedere al contingentului și subculturii criminale, care este una dominantă. Autorităților publice ale Republica Moldova, dar ale Uniunii Europene elaborează politici și acte legislative menite să diminueze influență subculturii criminale, prin educația și asistența socială, psihologică necesară reintegrării deținuților.

Considerăm că acel contingent al mediului penitenciar, per ansamblu, nu poate fi diferențiat pe criteriu de instruire/educație în măsurile proprii deținuților

minori sau adulților. Fapt justificat prin lacune în grila educativă a persoanei indiferent de vârsta acesteia (mulți deținuți din penitenciare deși au atins vârsta majoratului nu au abilități elementare de a citi, număra etc.) În opinia noastră procesul educațional este unul coerent și continuu diferențierea realizându-se doar prin prisma de tactici și metode utilizate.

Toate instituțiile penitenciare în Republica Moldova (17 la număr)¹ sunt subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor (autoritatea administrativă subordonată Ministerului Justiției) exercită atribuțiile și implementează politica statului în domeniul punerii în executare a pedepselor penale privative de libertate, a măsurii preventive sub forma arestului preventiv, a sancțiunii arestului contravențional, precum și a măsurilor de siguranță aplicate persoanelor private de libertate.

Cadrul legal, care se referă la procesul de educație a deținuților în penitenciare, se rezumă la Codul de executare² (cartea a II-a) și Statutul executării pedepsei de către condamnați³.

În perioada 9-19 decembrie 2020, în 4 instituții penitenciare din Republica Moldova a fost realizat un sondaj privind accesul la educație în penitenciare, perspectivele educației, și necesitățile individuale de educație a deținuților. La studiu au participat 46 persoane private de libertate, bărbați, cu vârsta între 19 și 49 ani. În rezultatul anchetării deținuților privind modalitățile de sporire a accesului la educație în penitenciare, și calitatea acestuia, deținuții au dat următoarele răspunsuri: să existe mai multe specialități, profesii – 6 persoane; să fie clase moderne de învățare, cu calculatoare, acces la internet – 14 persoane; să fie posibilitate de a face, continua studiile superioare – 9 persoane; specialitățile să fie însoțite nu doar de ore teoretice, dar și de ore practice – 6 persoane; cadrele / profesorii să fie mai competenți – 4 persoane; să fie regim în penitenciar, să nu fie subcultură – 3 persoane; lecțiile de specialitate să fie și în rusă – 2 persoane; atitudinea față de deținuți să fie mai bună – 3 persoane⁴.

Scopul studiului de față rezidă în studierea legislației și practicii Republicii Moldova în cea ce privește spectrul măsurilor educative în penitenciarele din Republicii Moldova și accesibilitatea acestora, în calitate de parte componentă a procesului de resocializare a deținuților.

¹ <http://anp.gov.md/randompenitenciariesubdiviziuni-subordonatepenitenciariesubdiviziuni>.

² Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr. 214-220, din 05.11.2010, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134479&lang=ro#.

³ Hotărârea Guvernului nr. 538 din 25.06.2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, Monitor Oficial nr. 91-94 art. 676 din 16.06.2006, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104042&lang=ro.

⁴ Ghid metodologic privind educația în penitenciare, Chișinău, 2020, p. 8 disponibil: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/publications_Moldova/GHID_Metodologic_Educa%C8%9Bia_in_penitenciare.pdf.

Metodologia

La elaborarea studiului s-a ținut cont de cadrul legal al Republicii Moldova, actele normative internaționale în domeniu. În calitate de metode s-a apelat la metodele logico-juridice; istorică, interviuarea selectivă a angajaților Autoritatea Națională a Penitenciarelor și a Serviciului de Probațiune; documentarea selectivă a dosarelor deținuților; investigarea doctrinei penale și execuțional penale și criminologice etc.

Rezultate obținute și discuții

Potrivit Codului Penal al Republicii Moldova, pedepsele care implică executarea sa în penitenciare sunt:

Închisoarea - constă în privarea de libertate a persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni prin izolarea impusă a acesteia de mediul normal de viață și plasarea ei, în baza hotărârii instanței de judecată, pe un anumit termen, într-un penitenciar, pe un termen de la 3 luni la 20 de ani.

Detențiunea pe viață - constă în privarea de libertate a condamnatului pentru tot restul vieții. Nu se aplică femeilor și minorilor.

Același act normativ menționează că executarea pedepselor menționate are loc în cadrul următoarelor penitenciare: a) de tip deschis; b) de tip semiînchis; c) de tip închis; d) penitenciare pentru femei; e) centrele de detenție pentru minori și tineri.

În context, art. 11 alin. (4) Legea nr. 300/2017, cu privire la sistemul administrației penitenciar, indică și spitalele penitenciare care, care asigură detenția temporară a tuturor categoriilor de deținuți care necesită asistența medicală în condiții de staționar, cu respectarea cerințelor de deținere separată în funcție de boala, sexul și vârsta persoanei, precum și de statutul procesual al acesteia⁵.

Codul de executare (Cartea a II-a „executarea hotărârilor cu caracter penal”) reglementează modul de executare a pedepselor închisorii și detențiunii pe viață. Articolul 171 Codul de executare al Republicii Moldova, menționează că în șirul principalelor mijloace de corijare a condamnatului se înscriu: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățământul general, influența exercitată de societate⁶.

Potrivit cadrului normativ, dreptul la educație se realizează prin: instruirea profesională și învățământul general, fiind completate de aspecte de ordin educativ cum ar fi - munca educativă. Scopul acesteia este precizat de însăși Codul de executare al RM, în cadrul art. 242 alin. (1) CE RM - în instituțiile penitenciare,

⁵ Legea nr. 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciar, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132909&lang=ro#.

⁶ Codul de executare disponibil - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132858&lang=ro#.

munca educativă cu condamnații este direcționată spre familiarizarea lor cu valorile social-umane, respectarea legii, dezvoltarea deprinderilor social-utile, ridicarea conștiinței și nivelului lor cultural.

Instruirea profesională a condamnaților în penitenciare este una obligatorie și constă în efortul conjugat al Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Ministerul Justiției, pentru crearea condițiilor și elaborarea programelor de instruire profesională a condamnaților spre însușirea unei meserii, calificarea sau recalificarea profesională în cursul executării pedepsei. Spre exemplu: pentru anul de studii 2021-2022 a fost aprobat Ordinul „Cu privire la organizarea învățământului gimnazial și liceal pentru deținuții din instituțiile penitenciare”⁷.

Potrivit prevederilor pct. 417-419 Statutului executării pedepsei de către condamnați, instruirea profesională a condamnaților în diferite specialități este organizată în scopul pregătirii teoretice și cultivării deprinderilor practice în profesia obținută, precum și pentru protecția social-juridică a condamnaților după eliberarea din instituțiile penitenciare și plasarea lor ulterioară în câmpul muncii. Condamnații la detențiune pe viață obțin instruirea profesională nemijlocit la locurile de muncă unde aceștia pot fi antrenați. Alegerea profesiei se efectuează de către condamnați și este absolut benevolă, în limitele ofertei de specialități, instruirea cărora este realizată în penitenciarul respectiv. Instruirea în specialitate este un proces continuu, care oferă condamnaților fără specialitate posibilitatea de a asimila în perioada executării pedepsei în locurile de detenție a câteva specialități conexe. În acest scop, administrația instituției asigură condamnații cu încăperi speciale, cu baza materială adecvată, literatură științifică și tehnică, precum și cu cadre didactice calificate. Este permisă folosirea în calitate de profesori a specialiștilor din economia națională și a personalului penitenciar pe baza contractuală⁸.

Art. 240 Codul de executare al RM, intitulat – „instruirea condamnaților”, indică că în penitenciare se organizează în mod obligatoriu învățământul secundar general al condamnaților. Excepția de la această regulă vizează condamnații în vârstă de peste 50 de ani, condamnații cu dezabilități severe, precum și condamnații la detențiune pe viață, care urmează învățământul secundar general la dorință.

În același timp, art. 12 Codul Educației al RM - sistemul de învățământ în Republica Moldova este organizat pe niveluri și cicluri în conformitate cu Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED-2011), după cum urmează: nivelul 2 - învățământul secundar (ciclul I: învățământul gimnazial,

⁷ Ordinul nr. 970 din 21.07.2021, cu privire la organizarea învățământului gimnazial și liceal pentru deținuții din instituțiile penitenciare, disponibil - <https://chisinauedu.md/wp-content/uploads/2021/07/>.

⁸ Statutului executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26.05.2006, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104042&lang=ro.

clasele V-IX) și nivelul 3: - învățământul secundar (ciclul II: învățământul liceal, clasele X-XII) și învățământul profesional tehnic secundar⁹.

În cea ce privește învățământul secundar profesional sau învățământul superior, administrația penitenciarului și autoritatea administrației publice locale creează condiții, la solicitarea condamnatului în acest sens. Cea ce ar presupune achitarea serviciilor (contractului) de studii din contul deținutului. În acest sens, frecventarea și finanțarea de către condamnați a propriilor studii se ia în considerare la individualizarea administrativă și judiciară a pedepsei penale.

Potrivit Raportului privind activitatea sistemului administrației penitenciare, pentru anul de studii 2021-2022, la instruirea vocațional-tehnică au fost înmatriculate 490 de persoane la 20 de meserii. În total, în acest proces de instruire au fost incluși 1079 de deținuți (629 - scurtă durată/450 - dual)¹⁰.

Nu putem neglija efortul statului în procesul educațional al deținuților-copii și celor aflați în conflict cu legea. Astfel, Asociația pentru Justiție Penală Participativă în parteneriat cu Inspectoratul Național de Probațiune și UNICEF Moldova a elaborat programul probațional pentru minori, care este structurat pe două domenii de conținut: educație moral civică și training vocațional. Ambele domenii fiind detaliate pe mai multe unități tematice care aprofundează aspecte precum: dezvoltarea personală, raționamentul moral, implicarea comunitară, rezolvarea de probleme, identitatea vocațională, planul de carieră. Ambele domenii de conținut implică un proces îndelungat, care are nevoie de consolidare pe parcursul întregii vieți, însă temele propuse asigură exersarea unor abilități și deprinderi de comportament civic, activ, responsabil și pro-social.¹¹

Deși legislația prevede expres obligația finanțării doar a studiilor secundar profesionale sau de învățământ superior de către condamnați, în realitate, finanțarea studiilor secundar-generale, ține de sarcina deținuților. În acest sens, practica judiciară a Curții Supreme de Justiție invocă citat - „...dreptul în cauză (la învățătură) nu este un drept absolut, acest fiind condiționat de anumite cerințe expres prevăzute de lege ce țin nemijlocit de persoana solicitantului dreptului respectiv. Prin urmare, sistemul administrației penitenciare nu i se poate imputa sarcini excesive, în condițiile în care înmatricularea la treapta de studii secundar-generale (liceu) se face pe seama și contul beneficiarului dreptului pretins, instituția penitenciară ce asigură deținerea acestuia, având doar obligația de a facilita accesul cadrelor didactice în incinta instituției, asigurarea securității acestora, punerea la dispoziție a spațiilor special amenajate pentru derularea

⁹ Art. 12 Codul Educației, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130514&lang=ro#.

¹⁰ Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021, Ministerul Justiției, Chișinău, 2022, p. 16.

¹¹ Manualul consilierului „Program probațional pentru minori formare civică și vocațională pentru tine și pentru comunitate - (for CV)”, p. 15, disponibil: <https://ajppmoldova.files.wordpress.com/2020/09/program-probational-for-cv-manualul-consilierului-.pdf>.

procesului de instruire, după caz, asigurarea conexiunii în cazul desfășurării lecțiilor la distanță (online)..."¹².

Un aport considerabil în atingerea finalităților procesului de resocializare în penitenciare îl au și bibliotecile. În acest sens, în fiecare penitenciar funcționează o bibliotecă pentru uzul tuturor categoriilor de condamnați, adecvat alcătuită din literatură artistică și de instruire, iar condamnații sunt încurajați să frecventeze biblioteca. În ipostaza în care deținuții nu au posibilitatea de a frecventa biblioteca, în virtutea specificului tipului și regimului de detenție, accesul la schimbarea cărților în penitenciare de tip închis, la regim inițial în penitenciarele de tip semi-închis, în izolatoarele de urmărire penală, în celulele izolatorului disciplinar, precum și deținuților pe viață se efectuează cel puțin o dată la 10 zile.

Fondul de carte se completează din contul veniturilor proprii de către Administrația Națională a Penitenciarelor, administrația penitenciarului, precum și din sponsorizări și donații cu concursul instituțiilor și organizațiilor interesate.

Mediu penitenciar deși impune limitarea dreptului la libertate și la libera circulație a deținuților, oferă posibilitatea organizării manifestărilor artistice. În acest sens, fie deținuții, în coordonare cu administrația penitenciarului organizează cercuri artistice de amatori, ale căror prezentări, concerte și spectacole se desfășoară în cadrul instituției respective, fie organizarea concertelor, spectacolelor, cenaclurilor, după caz, din contul deținuților, are loc de către artiști, poeți, cântăreți organizații non-guvernamentale.

Sub aspectul accesului la mass-media și cinematografia, în penitenciare se organizează proiectarea filmelor în cinematograf, precum și transmiterea filmelor prin rețeaua de televiziune a penitenciarului, în cazul în care există posibilități tehnice. Astfel de activități sunt coordonate și monitorizate de către administrația penitenciarului, nu mai rar decât o dată în săptămână, ținând cont de comportamentul deținuților. Suplimentar, se permite proiectarea filmelor de cinematograf în zilele de sărbătoare.

În dependență de regimul zilei deținuții au posibilitate de a viziona emisiuni televizate, durata cărora nu depășește 6 ore în zilele de muncă, iar în zilele de odihnă și de sărbătoare 8 ore. Încăperile de locuit, cluburile, bibliotecile, camerele pentru munca educativă, saloanele unităților medicale sunt radioficate.

Asociațiile obștești, partidele politice, organizațiile necomerciale, reprezentanții mass-media, alte persoane juridice înființate pe bază de interese comune, concepții politice și interese confesionale constituie o modalitate de resocializare a deținuților, prin influența educativă și profilactică exercitată asupra deținuților. Aceștia din urmă, în baza demersurilor/cererilor pot organiza, după caz: întâlnirile

¹² Încheierea Curții Supreme de Justiție, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ din 21 mai 2021, dosarul nr. 2ra-188/21, disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=60534.

cu condamnării, practicarea riturilor religioase legal admise, citirea lecțiilor, demonstrarea filmelor de cinematograf și video, organizarea și prezentarea concertelor, disputelor și conferințelor de ordin social, istoric, politic etc.

Recomandarea R (89) 12, menționează că participarea la educația fizică și la sport poate avea trei obiective: primul este cel specific, având ca și scop de a învăța sau de a-și îmbunătăți performanțele într-un anumit sport, cum ar fi natația, baschetul etc. Un alt obiectiv ar fi cel social: învăța să se socializeze, de exemplu, fiind membru al unei echipe și muncind împreună, învăța să accepte înfrângerile, să-și dezvolte stăpânirea de sine și să facă față agresiunilor. Ultimul obiectiv -de reflectare: expunere la valori, norme, motive pentru care există reguli în sport. Deținuții pot afla, în primul rând, că regulile există în interesul tuturor participanților¹³.

Codul de Executare al Republicii Moldova permite și stimulează practicarea educației fizice/sportului în penitenciare și ca urmare, administrația poate pune la dispoziția deținuților, în funcție de dotarea unității, jocuri de masă, în conformitate cu normele stabilite. În același sens, deținuților li se poate permite, în funcție de tipul penitenciarului, regimul de detenție, comportamentului acestora, folosirea propriilor figuri de șah, dame, domino, table, mingi, palete (rachete) și mingi de tenis sau badminton. În aceste scopuri, pe teritoriul fiecărei instituții se amenajează locuri corespunzător amenajate și terenuri sportive.

În scopul cultivării față de deținuți a interesului față de sport și dezvoltare fizică multilaterală, cu regularitate sunt desfășurate activități sportive conform Programului PROSPORT¹⁴.

Competițiile sportive urmează a fi organizate astfel încât, tendința de a obține victoria și completivitatea să nu degenereze în comportament ne-sportiv și/sau violent, ce poate provoca tulburări în masă și nesupunerea cerințelor administrației.

Un alt aspect care a relevat mai multe carențe în sistemul educațional în mediu penitenciar ar fi pandemia COVID-19. Perioada anilor 2020-2022 s-a remarcat prin măsurile anti-pandemice. Reformatarea sistemului educațional al Republicii Moldova și a celui din mediu penitenciar a întâmpinat mai multe dificultăți în trecerea la formatul online a studiilor.¹⁵ În special, în cadrul raportului tematic al Avocatului poporului pentru drepturile copilului „Respectarea dreptului la

¹³ Educația în penitenciar, Recomandarea nr. R(89) 12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, adoptată la 13.10.1989 și expunerea de motive, traducerea realizată de Ștefan Cristina, Direcția Generală a Penitenciarelor, Strasbourg, p. 45, disponibil: https://www.epea.org/wp-content/uploads/Educatia_in_penitenciar.pdf.

¹⁴ Ordinul Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 505 din 03.12.2020 cu privire la aprobarea programului PROSPORT.

¹⁵ Ordinului nr. 351 din 19.03.2020 emis de Ministerul Educației Culturii și Cercetării prin care s-a aprobat „Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condiții de carantină, pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal”.

învățătură al deținuților minori din instituțiile penitenciare”, în perioada anilor 2020- 2021 se constată, după cum urmează:

- modificarea orarului de studii (lecțiile organizate sincron și asincron cu cele din instituția de învățământ general – cazul Penitenciarului nr. 10);
- refuzul de a organiza instruire online de către instituția de învățământ general (Liceul Teoretic „M.E.” nu a reacționat și nu a răspuns la solicitarea instituției de detenție de a organiza instruire online, deși a fost informată despre amenajarea clasei de studii cu aparatură necesară pentru instruirea la distanță);
- sistarea procesului de instruire (perioada martie-aprilie 2020) și necesitatea recuperării orelor de studii;
- lipsa abilităților necesare pentru accesarea și utilizarea la randament maxim a platformelor intra-net atât din partea elevilor, cât și a profesorilor¹⁶.

Autoritățile publice din Republica Moldova depun efort substanțial pentru instruirea inclusiv și online atât a deținuților, cât și a angajaților sistemului penitenciar¹⁷.

Împărtășim opinia potrivit căreia, citat – „deținuții continuă să se bucure de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, mai puțin de dreptul la libertate. Deși în art. 2 din Protocolul nr. 1 nu este menționat în mod expres, deținuții sunt și ei beneficiari ai dreptului la instruire, în cazul lor operând regula existentă și în cazul persoanelor aflate la libertate, i.e. asigurarea dreptului de acces la instituțiile de învățământ existente pe teritoriul statului la un moment dat. Totuși, deținuții nu pot invoca art. 2 din Protocolul nr. 1 pentru a impune în privința statului obligația de a organiza un anumit tip de educație sau instruire în cadrul închisorii, dar refuzul de a înscrie un deținut la o școală existentă în cadrul unui penitenciar anume poate constitui o încălcare a art. 2 din Protocolul nr. 1. De asemenea, împiedicarea persoanelor condamnate de a-și continua studiile universitare nu constituie o privare de dreptul la educație, însă imposibilitatea acestora de a-și continua studiile universitare la distanță poate echivala cu o încălcare a art. 2 din Protocolul nr. 1”¹⁸.

Articolul 208 alin. (6) Codul de Executare indică expres faptul interzicerii accesului la rețeaua internet a deținuților. Eforturile de a declara neconstituțională norma invocată nu au avut succes. Astfel, Curtea Constituțională în urma examinării sesizării deținutului P.B. a declarat inadmisibilă sesizarea, argumentând în principal că „.... accesul la Internet nu este un drept în sens strict, ci poate fi un

¹⁶ Avocatul poporului, pentru drepturile copilului, „Respectarea dreptului la învățătură al deținuților minori din instituțiile penitenciare”, raport tematic disponibil, Chișinău, 2021, pp. 7, 19 - <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE.pdf>.

¹⁷ Decizia Comisiei drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului R. Moldova, pp. 2,5,10, disponibil - <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=afE62uNbu0c%3D&tabid=84&mid=486&language=ro-RO>.

¹⁸ Scobiola D., Polisca C-E., *Accesul la educație al deținuților conform standardelor CEDO*, Revista Institutului Național al Justiției, nr. 2 (53), 2020, ISSN 1857-2405, p. 12.

instrument de exercitare a drepturilor fundamentale garantate de Constituție. Altfel spus, acesta este un mijloc, nu un scop. În prezenta cauză, autorul excepției a susținut că interdicția în discuție îi afectează dreptul la folosirea semnăturii electronice, inclusiv la petiționare. Însă autorul excepției nu a demonstrat că dreptul de petiționare nu poate fi exercitat în alt mod decât doar având acces la Internet (prin poșta electronică). Astfel, condamnatul are posibilitatea să exercite dreptul de petiționare, adresând petiții, inclusiv autorităților publice, prin alte modalități decât prin intermediul rețelei Internet, e.g. prin serviciile oficiilor poștale”¹⁹.

Considerăm că interzicerea accesului la internet a deținuților în relațiile vieții sociale actuale este una care urmează a fi depășită. Astfel, urmează a fi revăzut conținutul alin. (6) art. 208 Codul de Executare al Republicii Moldova de către Parlament, în măsura în care ar oferi accesul deținuților, cel puțin, la unele surse web (e.g.: pagini oficiale ale autorităților publice, biblioteci electronice, instituțiile de învățământ etc.), excluzând posibilitatea comiterii infracțiunilor de către deținuți.

Concluzii

Procesul educațional în sistemul penitenciar al Republicii Moldova este unul specific, fiind determinat de modul de organizare și desfășurarea a studiilor, modul de deținere, condiții de asigurare a spațiului și a formatorilor (profesorilor) etc. În același timp, existența anumitor probleme de ordin financiar-material, resurse umane, influența subculturii criminale, lipsa aspectului praxiologic al instruirilor etc. Intensifică formalitatea procesului educațional în mediu penitenciar al Republicii Moldova. Cadrul legal național, per ansamblu, corespunde exigențelor și principiilor actelor normative internaționale, dar este determinat de posibilitățile reale la nivel instituțional.

Bibliografie

1. Avocatul poporului, pentru drepturile copilului, „Respectarea dreptului la învățătură al deținuților minori din instituțiile penitenciare”, raport tematic disponibil, Chișinău, 2021, pp. 7, 19 - <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE.pdf>;

¹⁹ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 45 din 12 aprilie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 208 alin. (6) din Codul de executare și a unor prevederi din punctul 59 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 (accesul condamnaților la Internet), pct. 31-33, disponibil - <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=1164>.

2. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004, Monitor Oficial nr. 214-220, din 05.11.2010, disponibil - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134479&lang=ro#;

3. Codul de executare, disponibil - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132858&lang=ro#;

4. Codul Educației, disponibil - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130514&lang=ro#;

5. Decizia Comisiei drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului R. Moldova, pp. 2,5,10 ,disponibil: - <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=afE62uNbu0c%3D&tabid=84&mid=486&language=ro-RO>;

6. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 45 din 12 aprilie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 208 alin. (6) din Codul de executare și a unor prevederi din punctul 59 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 (accesul condamnaților la Internet), pct. 31-33, disponibil - <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=1164>;

7. Educația în penitenciar, Recomandarea nr. R(89) 12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, adoptată la 13.10.1989 și expunerea de motive, traducerea realizată de Ștefan Cristina, Direcția Generală a Penitenciarelor, Strasbourg, p. 45, disponibil: https://www.epea.org/wp-content/uploads/Educatia_in_penitenciar.pdf;

8. Ghid metodologic privind educația în penitenciare, Chișinău 2020, p. 8 disponibil https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/publications_Moldova/GHID_Metodologic_Educa%C8%9Bia_in_penitenciare.pdf;

9. Hotărârea Guvernului nr. 538 din 25.06.2006cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, Monitor Oficial nr. 91-94 art. 676 din 16.06.2006, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104042&lang=ro;

10. <http://anp.gov.md/randompenitenciariesubdiviziuni-subordonatepenitencieresubdiviziuni>;

11. Încheierea Curții Supreme de Justiție, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ din 21 mai 2021, dosarul nr. 2ra-188/21, disponibil - http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=60534;

12. Legea nr.300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciar disponibil - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132909&lang=ro#;

13. Manualul consilierului „Program probațional pentru minori formare civică și vocațională pentru tine și pentru comunitate (for CV)”, p. 15, disponibil - <https://ajppmoldova.files.wordpress.com/2020/09/program-probational-for-cv-manualul-consilierului-.pdf>;

14. Ordinul nr. 970 din 21.07.2021, cu privire la organizarea învățământului gimnazial și liceal pentru deținuții din instituțiile penitenciare, disponibil - <https://chisinauedu.md/wp-content/uploads/2021/07/>;

15. Ordinul Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 505 din 03.12.2020 cu privire la aprobarea programului PROSORT;

16. Ordinului nr. 351 din 19.03.2020 emis de Ministerul Educației Culturii și Cercetării prin care s-a aprobat „Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condiții de carantină, pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal”;

17. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021, Ministerul Justiției, Chișinău, 2022, p. 16;

18. Scobiolă D., Polisca C-E., Accesul la educație al deținuților conform standardelor CEDO, Revista Institutului Național al Justiției, nr. 2 (53), 2020, ISSN 1857-2405, p. 12;

19. Statutului executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26.05.2006, disponibil - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104042&lang=ro.

RĂSPUNDEREA ADMINISTRATIVĂ, ÎN LEGILE UCRAINEI ȘI ALE ROMÂNIEI

Asist. univ. dr. *Laura BZOVA*,

Student *Oleksandr SAVKA*

Abstract

Administrative liability is a means of protecting the established legal order; it is normatively determined and consists of the application of sanctions of administrative legal rules, etc.

Keywords: *Administrative liability, legal rules, contraventions.*

Responsabilitate administrativă în aspecte pozitive (prospective) și retroactive (negative)

Criterii de diferențiere a răspunderii administrative de alte tipuri de răspundere juridică: pe baza aplicării acesteia; conform organelor care o aplică etc. Principalele trăsături ale răspunderii administrative: este un mijloc de protejare a ordinii juridice stabilite; este determinată normativ și constă în aplicarea de sancțiuni ale normelor juridice administrative etc. Semne derivate ale răspunderii administrative: se bazează nu numai contravențiile prevăzute de normele de drept administrativ, ci și pe încălcările prevăzute de normele altor ramuri de drept; constă în aplicarea la amenzi administrative penale etc.

Astăzi, responsabilitatea administrativă este prezentată ca un curs special separat. Locul și rolul său în spațiul administrativ-juridic este determinat de faptul că raporturile de responsabilitate administrativă, împreună cu raporturile de administrație publică, servicii administrative și proceduri administrative, formează obiectul dreptului administrativ.

Responsabilitatea administrativă, ca tip de răspundere juridică și instituție a dreptului administrativ

Ca tip de răspundere juridică, răspunderea administrativă are un temei constituțional. Constituția Ucrainei a stabilit că actele care constituie infracțiuni administrative și răspunderea pentru acestea sunt determinate exclusiv de legile

Ucrainei. Astfel, în primul rând, doar legea definește comportamentul care este ilegal, vinovat și constituie contravenție administrativă; în al doilea rând, doar un astfel de comportament - o infracțiune administrativă - stă la baza răspunderii administrative; în al treilea rând, conținutul răspunderii este determinat de lege.

Decizia Curții Constituționale a Ucrainei prevede că responsabilitatea administrativă în Ucraina și procedura de aducere la răspundere administrativă se bazează pe principii constituționale și prezumții legale, care sunt condiționate de recunoașterea și funcționarea principiului statului de drept în Ucraina (prima teză din primul paragraf al paragrafului 4.1 al pct. 4 din partea motivațională a Deciziei Curții Constituționale a Ucrainei din 22 decembrie 2010 nr. 23-rp/2010).

În decizia specificată, Curtea Constituțională a Ucrainei a ajuns la concluzia că necesitatea individualizării răspunderii administrative este prevăzută de a doua parte a articolului 33 din Cod, care stabilește că la impunerea unei amenzi, natura infracțiunii săvârșite, identitatea infractorului, gradul de vinovăție al acestuia, statutul de proprietate, circumstanțe atenuante și sarcina răspunderii. Din emiterea de către pârâtă a soluționării în litigiu la condamnarea reclamantului rezultă că pârâtul a încălcat principiul individualizării răspunderii administrative, iar acesta a fost adus la răspundere administrativă numai în temeiul în care autoturismul care îi aparținea de drept de proprietate era parcat, susține pârâtă, cu încălcarea regulilor de parcare. Norma legală a fost aplicată de pârâtă în raport cu reclamanta - art. 14-2 din Codul contravențiilor administrative, similar ca conținut cu cel care a fost deja recunoscut ca neconstituțional de către Curtea Constituțională a Ucrainei (articolul 14-1). În ciuda faptului că decizia sus-menționată a Curții Constituționale a Ucrainei din 22 decembrie 2010 în dosarul nr. 1-34/2010 a fost recunoscută ca incompatibilă cu Constituția Ucrainei (neconstituțională), în special articolul 14-1, prin noua Lege a Ucrainei „Cu privire la modificarea unor acte legislative ale Ucrainei privind îmbunătățirea reglementării relațiilor în domeniul siguranței rutiere” nr. 2262-VIII din 21.12.2017, articolul 14-2 (similar ca conținut cu articolul 14-1, recunoscută ca neconstituțională) a fost din nou adăugată la actualul Cod al contravențiilor administrative este neconstituțională în esență, având în vedere concluziile cuprinse în Hotărârea Curții Constituționale a Ucrainei din 8 iunie 2016 în dosarul nr. 4-rp/2016. Și anume, potrivit deciziei Curții Constituționale a Ucrainei din 8 iunie 2016, în dosarul nr. 4-rp/2016, se precizează că legile, alte acte juridice sau dispozițiile lor distincte recunoscute ca neconstituționale nu pot fi adoptate într-un mod similar, întrucât decizia Curții Constituționale a Ucrainei sunt „obligatorii pentru executarea pe teritoriul Ucrainei, definitive și nu pot fi atacate cu recurs” (partea a doua a articolului 150 din Constituția Ucrainei). Reintroducerea reglementării legale, pe care Curtea Constituțională a Ucrainei a recunoscut-o ca fiind neconstituțională, oferă motive pentru a afirma o încălcare a prescripțiilor constituționale, potrivit cărora legile și alte acte juridice normative sunt adoptate în baza Constituției Ucrainei și trebuie să corespundă acestuia

(partea a doua a articolului 8 din Legea fundamentală a Ucrainei, paragraful 7 decizia nr. 4-rp/2016).

Curtea Constituțională a Ucrainei, în Decizia nr. 3-p(II)/2021 din 21 iulie 2021, a remarcat că „principiul statului de drept, în special cerințele sale, precum principiul rezonabilității, sunt principii fundamentale interconectate ale funcționarea întregului sistem juridic al Ucrainei, inclusiv stabilirea reglementară a răspunderii administrative de către legiuitor. Prin urmare, sancțiunile specifice pentru contravenții administrative trebuie să fie echitabile și să corespundă principiului oportunității, adică legiuitorul trebuie să stabilească sancțiunile administrative ținând cont de justificarea acestora și de necesitatea atingerii unui scop legitim, ținând cont de cerințele adecvării consecințele cauzate de astfel de sancțiuni (inclusiv pentru o persoană, căreia i se aplică), prejudiciul care se produce ca urmare a unei contravenții administrative”; „beneficiul public al amenzilor administrative pentru contravenții administrative nu este în completarea bugetului de stat, ci în asigurarea legii și ordinii constituționale, a siguranței societății și a drepturilor și libertăților fiecărei persoane”.

Există multe definiții ale răspunderii administrative în literatura de specialitate. De exemplu, profesorul I. Ivinesh notează că responsabilitatea administrativă poate fi definită ca o formă de condamnare a statului, care constă în obligația de a suporta și executa anumite privațiuni morale și materiale care decurg din încălcarea normelor administrative la comiterea unei contravenții administrative (Iovanas I., 1997). Astfel, răspunderea administrativă, ca formă a răspunderii juridice, este consacrată în normele de drept administrativ, care stabilesc sancțiuni distincte și o procedură specifică de aplicare a acestora în cazul unui comportament neadecvat al unei persoane.

În timpul studiului înțelegerii moderne a răspunderii administrative în dreptul administrativ al Ucrainei, V. Kryzhanovska înțelege conceptul de responsabilitate administrativă ca un mecanism juridic complex de răspuns al statului la manifestarea abaterilor administrative, care conține temeuri materiale și juridice și ordinea procesuală a procedurii în cazurile de contravenție administrativă. Omul de știință definește, de asemenea, componentele fundamentale ale răspunderii administrative, care includ nelegalitatea administrativă diferențiată, compoziția unei infracțiuni administrative, pedeapsa administrativă (aspect de fond și juridic) și forma procesuală. (Kryzhanovska V.A., 2016, pp. 50-51).

În decizia din cauza „Falk împotriva Țărilor de Jos” („Falk împotriva Țărilor de Jos”) din 19 octombrie 2004, CEDO a recunoscut ca legitimă, în baza cerințelor paragrafului 1 al articolului 6 din Convenție, aplicarea unui amenzi în ordinea răspunderii obiective (prima facie) pe baza prevederilor articolului 5 din Legea „Cu privire la aplicarea administrativă a respectării regulilor de circulație” [Legea privind aplicarea administrativă a respectării regulilor de circulație], care prevedea răspunderea administrativă (penală) a proprietarului înmatriculat al vehiculului în

cazurile în care nu este posibilă stabilirea persoanei care a condus vehiculul, înseamnă transmiterea, în momentul săvârșirii încălcării, către solicitant pentru participarea unui autoturism înmatriculat pe numele său într-un accident rutier. Evaluând dacă în speță a fost respectat principiul proporționalității, Curtea a subliniat că ține cont de faptul că regula răspunderii stricte a fost introdusă în scopul asigurării efective a siguranței circulației rutiere, astfel încât încălcările regulilor sale, depistate prin mijloace tehnice sau de altă natură. Mijloacele, săvârșite de conducătorul auto, a căror identitate nu poate fi stabilită la momentul oportun, nu rămân nepedepsite, și având în vedere necesitatea de a se asigura că urmărirea penală și pedepsirea unor astfel de infracțiuni nu implică o povară ireparabilă asupra autorităților judiciare naționale (Falk v. Netherlands).

Trăsături comune ale răspunderii administrative și ale răspunderii juridice

Responsabilitatea administrativă este cel mai frecvent și mai căutat tip de răspundere juridică. Acest institut participă activ la asigurarea stabilității vieții publice și la creșterea garanțiilor de protecție a drepturilor cetățenilor, dobândind o metodă juridică semnificativă și eficientă de influențare a relațiilor publice. De remarcat că responsabilitatea administrativă, având toate trăsăturile de bază ale răspunderii juridice, are trăsături comune cu alte tipuri de răspundere (civil-juridică, materială, disciplinară, penală) și trăsături specifice care o deosebesc (Bortnâc N.P., 2019, p. 61).

Răspunderea administrativă reprezintă una dintre particularitățile dreptului administrativ, ce îl delimitează pe acesta de celelalte ramuri de drept. Codul Administrativ a structurat și completat normele prevăzute în multiplele acte normative ce reglementau răspunderea administrativă, dedicând acestei instituții Partea a VII-a (Marius-Cătălin Preduț, 2019).

Pentru a defini conceptul de „răspundere administrativă”, doctrinarii au pornit de la noțiunea de „constrângere administrativă”. Astfel, acesta din urmă a fost definită ca fiind „ansamblul măsurilor (acte juridice, operațiuni administrative, fapte materiale) luate de autoritățile administrației publice, în baza legii, cu folosirea puterii de stat și, dacă este cazul, împotriva unor subiecte de drept, pentru a sancționa încălcarea normelor de drept administrativ, a preveni săvârșirea unor fapte antisociale și a apăra drepturile cetățenilor sau, după caz, pentru a asigura executarea actelor autorităților judecătorești, respectiv ale Avocatului Poporului, Curții Constituționale și Curții de Conturi” (Antonie Iorgovan, 1996).

Setul de legi care prevăd responsabilitatea săvârșirii contravențiilor administrative se numește „legislație privind contravențiile administrative”. Codificarea acestei legislații a fost realizată încă din anii 80 ai secolului trecut, adică pe baza abordărilor sovietice de înțelegere a esenței răspunderii administrative, a conținutului acesteia, a subiectelor, a procedurilor etc. Doctrina juridică sovietică nu a

recunoscut persoanele juridice ca subiecte ale răspunderii administrative ca tip punitiv de răspundere juridică.

Titlul II al părții a VII-a din Cod reglementează răspunderea administrativ-disciplinară. Aceasta este definită de Cod ca fiind „o formă a răspunderii administrative care intervine în cazul săvârșirii unei abateri disciplinare, în sensul încălcării de către demnitari, funcționari publici și asimilații acestora a îndatoririlor de serviciu și a normelor de conduită obligatorie prevăzute de lege”.

Concluzii

Prin urmare, răspunderea administrativă este un răspuns specific al statului la o abatere administrativă, care constă în aplicarea de către un organ abilitat sau un funcționar a pedepsei prevăzute de lege subiectului infracțiunii.

Referințe bibliografice

1. Bortnyk N.P., Khomyshyn I.Yu., Yesimov S.S. Răspunderea administrativă pentru neîndeplinirea cerinței legale a funcționarilor din unitățile abilitate ale poliției naționale. Buletinul Universității Naționale Politehnice din Lviv. Seria: științe juridice. Numărul 6, numărul 23, 2019, pp. 59-67 URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/feb/20941/11.pdf>;
2. Codul Ucrainei privind în fracțiunile administrative - informații ale Radei Supreme a RSS Ucrainene (VVR) 1984, appendicele la nr. 51, articolul 1122;
3. Decizia Curții Constituționale a Ucrainei în cazul plângerii constituționale a lui Unukovich Roman Andreyovych privind respectarea Constituției Ucrainei (constituționalitate) a unei dispoziții separate a al doilea paragraf al primului paragraf al articolului 2043 din Codul Ucrainei privind abaterile administrative din 12.10.22 nr. 8-r(I)/2022;
4. Falk v. Netherlands, application № 66273/01. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-67305&filename=001-67305.pdf&TID=ihgdqbxnfi>;
5. Iovanas I., Drept administrativ, Ed. Servo – Sat, Vol. II, 1997, Arad, p. 185;
6. Kryzhanovska V., Responsabilitatea administrativă și dreptul administrativ al Ucrainei: înțelegere modernă, noi abordări: diss. ... candidat lege Științe: spec. 12.00.07; Universitatea Națională Politehnică din Lviv, Lviv, 2016, p. 258;
7. Răspunderea administrativă în Codul Administrativ (VII), Publicare la data de 24 octombrie 2019, Coordonator avocat Marius-Cătălin Preduț, titular MCP Cabinet avocați;
8. Antonie Iorgovan, Tratat de drept administrativ, vol. I, Editura Nemira, București, 1996.

PRACTICI COMERCIALE INCORECTE ȘI AGRESIVE ÎN RAPORTURILE CU CONSUMATORII, REGLEMENTATE PRIN O.U.G. NR. 58/2022

Lect. univ. dr. Camelia SPASICI

Abstract

Recently was adopted O.U.G. nr. ANRE President's Order no. 58/2022 for amending and supplementing some normative acts in the field of consumer protection, including Law no. Regulation (EC) No 363/2007 on combating unfair practices by traders in relation to consumers.

Since preventing and combating practices that harm the economic interests of consumers is an important objective in the economy of consumer law, we consider that a brief analysis of the new legislative framework is useful.

A commercial practice is unfair when it is contrary to the requirements of professional diligence essentially distorting the economic behaviour of the average consumer and is addressed to a certain group of consumers (Art. para. 1 of Law no. 363/2007).

In the special context of the changes brought in the field by O.U.G. nr. No 58/2022, the approach insists on commercial practices 'deemed unfair in any event' divided into two categories: misleading commercial practices and aggressive commercial practices.

The study is structured in three sections: "Incorrect practices that harm the economic interests of consumers, under the conditions of O.G. nr. 21/1992", "The new provisions of O.U.G. no. 58/2022 on unfair commercial practices" and "Unfair practices in all circumstances. Misleading and aggressive commercial practices".

Key words: "unfair practices", "deceptive practices", "aggressive practices".

Legislație relevantă: Legea nr. 296/2004 (Codul consumului); O.G. nr. 21/1992; Legea nr. 363/2007; O.U.G. nr. 58/2022.

I. Practici incorecte ce dăunează „intereselor economice ale consumatorilor”, în condițiile O.G. nr. 21/1992

Primul act legislativ semnificativ, de reglementare a raporturilor juridice de consumație, a fost O.G. nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor (denumită în continuare „Ordonanță”)¹.

¹ O.G. nr. 21/1992 a fost republicată în M.O. nr. 208 din 28 martie 2008 (și a intrat în vigoare la 28 august 1992).

Scopul declarat al principalului act normativ a fost *prevenirea și combaterea practicilor ce dăunează intereselor economice* ale consumatorilor.

Potrivit Ordonanței, statul protejează consumatorii, asigurând cadrul necesar accesului neîngrădit la produse și servicii, informării lor complete despre caracteristicile esențiale ale acestora, apărării și asigurării drepturilor și intereselor legitime ale acestora *împotriva unor practici incorecte* [art. 1 alin. (1)]².

În sensul Ordonanței, părțile raporturilor juridice de consumație sunt:

a). *Consumatorul*, orice persoană fizică sau grup de persoane fizice constituite în asociații, care acționează în scopuri din afara activității sale comerciale, industriale sau de producție, artizanale ori liberale;

b). *Operatorul economic* (producătorul, distribuitorul, vânzătorul, prestatorul) este persoana fizică sau juridică, autorizată, care în cadrul activității sale profesionale fabrică, importă, transportă sau comercializează produse ori părți din acestea sau prestează servicii.

Operatorii economici sunt obligați să pună pe piață numai produse sau servicii care corespund caracteristicilor prescrise sau declarate și să se comporte în mod corect în relațiile cu consumatorii (art. 9 din Ordonanță).

Potrivit art. 3 din Ordonanță, *principalele drepturi ale consumatorilor* sunt:

a) de a fi protejați împotriva riscului de a achiziționa un produs sau de a li se presta un serviciu care ar putea să le prejudicieze viața, sănătatea sau securitatea ori să le afecteze drepturile și interesele legitime ;

b) de a fi informați complet, corect și precis asupra caracteristicilor esențiale ale produselor și serviciilor, astfel încât decizia pe care o adoptă în legătură cu acestea să corespundă cât mai bine nevoilor lor, precum și de a fi educați în calitatea lor de consumatori ;

c) de a avea acces la piețe care le asigură o gamă variată de produse și servicii de calitate;

d) de a fi despăgubiți pentru pagubele generate de calitatea necorespunzătoare a produselor și serviciilor, folosind în acest scop mijloace prevăzute de lege;

e) de a se organiza în asociații de consumatori, în scopul apărării intereselor lor.

Practicile sunt diferențiate în raport de serviciul operatorului economic, după cum urmează:

a). În cazul *serviciilor financiare*, consumatorul are dreptul de a fi informat în mod corect, încă din faza precontractuală, asupra tuturor condițiilor contractuale³.

² Guvernul adoptă reglementări specifice în scopul prevenirii și combaterii practicilor ce dăunează intereselor economice ale consumatorilor (art. 8 din Ordonanță).

³ La solicitarea unei *oferte de credit*, furnizorul de servicii financiare are obligația de a oferi gratuit consumatorului, pe hârtie sau pe alt suport durabil, un grafic de rambursare ori alt document care să menționeze costurile totale ce vor fi suportate de consumator și un exemplar al proiectului contractului de credit (art. 9¹ din Ordonanță).

Orice formă de publicitate⁴ referitoare la *contractele de credit*⁵, care indică o rată a dobânzii sau orice alte cifre referitoare la costul creditului pentru consumator, va cuprinde următoarele informații standard, prin intermediul unui exemplu reprezentativ:

- rata dobânzii aferente creditului, fixă sau variabilă, împreună cu informații privind orice costuri incluse în costul total al creditului pentru consumator;

- valoarea totală a creditului;

- dobânda anuală efectivă, conform prevederilor legale specifice;

- durata contractului de credit;

- valoarea totală plătită de consumator.

Potrivit art. 9³ din Ordonanță, *furnizorii de servicii financiare sunt obligați să respecte (printre altele) mai multe reguli contractuale, precum :*

- contractele vor fi redactate în scris, vizibil și ușor de citit, cu o mărime a fontului utilizat de minimum 10, pe hârtie sau pe alt suport durabil, în cel puțin două exemplare, fiind remis câte un exemplar original fiecărei părți ;

- comisionul de rambursare anticipată a creditului se determină în strânsă legătură cu pierderile creditorului aferente rambursării anticipate;

- pe parcursul derulării contractului se interzice *majorarea* comisioanelor, taxelor, tarifelor, spezelor bancare sau a oricăror altor costuri menționate în contract și *introducerea* (sau perceperea) de noi taxe, comisioane, tarife, speze bancare sau orice alte costuri care nu au fost menționate în contract;

- se va menționa tipul de dobândă, variabilă sau fixă, iar dacă dobânda este fixă numai pentru o anumită perioadă, aceasta va fi precizată cu exactitate;

- sunt interzise clauzele contractuale care dau dreptul furnizorului de servicii financiare să modifice unilateral clauzele contractuale (fără încheierea unui act adițional, acceptat de consumator);

- pentru orice modificare a nivelului costurilor creditului, conform condițiilor contractuale, furnizorul de servicii financiare este obligat să notifice consumatorul, în funcție de opțiunea scrisă a acestuia, exprimată în contract⁶;

- furnizorul de servicii financiare va lua toate măsurile necesare pentru a efectua repararea în termen de maximum 15 zile a eventualelor prejudicii cauzate consumatorului prin nerespectarea obligațiilor asumate prin contract;

- la încetarea contractului, inclusiv prin ajungere la termen, reziliere sau denunțare unilaterală din partea consumatorului, furnizorul de servicii financiare

⁴ În orice formă de publicitate, *informațiile referitoare la costuri* vor fi scrise vizibil și ușor de citit, în același câmp vizual și cu caractere de aceeași mărime.

⁵ Vezi și A.N. Gheorghe, C. Spasici, D.S. Arjoca, *Dreptul consumației*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 19.

⁶ Vezi și L. Bercea, *Protecția consumatorilor prin conversia creditelor în valută*, în RRDP, nr. 6/2016, p. 86; E. Mihai, *Contractul de credit pentru consum în viziunea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 50/2010*, în R.R.D.A. nr. 5/2012, p. 65 ș urm.

va oferi gratuit consumatorului un document care să ateste faptul că au fost stinse toate obligațiile dintre părți⁷.

b). În cazul serviciilor de *intermediere imobiliară*, consumatorul va fi informat în scris, corect, complet și precis, încă din faza precontractuală, cu privire la:

- prețurile practicate în piață pentru tipul de imobil ce urmează a face obiectul intermedierii imobiliare, conform informațiilor existente în baza de date a agenției imobiliare;

- deficiențe și alte inconveniente cunoscute de agenția imobiliară sau pe care în mod rezonabil putea să le cunoască;

- nivelul comisionului practicat de agenția imobiliară;

- situația juridică a imobilului⁸;

- nivelul estimativ al costurilor ce urmează să fie suportate de consumator⁹.

Potrivit art. 9⁵ din Ordonanță contractul de intermediere imobiliară va cuprinde *cel puțin următoarele elemente*: datele de identificare a părților; obiectul contractului/natura serviciului prestat; prețul solicitat de proprietar și prețul pe care este dispus să îl plătească cumpărătorul; termenul de valabilitate al contractului; condițiile în care contractul poate fi denunțat unilateral; condițiile în care contractul poate fi reziliat; nivelul maxim al comisionului datorat de consumator agenției imobiliare pentru contractul ce urmează să se încheie; clauza de exclusivitate, în cazul în care aceasta a fost acceptată de părți; precizarea situațiilor în care consumatorul datorează comision agenției imobiliare; drepturile și obligațiile părților; situațiile de forță majoră și data încheierii contractului¹⁰.

În plus, contractele de intermediere imobiliară în care consumatorul are calitatea de *potențial cumpărător* vor conține alte două elemente:

- caracteristicile generale ale imobilului (incluzând nivelul de finisare, dimensiuni, vechime și poziționarea față de punctele cardinale);

- tarifele pentru serviciile prestate.

⁷ Totodată, se vor închide și conturile aferente serviciului financiar de bază furnizat, fără a fi necesară depunerea unei alte cereri de către consumator și fără plata unor costuri suplimentare. Contul nu va fi închis în situația în care acesta este poprit sau indisponibilizat, conform legii, pentru îndeplinirea de către consumator a unor obligații asumate față de furnizorul de servicii financiare însuși sau față de terți.

⁸ Cu privire la practicile creditului imobiliar de consumație, în doctrina franceză ; vezi Y. Picod, N. Picod, *Droit de la consommation*, Sirey, Paris, 2021, p. 283 și urm. J. Calais-Auloy, H. Temple, M. Depince, *Droit de la consommation*, Dalloz, Paris, 2020, p. 391 și urm.

⁹ Vezi și M. Dinu, *Aspecte procesuale referitoare la cererile în justiție în raportul dintre profesioniști și consumatori*, în P.R. nr. 5/2019, p. 37 și urm.

¹⁰ Potrivit art. 9⁸ din Ordonanță, contractul de intermediere imobiliară nu poate conține clauze penale care să oblige consumatorul (care nu își îndeplinește angajamentele contractuale) la plata unei sume mai mari decât onorariul pe care l-ar fi plătit în cazul încheierii tranzacției.

Agenția imobiliară nu poate solicita consumatorului plata comisionului următoarele situații:

- când între consumator și agenția imobiliară nu este încheiat un contract de intermediere;
- când contractul de vânzare sau de închiriere nu s-a încheiat;
- când contractul nu are stipulată clauza de exclusivitate, iar tranzacția s-a realizat fără participarea agenției imobiliare¹¹.

Potrivit legii, tranzacția imobiliară se consideră încheiată în momentul în care vânzătorul și cumpărătorul au *semnat actul de vânzare-cumpărare* (art. 97 din Ordonanță).

c). În cazul *produselor alimentare* (sau pentru care se stabilește termen de valabilitate), care pot afecta viața sau sănătatea consumatorilor, vânzătorul este obligat, la cererea consumatorului:

- să le înlocuiască de îndată,
- să le refacă sau
- să restituie contravaloarea acestora¹².

Dacă este cazul remedierii ori al înlocuirii produselor sau serviciilor necorespunzătoare, consumatorul poate solicita *plata unor despăgubiri*, potrivit clauzelor contractuale sau dispozițiilor legale [art. 16 alin. (1) din Ordonanță].

În cadrul obligației de garanție, prestatorii de servicii *asigură toate operațiunile necesare remedierii deficiențelor* constatate la serviciile prestate sau înlocuirii produselor utilizate în cadrul serviciilor respective (art. 17 din Ordonanță).

II. Noile dispoziții ale O.U.G. nr. 58/2022 privind]practicile comerciale incorecte“

Prin dispozițiile O.U.G. nr. 58/2022 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul protecției consumatorilor¹³ au fost operate *modificări substanțiale* în cadrul Legii nr. 363/2007 privind combaterea practicilor incorecte ale

¹¹ Potrivit art. 9¹⁰ din Ordonanță, nu se permite plata în avans a comisionului, parțială sau totală, decât cu acordul scris al consumatorului și cu precizarea situațiilor în care agenția imobiliară este obligată să înapoieze consumatorului sumele primite în avans.

¹² Vezi și M. Dinu, *Răspunderea producătorului pentru calitatea produselor alimentare*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 8 și urm; M.G. Iliescu, *Dreptul protecției consumatorilor. Introducere în materia suguranței alimentare*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 26 și urm.

¹³ O.U.G nr. 58/2022 transpune în plan național prevederile art. 1, 3 și 4 din Directiva (UE) 2019/2.161 a Parlamentului European și a Consiliului din 27 noiembrie 2019 de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivelor 98/6/CE, 2005/29/CE și 2011/83/UE ale Parlamentului European și ale Consiliului în ceea ce privește o mai bună asigurare a respectării normelor Uniunii Europene în materie de protecție a consumatorilor și modernizarea acestor norme.

O.U.G nr. 58/2022 a fost publicată în M.O., Partea I nr. 456 din 06 mai 2022 și a intrat în vigoare la 28 mai 2022.

comercianților în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația europeană privind protecția consumatorilor¹⁴.

În contextul european, Directiva (UE) 2019/2.161 a introdus dreptul la *măsuri reparatorii individuale* pentru acoperirea prejudiciului suferit de consumatorii afectați de practici comerciale incorecte.

Noua reglementare are la bază constatarea potrivit căreia consumatorii se confruntă cu o varietate de oferte din partea *furnizorilor terți* de produse sau serviciile pe piața online¹⁵.

În aceste condiții, consumatorii nu știu întotdeauna de la cine cumpără: de la comercianți profesioniști sau de la alți consumatori.

În consecință, consumatorii pot crede (în mod eronat) că au de-a face cu comercianți profesioniști și deci, că beneficiază de drepturile consumatorilor.

În contextul de mai sus, ne propunem să prezentăm succint *noile modificări ale Legii 363/2007* (introduse prin O.U.G. nr. 58/2022), cu *impact major în protecția consumatorilor*.

a). Articolul 2 din Lege se modifică cu următoarele definiții:

- *produsul* este „orice bun sau serviciu, inclusiv bunuri imobile, servicii digitale și conținut digital, precum și drepturi și obligații;

- *ierarhie* este vizibilitatea relativă conferită produselor, astfel cum sunt acestea prezentate, organizate sau comunicate de către comerciant, indiferent de mijloacele tehnologice utilizate pentru o astfel de prezentare, organizare sau comunicare;

- *piața online* este un serviciu care utilizează software, inclusiv un site de internet sau o parte a unui site de internet sau o aplicație gestionată de către comerciant sau în numele acestuia, care le permite consumatorilor să încheie contracte la distanță cu alți comercianți sau consumatori.

b). Articolul 6 introduce două paragrafe noi, cu următorul cuprins.

O practică comercială este, de asemenea, considerată ca fiind *acțiune înșelătoare* dacă, în contextul prezentării situației de fapt, ținând cont de toate caracteristicile și circumstanțele, determină sau este susceptibilă să determine consumatorul mediu să ia o decizie de tranzacționare pe care altfel nu ar fi luat-o.

¹⁴ Legea 363/2007 transpune în plan național prevederile Directivei 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului, și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului („Directiva privind practicile comerciale neloiale”), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOCE) nr. L 149 din 11 iunie 2005. Legea nr. 363/2007 a fost publicată în MO, Partea I, nr. 899 din 28 decembrie 2007 și a intrat în vigoare la 31 decembrie 2007.

¹⁵ Pentru definirea „practicilor comerciale neloiale în raporturile business-to-consumer”, vezi și J. Goicovici, *Dreptul relațiilor dintre profesioniști și consumatori*, Ed. Hamangiu, București, 2022, pp. 130-131.

În acest caz, acțiunea înșelătoare este determinată (și) de orice activitate de comercializare a unui bun, ca fiind identic cu un bun comercializat în alte state membre ale Uniunii Europene, *deși bunul respectiv are o compoziție sau caracteristici semnificativ diferite*, cu excepția cazului în care acest lucru este justificat de factori legitimi și obiectivi probat cu documente concludente.

Potrivit art. 6¹ din Lege, în cazul unei activități de comercializare a unui bun pe teritoriul României ca fiind identic cu un bun comercializat în alte state membre ale Uniunii Europene, *deși bunul respectiv are o compoziție sau caracteristici semnificativ diferite, comercianții au obligația de a pune la dispoziția consumatorilor informații cu privire la aceste situații, într-un mod care să le permită accesul la acestea, cu privire la diferențierea bunurilor ca urmare a unor factori legitimi și obiectivi, astfel încât această diferențiere să poată fi identificată de către consumatori*".

c). Articolul 7 din Lege se modifică după cum urmează.

În cazul unei *invitații de a cumpăra* (oferta de cumpărare, s.n.), următoarele informații sunt considerate esențiale (printre altele, s.n.) modalitățile de plată, livrare și executare, dacă acestea diferă de condițiile cerute de diligența profesională.

Tot astfel, pentru produsele oferite pe piețele online, informația este esențială dacă partea terță care oferă produsele *este sau nu un comerciant*, pe baza declarației respectivei părți terțe față de furnizorul de piață online.

În situația în care se oferă consumatorilor posibilitatea de a căuta produse oferite de diferiți comercianți sau de consumatori pe baza unei căutări sub formă de cuvinte-cheie, fraze sau alte date de intrare, indiferent de locul în care se încheie tranzacțiile în cele din urmă, *sunt considerate esențiale informațiile generale*, puse la dispoziție într-o secțiune specifică a interfeței online care este direct și ușor accesibilă de pe pagina unde sunt prezentate rezultatele căutării¹⁶.

Comerciantul oferă acces consumatorilor la toate recenzii privind produsele și indică dacă și modul în care acesta garantează faptul că recenzii publicate provin de la consumatorii care au utilizat sau au achiziționat efectiv produsul, acestea fiind considerate informații esențiale.

d). Articolul 12¹ din Lege are următorul cuprins.

Consumatorii afectați de practicile comerciale incorecte au dreptul la *măsuri de remediere* pentru a se elimina toate efectele respectivelor practici incorecte, fără costuri, după cum urmează:

- înlocuirea, reducerea prețului sau încetarea contractului și restituirea contravalorii produsului sau serviciului, după caz;
- despăgubiri pentru prejudiciul suferit de consumator;

¹⁶ Prevederile de mai sus nu se aplică furnizorilor de motoare de căutare online, astfel cum sunt definiți la art. 2 pct. 6 din Regulamentul (UE) 2019/1.150 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 iunie 2019 privind promovarea echității și a transparenței pentru întreprinderile utilizatoare de servicii de intermediere online [art. 7 alin. (4)² din Lege].

- în cazul în care se constată deficiențe în primele 30 de zile de la achiziția produsului sau serviciului, se dispune direct înlocuirea acestora¹⁷.

Sunt *luate în considerare* pentru stabilirea măsurilor de remediere:

- gravitatea și natura practicii comerciale incorecte;
- prejudiciul suferit de consumator.

e). Articolul 13¹ se completează cu următorul cuprins.

În măsura în care se consideră necesar, ținând cont de toate interesele implicate și, în special, de interesul public, instanțele judecătorești competente sau Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor vor dispune măsuri, în procedură de urgență, chiar fără a exista o dovadă a unei pierderi sau a unui prejudiciu efectiv ori a intenției sau a neglijenței comerciantului.

Măsurile dispuse se realizează de către *președintele* Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor sau de către *conducătorii unităților* cu personalitate juridică din subordinea Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor, la propunerea agentului constatat, în termen de maximum 5 zile lucrătoare¹⁸.

f). Articolul 15 se modifică și completează, cu următorul cuprins.

Utilizarea de către comercianți a unor practici comerciale incorecte este interzisă, constituie contravenție și se sancționează după cum urmează:

- cu amendă de la 10.000 lei la 100.000 lei, pentru utilizarea practicilor comerciale incorecte;

- cu amendă de la 20.000 lei la 100.000 lei, pentru nerespectarea obligației comercianților de a informa într-un mod facil consumatorii cu privire la diferențierea bunurilor ca urmare a unor factori legitimi și obiectivi;

- cu amendă de la 10.000 lei la 100.000 lei, pentru utilizarea practicilor comerciale agresive.

În cazul utilizării de către comercianți a unor practici comerciale incorecte care afectează un număr mai mare de 100 de consumatori, limita minimă și *limita maximă a sancțiunilor se dublează*.

Contravențiile prevăzute de prezenta lege se constată la sesizarea consumatorilor, a asociațiilor care, potrivit legii, au un interes legitim ori din oficiu, de către reprezentanții împuterniciți ai Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor¹⁹.

¹⁷ Potrivit art. 12¹ din Lege, măsurile prevăzute mai sus nu înlătură aplicarea altor măsuri de remediere aflate la dispoziția consumatorilor, cum ar fi O.U.G. nr. 140/2021 privind anumite aspecte referitoare la contractele de vânzare de bunuri și O.U.G. nr. 141/2021 privind anumite aspecte referitoare la contractele de furnizare de conținut digital și de servicii digitale.

¹⁸ Ordinul emis de către președintele Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor produce efecte asupra tuturor sediilor sau punctelor de lucru ale comercianților.

¹⁹ Odată cu aplicarea sancțiunii amenzii contravenționale, agentul constatat poate propune în cadrul documentului de control ca sancțiune complementară suspendarea prestării serviciilor, furnizării bunurilor sau activității până la încetarea practicii comerciale incorecte sau până la ducerea la îndeplinire a măsurilor dispuse potrivit (art. 13 din Lege).

Potrivit art. 15¹ din Lege, „Odată cu aplicarea sancțiunii amenzii contravenționale, agentul constatatator poate dispune ca sancțiune complementară una dintre măsurile de remediere”.

Nerespectarea măsurii prevăzute mai sus, se sancționează cu amendă de la 50.000 lei la 100.000 lei.

Măsura de remediere prevăzută se poate solicita de către consumatorul prejudiciat *direct instanței de judecată* în a cărei circumscripție teritorială își are domiciliul sau reședința acesta (art. 15³ din Lege)²⁰.

În cazul în care se impune aplicarea unei amenzi, însă informațiile privind cifra de afaceri anuală a profesionistului realizată în anul financiar anterior sancționării nu sunt disponibile, se sancționează cu amendă cuprinsă între 200.000 euro și 2 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României.

Nerespectarea dispozițiilor legale, *constituie contravenție*, dacă fapta are *caracter repetat în două acțiuni distincte*, se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 200.000 lei (art. 15⁵ din Lege).

g). Articolul 16 se modifică cu următorul cuprins.

Contravențiilor prevăzute de prezenta lege le sunt aplicabile dispozițiile O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor (aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare).

Prin derogare de la prevederile art. 13 alin. (1) din O.G. nr. 2/2001, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare, pentru contravențiile prevăzute la art. 15⁴, termenul de prescripție pentru aplicarea sancțiunii contravenționale este de *3 ani de la data săvârșirii faptei*.

h). Articolul 17 se modifică cu următorul cuprins.

Sancțiunile prevăzute la art. 15 alin. (1) lit. a) și d) *se aplică după cum urmează*:

- între 10.000 lei și 50.000 lei, pentru comercianți care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de la 1 milion de euro până la 2 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României;

- între 15.000 lei și 70.000 lei, pentru comercianți care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de la 2 milioane euro până la 50 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României;

²⁰ În cazul în care se impune aplicarea unor sancțiuni în conformitate cu dispozițiilor art. 21 din Regulamentul (UE) 2017/2.394 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2017 privind cooperarea dintre autoritățile naționale însărcinate să asigure respectarea legislației în materie de protecție a consumatorului și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004, cu amendă de la 0,1% până la inclusiv 4% din cifra de afaceri anuală a profesionistului realizată în anul financiar anterior sancționării, realizată pe teritoriul României, pentru încălcările pe scară largă și încălcările pe scară largă cu o dimensiune specifică Uniunii Europene astfel cum sunt definite la art. 3 pct. 3 și 4 din Regulamentul (UE) 2017/2.394 (art. 15⁴ din Lege).

- între 25.000 lei și 100.000 lei, pentru comercianți care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de peste 50 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României.

Sancțiunile prevăzute la art. 15 alin. (1) lit. b) și c) *se aplică după cum urmează:*

- între 20.000 lei și 60.000 lei, pentru comercianți care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de la 1 milion de euro până la 2 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României;

- între 40.000 lei și 80.000 lei, pentru comercianți care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de la 2 milioane euro până la 50 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României;

- între 50.000 lei și 100.000 lei, pentru comercianți care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de peste 50 milioane euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României.

Contravențiilor săvârșite de către comercianții care au realizat pe teritoriul României în anul financiar anterior sancționării o cifră de afaceri anuală netă de până la 1 milion de euro, echivalent în lei la cursul de schimb comunicat de Banca Națională a României, *le sunt aplicabile prevederile art. 28 alin. (1) din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001*²¹.

Sunt criterii exemplificative și orientative luate în considerare pentru aplicarea de sancțiuni:

- natura, gravitatea, amploarea și durata încălcării;
- orice acțiune întreprinsă de comerciant pentru a atenua sau a repara prejudiciul suferit de consumatori;
- orice încălcare anterioară săvârșită de comerciant, ce se regăsește în mod obligatoriu în cadrul cazierului comercial;
- beneficiile financiare dobândite sau pierderile evitate de comerciant datorită încălcării, dacă sunt disponibile datele relevante;
- sancțiunile aplicate comerciantului pentru aceeași încălcare în alte state membre ale Uniunii Europene, în cazurile transfrontaliere în care sunt disponibile informații cu privire la astfel de sancțiuni prin mecanismul instituit prin Regulamentul (UE) 2017/2.394 al Parlamentului European și al Consiliului;
- orice alt factor agravant sau atenuant aplicabil circumstanțelor cazului.

²¹ Potrivit art. 28 alin. (1) din O.G. nr. 2/2001, „Contravenientul poate achita, în termen de cel mult 15 zile de la data înmânării sau comunicării procesului-verbal, jumătate din minimul amenzii prevăzute de actul normativ, agentul constatatator făcând mențiune despre această posibilitate în procesul-verbal”.

Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor *notifică Comisia Europeană* măsurile prevăzute mai sus și îi comunică acesteia, fără întârziere, orice modificare ulterioară a acestora.

III. „Practici incorecte» în orice situație”. Practici comerciale înșelătoare și agresive

O „practică comercială” este *incorectă* atunci când este contrară cerințelor diligenței profesionale și deformează sau este susceptibilă să deformeze în mod esențial comportamentul economic al consumatorului mediu la care ajunge sau căruia i se adresează ori al membrului mediu al unui grup, atunci când o practică comercială este adresată unui anumit grup de consumatori [art. alin. (1) din Legea nr. 363/2007].

Anexa la Legea nr. 363/2007 republicată și modificată recent, prezintă practicile comerciale „considerate incorecte în orice situație” împărțite pe două categorii: practici comerciale înșelătoare și practici comerciale agresive²².

A. Practici comerciale înșelătoare

1. Afirmarea de către comerciant că este parte semnatară a unui cod de conduită, în cazul în care nu este.

2. Afișarea unui certificat, a unei mărci de calitate sau a unui echivalent fără a fi obținut autorizația necesară.

3. Afirmarea că un cod de conduită a primit aprobarea unui organism public sau a unui alt organism, în cazul în care aceasta nu a fost primită.

4. Afirmarea că un comerciant, inclusiv practicile sale comerciale, sau că un produs a fost agreat, aprobat ori autorizat de un organism public sau privat, în cazul în care nu este adevărat, ori afirmarea că a fost agreat, aprobat sau autorizat fără a respecta condițiile de agreare, aprobare sau autorizare.

5. Lansarea unei invitații de a cumpăra produse la un anumit preț, în cazul în care comerciantul nu dezvăluie existența unor motive rezonabile în baza cărora ar aprecia că nu va putea să furnizeze, el însuși sau prin intermediul altui comerciant, acele produse sau produse similare la același preț, pentru o perioadă și într-o cantitate rezonabile, avându-se în vedere produsul, amplasarea reclamei și prețul oferit.

6. Lansarea unei invitații de a cumpăra produse la un anumit preț, pentru ca apoi, în scopul promovării unui produs diferit, comerciantul să recurgă la una dintre următoarele fapte:

- refuzul prezentării articolului care a făcut obiectul publicității;

²² Cu privire la practicile comerciale înșelătoare și practicile comerciale abuzive în doctrina franceză, vezi S. Le Gac-Pech, *Droit de la consommation*, Dalloz, Paris, 2020, p. 241 și urm.

- refuzul luării comenzii privind respectivul articol sau al livrării în cadrul unui termen rezonabil;

- prezentarea unui eșantion cu defecte.

7. Afirmarea falsă că un produs nu va fi disponibil decât pentru o perioadă foarte limitată de timp sau că nu va fi disponibil decât în anumite condiții, pentru o perioadă foarte limitată, în scopul obținerii unei decizii imediate și al lipirii consumatorilor de alte posibilități sau de un termen suficient pentru a putea face o alegere în cunoștință de cauză.

8. Angajamentul comerciantului de a furniza un serviciu postvânzare către consumatori, atunci când comerciantul a comunicat cu aceștia, înaintea încheierii tranzacției, într-o limbă ce nu este limba oficială a statului membru în care acesta este stabilit și, ulterior, a furnizat respectivul serviciu numai în altă limbă, fără însă a informa în mod clar consumatorii cu privire la aceasta, înainte de angajarea în tranzacție.

9. Afirmarea sau crearea impresiei că un produs poate fi în mod legal vândut, în situația în care acest lucru nu este posibil.

10. Prezentarea drepturilor oferite consumatorilor prin lege ca o caracteristică distinctă a ofertei comerciantului.

11. Utilizarea unui context editorial în mass-media, în vederea promovării unui produs pentru a cărui reclamă comerciantul a plătit, fără însă ca aceasta să se precizeze clar fie în cuprins, fie prin imagini sau sunete ușor de identificat de către consumator (publicitate mascată).

12. Lansarea de afirmații inexacte cu privire la natura și amploarea riscului pentru securitatea personală a consumatorului sau a familiei acestuia, în situația în care consumatorul nu achiziționează produsul.

13. Promovarea, cu intenția de a induce în eroare consumatorul, a unui produs care se aseamănă cu un alt produs fabricat de un anumit producător, astfel încât consumatorul să creadă că produsul este fabricat de acest producător.

14. Crearea, operarea sau promovarea unui sistem promoțional piramidal, în care consumatorul oferă o contraprestație, inclusiv în produse, servicii sau bani, în schimbul posibilității de a primi compensație, ce provine în special ca urmare a introducerii unui alt consumator în sistem decât ca urmare a vânzării sau consumului produselor.

15. Afirmarea de către un comerciant că își încetează activitatea sau se stabilește în altă parte, atunci când acest lucru nu este adevărat.

16. Afirmarea că un produs poate facilita câștiguri la jocurile de noroc.

17. Falsa afirmație că produsul poate vindeca boli, disfuncții sau malformații.

18. Transmiterea de informații inexacte cu privire la condițiile oferite de piață sau la posibilitatea achiziționării produsului, cu intenția de a determina consumatorul să cumpere produsul în condiții mai puțin favorabile decât în condițiile normale ale pieței.

19. Afirmarea, în cadrul unei practici comerciale, că se va organiza un concurs sau se va oferi un premiu în scopuri promoționale, fără însă a acorda premiul promis sau un echivalent rezonabil.

20. Descrierea unui produs ca fiind „gratis”, „fără costuri” sau într-un mod similar, în cazul în care consumatorul trebuie să suporte alte costuri, în afară de costurile inevitabile ce rezultă din răspunsul la practica comercială și din plata pentru livrarea sau ridicarea produsului.

21. Includerea în materialele publicitare a unei facturi sau a unui document similar referitor la plată, prin care se dă consumatorului impresia că acesta a comandat deja produsul promovat, când, de fapt, acesta nu l-a comandat.

22. Afirmarea falsă sau crearea impresiei că acțiunile comerciantului nu sunt legate de activitățile sale comerciale, industriale sau de producție, artizanale ori liberale, sau falsa prezentare a calității sale de consumator.

23. Crearea impresiei false că service-ul postvânzare cu privire la un produs este disponibil într-un stat membru, altul decât cel în care produsul este vândut.

24. Furnizarea de rezultate ca răspuns la o căutare efectuată online de către un consumator, fără a menționa în mod clar existența oricărei publicități plătite sau a oricărei plăți specifice pentru asigurarea unei încadrări pe o poziție mai bună în ierarhie a produselor în cadrul rezultatelor căutării.

25. Revânzarea de bilete către consumatori, în cazul în care comerciantul le-a achiziționat utilizând mijloace automate pentru a eluda orice limitare impusă privind numărul de bilete pe care o persoană le poate cumpăra sau orice altă regulă aplicabilă achiziționării de bilete.

26. Afirmarea faptului că recenzii privind un produs provin de la consumatori care au utilizat sau au achiziționat efectiv produsul, fără a lua măsuri rezonabile și proporționale pentru a verifica dacă aceste recenzii provin de la consumatorii respectivi.

27. Prezentarea sau însărcinarea unei alte persoane juridice sau fizice cu prezentarea de recenzii sau recomandări false ca venind din partea unor consumatori ori prezentarea înșelătoare a recenziilor sau a recomandărilor unor consumatori pe platformele de comunicare socială pentru a promova anumite produse.

B. Practici comerciale agresive

1. Crearea impresiei consumatorului că nu poate părăsi sediul comerciantului până când nu se întocmește un contract.

2. Efectuarea personală de vizite la locuința consumatorului, ignorând solicitarea acestuia de a pleca sau de a nu se întoarce, cu excepția situațiilor legitime și în măsură justificată, conform legislației naționale, pentru punerea în aplicare a unei obligații contractuale.

3. Solicitarea persistentă și nedorită, prin intermediul telefonului, faxului, e-mailului sau prin alte mijloace de comunicare la distanță, cu excepția situațiilor

legitime și în măsură justificată, conform legislației naționale, pentru punerea în aplicare a unei obligații contractuale.

4. Solicitarea de la un consumator care dorește să execute o poliță de asigurare de a aduce documente care nu pot fi considerate în mod rezonabil relevante, pentru a stabili dacă pretenția este validă, sau lipsa sistematică a răspunsului la corespondența pertinentă, cu scopul de a determina un consumator să renunțe la exercitarea drepturilor sale contractuale.

5. Includerea într-o reclamă a unui îndemn direct adresat copiilor să cumpere produsele promovate sau să își convingă părinții ori alți adulți să cumpere produsele promovate.

6. Solicitarea unei plăți imediate sau ulterioare pentru returnarea ori păstrarea în condiții sigure a produsului furnizat de comerciant, dar nesolicitat de consumator, cu excepția cazului în care produsul este un înlocuitor furnizat conform cu legea²³.

7. Informarea explicită a consumatorului că, în cazul în care acesta nu cumpără produsul sau serviciul, comerciantul riscă să își piardă serviciul ori mijloacele de trai.

8. Crearea falsei impresii consumatorului că a câștigat deja, va câștiga sau că, dacă va face un anumit lucru, va câștiga un premiu sau un alt beneficiu echivalent, când, în realitate, este valabilă una dintre următoarele situații:

- nu există niciun premiu sau un alt beneficiu echivalent;
- orice acțiune întreprinsă în vederea solicitării premiului sau a altui beneficiu echivalent este condiționată de plata unei sume de bani ori de suportarea unui cost de către consumator.

În concluzie, apreciem că *modificările aduse în plan național, la Legea nr. 363/2007 privind combaterea practicilor incorecte ale comercianților în relația cu consumatorii*, prin O.U.G. nr. 58/2022 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul protecției consumatorilor, au consistența necesară atingerii scopului propus (inclusiv de legiuitorul european) și anume: *prevenirea și combaterea practicilor ce dăunează intereselor economice ale consumatorilor*.

În condițiile de mai sus, statul a făcut dovada *protejării cetățenilor săi*, asigurându-le legislativ:

- a) *accesul liber* la produse și servicii,
- b) *informarea completă* asupra caracteristicile esențiale ale acestora, precum și
- c) *apărarea și asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale consumatorilor împotriva unor practici incorecte*.

²³ Vezi O.U.G. nr. 34/2014 privind drepturile consumatorilor în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative.

Bibliografie

1. L. Bercea, *Protecția consumatorilor prin conversia creditelor în valută*, în RRDP, nr. 6/2016;
2. J. Calais-Auloy, H. Temple, M. Depince, *Droit de la consommation*, Dalloz, Paris, 2020;
3. M. Dinu, *Răspunderea producătorului pentru calitatea produselor alimentare*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
4. A.N. Gheorghe, C. Spasici, D.S. Arjoca, *Dreptul consumației*, Ed. Hamangiu, București, 2012;
5. J. Goicovici, *Dreptul relațiilor dintre profesioniști și consumatori*, Ed. Hamangiu, București, 2022;
6. M.G. Iliescu, *Dreptul protecției consumatorilor. Introducere în materia suguranței alimentare*, Ed. Hamangiu, București, 2014;
7. S. Le Gac-Pech, *Droit de la consommation*, Dalloz, Paris, 2020 ;
8. E. Mihai, *Contractul de credit pentru consum în viziunea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 50/2010*, în R.R.D.A. nr. 5/2012,
9. Y. Picod, N. Picod, *Droit de la consommation*, Sirey, Paris, 2021.

SOFTWARE CA SERVICIU - SAAS -

Drd. **Diana-Alexandra SAVA**

Abstract

SaaS (Software as a service) represents the agreement by which the owner of the copyright in the Software shall transmit to a third party a non-exclusive and non-transferable right to access and use the Software services (SaaS) on a subscription basis, subject to remuneration.

Key words: *Computer programming, software, copyright, source code*

Secțiunea I. Introducere

În perioada 1970-1980, au existat discuții ample privind protecția oferită programelor de calculator cu ajutorul sistemului de brevete, sistemului de drepturi de autor sau a sistemului *sui generis*. Aceste discuții au dus la principiul general acceptat conform căruia programele pentru calculator ar trebui să fie protejate prin drepturi de autor, în timp ce aparatele care utilizează programe informatice sau invenții legate de software ar trebui protejate prin brevet.

Legislația drepturilor de autor și legislația privind brevetelor oferă diferite tipuri de protecție. Protecția drepturilor de autor se extinde numai la expresii, și nu la idei, proceduri, metode de operare sau concepte matematice ca atare, în timp ce un brevet este un drept exclusiv acordat pentru o invenție, care reprezintă un produs sau un proces care la rândul său oferă un nou mod de a face ceva sau oferă o nouă soluție tehnică la o problemă.

Legislația referitoare la brevetarea software-ului nu este încă armonizată la nivel internațional, dar unele țări au îmbrățișat brevetabilitatea software-ului de calculator, iar altele au adoptat abordări care recunosc invențiile asistate de software-ul de calculator.¹

¹ A se vedea *Software Copyright Guide: Examples & Protection from Infringement*, ultima accesare thalesgroup.com la data de 12.12.2022

În anul 1989 a fost introdus în Senatul Statelor Unite ale Americii *The Computer Software Rental Amendments Act* ce cuprinde:

Title I: Computer Software - *Computer Software Rental Amendments Act of 1990 - Amends Federal copyright law to prohibit any person in possession of a computer software program from renting, leasing, or lending it for direct or indirect commercial advantage unless authorized to do so by the copyright owner*²³.

Prin urmare încă din anul 1989 în Statele Unite ale Americii avem menționat termenul de software⁴, cât și interzicerea utilizării unui astfel de program în scopuri comerciale fără consimțământul expres al autorului.

Legislația Statelor Unite ale Americii privind software-ul își continua drumul în direcția desființării brevetelor de software, mai exact a restricționării acordării de brevete pentru programele de calculator software-uri.

Vom analiza dosarul *Alice Corporation vs. CLS Bank International*, dosar din cadrul Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii din 2014, dosar în care Alice Corporation deținea patru brevete de invenție privind metodele electronice și programele informatice pentru sistemele de tranzacționare financiară. Alice Corporation a susținut că reclamantul, CLS Bank International a început să utilizeze tehnologii similare în 2002 iar atunci când părțile nu au soluționat amiabil, CLS Bank a intentat proces împotriva lui Alice în 2007, solicitând o hotărâre definitivă care să susțină că cererile în cauză sunt nule. Este de menționat faptul ca acest dosar a avut o hotărâre declarativă în ceea ce privește protecția/brevetarea software-ului. Software-ul în cauza reprezenta un sistem pentru atenuarea *riscului de decontare* (și anume, riscul ca o singură parte la o tranzacție financiară să plătească ceea ce datorează) prin utilizarea unui intermediar terț, sistem brevetat. Întrebarea este dacă astfel de cereri sunt eligibile pentru a fi brevetate, sau reprezintă doar o idee abstractă și neeligibilă de brevetare? Onorații judecători ai Curții Supreme au considerat că simpla necesitate de implementare a calculatorului generic nu reușește să transforme o astfel de idee abstractă într-o invenție eligibilă pentru brevete.⁵

² A se vedea S.198 - 101st Congress (1989-1990): *Computer Software Rental Amendments Act of 1990*, Library of Congress

³ Traducere: *Titlul I: Computer Software - Computer Software Rental Amendments Act din 1990 - Modifică legea federală privind drepturile de autor pentru a interzice oricărei persoane care deține un program software pentru calculator să închirieze sau să îl împrumute pentru un avantaj comercial direct sau indirect, cu excepția cazului în care este autorizat să facă acest lucru de către proprietarul drepturilor de autor.*

⁴ Set de informații necesare funcționării unui computer (sistemul de operare, limbaje de programare, programe-aplicații etc.); soft.

⁵ A se vedea *Alice v. CLS Bank ruling by US Supreme Court on 19 June 2014 - software patents wiki*, ultima accesare a endsoftwarepatents.org la data de 12.12.2022

Secțiunea II. Reglementări.

Sistemul anglo-american și sistemul francez

Conform art. 3 din Legea din 1988 privind drepturile de autor, desenele și modelele industriale și brevetele din Marea Britanie:

Literary, dramatic and musical works.

(1) *In this Part –*

• “literary work” means any work, other than a dramatic or musical work, which is written, spoken or sung, and accordingly includes –

(a) a table or compilation [F1 other than a database], F2.....

(b) a computer program; F3..... [F4(c) preparatory design material for a computer program] [F5 and

F5(d) a database]

• “dramatic work” includes a work of dance or mime; and

• “musical work” means a work consisting of music, exclusive of any words or action intended to be sung, spoken or performed with the music⁶.

Conform articolului L112-2 din Codul de proprietate intelectuală francez:

Sont considérés notamment comme oeuvres de l'esprit au sens du présent code:

1° *Les livres, brochures et autres écrits littéraires, artistiques et scientifiques;*

2° *Les conférences, allocutions, sermons, plaidoiries et autres oeuvres de même nature;*

3° *Les oeuvres dramatiques ou dramatico-musicales;*

4° *Les oeuvres chorégraphiques, les numéros et tours de cirque, les pantomimes, dont la mise en oeuvre est fixée par écrit ou autrement;*

5° *Les compositions musicales avec ou sans paroles;*

6° *Les oeuvres cinématographiques et autres oeuvres consistant dans des séquences animées d'images, sonorisées ou non, dénommées ensemble oeuvres audiovisuelles;*

7° *Les oeuvres de dessin, de peinture, d'architecture, de sculpture, de gravure, de lithographie;*

8° *Les oeuvres graphiques et typographiques;*

9° *Les oeuvres photographiques et celles réalisées à l'aide de techniques analogues à la photographie;*

10° *Les oeuvres des arts appliqués;*

11° *Les illustrations, les cartes géographiques;*

⁶ Traducere : Opere literare, dramatice și muzicale.

(1) În această parte –

• „operă literară” înseamnă orice operă, alta decât o operă dramatică sau muzicală, care este scrisă, vorbită sau cântată și, în consecință, include:

(a) un tabel sau o compilație [F1 altă decât o bază de date], F2.....

(b) un program pentru calculator; F3..... [F4(c) material de proiectare pregătit pentru un program pentru calculator] [F5 and

F5(d) o bază de date]

• „operă dramatică” include o operă de dans sau mimă; și

• „operă muzicală” înseamnă o operă care constă în muzică, exclusiv orice cuvinte sau acțiuni destinate a fi cântate, vorbite sau interpretate cu muzica

12° *Les plans, croquis et ouvrages plastiques relatifs à la géographie, à la topographie, à l'architecture et aux sciences;*

13° *Les logiciels, y compris le matériel de conception préparatoire;*

14° *Les créations des industries saisonnières de l'habillement et de la parure. Sont réputées industries saisonnières de l'habillement et de la parure les industries qui, en raison des exigences de la mode, renouvellent fréquemment la forme de leurs produits, et notamment la couture, la fourrure, la lingerie, la broderie, la mode, la chaussure, la ganterie, la maroquinerie, la fabrique de tissus de haute nouveauté ou spéciaux à la haute couture, les productions des paruriers et des bottiers et les fabriques de tissus d'ameublement.*

Conform clasificării NISA editia a 11-a, versiunea 2021 avem Clasa de servicii nr. 42 include în principal serviciile furnizate de persoane în legătură cu aspectele teoretice și practice ale domeniilor complexe de activitate, de exemplu, servicii științifice de laborator, inginerie, programare computerizată, servicii de arhitectură sau design interior.

Această clasă de servicii include, în special:

- servicii de ingineri și oameni de știință care efectuează evaluări, estimări, cercetări și rapoarte în domeniul științific și tehnologic, inclusiv consultanta tehnologică;

- servicii informatice și tehnologice pentru securizarea datelor informatice și a informațiilor personale și financiare și pentru detectarea accesului neautorizat la date și informații, de exemplu, servicii informatice de protecție împotriva virusilor, servicii de criptare a datelor, monitorizarea electronică a informațiilor de identificare personală pentru detectarea furtului de identitate prin internet;

- *software as a service (SaaS)*, platformă ca serviciu (PaaS);

- servicii de cercetare științifică în scopuri medicale;

- servicii de arhitectura și urbanism;

- anumite servicii de proiectare, de exemplu, design industrial, proiectare de software și sisteme informatice, design interior, design de ambalaje, design de grafică, design vestimentar;

- Topografie;

- servicii de explorare a petrolului, gazelor și mineritului⁷.

Software as a service reprezintă contractul prin care deținătorul drepturilor de autor asupra Software-ului va transmite unei terțe persoane, dreptul neexclusiv și netransferabil de a accesa și utiliza serviciile Software pe bază de abonament, sub rezerva unei remunerații.

Tehnologia de protecție software reprezintă metode și tehnologii eficiente pentru a proteja drepturile de autor asupra software-ului, pentru a crește dificul-

⁷ A se vedea www.osim.ro, ultima accesare la data de 12.12.2022

tățile pirateriei sau pentru a prelungi timpul de spargere a software-ului, astfel încât să se prevină utilizarea ilegală a software-ului⁸.

Protecția drepturilor de autor privind software-ul este clasificată în conformitate cu legislația drepturilor de autor ca și opera literară.

Prin urmare, autorul deține următoarele drepturi morale de autor:

a) dreptul de a decide dacă, în ce mod și când va fi adusă opera la cunoștința publică;

b) dreptul de a pretinde recunoașterea calității de autor al operei;

c) dreptul de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoștința publică;

d) dreptul de a pretinde respectarea integrității operei și de a se opune oricărei modificări, precum și oricărei atingeri aduse operei, dacă prejudiciază onoarea sau reputația sa;

e) dreptul de a retracta opera, despăgubind, dacă este cazul, pe titularii drepturilor de utilizare, prejudiciați prin exercitarea retractării.

Cât și următoarele drepturi patrimoniale de autor :

a) reproducerea operei

b) distribuirea operei;

c) importul în vederea comercializării pe piața internă a copiilor realizate, cu consimțământul autorului, după operă;

d) închirierea operei;

e) împrumutul operei;

f) comunicarea publică, direct sau indirect a operei, prin orice mijloace, inclusiv prin punerea operei la dispoziția publicului, astfel încât să poată fi accesată în orice loc și în orice moment ales, în mod individual, de către public;

g) radiodifuzarea operei;

h) retransmiterea prin cablu a operei;

i) realizarea de opere derivate

j) retransmisia operei.

Protecția drepturilor de autor pentru software împiedică accesul neautorizat la software.

Acest domeniu de drept acoperă proprietatea intelectuală – atunci când ideea este produsul. Spre exemplu, drepturile de autor pentru o carte se referă la cuvinte, nu la hârtie, cerneală și legare. Un brevet, pe de altă parte, este pentru o idee care trebuie să fie fabricată pentru a avea valoare și o marcă comercială este pentru ceva care reprezintă un brand, dar nu reprezintă produsul în sine. Desigur, software-ul este un concept relativ recent nefiind imediat încadrat în vreo categorie.

Legislația americană a analizat codul sursă al software-ului ca fiind echivalentul planurilor. Dar, în anul 1974, a fost numită o nouă comisie privind acest

⁸ A se vedea Xingming Sun, Zhaoqing Pan, Elisa Bertino, *Artificial Intelligence and Security: 5th International Conference, ICAIS 2019, New York, 2019*, p. 238.

aspect. În urma definițiilor actualizate ale legislației americane privind drepturile de autor ale software-ului în anul 1980 și a unor cazuri de jurisprudență, software-ul a fost clasificat în cele din urmă ca o operă literară, răspunzând în cele din urmă la întrebarea *software-ul poate fi protejat prin drepturi de autor?*

Dreptul de autor asupra software-ului reprezintă dreptul legal de a decide cine ajunge să copieze și să distribuie software-ul și dreptul de a urmări penal pe oricine care utilizează software-ul într-un mod neautorizat. Cu toate acestea, anumite probleme legate de drepturile de autor asupra software-ului nu sunt partajate cu alte tipuri de proprietate intelectuală, cum ar fi cărți, muzică sau imagini⁹.

Privind legislația Statelor Unite ale Americii, software-ul adus la cunoștința publicului este automat protejat prin drepturi de autor. Adăugând simbolul © alături de software-ul deținut obținem astfel protecția drepturilor de autor. Însă, nu veți putea urmări penal pe nimeni până când nu ați înregistrat, conform legislației în vigoare, drepturile de autor.

Secțiunea III. Modalități de protecție

Conform specialiștilor, există câteva modalități practice de protecție privind încălcarea drepturilor de autor asupra Software-ului.

Vom enumera câteva exemple:

a. achiziționarea software-ului, reînnoirea abonamentelor și actualizarea conturilor poate fi suficientă pentru a preveni utilizarea neautorizată a software-ului.

b. limitarea persoanelor care pot accesa codul oferind unor astfel de persoane informații privind politica de confidențialitate. Un aspect mai tehnic ar fi asigurarea că toate datele sunt criptate, astfel încât, chiar dacă sunt dezvăluite, să nu poată fi utilizate de către terțe persoane.

Unul dintre cele mai mediatizate dosare privind accesul neautorizat la date confidențiale, este *Kristi Jackson, Brandon Sargent vs. Citrix Systems, Inc.*, dosar în care deci reclamantul a utilizat un software care implica utilizarea unei liste principale de combinații de parole, pentru a sparge un sistem de securitate, un grup de hackeri iranieni denumit IRIDIUM a reușit să spargă conturile clienților paratului astfel aducând atingere atât prelucrării de date personale ale clienților cât și a angajaților. Prin urmare deși limitați accesul la software, implicit la codul sursa a acestuia astfel de situații se pot ivi¹⁰.

c. Există companii de software ce includ componente inutile în codul lor. În cazul copierii unui cod, codul redundant facilitează dovedirea faptului că a avut loc o încălcare a drepturilor de autor.

¹⁰ A se vedea *Jackson et. Al vs. Citrix Sysrems*, ultima accesare www.dockets.justia.com, la data de 12.12.2022.

Elemente care pot fi protejate prin legislația privind drepturile de autor:

- interfața grafică – vizualul, protejat și de legea designului.
- manualul de utilizare.
- titlul software-ului - de asemenea, care poate fi protejat în conformitate cu legea mărcilor comerciale.
- specificațiile.
- programul – adică codul sursă și codul obiectului.
- analize funcționale și organice, machete, prototipuri, diagrame logice, specificații interne și externe și arhitectură funcțională

Elemente neprotejabile:

- algoritmi (sunt considerați idei).
- limbajul de programare.
- funcționalitățile software-ului (de asemenea, considerate ca idei).

Cu toate acestea, astfel de elemente care nu pot beneficia de protecție a drepturilor de autor, pot fi apărate în anumite condiții printr-o acțiune în materie de concurență neloială sau protejate ca și secret comercial.¹¹

Această protecție oferă drepturi patrimoniale asupra operei, opozabile tuturor, care permit controlul exploatării acesteia (prin licențe, de exemplu), distribuirea acesteia și interzicerea sau autorizarea reproducerii, modificării sau traducerii operei, cu excepții (de exemplu: reproducerea în scopuri educaționale sau personale, epuizarea *et cetera*). Astfel se permite inițierea unei proceduri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor. Există excepții specifice pentru software, cum ar fi utilizarea software-ului în conformitate cu scopul propus de către persoana îndreptățită să îl utilizeze. Acest drept exclusiv durează până la 70 de ani de la moartea autorului.

Protecția juridică privind software-ul a crescut exponențial în ultimii 10 ani la nivel mondial, însă trebuie menționat ca aceasta protecție depinde în funcție de statul în care software-ul a fost creat.

Astăzi, exista organisme ca Business Software Alliance și Asociația Industriei software și informațională ce s-au dovedit eficiente privind monitorizarea pirateriei software din întreaga lume, precum și privind măsurile luate de către diferite state pentru a asigura respectarea drepturilor de autor. Unele dintre cele mai importante etape privind combaterea încălcării drepturilor de autor a software-ului, etape ce promovează protecția adecvata și efeciva prin asigurarea ca legislațiile naționale sa incorporeze astfel de drepturi dar pe de alta parte sa nu reprezinte bariere în ceea ce privește comerțul internațional, sunt reprezentate de aderarea Statelor Unite ale Americii la Convenția de la Berna, dispozițiile NAFTA și

¹¹ A se vedea *Protection of software*, ultima accesare www.copyright.eu la data de 12.12.2022.

înființarea Organizației Mondiale a Comerțului (ca succesor al GATT), care favorizează protecția drepturilor de proprietate intelectuală prin Acordul TRIPS¹².

BSA Software Alliance este o organizație comercială privată, cu absolut nicio autoritate independentă de aplicare a legii. Printre membrii BSA se numără cele mai mari companii de software din lume cum ar fi Microsoft, Adobe, Symantec, Intuit, Autodesk și McAfee.

Relația dintre aceste companii și BSA Software Alliance este încheiata prin conferirea unei procuri pentru a acționa în numele lor și pentru ei, pentru a acuza terțe entități de piraterie software

Din punct de vedere legal, companiile de software au o relație contractuală cu o terță persoană pe baza unei licențe software și au, de asemenea, legislația privind drepturile de autor care protejează deținătorul drepturilor de autor împotriva încălcării. BSA Software Alliance investighează toate rapoartele de piraterie software fără a confirma în mod independent veridicitatea informațiilor furnizate sau motivul persoanei care face plângerea. După primirea unui raport, BSA Software Alliance ia o decizie cu privire la solicitarea unui auto-audit sau la depunerea imediată a unui proces¹³.

Secțiunea IV. Concluzii

În conformitate cu legislația privind drepturile de autor, deținătorul drepturilor de autor este persoana care creează opera. Excepție în ceea ce privește drepturile de autor asupra programelor informatice, dreptul de proprietate revine angajatorului în cazul în care software-ul este creat de un angajat în cursul exercitării atribuțiilor sale sau în urma instrucțiunilor angajatorului.

Drepturile de autor asupra software-ului protejează un software, cu condiția ca acesta să fie original, adică o creație intelectuală proprie a autorului și ca autorul să-și fi adus propria contribuție intelectuală și efort personalizat, spre deosebire de simplul know-how și tehnică intelectuală. Lucrarea trebuie, de asemenea, să fie fixată, adică materializată¹⁴

În concluzie, deși exista legislație la nivel internațional cat și diferite strategii corporatiste privind protecția drepturilor de autor asupra software-ului, consideram ca o uniformizare dar și simplificare a legislației privind drepturile de autor asupra software-ului este cea mai acceptabila soluție, având în vedere faptul ca un software creat în Statele Unite ale Americii poate fi utilizat de către un cetățean

¹² A se vedea 2004 *Update International Legal Protection for Software*, Editura Fenwick & West LLP, 2004, Silicon Valley Center, p. 13.

¹³ A se vedea *About the Business Software Alliance*, bsadefense.com, ultima accesare la data de 06.01.2023.

¹⁴ *Idem*, ultima accesare copyright.eu la data de 06.01.2023.

român, nigerian, italian *et cetera*. Miza fiind o reducere semnificativă a încălcării drepturilor de autor privind software-ul.

Noile tehnologii, cercetarea și inovațiile sunt, în prezent, *spiritus movens* ale companiilor. În urma unei măsuri adecvate de protecția juridică, software-ul devine un bun care constituie un factor decisiv pentru competitivitate și o poziție pe piață a unei companii. Însă achiziționarea unui brevet sau a unui drept de înregistrare nu face decât să încununeze un proces de cercetare și dezvoltare pe termen lung, care, la rândul său, duce la crearea unui nou bun¹⁵.

Bibliografie

- 1) Software Copyright Guide: Examples & Protection from Infringement;
- 2) S.198 - 101st Congress (1989-1990): Computer Software Rental Amendments Act of 1990;
- 3) Xingming Sun, Zhaoqing Pan, Elisa Bertino, Artificial Intelligence and Security: 5th International Conference, ICAIS 2019, New York, 2019;
- 4) The uniformization of the principles of trade secret protection in the European Union law, the implications for polish law. A study of selected issues, Revista Torun International Studies, Nr. 1 (10), 2018;
- 5) Alice v. CLS Bank ruling by US Supreme Court on 19 June 2014;
- 6) Jackson et. Al v. Citrix Sysrems;
- 7) Protection of software, www.copyright.eu;
- 8) www.osim.ro;
- 9) bsadefense.com.

¹⁵ A se vedea Monika Bartczak, *The uniformization of the principles of trade secret protection in the European Union law, the implications for polish law. A study of selected issues*, Revista Torun International Studies, Nr. 1 (10), 2018, p. 138 Introducere.

REGULAMENTUL ORGANIC. UN PAS DUREROS SPRE MODERNIZAREA ȚĂRII

Prof. univ. dr. hab. Ion IFRIM,

Cons. jur. Mihaela Shilbaya MATEI

Abstract

In approaching the subject under discussion, we reveal not out of political exoticism, but out of a desire to show that the year 2023 is the anniversary of a century since the drafting of the Constitution of the Romanian State, made after the Great Union of 1 December 1918. This is all the more so as the anniversary of the 1923 Constitution also has another anniversary behind it, that of 1831 when the Organic Regulation was drawn up. Moreover, to understand the one-century anniversary of the Organic Regulation in Romania and Moldova, we evoke the historical and legal context of the appearance of this law as a painful step on the path of Romania's modernization.

Keywords: lessons, sanctions, laws, Organic Regulation in Wallachia and Moldova.

Anul 2023 constituie împlinirea unui secol de la elaborarea *Constituției Statului Român*, realizată după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Dar și aniversarea *Constituției* din anul 1923 are în spate o altă aniversare, pe cea din 1831, când a fost elaborată legiuirea „constituțională” numită ***Regulamentul Organic***. La rândul său, și această legiuire, din 1831, avea în spate alte reglementări judiciare, cum ar fi: *Pravilniceasca Condică din 1780*¹, *Legiuirea Caragea din 1818*, iar la doi ani după

¹ Ediția a fost întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei Române, condus de **academician Andrei Rădulescu** și format din Alexandru Costin Aurel Sava, Nicolae Dațcovi, Vintilă Gaftoescu, Vasile Grecu, Constantin Tegănescu, Vintilă Dongoroz, Ion Rosetti-Bălănescu, Gheorghe Vlădescu - Răcoasa, Eugen Herovanu, Marcu Clarian, Pravilniceasca Condică, 1780, ediție critică, Ed. Academiei Române, 1957. Precizăm că, din anul 2006, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române poartă numele Academicianului Andrei Rădulescu, personalitate complexă și reprezentativă a culturii juridice românești, distins magistrat, parcurgând întregul „cursus honorum” al justiției românești, până la a deveni prim-președinte al Curții de Casație (1938-1940), profesor universitar de drept, membru al Academiei Române (din 1920) și Președinte al său (1946-1948), promotor al organizării și dezvoltării cercetării științifice fundamentale sub egida primului for academic al țării. Pentru detalii, a se vedea și http://www.icj.ro/Acad_Andrei_Radulescu.pdf.

elaborarea *Regulamentului Organic*, a apărut și *Codul Calimachi*, care fusese gândită mai înainte de 1831².

Din aceste legiuiiri s-a oprit la alcătuirea celei din 1944, care cuprindea *Regulamentul Organic din 1831 și 1832*, cu scopul, printre altele, „să se cunoască trecutul administrativ și, de aceea, în atmosfera științifică a Institutului de Științe o colecțiune științifică pentru publicarea vechilor legiuiiri administrative, punându-se astfel la îndemâna cercetătorilor un material documentar verificat științificește”³. Această lucrare anunța în 1944 că trece în revistă toate edițiile ale lucrării apărute cu acest titlu, dar în mod surprinzător lipsește ediția cea din 1904⁴ și cea din 1934⁵.

Toate aceste reglementări juridice exprimau noile transformări social-economice și politice care avuseseră loc până la apariția lor în Principatele Române⁶. Dacă primele lucrări juridice s-au referit cu precădere la aspectele vieții interne din Țările Române în sfera rustică, oglindită în literatura pastorală, folclorică și etnografică a locuitorilor săteni, celelalte lucrări din domeniul jurisprudenței au stârnit interesul autorilor români în contextul relațiilor internaționale, în care au fost reflectate Principatele Române și Marile Puteri. De aceea, pentru a înțelege împlinirea unui secol de la apariția *Regulamentului Organic* în Țara Românească și în Moldova, evocăm contextul istoric al apariției acestei legiuiiri ca un pas pe calea modernizării României.

Într-adevăr, în anul 1826, Grecia, ca și alte State din Balcani care fuseseră în mișcări revoluționare de-a lungul secolului al XVIII-lea, se afla în lupta sa de eliberare națională împotriva Porții Otomane. Țarul, însă, nu putea să-i sprijine pe insurgenții greci, pentru că Rusia făcea parte din acea Convenție contra revoluționară, numită *Sfânta Alianță*, cu scopul înăbușirii oricărei forme de mișcări revoluționare. Așa procedase Rusia când dezavuase și Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu în Țara Românească, la 1821⁷. Pe de altă parte, Rusia urmărea ca să profite de acel conflict turco-grec, pentru a smulge un teritoriu de sub stăpânirea

² Ion Ifrim, *Din istoria legislației penale în România*, în George Antoniu, Tudorel Toader, (coordonatori), George Antoniu, Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Constantin Mitrache, Ioan Molnar, Ilie Pascu, Viorel Pașca Ovidiu Predescu, *Explicațiile noului cod penal*, vol. I, art. 1-52, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 20; Gheorghe Diaconu, *Pedeapsa în dreptul penal*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 33.

³ Profesorii Paul Negulescu și Gheorghe Alexianu, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, vol. I, consultant Aurel Sava, București, 1944.

⁴ C. Ion Filitti, *Les Principautés Roumaines sous l'occupatin russe (1828-1834), le réglement organique, étude de droit public et d'histoire diplomatique*, Bucarest, Imprimerie de l'„Indépendance”, 1904, XJJ, p. 294.

⁵ Idem, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934.

⁶ George Antoniu, *Tratat de drept penal*, vol. I, *Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale*. Ed. Universul Juridic, 2015, p. 140.

⁷ G.D. Iscru, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Geto Dacii, București, 2017, p. 39.

otomană. De aceea, în acel moment Rusia se afla într-o situație contradictorie față de acest conflict greco-turc. Totuși, abordarea acestui eveniment de către Marile Puteri va duce la schimbări contextuale în special în Principatelor Române.

Astfel, pentru început, Rusia s-a îndreptat spre Anglia, să-i solicite să contribuie la încetarea conflictului revoluționar din Grecia spre Serbia și spre Principatele Române. Or, lupta de eliberare a Greciei era o mișcare națională revoluționară care se putea întinde ca un incendiu și spre alte state aflate încă sub stăpânirea otomană. Ca atare, pentru a se evita acel incendiu al luptei naționale în Balcani în acel timp, Anglia a avut inițiativa să rezolve conflictul turco - grec fără să se extindă revoluția și, mai ales, să evite dereglarea echilibrului european în Peninsula Balcanică. În acest sens, l-a trimis pe mesagerul său *Ducele Wellington* la Petersburg cu misiunea de a obține asentimentul Rusiei să silească Turcia ca să înceteze masacrarea grecilor.

Bineînțeles, Țarul Nicolae I a acceptat propunerea engleză și a dat un ultimatum Turciei pentru a pune în vigoare unele instituții cu mult mai vechi, din 1821, cunoscute și în Principatele Române, și în Serbia. Rezultatul a fost semnarea unui *Acord* între Anglia și Rusia în problema greacă. *Acordul* prevedea ca Grecia să devină un Stat separat, dar sub suzeranitatea Sultanului, să aibă un Guvern propriu, cu legile sale, să plătească un tribut anual. Toate acestea au fost trecute într-un *Protocol*, semnat la 4 aprilie 1826. A urmat un *Ultimatum* adresat Turciei la Constantinopol. Poarta a acceptat Ultimatumul numai în legătură cu Țara Românească și cu Serbia. Astfel, a fost semnată *Convenția de la Akkerman*, care a confirmat și hotărârile cuprinse în Tratatul anterior⁸.

Prin semnarea Protocolului, Rusia și Anglia au încercat să camufleze adevăratele scopuri ale amestecului lor în conflictul greco-turc în favoarea Greciei. În mod inexplicabil, Rusia și Anglia declarau că nu urmăreau nici extinderea teritoriului lor pe seama Turciei, nici influența, nici avantaje comerciale⁹. Realitatea ascunsă, însă, era consecința pe care o urmărea Rusia, că Protocolul semnat la 4 aprilie 1826 era expresia politicii Țarului Nicolae I ca prin simpla vasalizare cu independență, chiar parțială a Greciei, să se producă un efect de destrămare a Imperiului Otoman. Prin urmare, Rusia a început să pretindă Turciei să grăbească evacuarea Principatelor Române. Această operațiune a fost precedată de ultimatumul de la Constantinopol, în care „*Rusia a cerut retragerea trupelor otomane din Principate, restabilirea regimului întemei pe tratatele anterioare încălcate de turci în 1821, aplicarea drepturilor acordate sârbilor în 1812 și reluarea negocierilor ruso-turcești din anii 1816-1821*”¹⁰.

⁸ V.P. Potemkin, *Istoria diplomatiei*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1962, pp. 470-471.

⁹ K. Marx - Fr. Engels, *Opere*, vol. 9, Ed. Politică, București, 1959, p. 638 (Adnotarea nr. 327).

¹⁰ Gh. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, Ed. Tritonic, București, 2004, pp. 230-231.

Urmare a acestor convenții și a Ultimatumului dat de Rusia, turcii au început să se retragă din Principatele Române în zilele de 5 mai 1826, ultimul fiind retras din București *Ibrahim-Aga*, însoțit de 400 de turci¹¹.

Evacuarea Principatelor Române, care fusese negociată, ca urmare al celui alt pretext, conflictul turco-grec, nu a mulțumit Rusia și alte pretexte s-au născut până în octombrie 1826, când a fost semnată *Convenția ruso-turcă* de la Akkerman, la 25 septembrie/7 octombrie 1826. Despre această finalizare la Akkerman a Convenției ruso-turce au comentat incomplet actul doi istorici. Primul comentariu este de găsit într-un volum în care Marx omitea cu intenție problemele românești, care de fapt făceau miezul care amenința declanșarea conflictului chiar după încheierea păcii turco-ruse. În comentariu se preciza că „Potrivit acestui Acord, guvernul turc se angaja să respecte cu strictețe tratatele anterioare încheiate cu Rusia și să acorde libertate de navigație pentru vasele comerciale ruse în apele turcești. De asemenea, renunța la pretențiile avute față de Rusia, în urma războiului ruso-turc din 1806-1812, asupra punctelor de pe țărmul caucazian al Mării Negre. Convenția confirma recunoașterea din partea Sultanului a autonomiei Serbiei și prevedea ca domnitorii Moldovei și Munteniei să fie aleși din rândurile boierimii locale. Dar Convenția de la Ackerman nu se referea și la problema greacă”¹².

Aceste amănunte importante lipseau din varianta inițială. Dar și această variantă este insuficientă pentru a înțelege cum s-a ajuns la războiul declanșat în chiar ajunul încheierii păcii ruso-turce la Akkerman. Noi suntem de părere că pretenția Rusiei de a se răfui de una singură cu Poarta Otomană tot în scurt timp după anul păcii din 1826 a fost cauza noului război și care ne apropie cu încă un pas decisiv de tema noastră privind *Regulamentul Organic* din Principatele Române. Astfel, pretextând apărarea credincioșilor ortodocși din Imperiul Otoman, Rusia continua să se amestece în treburile interne ale Imperiului turc.

În acel moment, *Villèle*, ministrul francez al Afacerilor Externe, a propus ca „înainte de toate, aliații să încheie un Tratat prin care să fie garantat Imperiului Otoman actualul lui *Statu quo*”¹³. În felul acesta, Franța propunea crearea unei alianțe prin care să liniștească spiritele, să înlăture suspiciunile dintre Marile Puteri. Separat de aceasta, Franța concepea Imperiul Otoman ca pe o masă plină cu bucate, în jurul căreia stăteau pofticioșii europeni, gata să se sfâșie între ei, dacă unul din ei ar fi îndrăznit să apuce vreo „bucată”. Rusia, mai înfometată decât celelalte Puteri, nici nu concepea să împartă cu ele imensele beneficii care le-ar fi căpătat prin hegemonia ei politică față de Imperiul pe care îl vedeau deja muribund. De aceea, *Pozzo-di-Borgo*, ambasadorul Rusiei la Paris, s-a opus categoric propunerii formulate de *Villèle*, declarând că: „Rusia, dând dovadă de generozitate în relațiile ei cu

¹¹ *Ibidem*, op.cit., p. 231.

¹² K. Marx-Fr. Engels, op.cit., p. 635 (Adnotarea nr. 307).

¹³ K. Marx, *Politica Rusiei față de Turcia*, în „*New York Daily Tribune*”, nr. 3819 din 14 iulie 1853, cf. Marx-Engels, op.cit., p. 172.

Poarta și nutrind cel mai profund respect față de dorințele alianțele ei, este nevoită, totuși, să-și rezerve în mod exclusiv dreptul de a rezolva propriile ei divergențe cu Divanul; o garantare generală în ceea ce privește Imperiul Otoman, fără a mai vorbi de caracterul neobișnuit și surprinzător al unui asemenea act, ar leza atât sentimentele Suveranului său, cât și drepturile dobândite de Rusia și principiile care stau la baza lor¹⁴.

Mai întâi, despre ce „generozitate” vorbește diplomaticul rus? Despre faptul că n-a mers cu războiul care s-a încheiat prin Pacea de la Kuciuk-Kainargi până la cucerirea Constantinopolului? Că nu i-a smuls mai multe teritorii? *„Respectul cel mai profund”* nutrit față de dorințele aliaților izvorăște din concepția Rusiei că acele dorințe de acaparare a coloniilor și sferelor de influență sunt firești, dar în alte zone decât Turcia europeană, adică în Strâmțori, în Țările Române și în Balcani. Această imensă zonă geografică era fieful ei și nu concepea să împartă cu nimeni din halca aceasta de Europă. De aceea, ambasadorul Pozzo-di-Borgo „rezerva” Rusiei *„în mod exclusiv”* drepturile de a rezolva divergențele ei cu Poarta, adică să fie lăsată să se războiască singură cu Turcia, pentru a o îngenunchia politic și a-i smulge noi teritorii. Ambasadorul rus se arăta surprins și chiar considera că dorința Marilor Puteri de a participa la reglementarea conflictelor ruso-turce este neobișnuită. De aceea, Rusia respingea orice colaborare europeană de *„garantare generală a ceea ce privește Imperiul Otoman”*. Și ce s-ar întâmpla dacă, totuși, Marile Puteri europene ar contribui cu forța la *„garantarea generală”* a Imperiului Otoman? Atunci Rusia s-ar simți deosebit de jignită, adică, mai pe de-a dreptul ar fi lezată în interesele ei economice și strategice. Rusia considera că avea deja niște drepturi „dobândite” asupra Imperiului Otoman. De aceea, conflictul cu acesta căpăta oarecum un caracter „intern” sau cel mult bilateral, care nu trebuie să-i privească pe aliați. Această mentalitate este a cuceritorului, cel care pune mai presus dreptul forței și nu forța dreptului în relațiile internaționale¹⁵.

Istoria, însă, va dovedi că interesele Marilor Puteri le vor implica în politica externă a Rusiei. Și acum, în 1827, conflictul turco-grec continua să fie pretextul politicii Marilor Puteri țesută pe canavaua destrămării Imperiului Otoman. De aceea, la 24 iunie 1827, reprezentanții Franței și al Angliei s-au întâlnit la Londra. Apoi la 6 iulie 1827 au hotărât să se alătore Rusiei pentru pretinsa aplanare a conflictului greco-turc, așa cum avusese loc la 4 aprilie 1826. când au încheiat **Protocolul** la Petersburg. Și de data aceasta, la 6 iulie 1827, au repetat negarea oricărei pretenții teritoriale, dar au sprijinit alegerea Președintelui Republicii Elene. Împotriva acestei „liniștiri” a intervenit Austria, care a sfătuit Poarta să respingă

¹⁴ Depeșa lui Pozzo-di-Borgo, din 22 decembrie 1826, conf. D. Urquharth, *The Portfolio or a Collection of State Papers*” (Portofoliul sau Colecția de documente de Stat), Londra, 1835-1837; o altă serie a apărut în anii 1843-1845, sub denumirea „*The Portfolio Diplomatic Review*” („Portofoliul. Cronică diplomatică”). Scrisorile lui Pozzo-di-Borgo, citate de Marx, au apărut în „*The Portfolio*”, vol. II, nr. 2, Londra, 1843.

¹⁵ K. Marx, *op.cit.*, p. 173.

orice propunere de pace turco-greacă venită din partea Rusiei, Franței și Angliei. „De altfel, Poarta nădăjduia să înăbușe rezistența grecilor înaintea de începerea intervenției adversarilor. Dar, aliații, cu Flota lor unită, ruso-anglo-franceză, sub comanda Amiralului englez E. Codrington a distrus flota turco-egipteană la 20 octombrie, la Navarin”¹⁶. Urmarea a fost că Turcia a declarat război Rusiei în decembrie 1827, și pacea mult ocrotită până atunci, a explodat în război. Astfel, Rusia a răspuns prin intrarea trupelor sale în Țara Românească la 3 aprilie 1828¹⁷. La 25 aprilie 1828, armatele rusești comandate de Mareșalul Diebitz au trecut Prutul, punând stăpânire pe Principate și înlăturându-i pe Ioniță Sturdza și pe Grigore IV Ghica, Domnitori ai Principatelor Române¹⁸, iar Divan-Efendi din Iași s-a predat consulului rusesc. În același timp, vreo sută de turci au fugit. Odată cu intrarea oștilor ruse în Moldova, Conte Pahlen rus a preluat cârmuirea țării, în calitate de Președinte al Divanurilor¹⁹. În continuare, oștile rusești au ajuns la Colentina-București la 30 aprilie 1828²⁰. După ce Domnitorul Grigore IV Vodă Ghica a emigrat provizoriu la Brașov, trupele ruse, comandate de Generalul Roth au intrat în București pe la Colentina, inaugurând ocupația rusească care va dura până la 1834. Guvernarea rusească o va iniția Conte Feodor Petrovici Pahlen (1778-1864), numit Președinte al Divanurilor Țării Românești și al Moldovei, iar viceprezident fiind generalul Minciaki în Moldova²¹. Succesorul său a fost gen. Jeltuhin, a cărei guvernare a fost scurtă durată (februarie 1828-25 ianuarie 1829) pentru că a murit bolnav de ciumă, epidemie care bântuia în Principate. Atunci, gen. Pavel Dmitrievici Kisseleff, Șeful Statului Major al Corpului 2 de Armată rusă a primit la 7 mai 1829 rescriptul Imperial prin care a fost numit Președinte Plenipotențiar al Divanurilor²².

Între timp, însă, trupele rusești continuau războiul cu turcii și au împresurat din nou Silistra, iar turcii au suferit o înfrângere la Șumla. Astfel, la 27 august 1829 armatele rusești au ajuns la Adrianopol, localitate aflată la câțiva kilometri de Constantinopol. În această situație, Poarta a cerut Pacea, acceptată de autoritățile militare ruse. Atunci a fost întocmit *Tratatul de Pace* la 2/14 septembrie 1829.

¹⁶ Marx-Engels, *op. cit.*, vol. XIV, Ed. Politică, București, 1963, p. 842.

¹⁷ G. Ștrempele, *Catalogul manuscriselor românești*. Biblioteca Academiei Române, nr.1361, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 305.

¹⁸ „Pe când armata rusească la anul 1828 intrase în principate, proiectul regulamentului stă gata lucrat prin o societate de boieri, dintre care ca începători numim pe răposății Golești în Țara Românească, prin prigonitul Tăutul și alții în Moldova. Rusia cu prezidentul său își dăde numai învoirea și modifică tare unele capite ale Regulamentului”. Idem, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV, nr. 4452/2-3, p.15, Biblioteca Academiei Române, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1992, p. 15; Radu Olteanu, *București în date și întâmplări*, p. 132, col. I.; *Gazeta de Transilvania*, an. XI, nr. 35 din 29 IV-1848, p. 147.

¹⁹ Gh. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse, op. cit.*, p.232.

²⁰ Gabriel Ștrempele, *Catalogul manuscriselor românești*, II, nr.2015/F1, Bibl. Acad. Rom, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 139.

²¹ Radu Olteanu, *op. cit.* pp. 132-133.

²² Jean C. Filitti, *Les Principautés Roumaines sous l'occupation russe (1828-1834)*, Bucarest, 1904, p. 52.

Tratatul de la Adrianopol din 1829 a consfințit victoria Rusiei în războiul cu Turcia. Despre consecințele acestei victorii istoricii au accentuat aspectele general-europene și orientale, pe când istoricii români au evidențiat aspectele zonale, românești. De exemplu, unii istorici au subliniat pretextul războiului turco-grec și a acordat independența Greciei și autonomia Serbiei. În realitate, istoricii europeni s-au oprit mai mult la consecințele de fond ale războiului. De exemplu, Mc Neill, într-o broșură scria la scurt timp după încheierea păcii, că: „Prin Tratatul de la Adrianopole, țarul a căpătat Anapa și Poti și un teritoriu vast de-a lungul coastei Mării Negre, o parte din Pașalâcul Ahalțih împreună cu fortărețele Ahlkalaki și Ahalțih, precum și ostroavele de la Gurile Dunării; el a pus condiția ca fortăreața turcească Giurgiu să fie distrusă și turcii să evacueze malul drept al Dunării pe o distanță de mai multe mile de la fluviu... Multe mii de familii de armeni s-au evacuat, parte în mod forțat²³”.

La vremea sa, Nicolae Bălcescu sublinia cu bucurie că prevederile articolului al V-lea din Tratatul de la Adrianopole întărea prevederile din Tratatetele mai vechi încheiate cu Poarta Otomană, spunând că „*Principatele Țării Românești și al Moldovei, fiind așezate printr-o capitulație supt suzeranitatea Înaltei Porți și Rusia chezușuind prosperitatea lor, se înțelege că ele vor păstra toate privilegiile și scutirile ce li s-au acordat sau prin capitulațiile lor sau prin tractatele încheiate între ambele Curți împărătești, sau prin hatiserifuri date în deosebite vremi. Prin urmare, ele se vor bucura de libera păzire a religiei lor, de o siguranță desăvârșită, de o administrație națională și independență și o întreagă libertate de comerț*”²⁴.

Odată cu încheierea războiului la data de 2/14 aprilie 1829 a încetat contextul istoric turco-european, dar a început o nouă istorie internă a Principatelor Române. Această istorie românească a început odată cu întocmirea unui nou document, legat de Tratatul de la Adrianopol, intrat în Istorie sub denumirea de „*Actul osăbit pentru Prințipaturile Moldova și Țara Românească*”, al cărui conținut, cu unele amănunte îndreptabile mai târziu, a fost un pas al istoriei Principatelor Române spre viitoarea sa independență politică. Documentul pornea de la prevederile din Convenția de la Akkerman din 25 septembrie/7 octombrie 1826 și de la alte acte normative ulterioare, elaborate de Înalta Poartă²⁵.

²³ J. Mc Neill, *Progress and present position of Russia in the East* (Înaintarea și actuala poziție a Rusiei în Orient), Londra, 1836, pp. 105-107.

²⁴ Nicolae Bălcescu, *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, în *Opere*, I, Ed. Academiei Române, București, 1953, p. 230.

²⁵ Cele două Înalte Puteri contractante, confirmând tot ce a fost stipulat prin *Actul separat al Convenției de la Akkerman*, relativ la modul de alegere a domnilor în Moldova și Valahia, au recunoscut necesitatea de a da administrației celor două provincii o temelie mai statornică și mai potrivită cu adevăratele interese ale celor două țări. În acest scop s-a convenit și regulat definitiv ca durata guvernării Domnilor să nu mai fie mărginită la șapte ani, ca în trecut, ci ei să fie investiți, de-acum înainte, cu această demnitate, pe viață, în afară de cazurile de renunțare voluntară sau destituire pentru delict, prevăzute în zisul *Act separat*.

Deci, în noul document a fost stipulată continuitatea Domniei de la 7 ani la durată întregii vieți a Domnitorilor, cu excepția unor cazuri de renunțare voluntară, sau de „*destituire pentru delict*”. Deși această adăugire făcea loc unor posibile abuzuri din partea Puterii Suzerane, prevederea constituia un progres la stabilitatea administrării țării. De asemenea, era garantată libertatea Domnitorilor în guvernarea internă a țării, era desființarea raialelor de la granițele Principatelor, cu restituirea teritoriilor înconjurătoare, ceea ce constituia un pas important spre reîntregirea teritoriului și înlăturarea punctelor de supraveghere și de intervenție militară împotriva țării de către Puterea Otomană. Era importantă prevederea gărzilor înarmate sub pretextul înființării cordoanelor, pentru serviciul carantinelor, „*și pentru a veghea la siguranța frontierelor*”, aspect important de asigurare a independenței țării. Documentul mai prevedea înlăturarea spoliei de către Puterea Suzerană a țării pentru înlăturarea percepției abuzive de bunuri materiale. Astfel, Actul preciza că „*Valahia și Moldova vor fi pentru totdeauna scutite de-a*

Domnii vor orându-i în mod liber toate afacerile interioare ale provinciilor lor, consultând Divanurile lor respective, fără a putea totuși aduce vreo atingere drepturilor garantate celor două țări prin hatîșerifuri, și nu vor fi tulburați în administrația lor internă prin nici un ordin contra acestor drepturi.

Orașele turcești situate pe țărmul stâng al Dunării vor fi restituite Valahiei împreună cu teritoriile lor (raialele) la acest Principat, iar fortificațiile aflătoare de mai înainte pe acest țărm nu vor mai putea fi refăcute niciodată. Musulmanii care posedă imobile neuzurpate de la particulari, fie chiar în aceste orașe, fie în oricare alt punct al țărmului stâng al Dunării, vor trebui să le vândă indigenilor în curs de optsprezece luni de zile.

Guvernul celor două Principate, bucurându-se de toate privilegiile unei administrații interne independente, va putea institui în mod liber cordoane sanitare și carantine de-a lungul Dunării și în altă parte a țării, unde li se va simți trebuința, fără ca străinii ce ajung acolo atât musulmani, cât și creștini, să poată fi dispensați de observarea întocmai a regulamentelor sanitare. Pentru serviciul carantinelor, precum și pentru a veghea la siguranța frontierelor, la menținerea ordinii în orașe și la țară și pentru a executa legile și regulamentele, Guvernul fiecărui Principat, va putea întreține un număr de gărzi armate, strict necesar acestor diverse funcțiuni. Numărul și întreținerea acestei miliții vor fi regulate de către Domni, în înțelegere cu Divanurile lor respective, bazându-se vechile exemple.

Sublima Poartă, animată de dorința sinceră de a procura celor două Principate toată bunăstarea de care ele se pot bucura și informată despre abuzurile și vexațiunile ce se comit în ele cu ocazia diverselor furnituri cerute pentru consumația Constantinopolului, pentru aprovizionarea fortărețelor așezate pe Dunăre și pentru trebuințele arsenalului, abandonează în întregime dreptul său în această privință. În consecință, Valahia și Moldova vor fi pentru totdeauna scutite de-a furniza grâul și alte alimente, oile și lemnul de construcție, pe care erau obligate a le livra anterior.

În cauza abolirii furniturilor mai sus specificate, locuitorii Principatelor se vor bucura de o deplină libertate de comerț pentru toate produsele solului și industriei lor (stipulată prin Actul separat din Convenția de la Akkerman), fără nici o restricție, în afară de cele ce vor fi găsite indispensabile de stabilit de către Domni, pentru a asigura aprovizionarea țării. Ei vor putea naviga în mod liber pe Dunăre cu propriile lor vapoare, prevăzute cu pașapoarte din partea stăpânirii lor, și vor putea merge să negustorească în celelalte orașe sau porturi ale Sublimei Porți, fără a fi molestați de percepții haraciului și fără a fi expuși oricărei alte vexațiuni”. A se vedea, Acte și documente relative la Renașterea României, vol. I, pp. 326-328, Florea Stănculescu, „Actul osăbit pentru Prințaturile Moldova și Țara Românească” al „Tratatului de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829), în Studii și articole de Istorie, XXXI, București, 1975, pp. 124-125.

furniza grâul și alte elemente, oile și lemnul de construcție, pe care erau obligate a le livra anterior”.

Unele prevederi din Tratatul de la Adrianopole, care priveau Principatele Române și-au găsit loc în documentul românesc intitulat „*Actul Osăbit*” și, mai târziu, în *Regulamentu Organic*, (în domeniu dreptului penal deși s-a păstrat cea mai mare parte a caracteristicilor și trăsăturilor vechi, cu toate acestea și-au făcut loc idei noi în legiurile elaborate după această dată²⁶) măsurile igienice și profilactice luate de personalul medical insuficient numeric, intrat sub grija autorităților militare. Aceste măsuri au fost luate cu urgență măsurile administrative, dat fiind că începând cu primăvara anului 1829 a început să bântuie ciuma în 23 de orașe și în 300 de sate, iar începând cu vara anului 1831 a început să bântuie și holera²⁷. Istoricii ieșeni de mai târziu au constatat că „*războaie ruso-turce din 1769-1774, 1806-1812 și 1828-1829, de asemenea, au adus cu ele ciuma. După cel din urmă, în 1830, orașul Iași a fost crunt lovit și de epidemia de holeră. Molima a apărut aici pentru prima dată și a progresat repede. În cel mai scurt timp... două treimi din populație a fugit, în oraș rămânând numai vreo 25.000 de locuitori. Mureau pe zi sute de oameni*”²⁸.

Despre epidemia de ciumă din Moldova din 1829 s-a spus că a fost cuprinsă „*întreaga Moldova, manifestându-se cu mare putere și în Iași. În cursul lunii de iunie, s-au înregistrat în jur de 40-50 de cazuri pe zi*”²⁹. „*Soldată cu pierderea a mii de oameni, epidemia se va stinge abia la începutul anului 1830*”³⁰.

Lupta cu aceste epidemii a preluat-o o nouă instituție înființată prin prevederile Actului Osebit și ale Regulamentului Organic a unei Miliții Naționale, care au devenit nucleul armatei permanente a țării³¹.

Potrivit Regulamentului Organic, au fost statornicit și raporturi dintre boieri și țărani, desigur, în favoarea numai a boierilor, pentru că în Obșteasca Adunare nu se aflau și reprezentanți ai claselor de jos, mai ales ai țăranimii. Din acest motiv,

²⁶ De pildă, în această perioadă, *pedeapsa cu moartea* nu mai privea multe infracțiuni, menținându-se cu deosebire pentru infracțiunile împotriva statului, și, totodată, nu mai admitea *tragerea în țeapă*. A se vedea, Dumitru V. Firoiu, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. fundației “Chemarea”, Iași, 1993, pp. 177-180.

²⁷ Gh. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, op.cit., p. 249.

²⁸ Const. Cihodaru, *Orașul Iași din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea până la perioada regulamentară*. IV – *Preocupările edilitare și în legătură cu salubritatea orașului*. În *Istoria orașului*, vol. I, (red. resp: C. Cihodaru, Gh. Platon), Iași, 1980, p. 439.

²⁹ „*Albina românească*” nr. 37, 3 octombrie 1829, p. 145.

³⁰ D. Rusu, *Orașul Iași în perioada regulamentară*, în *Istoria orașului Iași*, vol. I (red. resp.: Const. Cihodaru, Gh. Platon), Editura Junimea, Iași, 1980, pp. 471-472.

³¹ „*În București vor avea garnizoana Regimentul 1 Infanterie, Regimentul de Artilerie și un escadron de cavalerie. Între ofițerii ruși aduși pentru instruirea miliției naționale, au fost: generalul Starof, col. I. Odobescu, colonelii Gorbaski și Poznonsky*”. A se vedea, Radu Olteanu, *Bucureștii în date și întâmplări*, Ed. Paedeia, București, 2002, p. 133, col. II; Gh. Bezviconi, op.cit., pp. 251-252.

legile erau în favoarea boierimii, iar relațiile dintre ei se aflau contradictorii. Nemulțumirile țăranilor clăcași erau datorate numărului zilelor de clacă, datorită nartului (norma de muncă pe zi, exagerat de mare).

În Țara Românească numărul de zi de clacă cu nart era de 56 și 84 în Moldova. Aceasta l-a făcut pe Ion Ionescu de la Brad să considere Regulamentul Organic drept „*Charta sărăcirii mulțimii norodului în favoarea boierilor*”³². Iar Karl Marx a denumit Regulamentul Organic drept „*Codicele muncii de clacă sau expresia pozitivă a goanei după supra muncă*”³³. Desigur, unii istoricii au unilateralizat și au politizat exagerat Istoria, micșorând importanța Jurisprudența care a izvorât din ansamblul legiurilor românești elaborate după Războiul ruso-turc din 1828-1829. Unii istorici au uitat de haosul regulilor existente după Regulamentul Organic, ducând la abuzuri și nedreptate socială. Numai după stabilirea unor reguli cu valoare de norme de lege cum a fost „*Actul osăbit pentru Prințipaturile Moldova și Țara Românească*” din 1829 simbiotic creat cu Regulamentul Organic constituie pionieratul Jurisprudenței moderne în România când societatea a trecut de la Dreptul forței la forța Dreptului.

Așa cum se observă, se poate afirma, chiar și sub semnul unei covârșitoare influențe străine, după 1859, deopotrivă în privința dreptului pozitiv și a doctrinei juridice, în dezvoltarea culturii juridice nu a dispărut preocuparea păstrării unui caracter românesc, prin asigurarea locului cuvenit dreptului din trecut, obiceiului în noile legi, ori preluarea rânduielilor vechi în noile legiuri. De altfel, concluzia lui Andrei Rădulescu că juriștii epocii, pe de o parte, s-au folosit de cultura apuseană, dar nu au luat-o oricum, ci s-au silit s-o adapteze poporului român, iar, pe de alta, că ținteau, mai întâi, să nu ia de la străini decât ceea ce era de trebuință și să nu se întocmească nimic cu iuțea, este pe deplin confirmată de realități. Apoi, se luau dispoziții din legile străine, dar numai cât se potriveau la starea țării, iar, totodată, „se osteneau să potrivească firii noastre ceea ce luau de la străini, să lege organizarea nouă de cea veche, s-o încadreze în sistemul aflător aici, a cărui îmbunătățire se caută; să nu năruiască dintr-o dată ceea ce a fost, să nu rupă firul tradiției și culturii existente”³⁴.

Mai mult decât atât, așa cum valoroșii juriști români Paul Negulescu și George Alexianu au descris evoluția dreptului românesc de-a lungul unui secol – 1831-1923 și în secolul care a urmat la zilele noastre, putem spune că și în secolul viitor această știință a dreptului în general (penal) va cunoaște aceeași neîntreruptă perfecționare a Legilor, pe măsura transformării și modernizării societăți românești.

³² Ion Gh. Șendrulescu, *Mișcări revoluționare și țărănești române în perioada 1821-1848*, în „*Studii și articole de istorie*”, vol. XXX-XXXI, București, 1975, pp. 26-27.

³³ K. Marx, *Capitalul*, capitolul Mărimea zilei de muncă.

³⁴ A. Rădulescu, *Mihail Kogălniceanu*, Academia Română, 1942, p. 32.

În acest context, putem afirma că *istoria* este *izvor* pentru drept și *dreptul* este *izvor* pentru *istorie*, adică pentru judecarea trecutului de către societatea viitorului, cu precizarea că această judecată a istoriei nu emite sancțiuni, ci învățăminte. Cu atât mai mult că, ambele științe au drept scop să asigure întotdeauna o soluție bazată *numai pe aflarea adevărului* (mijloacele prin care se ajunge la descoperirea adevărului sunt *probele*³⁵ sau *dovezile*³⁶) în toate situațiile.

³⁵ Așa cum se știe, *teoria probelor* constituie una din problemele cele mai importante ale dreptului procesual, deoarece, pe deoparte, ea reflectă în mod caracteristic esența a dreptului, iar pe de altă parte, fiindcă de o justă interpretare și înțelegere a probelor depinde *descoperirea adevărului*, care trebuie să stea la baza oricărei hotărâri judecătorești.

³⁶ *In dubio pro reo* obligă, pe judecător să privească la început pe inculpat ca pe un om nevinovat. Cu aceasta se începe cercetarea procesului penal. Iar transformarea acestui om nevinovat, într-un om vinovat, se face numai prin probele pe care le aduce acuzarea și cu care se dovedesc faptele puse în sarcina inculpatului. Pornind de la această prezumție judecătorii nu vor putea condamna pe un inculpat, ci îl vor socoti nevinovat câtă vreme faptul de care este învinovățit nu s-a dovedit în mod precis și cu probe serioase și valabile.

BUNA-CREDINȚĂ ȘI STANDARDELE DE CONDUITĂ LA PELASGI, ÎN LUMINA TEORIILOR DENSUȘIENE

Av. George VLĂESCU

Abstract

Being an anthropological component of moral essence, good faith has left a remarkable axiological imprint on human thought and conduct, of course through the load of polysemic values coming from the depths of history on different sequences of social development.

As a consequence of this dynamic, the encyclopedic content of the notion is reflected both in the necessity of achieving man's well-being, usually by faith, with the help of homo religiosus, knowing that divine forces have been the unlimited source of all good deeds, and in the need for truth and justice

Or, it is precisely these assertions that will form the basis of our approach to devouring those creative elements of good faith within the Pelasgian world. A world lost in the osmosis between the boundaries of times long gone, between historical and mythological time, but sufficiently telling to reveal the universal vocation of the notion and its foundational role in the process of emancipation of old man, the state and law.

Keywords: *good faith, virtues, morals, well-being, civilization, law, equity, antiquity.*

1. Premise

Intim legată de formarea voinței juridice, *buna-credință* își are originea în universul lăuntric al omului tonificându-i de-a lungul istoriei forțele sufletești și mentale, contribuind alături de *echitate* la conceptualizarea dreptului și a justiției. Aceasta este premisa care dă startul prezentei cercetări. Un studiu al faptelor și împrejurărilor ce au eșafodat *buna-credință* în matricea antropologică a uneia dintre cele mai vechi culturi, a culturii pelasge care, așa cum vom vedea, a prefațat nenumărate alte civilizații, inclusiv pe cea egipteană, greacă și romană.

Altfel spus, fără a urmări minimalizarea altor culturi, prezenta abordare se înscrie în efortul firesc de observație al juristului cu privire la rolul timpuriu pe care buna-credință l-a jucat în procesul de dezvoltare al societății și statului știut fiind faptul că dreptul este „...o știință rațională, care începe prin constatarea

faptelor"¹, iar „la baza întregului drept stă ...ideea unei activități conforme cu idealul moral *sincer* al fiecărui individ”².

Cu toate acestea, studiul bunei-credințe pelasge prezintă o serie de dificultăți impuse de politicile de dezinformare ale învingătorilor, dar și de pierderea și disiparea informațiilor, având în vedere vastitatea spațio-culturală a acestui popor străvechi, diversitatea, dar și limitele temporale neobișnuit de îndepărtate. De aceea, cercetarea *bunei-credințe* pelasge nu poate face abstracție de izvoarele istorice ale Greciei și Romei antice, care fiind mai recente la scară istorică au păstrat mult mai bine unele informații. În plus, grație unor străluciți ambasadori ai acestor culturi intermediare, *buna-credință* a trecut prin barierele timpurilor, chiar dacă în cele din urmă timpuri sensul juridic al noțiunii a suferit profunde modificări în știința dreptului.

Între gânditorii de sorginte romană, deși comparativ cu grecii aceștia sunt mult mai puțini și și-au făcut apariția abia începând cu a doua jumătate a secolului al II-lea î.Hr., îl vom aminti pe Cicero, considerat cel mai mare orator al Antichității romane. Acesta așază buna-credință (*fides*) la temelia noțiunii de *dreptate* susținând consistența acesteia în intenție și nu în vorbe. Altfel spus, gânditorul plasează buna-credință în rândul virtuților ca pe o noțiune ce ține de conștiință (acte interioare), apreciind că aceasta se distinge cel mai bine prin fapte, adică prin acte sau manifestări exterioare.³ Un discurs care va permite, ulterior, realizarea distincției între activitatea launtrică sau meditativă a omului, care nu intră sub incidența dreptului, și actele exterioare pre-rezervate dreptului; o distincție pe care o vom reîntâlni arc peste secole în teza iusnaturalistului Pufendorf în încercarea eruditului baron german de a deosebi morala de drept.⁴ De altfel și Mircea Djuvara, fără a nega importanța distincției, constată faptul că singurul izvor material al dreptului pozitiv este „secreția conștiinței juridice a societății”⁵, în timp ce ilustrul jurist și diplomat craiovean, Nicolae Titulescu, dă noțiunii de justiție sensul de educație a maselor⁶, iar sursei dreptului, de „conștiința juridică a popoarelor”⁷.

Sigur că atunci când vorbim despre *conștiință juridică*, ca sediu al bunei-credințe, avem în vedere atât semnificația de sursă a dreptului, dar și sensul educativ

¹ Djuvara M., *Teoria Generală a Dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. ALL, 1995, p. 244.

² Ibidem, p. 322.

³ Acesta face distincție între faptele interne și cele externe care deosebesc morala de drept, deosebire care a fost pusă în lumina pentru prima oară de către jurisconsultul Pufendorf, conform lui Djuvara. A se vedea, Djuvara M., *Teoria Generală a Dreptului*, op. cit., p. 322.

⁴ Cicero, *Arta oratoriei*, Ediție bilingvă, București, Saeculum visual, 2007, p. 69.

⁵ Djuvara M., *Teoria Generală a Dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. ALL, 1995, p. 259.

⁶ Ideea de educație, alături de ideea de conservare. Titulescu N., *Discursuri*, București, Ed. științifică, 1967, p. 138.

⁷ Titulescu N., *Suveranitatea statelor. Organizarea păcii*. În: Documente diplomatice, București, Ed. politică, 1967, p. 848.

al noțiunii, acela care ține de instruire, de modelare, de spiritul intuitiv și, în fond, de ideile moralizatoare care s-au manifestat în gândirea și în sfera regulilor de conduită din vremuri imemorabile. Problematici care nu erau străine anticilor și cu precădere pelasgilor. Acest popor minunat și enigmatic care, după eruditul jurist și istoric Nicolae Densușianu, a fost cel mai vechi, dar și cel mai nobil în gândire și în comportament dintre toate popoarele lumii vechi; concluzie care se desprinde din opera sa de excepție, *Dacia preistorică*⁸, în care niciun rând nu a fost scris fără dovezi irefutabile.

Pe de altă parte, nu putem face abstracție nici de faptul că buna-credință, ca și concept, nu poate ființa decât în raport cu *reaua-credință*, un element referențial care a vremuit gândirea adamică până în zilele noastre. De aceea, studiul bunei-credințe nu trebuie disjuns de acele intenții și conduite contrapuse ce au stat la baza plăsmuirilor și acțiunilor egotice ale indivizilor, dar mai ales ale statelor care, sub efectul „feromonilor” irezistibili ai puterii publice, au atras mereu creaturile cele mai avide și mai predispuse inechităților sociale. Chestiuni care au și fundamentat opinia de mai târziu a celebrului sociolog german Franz Oppenheimer, potrivit căruia „statul se prezintă – cel puțin în primele faze ale existenței sale – ca o instituție socială impusă de către un grup de învingători unui grup de învinși cu scopul de a se proteja atât contra revoltelor din interior, cât și față de atacurile din afară, respectiv cu obiectivul de a reglementa exploatarea economică a învinșilor de către învingători”⁹.

2. Analize comparative

Indiscutabil, *buna-credință*, ca element psihologic și moral, se oglindește în bunele intenții, mai exact în acțiunile și faptele virtuozitate ale omului, dar și în conținutul acelor reguli constructive de viață, sprijinite de state, și pe care astăzi le numim îndeobște *norme juridice*. Așadar, din dorința de a ne apropia și noi de primatul semnificației noțiunii, vom începe cu acele vremuri de demult când pe pământul negru al Arcului Carpatic trăia o lume grandioasă nu doar prin *credința* sa în nemurire, ci și prin *virtuțile etico-morale*; o societate dotată cu instituții și universități¹⁰ cu mult înainte ca marile civilizații să fi ieșit din negura istoriei.

⁸ Densușianu N., *Dacia preistorică*. Partea I, București, Institutul de Arte Grafice „CAROL OÖBL”, 1913.

⁹ Oppenheimer F., *The State: Its History and Development Viewed Sociologically*. În: Vanguard Press, New York, 1914. [vizitat la 24.04.2021]. Disponibil online: http://fssp.uaic.ro/argumentum/numarul%208/Gheorghe-Ilie_FARTE_Argumentum_nr.8_2010.pdf.

¹⁰ Despre universitățile zalmoxiene, a se vedea Bălașa D., *Basmul romanizării – dacii, întemeietorii Romei*, Craiova, Fundația Artelor Dor, 1998, p. 5.

Este vorba de lumea tracică, hiperboreeană¹¹, o lume echipată cu o înaltă educație spirituală, care în urmă cu multe milenii dispunea de instituții civile, politice și militare destul de avansate pentru acele timpuri și care în perioada sa de glorie a dominat o mare parte din Europa, Asia și Africa.¹² Și, totuși, în mod straniu, această magnifică civilizație a fost eliminată pe nedrept din istorie¹³, în favoarea culturilor grecești, romane, egiptene etc.

Despre hiperboreeni sau marele popor al pelasgilor, înaintașii geților/dacilor¹⁴, s-a vorbit mult ca de un popor de stirpe nobilă, profund religios, care avea cunoștințe elaborate în toate domeniile vieții și o ținută morală de neegalat, unde buna-credință se identifica cu ideea de dreptate, cu pacea și armonia socială. Un popor alcătuit din oameni blânzi și educați, despre care anticii ne spun că ar fi fost coborâtori din *Pelasgos*¹⁵, un personaj mitic care, după Pausania, ar fi fost *cel dintâi om născut pe pământ*¹⁶. De asemenea, profesorul Nicolae Popa, evocând celebra lucrare „*Zamolxis Primus Getarum Legislator*”¹⁷, afirmă că Zamolxis, cel dintâi legislator al geților, ar fi dat și primele principii și precepte juridice ca expresii imbatabile ale adevărului.¹⁸

¹¹ Denumirea de *hiperboreeni* vine de la *Hiperboreus* care, potrivit scoliastului lui Pindar, era fiul *Pelasgus*. Ciornei M. *Basarabi, Legi belagine, Kogaion. Studii daco-române*, București, Ed. Carpathia Press, 2008, p. 28.

¹² Prima consemnare despre geto-daci apare în poemele homerice (*Iliada*, II, 844; IV, 533; IX, 5), însă nenumărate alte izvoare le putem găsi menționate în lucrările lui Iordanes (*Getica*. Traducere Popescu D. București, Ed. Uranus, 2014), Densușianu N. (*Dacia preistorică*, op.cit.) și Stefanosky B. Al Dabija (*Homer. Istoria pelasgă neștiută*. Ed. Uranus, 2019) ș.a.

¹³ Ciornei M., Op.cit.14.

¹⁴ Anticii îi identificau pe geți, daci, traci cu hiperboreenii *pelasgii*, care mai târziu se vor numi *valahi*.

¹⁵ După unii autori, denumirea de *Pelasgi* este dată de greci primilor locuitori ai țării lor, vorbitori ai limbii pelasge, de la care au învățat multe lucruri atestate prin cuvintele pe care le-au împrumutat de la aceștia și pe care, mai târziu, i-au subjugat. În acest sens, Pierre Lévêque. *Aventura greacă*. Traducere de Tănăsescu C. București: Ed. Meridiane, 1987, p.33. După alți autori, *Pelasgus* numit și *Uranus*, *Cerescul*, *Divinul*, *Alesul*, este numele omului universal a lui Adam. A se vedea, Ciornei M., Op.cit., p.3.

¹⁶ Pausania redă informația „după cum povestesc arcadii, cei mai vechi locuitori ai Eladei”. A se vedea, Ciornei M., Op.cit., p.3. După o altă opinie, *pelasgii* au fost coborâtori din marele trunchiul getic, susținându-se faptul că „toate neamurile, indiferent de denumire, aparțin trunchiului getic cu excepția grecilor. Astfel la orizontul sec.XXI-XX î.Hr. din partea de nord a Dunării coboară spre sud panonii/paionii unde în urma diluviului din timpul lui Deucalion în zonele joase s-a înecat multă lume producându-se o depopulare. Aceștia se amestecă cu populația locală rămasă, în majoritate amâni/pelasgi, astfel că aproape cinci sute de ani avem un tablou al zonei cu armâni, panoni, paioni, pelagoni,cauconi etc.în diverse proporții, toți de sorginte getică. Mai târziu, istoricii greci îi vor numi traci,adică cei din nord”. În acest sens, Stefanosky B. Al Dabija., op.cit., pp. 10, 74.

¹⁷ Lucrarea „*Zamolxis Primus Getarum Legislator*” a fost scrisă în secolul XVII de juristul și profesorul de drept suedez Carolus Lundius. Tradusă în română de Crișan M. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <http://istorieveche.ro/stuff-to-see/uploads/2019/12/CAROLUSLUNDIUS-Zamolxis-primul-legiutor-al-getilor.pdf>

¹⁸ Popa N. *Principiile dreptului*. În: Revista Universul Juridic nr. 12, București, 2016. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://lege5.ro/gratuit/ge3dinzyguya/principiile-dreptului>.

În orice caz, așa cum rezultă din impresionantele cercetări ale lui Densușianu¹⁹, dar și altor erudiți²⁰, pelasgii care și-au păstrat centrul originar în zona carpato-danubiană s-au extins în toate direcțiile geografice ale lumii preistorice, într-un arhipelag cultural de necuprins. Acolo, ei au instruit și educat populațiile găsite, le-au organizat în unități administrativ-teritoriale, le-au învățat scrierea și le-au dat legi, au pedepsit fărădelegile, au sporit concordia și bunăstarea oamenilor. De aceea, nici nu ne surprinde faptul că în epoca pre-homerică prezența pelasgilor era deja atestată pe teritoriile Eladei, Sumerului, Indiei, Greciei, Italiei ș.a.m.d. De altfel, Densușianu a demonstrat, cu peste un secol în urmă, că rasa pelasgilor a fost atât de nobilă în moravuri încât vechii grecii (*danai*)²¹ o considerau primordială, adică coborâtă direct din titani, de aceeași origine cu zeii. Adevărul este, ne spune același ilustru jurist și istoric, că pelasgii au fost singurii din lumea antică timpurie care s-au bucurat de reputația unui popor de origine divină.²² Tot ei au fost incontestabili formatori de opinie prin legile lor străvechi, belagine (*Leges belagines*)²³, zise și *legi ale naturii* sau *legile frumoase*, cât și prin exemplele personale. Iar sub aspectul modelelor oferite de aceștia nu lipsesc nici personalitățile și celebri eroi ai lumii vechi - elini, ahei, mirmidoni, dorienei, frigienii etc. - care, la origini, erau pelasgi. Hercule, Ahile erau pelasgi, Orfeu, de asemenea.²⁴ Prometeu însuși era pelasg. Homer a scris în limba pelasgă și cu litere pelasge, ca și dascălul său Pronapid²⁵, numele și epitele zeilor erau pelasge. Și toate acestea se petreceau cu mult timp înainte ca vechii grecii să cunoască scrierea ori pună piciorul pe pământurile Eladei²⁶.

Succesul rețetei educaționale al acestei lumi străvechi, care îmbină într-un mod unicat valorile morale (echitatea, justiția, buna-credință etc.), va răzbate peste

¹⁹ Densușianu N., op.cit., pp. 914-915.

²⁰ În acest sens, a se vedea și Săvescu N. *Noi nu suntem urmașii Romei*. Botoșani: Ed. Axa, 2003, pp. 33-38.

²¹ Grecii vechi (*danai*) erau o populație venită în Grecia din Egipt. După mulții autori, în limbajul folosit de Homer, aheii erau identificați cu grecii, însă Stefanosky B. demonstrează științific că este vorba de *pelasgi*, subliniind faptul că la acea dată greaca nu exista ca unitate lingvistică scrisă, iar scrisul a fost dobândit de greci de la fenicieni abia 200 de ani mai târziu. Danaii (vechi greci) erau vorbitori de limbă egipto-danaică. A se vedea, Stefanosky B. Al Dabija., op.cit., pp. 8,10,14.

²² Densușianu N., op.cit., p. 935.

²³ După unii autori legile belagine sau *Leges Belagines*, cum erau denumite de Iordanes, în *Getica*, aflate într-o colecție de 45 de legi, vin din timpuri imemorabile și „stau la baza civilizației umane” (Fontes II p.19), lucru confirmat de Strabon care ne vorbește codul turditanilor sau turdulilor vechi de 6000 de ani, precum și de Platon (Critias, II, 259). Există chiar și o legendă spune că aceste legi au fost primite de Zamolxe chiar de la zeița Hestia care ar fi condus regatul matriarhal al pelasgilor (Bălașa D., op.cit., p. 5).

²⁴ Ciornei M., op.cit. 13 ș.a.

²⁵ Stefanosky B. Al Dabija, *Homer. Istoria pelasgă neștiută*, op.cit., pp. 138-139, 153-182.

²⁶ Chiar și Vergiliu recunoaște anterioritatea pelasgilor, față de greci (*danai*), pe pământul Eladei (Vergiliu. *Eneida*. Traducere de Lovinescu E. București: Editura Tineretului, 1964, p.91 și nota 1 subsol).

secole, așa cum rezultă dintr-o serie de surse. De pildă, în descrierea istoricului Trog Pompeiu care a trăit în vremea lui August se vorbește de un rege pelasgo-get ce avea „*sentimente de dreptate așa de înalte, încât în timpul când domnise dânsul, nimeni nu a servit unul altuia și nici nu a avut cineva vreo avere particulară, ci toate erau comune...*”²⁷.

Sigur că față de sistemul de organizare pelasg, care tindea către perfecțiune, am avea propensiunea logică de a crede că aceștia au avut la bază un drept pozitiv sofisticat sau ceea ce am numi astăzi un proiect fezabil și detaliat de dezvoltare socială. Ei bine, dovezile istorice, atâtea câte au mai rămas, ne arată contrariul și anume că erau organizați extrem de simplu. În general, în triburi răzlețe în cuprinsul cărora deciziile importante erau luate de adunarea poporului (democrație directă), iar în fruntea fiecărui trib se afla un „rege local” a cărui putere sporea doar în timpul conflictelor armate. Este adevărat că prin vicisitudinile istoriei la noi au ajuns puține informații legate de legislatorii și legile pelasgilor. Cu toate acestea s-au păstrat unele surse istorice care ne confirmă existența în anul 1400 î.Hr. a unui mare legislator, regele *Zamolxa* - *tracul*, slujitor al lui *Zamolxis*, care ar fi rescris legile belagine (le-a actualizat) deoarece, în opinia autorului, erau mult mai vechi²⁸, iar după Iordanes colecția de legi belagine se mai păstra încă în formă scrisă și în secolul VI d.Hr.²⁹. Adevărate filozofii precreștine de înnobilare a gândirii, legile belagine erau centrate pe ideea realizării unei vieți armonioase și desăvârșite, erau puse în versuri și cântate, iar după unele opinii, au stat la baza dreptului roman și bizantin și poate chiar la baza întregii civilizații umane. Conținutul lor care, așa cum am arătat, s-a transmis din generație în generație la nenumărate culturi, putându-l repera în legile românilor de mai târziu - *Lex antiqua Valachorum*. De asemenea, după Densușianu, ele au fost cunoscute în documentele istorice ale Moldovei ca *Legea Bătrână*, în Țara Făgărașului, ca *Lex Valachorum* sau *Jus et Consuetudo Vetus*, ca *Lege Dumnezeiască* în Țara Românească, iar în Banat ca *Jus Wolachie*³⁰. Astfel, legile belagine au ajuns până în epoca modernă sub denumirea de „legile pământului” sau de legi ale „obiceiului pământului”³¹, păstrându-și esența echității și, oarecum, a religiozității, motiv pentru care un autor contemporan remarcă faptul că acestea nu s-au pierdut, ci s-au transmis ca dovadă a continuității milenare a valahilor - urmași ai pelasgilor - în istorie³².

Revenind însă la pelasgii antici, este lesne de înțeles că sistemul lor socio-normativ era bine elaborat de vreme ce Pitagora spunea „*Călătorește la geți, nu ca să le dai legi, ci ca să tragi învățămintele de la ei*”³³, iar romanii i-au copiat pe cât au putut. De

²⁷ Trog Pompeiu evocat de Nicolae Densușianu în *Dacia preistorică*, op. cit., p. 516.

²⁸ Ciornei M., Op.cit., p.15. Apud. Iamblicus (33 d.e.n. Fontes I p. 19).

²⁹ Ibidem, p. 24.

³⁰ Densușianu N. *Dacia Preistorică*, op.cit., p. 879.

³¹ Ciornei M., op.cit., p. 20.

³² Ibidem, p. 17.

³³ Pitagora. *Legile morale și politice*. București: Antet, 2010, p. 70.

altfel, în societatea geto-tracă coabitau libertățile și drepturile individuale cu cele colective, făcând loc prosperității economice într-o comunitate morală care respingea exploatarea umană. În timp ce la neamurile vecine (romani, greci, egipteni etc.) sclavagismul devenise principala sursă a economiei ajungând, așa cum se întâmplă și în societatea noastră modernă, prin așa-zisa „competiție economică”, care a ajuns să definească întreaga existență și gândire a firii umane.

A fost o civilizație în care buna-credința a fost adânc internalizată în forurile sufletești ale membrilor cetății printr-o educație bine chibzuită, iar această concluzie nu se deduce doar din profunzimea credinței religioase sau a legilor lor străvechi formatoare de caractere. Este un fapt istoric, este o realitate. Altminteri nu s-ar fi reflectat în virtuțile lor, virtuți care au fost confirmate de nenumărate mărturii istorice, inclusiv de Pausanias, care consemna că „...un pelasg a fost primul om cu o înfățișare frumoasă, nu în sens fizic, **ci moral**”³⁴, descriindu-i fără rezerve ca fiind **cei mai drepți oameni de pe pământ**³⁵, dar și viteji³⁶, astfel că nu întâmplător li s-a atribuit epitetul de „divini” („dioi”)³⁷.

Alți autori³⁸, evocându-l pe Aristotel, vorbesc despre pelasgi sciți care, după Justinus, **respectau dreptatea în chip natural, nu prin legi** și respectiv de *geți* socotiți **cei mai drepți dintre Traci**. Tot aici mai putem vorbi și despre agatârși de pe Mureș ale căror obiceiuri și reguli de conduită erau asemănătoare cu cele ale tracilor, care învățau legile pe de rost, le puneau în versuri și le cântau³⁹, obicei pe care îl vom întâlni ulterior, e adevărat că într-o măsură mult mai mică, la romani, așa cum ne confirmă Cicero.

Ori, o asemenea stare de lucruri este dificil de imaginat fără selecționarea și cultivarea normelor de comportament, în temeiul unor învățături suficient de persuasive pentru a fi propulsate în forul lor lăuntric și a le înfrumuseța cugetele. Aici, un rol deosebit l-au jucat, probabil, marii preoți prin tehnicile lor educative axate pe studierea și îngrijirea deopotrivă a sufletului și a trupului, pe exortarea învățării legilor etc. În acest context socio-cultural, trecerea de la simple obiceiuri și deprinderi la comandamente normative (legislate) devenea o simplă formalitate. Adăugând și faptul că, după Iordanes și Strabon, regele prezenta legile ca fiind de natura divină⁴⁰, toate aceste cauze nu puteau decât să sporească încrederea în legi, contribuind totodată la conturarea dimensiunii transcendente și mizericordioase

³⁴ Citatul este după Iosif Constantin Drăgan în cartea *Noi Tracii, Istoria multimilenară a neamului românesc*, publicată la Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1976, p. 69.

³⁵ Homer, „*Iliada*”, XIII. v. 6.

³⁶ Drăgan I.C. *Noi, Tracii, Istoria multimilenară a neamului românesc*. Vol.1. Op.cit., p.94-95, Apud. Homer.

³⁷ Ibidem, p.69, Apud. Homer, *Iliada*, X, 422-426, 441.

³⁸ Cernea E., Molcuț E., *Istoria statului și dreptului românesc*. Ediție revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2006, p.11.

³⁹ Densusianu N., op.cit., p. 895. Apud. Aristotel, Pobl. Sect.-xix, 28.

⁴⁰ Cernea E., Molcuț E., op.cit., p. 15.

a omului vechi. În orice caz, este fără putere de tăgadă că pelasgii dispuneau de metode rafinate de afluire a normele de conduită în galaxia valorilor lor psio-morale. Din acest motiv latura coercitivă se înfățișa doar ca o chestiune excepțională, fiind posibilă doar la începuturi și, desigur în anumite situații extreme, așa cum s-a întâmplat, în caz de război, în timpul lui Deceneu.

Ori toate aceste deducții și aspecte praxiologice sunt suficiente pentru a înțelege că, spre deosebire de realitățile juridice ale societății noastre, legislația geto-tracilor nu putea fi un construct „rece și rațional”, ci trecea dincolo de formalismul și barierele tehnico-legislative cu care suntem obișnuiți astăzi. Ea se apropia mai degrabă de *dreptul viu* despre care avea să ne vorbească profesor de drept de la Cernăuți, Eugen Ehrlich, la sfârșitul secolului XIX⁴¹.

Într-o asemenea ambianță reconfortantă, în care buna-credință se contopea cu armonia, cu adevărul și dreptatea divină, nici libertățile nu se puteau sustrage. Se spune că libertățile pelasgilor geți erau atât de largi încât *totemul lupului*, simbol al curajului și libertății (lupul fiind în accepțiunea lor singurul animal sălbatic care nu i-a permis omului să-l supună) se confundă cu însăși neamul dacilor⁴², iar Herodot susține fără rezerve că dacă s-ar uni triburile tracilor (cei mai numeroși, după inzi), un asemenea neam *ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile*. Revenind la simbolistica lupului de pe stindardul geto-dacilor trebuie să arătăm că părerile sunt împărțite. Printre altele, se susține și faptul că stindardul lor ar înfățișa *dragonul* sau *balaurul* (în mitologie asimilat cu *luptătorul de frunte*) și reprezintă o sinteza a unor informații din trecutul cultic îndepărtat care face apel la energiile cosmice, simbolul care a fost descris și pe Tăblițele de lut de la Qumram⁴³.

Pe de altă parte, într-o lume aflată în plin proces de extindere și aculturație, ascensiunea pelasgilor carpatici nu putea să nu atragă admirația, râvna și tendința firească de imitație a altor neamuri. De aceea, nici nu surprinde informația potrivit căreia legile lui Licurg și, ulterior, ale lui Solon⁴⁴ erau predominant compilații ale legilor pelasgilor din Carpați și Dunărea de Jos care, pe lângă faptul că erau vechi

⁴¹ Eugen Ehrlich (1862-1922), considerat unul dintre fondatorii sociologiei juridice, este un jurist de renume internațională, de origine austriacă, care s-a născut și și-a desfășurat activitatea ca profesor de drept la Cernăuți. Savantul a scris mai multe lucrări, din păcate netraduse în limba română, și s-a remarcat prin teoria „dreptului viu” care, în forma ei cea mai completă, o regăsim în lucrarea *Principiile fundamentale ale sociologiei dreptului*, publicată în anul 1892.

⁴² Mircea Eliade spune că, după Strabon, *daos* sau *daoi* (în greacă, *daci*) au la origine un termen frigian care înseamnă *lup* și ne sugerează că totemul lupului este legat de faptul că dacii se autode-numeau *lupi* sau *cei care seamănă cu lupii*. Eliade M. *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religie și folclorul Daciei și Europei Orientale*. București: Humanitas, 1995, pp. 11-29.

⁴³ Cotan-Prună O. *Stindardul geto-dacilor - invocator cultic de sacre energii cosmice* [vizitat la 13.10.2021]. Disponibil online: <http://mitologiadaciei.edenice.blogspot.com/2011/12/stindardul-geto-dacilor-invocator.html>

⁴⁴ Pentru întocmirea legilor, Solon s-a folosit de legile pelasgilor primind în acest sens ajutorul lui Anacharsis, celebru filosof al sciților și unul dintre cei mai buni cunoscători ai legilor pelasge. Densușianu N., op.cit., p. 869.

și bine gândite, spuneau anticii, aveau și privilegiul de a se bucura de autoritate divină⁴⁵. De altfel, valoarea juridică a colecției de legi belagine – în care buna-credință se împletea cu spiritul de dreptate, de încredere și de echilibru – este confirmată nu numai de către copierea lor de către greci și de romani⁴⁶, ci și de transmiterea lor succesivă, generații de-a rândul, la culturile și popoarele cucerite sau cu care relaționau.

Tot din perspectiva spiritului de justiție echitabilă și de încredere, putem desprinde buna-credință și din documentele istorice ulterioare care s-au întemeiat pe „*legile pământului*”, mai exact pe alcătuirea acelor instanțe a *oamenilor buni*, aleși de obște (un fel de *sfat* al obștii) și chemați să înfăptuiască dreptatea, tradiție care s-a păstrat până aproape de timpurile noastre.

Așadar, lucrurile încep să se lege dacă ne gândim că legislația romană care, după opiniile partizanilor, a stat la baza întregului sistem juridic al Europei a devenit, potrivit lui Tacit, atât de bună datorită faptului că „*au cules din toate părțile, unde au putut să afle ceva bun*”.⁴⁷ În pofida acestor diferențe de abordare a dezvoltării sociale, cel puțin în perioada de întremare a republicii, cetățile pelasge și cele de pe teritoriul Greciei (influențate de pelasgi) ajunseseră să reprezinte pentru Roma modele de conduită socială și surse de inspirație în toate domeniile vieții. Titus Livius, de pildă, ne povestește că pe fondul căutării unor soluții de aplanare a conflictelor dintre patricieni și plebei, senatul roman a constituit o comisie căreia i-a încredințat misiunea de a studia instituțiile, obiceiurile și legislația celorlalte popoare, inclusiv faimoasele legi ale lui Solon.⁴⁸ Un asemenea demers s-a soldat cu trecerea puterii de la consuli la decemviri și cu apariția Legii celor 12 Table, o culegere de texte pe care Cicero a considerat-o izvorul tuturor legilor și o lecție care trebuie memorată de fiecare elev (o „*carmen necessarium*”), iar Densușianu a găsit-o, în urma comparării⁴⁹, ca fiind extrasă din legislația pelasgilor. În plus, asemenea compilații, așa cum remarca Densușianu, se degajă și din scrierile lui Serviu⁵⁰ potrivit cărora romanii au apelat la falisci, un grup pastoral din Etruria, cunoscuți ca oameni „*drepti*”. Cum însă în lumea antică epitetul „*drepti*” era deja consacrat geților, este cel mai probabil ca faliscii să-și aibă obârșia în zona Carpaților și a Dunării de Jos, deducție care este întărită și de către Strabo care prin descrierea

⁴⁵ Apud. Densușianu N., op.cit., p. 879.

⁴⁶ Romanii au copiat de la pelasgi mai întâi așa-zisele legi fețiale romane (puternic amprentate de prescripții religioase) și, ulterior, au introdus textele legilor belagine în conținutul celebrei legi romane a celor 12 Table. Dionysii Hal.lib.II.72.

⁴⁷ Densușianu N., op.cit., pp. 868-869, 894.

⁴⁸ Titus Livius. *Ab urbe condita (de la fundarea romei)*. Vol.1.Traducere de Găleşanu Popescu P. București: Ed. Minerva, 1976, pp.159-162.

⁴⁹ Densușianu N., op.cit., pp. 881-891.

⁵⁰ Ibidem, pp. 894-895. Apud. Serviu Aen. VII. 695: *Justos (Faliscos) autem dicit, quia populus Romanus missis decem viris, inde multa jura collegit, et nonnulla supplementa duodecim tabularum accepit.*

faliscilor etalează toate trăsăturile geților. Mai tranșant este însă Dionysiu⁵¹ care spune că „*Faliscii și Fescenii mai păstrează încă până astăzi unele urme ale originii lor pelasge*”, iar turdulii sau turditanii din ținuturile hispanice, care au venit din Transilvania în vremuri „îndepărtate”, aveau după Strabo „*o colecțiune de legi scrise în versuri, vechi după cum spuneau dânșii, de 6000 de ani*”⁵². Ori dacă mai adăugăm și faptul că aducerea legilor romane la cunoștința publică, prin inscripționare pe colonne de aramă expuse în for, respecta întocmai formalismul geților⁵³, iar Platon însuși ne-a confirmat că „*în regatul lui Atheas, care domnise peste hiperboreenii din nordul Traciei, au existat cele mai vechi legi de origine divină, scrise cu litere, pe o columnă de aramă*” (Critias, II, 259)⁵⁴, nu mai încape nici o îndoială asupra ascendetului pe care pelasgii l-au avut asupra legislației romane.

De altfel, conceptul pelasg despre (buna) credință în divinitate și, implicit, despre legi, ca acte educative cu încărcătură divină menite să sălășluiască în adâncul rațiunii mentale și sufletești a indivizilor pentru a releva dreptatea și adevărul, era subordonat exclusiv binelui comun. De aceea, din informațiile lăsate de Plutarh⁵⁵, se desprinde faptul că Lycurg, celebru legislator al Spartei, elaborează legile ce rânduiau viața publică pentru a servi cel mai îndeaproape binelui cetății, dar și pentru a fi acceptate cu convingere de fiecare cetățean în parte (fără constrângere). Ori acest lucru putea fi îndeplinit doar printr-o educație aleasă, însă educația era deja o noțiune atribuită pelasgilor, de la care au luat legile, chestiuni confirmate de Platon, Aristotel și Ephor⁵⁶.

Pe de altă parte, unele surse istorice ne spun că antichitatea greacă nu a cunoscut o legislație unitară în toate teritoriilor și, comparativ cu Roma, nici nu a fost gestionată strălucit. De pildă, Polybiu⁵⁷ spune că instituțiile și legile Atenei au fost din totdeauna asemenea unor corăbii fără guvernatori și, deci, nu s-au asemănat cu cele ale Romei care erau mult mai bune, opinie la care ajungează și Dionysiu din Halicarnas.

Asemenea opinii par destul de veridice dacă ne gândim la faptul că democrațiile s-au dovedit mai alunecoase și mai instabile politic și legislativ decât regimurile neprietenoase democrației, așa cum a fost și cazul Romei care ținea populația sub ascultare printr-o guvernare autoritară. Ori în teritoriile grecești emancipate, unde democrația și libertatea prinseseră rădăcini, se căutau forme mai

⁵¹ Densușianu N., op.cit., p. 895. Apud. Strabonis Geogr. Lib.V.2.9. Dionysii Hal.lib.I.21.Livii lib.I.32

⁵² Ibidem, p. 867.

⁵³ Ibidem, op.cit., pp. 895-896. Apud. Dionysii Hal.lib.X.57.

⁵⁴ Ciornei M., op.cit., p. 19.

⁵⁵ Popa N., Dogaru I., Dănișor Gh., Dănișor D.C., *Filosofia dreptului. Marile curente*. Ediția 2. București: Ed. C.H. Beck, 2007, p. 6.

⁵⁶ Densușianu N., op.cit., p. 868.

⁵⁷ Polybiu (născut la 204 îen), idem, Densușianu. N., op.cit., p. 879.

flexibile de control a maselor. De altfel, filozofia de gândire politică în cuprinsul teritoriilor grecești o putem desprinde și din scrierile lui Platon⁵⁸ care, recunoscând rolul simbolismului politic, utilizează pentru prima oară termenul *cibernetică*, cu sensul de guvernare a poporului. Practic, filosoful, prin „alegoria peșterii”, dorește să evidențieze importanța controlului mulțimilor pe baza simbolurilor folosite de elitele conducătoare, asemenea egiptenilor. Sigur că o asemenea gândire explică preocuparea (din rațiunile neegalitariste specifice orânduirii scalvagiste) față de ținerea sub control și într-o stare de inferioritate a sclavilor. O gândire care a predominat aproape întreaga antichitate, inclusiv așa-zisa epocă de „înflorire” a democrațiilor grecești, știind și faptul că democrația nu se bucura de aprecierea elitelor, fiind mai degrabă etichetată ca o formă degradantă de guvernământ.

În ceea ce privește buna-credință în epoca veche a Romei antice, aceasta a fost strâns legată de credința în zei, peneți și lari, credință care s-a reflectat în mod firesc în cutume și legi considerate, la rândul lor, sub auspicii divine. Ori acest lucru, ca și la alte popoare, a avut repercusiuni directe asupra procesului de formare a conduitei și personalităților indivizilor, evident din perspectivele supunerilor față de reguli. Însă trebuie să menționăm și faptul că la începutul acestui proces, buna-credință s-a rezumat, din unghi juridic, la cuvântul exprimat sau la declarațiilor părților, ca forme de materializare a gândirii. Așadar, buna-credință a jucat un rol relativ formal, pentru ca în primele secole ale imperiului, adică spre apogeul dezvoltării dreptului roman, să depășească aria vechilor izvoare - *cutuma*⁵⁹ și legea - și să pătrundă în sfera jurisprudenței impuse de dreptul pretorian⁶⁰. Mai mult, buna credință o vom întâlni și în sfera de preocupare a dreptului natural (*ius naturale*), evident din raționamentul corijării imperfecțiunilor dreptului pozitiv cu ajutorul unor principii precum legitima apărare, nevalabilitatea unei obligații imposibil de realizat, îmbogățirea fără justă cauză etc.⁶¹. Cu toate acestea, buna-credință va fi încă departe de a se constitui într-o instituție „oficială” a dreptului, ea rămânând în continuare amputată de către formalismul juridic extrem de rigid și tributar, în general, regulilor discriminatorii gentile. Și, totuși, un progres notabil se va anunța în perioada dreptului clasic. Atunci, buna-credință și echitatea reușesc într-o oarecare măsură să se afirme ca reguli de interpretare menite să tempereze rigorismul specific, lucru care a deschis posibilitatea interpretării actelor juridice pe baza intenției părților sau, în cazul legii, a intenției legiuitorului⁶². Desigur că ne referim la acele contexte în care spiritul și

⁵⁸ Russ J. *Istoria filosofiei, vol.I-Gândirile fondatoare*. București: Ed. Univers Enciclopedic, 2000, pp. 42-44 *Apud* Platon, *Republica*, Cartea VII.

⁵⁹ Regulă nescrisă care dobândește forță juridică în urma aplicării continue și îndelungate.

⁶⁰ Norme edictate de pretori în vederea adaptării dreptului la noile condiții sociale.

⁶¹ Hanga V. *Drept privat roman*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1978, pp. 24-26.

⁶² Hanga V. Op.cit. p. 60.

finalitatea legii (*ratio legis*) nu permiteau extinderea aplicării textului de lege la situații nereglementate, motiv pentru care jurisconsulții vremii căutau să se folosească de ideea de *echitate* ca măsura impusă de *morală* în dreptul pozitiv⁶³.

În orice caz, în Roma, cel puțin în perioada timpurie, a regalității (guvernată de etrusci), progresele politice, administrative și juridice nu au avut la bază elementul roman, după cum nici în Grecia nu s-au datorat grecilor (*danai*), deși Europa de astăzi îi ovaționează ca fiind premergători ai civilizației continentale. Ele s-au datorat în cea mai mare parte pelasgilor, care au ajuns în teritoriile grecești cu mult înaintea sosirii grecilor din Egipt⁶⁴. Sigur că, după o anumită perioadă, care din nefericire se pierde în istorie, politicile pe teritoriul Greciei au fost continuate de liderii pe care deja îi știm și între care se cuvine să-l amintim pe Solon, cel care și-a lăsat o amprentă remarcabilă asupra modului de gândire al atenienilor, în special prin modelul de constituție democratică despre care se spune astăzi că ar fi constituit punctul de plecare a celor dintâi doctrine economice și politice. Totuși, axiologia reglementărilor solomoniene este centrată pe ideea pelasgă de echitate și toleranță (elemente pe care le vom regăsi și mai târziu în dogmatica creștină și chiar în filosofia dreptului), ca expresii ale *bunei-credințe* menite să aplaneze conflictele dintre clasele sociale, dintre indivizi și, totodată, să consolideze încrederea cetățenilor între ei, dar mai ales în relațiile cu cetatea. Conform acestei ideologii constituționale care urmărea să restabilească echilibrul dintre bogați și săraci, clasele înstărite erau obligate să suporte cheltuielile și investițiile publice, numite și „leiturghii”. Cheltuieli care îmbrăcau, de regulă, forma donațiilor și se raportau la rangurile și pozițiile ierarhice ocupate în societate de donatori. Așa se explică faptul că simpli cetățeni nu plăteau taxe decât în cazuri excepționale, precum războaiele, după care se restituiau. Populația de rând, deși scutită de taxe, nu putea accede la ocuparea pozițiilor publice, dar totuși influența puterea de guvernământ în sensul că i se recunoștea dreptul a alege și de a revoca magistrații. Așadar, peste timp, într-o sumară comparație cu societatea noastră contemporană, observăm că în Grecia principiul eligibilității democratice avea la bază raționamentul în virtutea căruia taxa simboliza nu doar funcția de conducere la care aspira candidatul, ci și prețul răspunderii lui față de societate.

De asemenea, evoluția bunei-credințe în statele antice este interesantă fie și din perspectiva manierei de persuadare și de interiorizare a legilor, comparând de pildă pelasgii nord dunăreni cu populațiile din teritoriile grecești și romane, care erau amestecate. Astfel vom putea observa că în raport cu cetățile pelasge, în care a

⁶³ Ibidem, p. 61.

⁶⁴ Densușianu precizează că atunci când pelasgii au pus pentru prima dată piciorul pe pământul Eladei, „ei nu afluă aci, după cum ne spun tradițiunile, decât o populațiune rară și sălbatică, risipită prin munți și păduri, trăind în caverne, fără societate, fără legi, fără religiune și fără cunostințe utile”. Densușianu N., op.cit., p. 670.

continuat procesul de însușire empatică a normelor de conduită, în teritoriile Greciei și Romei antice dreptul pozitiv s-a impus din rațiuni „reci”, politice și economice. De aceea, justiția greacă, dar mai ales romană, asemenea modernității, a fost conceptualizată cel mai adesea ca o aplicare necondiționată a legii etatice, sprijinindu-se nu pe promovarea bunei-credințe, ci a fricii, adică pe elemente de supremație, constrângere și forță – *Fiat iustitia, pereat mundus*⁶⁵. În plus, consolidarea politico-militară a statelor și în special a celor aparținătoare bazinului de civilizație juridică dominat de dreptul roman, prezenta un mare inconvenient. Și anume că legea – puternic influențată de concepțiile discriminatorii ale epocii și mai ales de poziția autoritară a statului asupra vieții individului – a creat așa-zisa *distanța față de putere* – ceea ce a avut efecte profund negative de-a lungul următoarelor 2 milenii asupra legislației și dezvoltării democratice a popoarelor, efecte care se resimt și astăzi, în special în relațiile dintre autorități și societatea civilă⁶⁶.

Sigur că asperitățile și inechitățile care au invadat istoria romanilor nu au cruțat nici celelalte culturi. De pildă, în Egiptul antic, din perspectiva celor mai vechi izvoare ale dreptului – obiceiul și lege –, se desprinde o ideologie centrată pe ideea de manipulare a maselor. O ideologie care combină ideea de convingere cu cea de forță, sprijinită de serie de învățături, precum așa-zisele *Cărți de înțelepciune*⁶⁷. Învățături care urmăreau să pună buna-credință în slujba promovării tipului de om ascultător, conformist, amorf, supus și tăcut (Osiris fiind și „împăratul tăcerii”),⁶⁸ unde onestitatea era oarecum încurajată, sub rezerva impusă de inegalitățile dintre clase, iar sperjurul se pedepsea cu tăierea nasului, a urechilor sau cu deportarea. Între aceste cărți, scrise cu un evident scop politic, un loc aparte îl ocupă ghidul de comportament moral al unui vizir – *Învățăturile lui Ptah-hotep* –, din jurul anului 2450 î.Hr. Acest ghid, menit să asigure ordinea generală și statală, avea și un remarcabil conținut moral: „Nu fii îngâmfat de știința ta, ci sfătuieste-te cu cel neștiutor la fel ca și cu cel învățat, căci hotarele științei nu pot fi atinse... Dacă ești o căpetenie care dă porunci unui număr mare de oameni caută să săvârșești toate binefacerile, astfel ca poruncile tale să nu aducă rău nimănui. Măreață este dreptatea, statornică e și

⁶⁵ Traducerea adagiul latin *Fiat iustitia, pereat mundus* rămâne totuși o chestiune controversată. În majoritatea manualelor moderne este acceptată traducerea prin *a se face dreptate (chiar de-ar fi) să piară lumea*, unde ideea de justiție pare a fi dusă la absurd, asemenea devizei machiavelice *scopul scuză mijloacele*.

⁶⁶ Vlăescu Ge. *The „survival” of roman law in the comparative modern organizational structures and its impact on the decency of living*. În: Revista Anale. Seria Științe Economice Vol. XXIV, Ed. Eurostampa, 2019, pp. 159-167.

⁶⁷ Cea mai veche carte sapiențială este *Învățătura lui Imhotep*, foarte apreciată de egipteni în Imperiul Vechi și chiar mai târziu, dar care nu s-a păstrat până în prezent.

⁶⁸ Constantin D., Acsan I. *Faraonul kheops și vrăjitorii. Povestirile egiptului antic*. București: Ed. Minerva, 1977, p. XIV-XV.

minunată, și n-a fost stricată din vremea lui Osiris"⁶⁹. De altfel, egiptenii ne-au lăsat în secolul a XV-lea î.Hr. și o pildă a orientării jurisprudențiale care abundă în buna-credință, menită să evidențieze necesitatea imparțialității justiției. Sunt acele dispoziții date vizirului de către faraon, considerat zeu pe pământ, și anume: „Nu uita, așadar, să judeci cu dreptate. Este o hulă împotriva zeului să te arăți părtinitor. Aceasta este învățătura. Privește la omul pe care-l cunoști ca la omul care nu îți este cunoscut; și la cel ce se află pe lângă rege la fel ca acela ce se află departe de Palat. Nu trece cu vederea pe un om ce ți se plânge ție fără să iei aminte la cuvintele sale”⁷⁰.

Survolând spațio-temporalitatea culturilor vechi africane, literatura ne arată că, de regulă, ideologia tribală avea la bază o morală a bunei-credințe asemănătoare celorlalte culturi și al cărei rol era acela de a asigura coerență și stabilitate comunităților africane. Este vorba despre educația privind încrederea indivizilor în zeii tribali și, totodată, încrederea membrilor tribului între ei, autorul reținând „adversitatea societății tribale față de minciună, măsurile drastic aplicate împotriva mincinoșilor, care dăruie pylonul de bază al acestei societăți <<încrederea>>...”⁷¹.

De asemenea, în Mesopotamia, izvoarele sumeriene fac și ele vorbire de echitate socială încă din mileniul al III-lea î.Hr. De pildă, buna-credință ca element indispensabil realizării echității se reflectă cel mai pronunțat, însă pentru scurt timp, în cetatea Lagaș, sub unul din regii dinastiei Lugalanda⁷², apoi sub regele Gudea și, într-o măsură mult mai mică, sub dinastia Akkad (Codul lui Hammurabi)⁷³. Scris în limba akkadiană, Codul lui Hammurabi este extrem de puțin generos din perspectiva moralității pe care o reclama buna-credință și echitatea, urmărind să juridicizeze și să judiciarizeze inegalitățile sociale și pedepsele severe⁷⁴.

În India, se manifestă o preocupare ferventă față de interiorizarea cutumelor, filosofiilor și legilor predominant religioase. De pildă, Vedele⁷⁵, considerate ca fiind primele legi sacre ale hindușilor, cuprind pe lângă dispoziții de drept, imnuri și cântece religioase⁷⁶ care, după teza densușiană, nu s-au putut sustrage nici ele

⁶⁹ Drâmba O., *Istoria culturii și civilizației*. (vol.1), București, Editura științifică și enciclopedică, 1985, p. 155.

⁷⁰ Drâmba O., op.cit., p. 126.

⁷¹ Mandics G., *Civilizația și culturile Africii vechi*, București, Ed. Sport-Turism, 1983, pp. 166-167.

⁷² Din dinastia Lugalanda s-a ridicat regele Urukagina (se citește *Uruinimgina*) căruia îi aparțin o serie de reforme scrise pe 4 obiecte din argilă, descoperite de Ernest de Sarzec în secolul XIX. În acest sens, Kramer S. N. *Istoria începe la Sumer*. Traducere de Sabin C. și *Introducere* de acad. Condurachi E. București: Ed. Științifică, 1962, p. 106.

⁷³ Constantin D., *Civilizația asiro-babiloniană*, București, Ed. Sport-Turism, 1981, pp. 368-371.

⁷⁴ Cu toate acestea, Codul lui Hammurabi se remarcă prin contribuția adusă la crearea unui sistem educațional atât de performant (prin extinderea nivelului de alfabetizare al populației) încât a reușit să facă din cetățenii babilonieni unii dintre cei mai educați oameni ai acelor vremuri.

⁷⁵ Termenul *Veda* înseamnă înțelepciune, cunoaștere sau viziune.

⁷⁶ Smochină A. *Istoria Universală a Statului și Dreptului*. Chișinău: Casa editorial-poligrafică Bonus Offices, 2006, p. 48.

influențelor pelasge. De asemenea, budismul (devenit mai târziu religie de stat), care a fost inițiat în scopul eliminării suferințelor și atingerii desăvârșirii spirituale a omului, pornește de la ideea că toți oamenii sunt de la natură egali⁷⁷, cuprinzând precepte morale esențiale *bunei-credințe*, precum iluminarea (adevărată cunoaștere), compasiunea, credința (lipsa îndoieli), în cadrul unei filosofii care forțează barierele gândirii umane. Ori, am putea spune că toate aceste învățături, care surprind miezul filosofico-moral al bunei-credințe pelasge, se regăsesc condensate în așa-zisa „regulă de aur” - „*Ce ție nu-ți place altuia nu-i face*” -, regulă care a constituit una dintre principalele constructe fondatoare ale eticii budiste și pe care, o vom regăsi de-a lungul veacurilor în tradițiile majorității popoarelor, religiilor și culturilor lumii⁷⁸ (astăzi, o întâlnim inclusiv în dreptul internațional - *principiul reciprocității*).

În mod asemănător, Codul legilor lui Manu⁷⁹, socotit ca fiind cea mai valoroasă colecție de legi a Indiei, susține noțiunea de buna-credință din perspectiva ocrotirii și a promovării valorilor transcendente, etice, cutumiare și juridice. O atare prețuire axiologică se oglindește și în sistemul sever al pedepselor care viza nu doar faptele cu vibrație antisocială ridicată (furtul, falsificarea documentelor etc.), ci și nesocotirea valorilor morale legate de comportamentul cotidian, cum ar fi de pildă luarea în derândere a defectelor corporale⁸⁰.

În China, buna-credință se reflectă poate cel mai bine în așa-zisa „regula de aur”, anterior amintită. O regulă pe care Confucius a preluat-o și dezvoltat-o în cadrul conceptului de „*Om Nobil*” (*shi*), adică un om care, pe calea instruirii, caută să atingă desăvârșirea interioară de așa fel încât să poată servi impecabil nu doar sieși, cât mai ales lumii exterioare, adică societății și relațiilor cu ceilalți. De altfel, învățăturile confucianiste⁸¹, de o ingenuitate și o profunzime deosebită, se găsesc combinate într-o matrice stilistică în care accentul conduitei individului cade pe respectul celor din jur. Gânditorul pornește de la ideea geto-dacică de armonie cosmică, *Dao*⁸², (pe care o vom regăsi mai târziu la Cicero) și anume că omul este doar o părticică din întreaga natură care este guvernată în armonie universală de însușiri precum ordinea, dreptatea, bunătatea, sinceritatea, adică de acele trăsături care pot fi atinse doar pe calea unei educații aprofundate.

⁷⁷ Smochină A., op.cit., pp. 45-46, 49.

⁷⁸ Exprimată sub diverse forme „regula de aur” o regăsim la Thales din Milet, la Confucius, la Isocrate, în poemul antic al Indiei Mahābhārata, în textele Pahlavi ale zoroastrianismului, la Seneca, în Noul Testament etc.

⁷⁹ Manu, în mitologia vedică, este strămoșul omenirii, iar Codul este alcătuit din 12 cărți care, după unele surse, datează din sec. XIII- VI î.Hr.

⁸⁰ Smochină A., op.cit., p. 53.

⁸¹ Al căror fondator este Confucius (551-479 î.Hr.)

⁸² După Cotan-Prună O., „*Filozoful antic chinez Lao-Tzi folosește cuvântul Dao ca lege obiectivă, iar geto-dacii erau apreciați în scrierile antice ca fiind cei mai drepti dintre traci, ce-și trăiau viața după Legile belagine.*” Cotan-Prună O. *Stindardul geto-dacilor - invocator cultic de sacre energii cosmice*. Op.cit.

3. Concluzii

Elementele bune-credințe analizate în prezenta lucrare și a căror geneză ne-am străduit s-o surprindem în contextele arhetipale, sapiențiale și dezinvolve ale misterioasei și inegalabilei lumi pelasge sunt departe de a epuiza polisemia noțiunii și elementele morale care o fundamentează.

Cu toate acestea, îndrăznim să spunem că, pe fondul multor necunoscute, elementele bune-credințe pelasge, așa cum au fost teaurizate și diseminate în cele mai cunoscute și diverse culturi ale antichității, demonstrează că ele se fundamentează pe acele valori asertive pe care astăzi le cunoaștem sub varii denumiri: *credință în divinitate, adevăr, dreptate, echitate, onestitate, sinceritate, cunoaștere, toleranță, pietate, pace, temperanță, solidaritatea* etc.

Așadar, indiferent de gradul de conceptualizare sau de reglementare juridică, putem spune că acestor elemente le revine meritul pătrunderii lor în sistemele de drept ale lumii moderne, chiar dacă nu au fost asimilate întru-totul noțiunii de *bună-credință*. Altfel spus, ele au reușit să supraviețuiască inechităților și tendințelor de claustrare a libertăților umane și să contribuie la supraviețuirea lumii antice, manifestându-se ca o interfață ubicuă și permanentă între drept și societate.

Ori toate aceste considerente ne orientează spre concluzia că, mai înaintea oricăror abordări normativiste care cel puțin în ultimele două secole au eboșat întregul drept pozitiv modern (suprasolicitându-l până la epurarea sa de valorile morale creatoare), se cuvine să nu pierdem din vedere un element esențial. Și anume faptul că buna-credință nu constituie o „reminiscentă a trecutului”, cum uneori se arată în discursurile juridice contemporane, înclinate spre o tehnicizarea și o normativizarea excesivă a dreptului pozitiv (anomalii care sufocă libertățile cotidiene și pe care postmodernitatea le pune artificial pe seama evoluției sociale). Dimpotrivă, ca și *adevărul, echitatea și justiția*, buna-credință constituie o sinteza axiologică refugiată în miezul acelor paradigme încărcate de istorie și spiritualitate care l-au călăuzit pe om să pună binele comun în acord cu voința divină, cu obiceiurile, cu morala și cu dreptul. Mai exact, în toate acele valori întemeietoare de civilizații capabile să îmbine libertățile cu nevoile sufletului uman și care, în opinia noastră, sunt cele mai îndreptățite să legitimeze activitatea omului pe acest Pământ, fără ca omul modern să se poată sustrage.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bălașa D., *Basmul romanizării – dacii, întemeietorii Romei*. Craiova: Fundația Artelor Dor, 1998.

2. Carolus, Lundius, *Zamolxis Primus Getarum Legislator*. Tradusă de Crișan M. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <http://istorieveche.ro/stuff-to-see/uploads/2019/12/CAROLUSLUNDIUS-Zamolxius-primul-legiuitor-al-getilor.pdf>

3. Cernea E., Molcuț E., *Istoria statului și dreptului românesc*, Ediție revăzută și adăugită, București, Universul Juridic, 2006.
4. Cicero. *Arta oratoriei*, Ediție bilingvă, București, Saeculum visual, 2007.
5. Ciornei M., *Basarabi, Legi belagine, Kogaion. Studii daco-române*, București, Ed. Carpathia Press, 2008.
6. Constantin D., Acsan I., *Faraonul kheops și vrăjitorii. Povestirile egiptului antic*, București, Ed. Minerva, 1977, p. XIV-XV.
7. Constantin D., *Civilizația asiro-babiloniană*, București, Ed. Sport-Turism, 1981.
8. Cotan-Prună O., *Stindardul geto-dacilor - invocator cultic de sacre energii cosmice*. [vizitat la 13.10.2021]. Disponibil online: <http://mitologiadacieiedenice.blogspot.com/2011/12/stindardul-geto-dacilor-invocator.html>
9. Densușianu N., *Dacia preistorică*, Partea I, București, Institutul de Arte Grafice „CAROL OÖBL”, 1913.
10. Djuvara M., *Teoria Generală a Dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. ALL, 1995.
11. Drâmba O., *Istoria culturii și civilizației*. (vol.1), București, Editura științifică și enciclopedică, 1985.
12. Drăgan I. C., *Noi Tracii, Istoria multimilenară a neamului românesc*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1976.
13. Eliade M., *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religie și folclorul Daciei și Europei Orientale*, București, Humanitas, 1995.
14. Hanga, V. *Drept privat roman*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1978.
15. Iordanes. *Getica*. Traducere Popescu D., București, Ed. Uranus, 2014.
16. Kramer S. N., *Istoria începe la Sumer*. Traducere de Sabin C. și Introducere de acad. Condurachi E., București, Ed. Științifică, 1962.
17. Lévêque P. *Aventura greacă*. Traducere de Tănăsescu C., București, Ed. Meridiane, 1987.
18. Mandics G., *Civilizația și culturile Africii vechi*, București, Ed. Sport-Turism, 1983.
19. Oppenheimer F., *The State: Its History and Development Viewed Sociologically*. În: Vanguard Press, New York, 1914. [vizitat la 24.04.2021]. Disponibil online: http://fssp.uaic.ro/argumentum/numarul%208/Gheorghe-Ilie_FARTE_Argumentum_nr.8_2010.pdf.
20. Pitagora, *Legile morale și politice*, București, Antet, 2010.
21. Popa N., *Principiile dreptului*. În: Revista Universul Juridic nr. 12, București, 2016. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://lege5.ro/gratuit/ge3dinzuguya/principiile-dreptului>.
22. Popa N., Dogaru I., Dănișor Gh., Dănișor D.C., *Filosofia dreptului. Marile curente*. Ediția 2, București, Ed. C.H. Beck, 2007.
23. Russ J., *Istoria filosofiei, vol.I-Gândirile fondatoare*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2000. Apud Platon, *Republica*, Cartea VII.

24. Săvescu N., *Noi nu suntem urmașii Romei*, Botoșani, Ed. Axa, 2003.
25. Smochină A., *Istoria Universală a Statului și Dreptului*, Chișinău, Casa editorial-poligrafică Bonus Offices, 2006.
26. Stefanosky B., *Al Dabija, Homer. Istoria pelasgă neștiută*, Ed. Uranus, 2019.
27. Titus, Livius, *Ab urbe condita (de la fundarea romei)*. Vol.1, Traducere de Găleşanu Popescu P., București, Ed. Minerva, 1976.
28. Titulescu N., *Discursuri*, București, Editura științifică, 1967.
29. Titulescu N., *Suveranitatea statelor. Organizarea păcii*. În: Documente diplomatice, București, Editura politică, 1967.
30. Vergiliu. *Eneida*. Traducere de Lovinescu E., București, Editura Tineretului, 1964.
31. Vlăescu, Ge. *The „survival” of roman law in the comparative modern organizational structures and its impact on the decency of living*. În: Revista Anale. Seria Științe Economice Vol. XXIV, Ed. Eurostampa, 2019, pp.159-167.

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA REGLEMENTAREA CREĂRII, AMENAJĂRII ȘI OMOLOGĂRII TRASEELOR DE TURISM PEDESTRU ÎN ROMÂNIA¹

Dr. Mihai-Bogdan IONESCU-LUPEANU

Abstract

The author critically analyzes Government Decision no. 1.252/2022 for the approval of the Methodological Norms regarding the creation, arrangement and homologation of routes for pedestrian tourism, paying attention to the institution of contraventional liability for non-compliance with the relevant norms.

The most important conclusions of the article concern the obvious omission of the legislator to regulate the situation of the routes for pedestrian tourism existing on the date of entry into force of Government Decision no. 1.252/2022, established by entities that, according to the current regulations, do not have the vocation to acquire the quality of their administrator and to the questionable choice to exclude from the category of entities with a potential vocation as administrators of routes for pedestrian tourism of public entities with attributions in the administration of natural protected areas.

Key words: *routes for pedestrian tourism, contravention liability, natural protected areas, homologation of routes for pedestrian tourism, administrators of routes for pedestrian tourism.*

1. Introducere

Printre propunerile de componente ale Planului Național de Reziliență și Redresare (PNRR) emise în aprilie 2021² se număra și Componenta 4 a Pilonului IV (Coeziune socială și teritorială) care își propunea, printre altele, „Promovarea unui cadru legislativ și instituțional privind dezvoltarea de trasee cicloturistice, pedestre, nautice fără motor și ecvestre”, respectiv „Susținerea rutei Via Transilvanica și

¹ Note pe marginea Normelor metodologice privind crearea, amenajarea și omologarea traseelor pentru turism pedestru.

² Planul Național de Reziliență și Redresare, aprilie 2021, p. 113. Material disponibil la <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2021/04/ffdbdf26d6fc01f009a8059cfd94b0dd.pdf>. Accesat la data de 3 noiembrie 2022.

a altor proiecte mature inițiate de societatea civilă și de administrațiile publice locale pentru trasee pedestre, velo, nautice fără motor și ecvestre”.

Până în prezent, consecvența în promovarea cadrului legislativ privind dezvoltarea trasee cicloturistice, pedestre, nautice fără motor și ecvestre³ s-a tradus prin adoptarea Hotărârii Guvernului nr. 441/2022 pentru aprobarea normelor metodologice privind crearea, amenajarea și omologarea traseelor de cicloturism (M. Of. nr. 319 din 31 martie 2022)⁴ și respectiv a Hotărârii Guvernului nr. 1.252/2022 pentru aprobarea Normelor metodologice privind crearea, amenajarea și omologarea traseelor pentru turism pedestru (M. Of. nr. 1.023 din 20 octombrie 2022).

2. Noțiunea de „traseu pentru turism pedestru”

Potrivit art. 2 din H.G. nr. 1252/2022, „Traseul pentru turism pedestru reprezintă calea de circulație pedestră a turiștilor către unul sau mai multe obiective și/sau puncte de interes turistic, care nu sunt situate în zone montane, care poate fi parcursă de o persoană sau un grup de persoane pe jos, marcată, amenajată și semnalizată astfel încât să pună în valoare una sau mai multe teme de interes turistic și care a fost omologată conform prevederilor prezentei hotărâri”.

Traseul pentru turism pedestru trebuie să îndeplinească o serie de condiții expres prevăzute de lege, în aprecierea noastră, în mod cumulativ⁵. Amenajarea

³ Din decembrie 2021, în Parlamentul României, se află în procedură legislativă o propunere legislativă pentru amenajarea, omologarea și întreținerea traseelor turistice în România (Pl-x nr. 147/2022). Potrivit inițiatorului, propunerea legislativă urmează să reglementeze cadrul normativ pentru următoarele categorii de trasee: traseele de drumeție pedestră din zona montană; traseele de drumeție pedestră din zona colinară; traseele de cicloturism de tip velo; traseele de cicloturism de tip Mountainbike; traseele de drumeție pedestră cu specific tematic; și trasee turistice ecvestre. A se vedea, pentru amănunte https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=19707&tot=1. Material accesat la data de 3 noiembrie 2022.

⁴ A se vedea Mihai-Bogdan Ionescu-Lupeanu, *Aprecieri succinte cu privire la reglementarea creării, amenajării și omologării traseelor de cicloturism în România*, Universul Juridic Premium nr. 10/2022.

⁵ Art. 3 alin. (1) din H.G. nr. 1252/2022: „În vederea creării, amenajării și omologării, traseul pentru turism pedestru trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a) să prezinte interes din punct de vedere turistic și să fie dedicat unui sau mai multor obiective și/sau puncte de interes turistic;

b) să propună una sau mai multe teme de interes turistic, care să fie prezente și evidențiate pe tot parcursul traseului;

c) să nu străbată o zonă declarată prin lege ca fiind montană. În acest caz, traseul turistic se omologhează în conformitate cu prevederile Hotărârii Guvernului nr. 77/2003 privind instituirea unor măsuri pentru prevenirea accidentelor montane și organizarea activității de salvare în munți;

d) să nu necesite construirea unor amenajări - poduri, podețe, balustrade, trepte - care să aibă un impact negativ asupra mediului înconjurător. Amenajarea și întreținerea traseului pot fi realizate fără intervenții majore asupra florei și faunei existente în zonă;

e) să nu traverseze zone periculoase pentru siguranța și securitatea turiștilor;

traseelor pentru turism pedestru, respectiv accesul public în ariile naturale protejate și în fondul forestier național se face cu respectarea legislației sectoriale în aceste domenii⁶. În principiu, „Accesul turiștilor se face pe propria răspundere, cu respectarea regulilor administratorului traseului pentru turism pedestru”⁷.

Ansamblul traseelor pentru turism pedestru omologate constituie Rețeaua națională de trasee pentru turism pedestru din România (ROPED)⁸.

3. Clasificarea traseelor pentru turism pedestru

Legiuitorul clasifică traseele pentru turism pedestru în funcție de desfășurarea lor pe teren (trasee itinerante, în circuit, în stea) și respectiv în funcție de localizare (trasee naționale, regionale și locale)⁹.

În cadrul celor patru criterii de omologare a traseelor pentru turism pedestru (timpul de mers, sezonabilitate, grad de dificultate și nivel de echipare al turiștilor), se procedează la noi clasificări ale acestora prin raportare la fiecare dintre criterii¹⁰.

f) să asigure posibilitatea turiștilor de a se odihni la intervale de maximum 5 km, iar în cazul în care traseul pentru turism pedestru are o durată mai mare de o zi, se va asigura posibilitatea turiștilor de a se caza și a servi masa în structuri de primire turistice autorizate”.

⁶ E.g., art. 54 alin. (1) din Codul Silvic (Legea nr. 46/2008 privind Codul Silvic), republicată (M. Of. nr. 611 din 15 august 2015), cu modificările și completările ulterioare : „Accesul public pedestru în pădure este permis pe răspunderea celui care intră în pădure numai în zone amenajate, pe trasee și poteci marcate în acest sens, pe drumurile forestiere și în pădurile cu funcții de protecție, predominant sociale”; art. 53 alin. (2) lit. l) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice (M. Of. nr. 442/29 iunie 2007), aprobată prin Legea nr. 49/2011 (M. Of. nr. 262 din 13 aprilie 2011), cu modificările și completările ulterioare, sancționează, cu amenda contravențională de la 3.000 lei la 6.000 lei pentru persoane fizice și de la 25.000 lei la 50.000 lei pentru persoane juridice, „accesul și circulația vizitatorilor în extravilan, în habitate naturale, în afara traseelor turistice avizate și semnalizate ca atare, pe suprafața ariilor naturale protejate”.

⁷ Art. 8 alin. (3) teza ultimă din H.G. nr. 1.252/2022.

⁸ Art. 3 alin. (3) din H.G. nr. 1.252/2022.

— Art. 10 din H.G. nr. 1.252/2022: „Autoritatea publică centrală responsabilă în domeniul turismului va întocmi și va publica pe site-ul propriu lista traseelor pentru turism pedestru omologate în vederea informării turiștilor sau a altor persoane interesate”.

— Art. 11 din H.G. nr. 1.252/2022: „Anual, consiliile locale, consiliile județene, Consiliul General al Municipiului București și alte persoane juridice de drept privat interesate au obligația de a inventaria traseele pentru turism pedestru din zona teritorial-administrativă și de a informa autoritatea publică centrală responsabilă în domeniul turismului privind eventualele modificări ale regimului juridic al acestora pentru realizarea și actualizarea ROPED”.

⁹ Art. 6 alin. (2) și (3) din H.G. nr. 1.252/2022.

¹⁰ Art. 6 alin. (1) din H.G. nr. 1.252/2022.

— Astfel, în funcție de sezonabilitate, traseele pentru turism pedestru pot fi: trasee de vară, trasee de iarnă și trasee practicabile tot timpul anului; în funcție de gradul de dificultate: trasee cu grad mic de dificultate, trasee cu grad mediu de dificultate și trasee cu grad mare de dificultate, iar în funcție de nivelul de echipare solicitat turiștilor: trasee care nu necesită echipament special pentru parcurgerea

4. Administratorii traseelor pentru turism pedestru

Pot avea calitatea de administrator al traseului pentru turism pedestru:

„a) unitatea administrativ-teritorială pe raza căreia se află traseul sau segmentul de traseu;

b) asociația de dezvoltare intercomunitară pentru traseele care tranzitează mai mult de o localitate sau județ;

c) organizația neguvernamentală sau persoane juridice de drept privat, în asociere cu administratorul de la lit. a);

d) organizația neguvernamentală sau persoane juridice de drept privat”.

Administratorului îi incumbă obligația efectuării lucrărilor de amenajare, marcare, omologare, întreținere¹¹ sau alte tipuri de lucrări sau servicii necesare pentru buna funcționare a traseului pentru turism pedestru și cea a „informării turiștilor la începutul traseului și în punctele de convergență a mai multor trasee turistice, prin panouri de informare turistică, asupra semnelor de marcaj, duratei traseului, a gradului de dificultate și a regulilor de circulație și conduită stabilite de acesta”¹².

5. Omologarea traseelor pentru turism pedestru.

Demararea procedurii de omologare a unui traseu pentru turism pedestru se face la solicitarea administratorului traseului, căruia îi incumbă obligația înaintării unei astfel de cereri în termen de 30 de zile de la înființarea acestuia sau, după caz, în termen de 90 de zile de la aprobarea, prin ordin al ministrului antreprenoriatului și turismului, a Ghidului privind amenajarea traseelor pentru turism pedestru, pentru traseele existente la data apariției H.G. nr. 1.252/2022¹³.

lui; trasee care necesită echipament de drumeție de complexitate medie; trasee care necesită echipament de drumeție special și complex.

O situație aparte se înregistrează în cazul clasificării în funcție de timpul de mers, vădit incompletă, singura categorie indicată de legislație fiind cea a traseelor pentru turism pedestru foarte scurte, al căror timp de mers se măsoară în minute. Considerăm că, pe viitor, se impune completarea acestei clasificări. Apreciem reglementarea metodelor de calcul a timpului de mers.

¹¹ Potrivit art. 9 din H.G. nr. 1.252/2022, „Pentru întreținerea traseelor pentru turism pedestru sunt obligatorii următoarele lucrări: a) periodic și ori de câte ori este nevoie se curăță, se repară și se îmbunătățesc potecile, taluzurile, sectoarele protejate de balustrade, treptele, copertinele și punțile peste ape și se înlătură toate obstacolele care bazează trecerea; b) periodic și ori de câte ori este nevoie se completează și se înlocuiesc stâlpii, săgețile, indicatoarele, inscripționările și semnele de marcaj deteriorate, distruse sau descompletate”.

¹² Art. 8 alin. (2) și (3) din H.G. nr. 1.252/2022.

¹³ Art. 5 alin. (1) din H.G. nr. 1.252/2022.

— Actul normativ omite să reglementeze situația traseelor pentru turism pedestru existente la data intrării sale în vigoare, dar al căror administrator nu se încadrează în categoriile de entități care pot avea această calitate și care, prin urmare, pot demara procedura de omologare a traseului.

Omologarea traseelor pentru turism pedestru se face pe segmente a căror durată de parcurgere nu depășește 9 ore.

Competența de omologare a traseelor pentru turism pedestru aparține autorității publice centrale responsabile în domeniul turismului, „cu participarea consiliilor locale, consiliilor județene și respectiv a Consiliului General al Municipiului București, după caz”¹⁴.

Documentația atașată cererii de omologare a unui traseu pentru turism pedestru, respectiv de modificare a unui traseu existent, cuprinde: „acordul persoanelor fizice/juridice care dețin în proprietate/administrare/concesiune terenul pe care se va amenaja traseul pentru turism pedestru, dacă legislația nu prevede o servitute de trecere în interes public sau alt drept de utilizare în acest scop; fișa traseului pentru turism pedestru¹⁵; harta traseului la una dintre scările: 1:50.000, 1:25.000 sau 1:20.000, ruta în format electronic ca track pentru GPS; aviz de la administratorul ariei protejate în cazul în care traseul traversează o astfel de zonă; acordul administrației publice locale pe raza căreia se află traseul pentru turism pedestru, în cazul în care cererea este depusă de către administratorul traseului pentru turism pedestru prevăzut la alin. (2) lit. d) [n.n. - din H.G. nr. 1.252/2022, « organizația neguvernamentală sau persoane juridice de drept privat »]”¹⁶.

Procedura de omologare a traseelor pentru turism pedestru poate fi îndeplinită și prin intermediul punctului de contact unic electronic, reglementat prin prevederile art. 6 și urm. din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 49/2009 privind libertatea de stabilire a prestatorilor de servicii și libertatea de a furniza servicii în România¹⁷, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 68/2010¹⁸, cu modificările și completările ulterioare.

Procedura de omologare se poate finaliza fie prin respingerea cererii de omologare a traseului pentru turism pedestru, fie prin emiterea certificatului de omolo-

Credem că se impune modificarea H.G. nr. 1.252/2022, fie în sensul extinderii categoriilor de persoane apte să dobândească calitatea de administrator al traseului pentru turism pedestru, fie în sensul reglementării unei procedurii speciale de preluare a traseelor preexistente deținute de entități care nu pot avea calitatea de administrator de către entități care pot avea această calitate și instituirii unui termen derogator pentru finalizarea operațiunii. În cazul nerealizării transferului în termenul special, fiind necesară instituirea obligativității pentru administratorul de facto a demarcării traseului. Apreciem că, în prezent, deținătorii unor astfel de trasee ar trebui să procedeze, din proprie inițiativă, fie la predarea traseelor de turism către entități din categoria celor cu vocație potențială de administratori, fie la demarcarea acestora.

¹⁴ Art. 4 alin. (1) din H.G. nr. 1.252/2022.

¹⁵ *Apreciem că se impune reglementarea modelului-tip al fișei traseului pentru turism pedestru, cel mai firesc mod de introducere al modelului-tip al fișei în legislația românească fiind ca anexă – parte integrantă – a H.G. nr. 1.252/2022. În prezent, nu există un model-cadru al fișei traseului pentru turism pedestru, însă, potrivit art. 6 alin. (1) din H.G. nr. 1.252/2022, aceasta cuprinde în mod obligatoriu date privitoare la cele patru criterii de omologare.*

¹⁶ Art. 5 alin. (3) lit. b)-f) din H.G. nr. 1.252/2022.

¹⁷ M. Of. nr. 366 din 1 iunie 2009.

¹⁸ M. Of. nr. 256 din 20 aprilie 2010.

gare. În condițiile în care nu este prevăzută vreo procedură specială sau vreun organ cu atribuții jurisdicționale, competența de soluționare a contestațiilor împotriva deciziilor de respingere a cererilor de omologare va fi de competența comună în materie administrativă.

Schimbarea titularului certificatului de omologare este posibilă prin transmiterea dreptului de administrare a traseului pentru turism pedestru către o altă persoană juridică, sub condiția încadrării acesteia în categoriile apte de a dobândi calitatea de administrator. *Considerăm că actul juridic de transmitere a dreptului de administrare încheiat de către titularul certificatului de omologare cu o persoană juridică care nu poate dobândi calitatea de administrator al traseului pentru turism pedestru este lovit de nulitatea absolută, pentru fraudă la lege. Totodată, ar fi de preferat reglementarea conținutului actului juridic de transmitere a traseului – fie sub forma unui contract-tip care să constituie anexă a H.G. nr. 1.252/2022, fie prin stabilirea reperelor esențiale ale acestuia în corpul legii.*

În ceea ce privește inițiativa desființării unui traseu pentru turism pedestru, aceasta poate aparține atât administratorului traseului, cât și autorităților publice locale în a căror rază administrativ-teritorială se află traseul, motivele aflate la baza inițiativei fiind limitativ prevăzute de lege: „traseul nu mai poate fi practicabil din diverse motive, nu mai prezintă interes turistic sau nu își mai justifică existența în teren”¹⁹.

Cererea de radiere a traseului pentru turism pedestru înaintată de administratorul acestuia este însoțită de „certificatul de omologare, în original, după caz” și de „un memoriu din care să rezulte motivele care stau la baza solicitării de desființare a traseului și radiere a certificatului de omologare, avizat de către consiliul local sau județean, după caz, sau de către Consiliul General al Municipiului București, în cazul în care cererea este depusă de către administratorul traseului pentru turism pedestru prevăzut la alin. (2) lit. d) [n.n. - din H.G. nr. 1.252/2022, «organizația neguvernamentală sau persoane juridice de drept privat»]”.

Procedura de desființare a traseului pentru turism pedestru la inițiativa autorităților administrației publice locale a căror zonă administrativ-teritorială este străbătută de traseu nu este reglementată. Considerăm că se impune reglementarea, pe viitor, și a acestor aspecte. Până la acel moment, prin aplicarea normelor celor mai apropiate, considerăm că cererea de radierea traseului, întemeiată în drept pe unul dintre cele trei motive limitativ prevăzute de lege pentru desființarea traseelor pentru turism pedestru, va fi însoțită de un memoriu din care să rezulte motivele care stau la baza solicitării de desființare a traseului și radiere a certificatului de omologare.

În prezent, art. 12 din H.G. nr. 1.252/2022 instituie obligativitatea transmiterii către emitent a certificatelor de omologare, în vederea eliminării lor din baza de date existentă, însă ne aflăm în fața unei obligații naturale. Apreciem că, în practică, nepredarea certificatelor de omologare în original va constitui o problemă specifică desființării traseelor

¹⁹ Art. 5 alin. (5) din H.G. nr. 1.252/2022.

*pentru turism pedestru la inițiativa autorităților administrației publice locale pe a căror rază administrativ-teritorială se găsește traseul*²⁰. Considerăm că se impune sancționarea contravențională a administratorului traseului pentru turism pedestru care nu procedează la transmiterea către emitent a certificatului de omologare, în original. Propunem de lege ferenda sancționarea sus-zisei fapte cu sancțiunea principală a amenzii și a sancțiunii complementare a interzicerii dreptului de a mai solicita omologarea de trasee pentru turism pedestru, atât în nume propriu, cât și în cadrul asocierii cu alte persoane juridice, pe o durată de la un an la 3 ani.

6. Răspunderea juridică pentru nerespectarea prevederilor privitoare la crearea, amenajarea și omologarea traseelor de turism pedestru în România

H.G. nr. 1.252/2022 sancționează contravențional, dacă nu sunt săvârșite în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni, darea în folosință a traseelor pentru turism pedestru de către administratorul acestora fără omologare²¹, respectiv neefectuarea de către administratorul traseelor pentru turism pedestru a lucrărilor obligatorii pentru întreținerea acestora prevăzute de art. 9 din H.G. nr. 1.252/2022²². Sancțiunea aplicabilă este amenda de la 10.000 la 20.000 de lei, în cazul primei fapte descrise de norma contravențională²³, respectiv amenda de la 5.000 la 10.000 lei, în cazul celei de-a doua²⁴.

Competența de constatare a contravențiilor și aplicare a sancțiunilor aparține personalului cu atribuții de control din cadrul autorității administrației publice centrale responsabile în domeniul turismului²⁵. *Apreciem că se impune aprobarea, în regim de urgență, a modelului și conținutului formularului tip al Procesului-verbal de constatare și sancționare a contravențiilor prevăzute de H.G. nr. 1.252/2022, destinat utilizării în activitatea de control desfășurată de personalul cu atribuții de control din cadrul autorității administrației publice centrale responsabile în domeniul turismului, prin ordin al ministrului antreprenoriatului și turismului*²⁶.

²⁰ În situația desființării traseului pentru turism pedestru la inițiativa administratorului, situație în care este evident că acesta are interesul radierii traseului, fie și numai prin prisma încetării obligațiilor inclusiv de natură patrimonială ce-i revin în calitate de administrator, este evident că acesta va preda certificatul, ca anexă obligatorie a cererii de omologare. Sancțiunea lăsării în nelucrare a solicitării, din vina petentului, căruia i se poate pune în vedere completarea acesteia fiind probabil cea mai dură pedeapsă, în condițiile păstrării calității de administrator și prin urmare și a obligațiilor a căror neîndeplinire ar conduce la aplicarea sancțiunilor contravenționale specifice.

²¹ Art. 14 lit. a) din H.G. nr. 1.252/2022.

²² Art. 14 lit. b) din H.G. nr. 1.252/2022.

²³ Art. 15 lit. a) raportat la art. 14 lit. a) din H.G. nr. 1.252/2022.

²⁴ Art. 15 lit. b) raportat la art. 14 lit. b) din H.G. nr. 1.252/2022.

²⁵ Art. 16 din H.G. nr. 1.252/2022.

²⁶ Deși potrivit art. 18 din H.G. nr. 1.252/2022, actul normativ urmează să intre în vigoare în 30 de zile de la data publicării sale, recte la data de 20 noiembrie 2022, aplicabilitatea sa considerăm că

Răspunderea juridică a administratorului traseului pentru turism pedestru mai poate fi angajată și în condițiile art. 52 alin. (2) lit. j) din O.U.G. nr.57/2007 care prevede sancțiunea amenzii contravenționale de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoane fizice și de la 30.000 lei la 60.000 lei pentru persoane juridice, pentru fapta constând în „amenajarea sau reamenajarea de trasee turistice, instalarea de panouri informative fără avizul administratorilor (...) ariilor naturale protejate”.

În directă corelație cu obligațiile ce incumbă administratorului traseelor pentru turism pedestru, credem că se impune reglementarea restricționării accesului pe traseele pentru turism pedestru în situații expres și limitativ prevăzute de lege.

7. Concluzii și propuneri de lege ferenda

Se omite reglementarea situației traseelor pentru turism pedestru existente la data intrării în vigoare a H.G. nr. 1.252/2022, înființate de entități care potrivit actualei reglementări au vocația de a dobândi calitatea de administrator ai acestora și care, prin urmare, nu pot demara procedura de omologare a traseului. Apreciem că, în prezent, deținătorii unor astfel de trasee ar trebui să procedeze, din proprie inițiativă, fie la predarea traseelor de turism către entități din categoria celor cu vocație potențială de administratori, fie la demarcarea acestora.

Găsim criticabilă excluderea din categoria entităților cu vocație potențială de administratori ai traseelor pentru turism pedestru a persoanelor de drept public din domeniul ariilor naturale protejate. În prezent, din punctul nostru de vedere, nici Agenția Națională pentru Arii Naturale Protejate (A.N.A.N.P.) și nici structurile de administrare special constituite ale celor 22 de parcuri naționale și naturale din cadrul Regiei Naționale a Pădurilor – Romsilva nu pot deține calitatea de administrator al traseelor pentru turism pedestru, ceea ce, din perspectiva unei abordări integrate a protecției mediului, ar fi de dorit.

Ca urmare a cercetărilor întreprinse am apreciat ca fiind necesară modificarea H.G. nr. 1252/2022, motiv pentru care am făcut o serie de propuneri de lege ferenda, dintre care menționăm, cu titlu exemplificativ:

- extinderea categoriilor de persoane apte să dobândească calitatea de administrator al traseului pentru turism pedestru sau reglementarea unei procedurii speciale de preluare a traseelor preexistente deținute de entități care nu pot avea calitatea de administrator de către entități care pot avea această calitate și instituirea unui termen derogator pentru finalizarea operațiunii;

- completarea clasificării traseelor pentru turism pedestru în funcție de timpul de mers, care, în prezent, nu indică decât un singur tip de traseu aferent acestei

este în directă corelație cu apariția ordinului ministrului antreprenoriatului și turismului pentru aprobarea Ghidului privind amenajarea traseelor pentru turism pedestru, a cărui termen de emitere este de 90 de zile de la data intrării în vigoare a H.G. nr. 1.252/2022 [art. 7 din H.G. nr. 1.252/2022].

clasificări și anume traseele pentru turism pedestru foarte scurte, al căror timp de mers se măsoară în minute;

- reglementarea modelului-tip al fișei traseului pentru turism pedestru, a conținutului actului juridic de transmitere a traseului – fie sub forma unui contract-tip care să constituie anexă a H.G. nr. 1.252/2022, fie prin stabilirea reperelor esențiale ale acestuia în corpul legii și a procedurii de desființare a traseului pentru turism pedestru la inițiativa autorităților administrației publice locale a căror zonă administrativ-teritorială este străbătută de traseu;

- sancționarea contravențională a administratorului traseului pentru turism pedestru care nu procedează la transmiterea către emitent a certificatului de omologare, în original, subsecvent desființării traseului cu sancțiunea principală a amenzii și cu cea complementară a interzicerii dreptului de a mai solicita omologarea de trasee pentru turism pedestru, atât în nume propriu, cât și în cadrul asocierii cu alte persoane juridice, pe o durată de la un an la 3 ani;

- reglementarea, în regim de urgență, a modelului și conținutului formularului tip al Procesului-verbal de constatare și sancționare a contravențiilor prevăzute de H.G. nr. 1.252/2022, destinat utilizării în activitatea de control desfășurată de personalul cu atribuții de control din cadrul autorității administrației publice centrale responsabile în domeniul turismului, prin ordin al ministrului antreprenoriatului și turismului;

- reglementarea restricționării accesului pe traseele pentru turism pedestru.

III. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

• ABSTRACT

In January 2023, several regulations were published in the Official Journal, including: Instructions of the Minister of Health No 161/2023 on the establishment of a state of epidemiological alert caused by influenza; Order of the President of the National Agency for Public Procurement and the President of the National Strategy and Forecasting Commission No 177/2022 on the revision of the discount rate to be used for the award of public procurement contracts in 2023.

Also, in January, several normative acts were amended, including: Order of the General Manager of ANCPI no. 700/2014 on the approval of the Regulation on approval, acceptance and registration in the cadastre and land registers; Law no. 50/1991 on the authorization of construction works; Fiscal Code; GEO no. 195/2002 on traffic on public roads; Law no. 51/1995 on the organization and exercise of the legal profession; Law no. 290/2004 on criminal records; Law no. 16/1996 on National Archives, Labour Code.

Not least, in the Official Gazette of January Civil judgment no. 138/20120 of Cluj Court of Appeals was published on the annulment of art. 20 para. (1) of Annex no. 1 of the Order of the Ministry of Health no. 119/2014 for the approval of the Norms of hygiene and public health concerning the living environment of the population.

REGULAMENTUL DE AVIZARE, RECEPȚIE ȘI ÎNSCRIERE ÎN EVIDENȚELE DE CADASTRU ȘI CARTE FUNCİARĂ - MODIFICĂRI (ODGANCPİ NR. 13/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modifcator	Preambul	Sumar
ODGANCPİ nr. 700/2014 privind aprobarea Regulamentului de avizare, recepție și	ODGANCPİ nr. 13/2023 privind modificarea și completarea Regulamentului de avizare,	<i>Având în vedere:</i> – art. 4 lit. a) și c), art. 20, art. 24 alin. (2) din Legea nr. 7/1996; <i>În temeiul:</i>	– <i>modifică:</i> art. 86 alin. (6) lit. a), art. 87 [^] 1 alin. (1) și (2), cap. IV sect. 4.4.3, art. 225 alin. (1), art. 226, art. 227,

înscriere în evidențele de cadastru și carte funciară (M. Of. nr. 571 și 571 bis din 31 iulie 2014)	recepție și înscriere în evidențele de cadastru și carte funciară, aprobat prin ODGANCPİ nr. 700/2014 (M. Of. nr. 54 din 19 ianuarie 2023)	<i>art. 3 alin. (13) din Legea nr. 7/1996.</i>	<i>art. 228 alin. (1), art. 228 alin. (2), art. 228 alin. (3), art. 228 alin. (4), art. 229 alin. (1), art. 229 alin. (2), art. 230, anexa nr. 1.43, anexa nr. 1.44;</i> - introduce: <i>art. 86 alin. (6) lit. d), art. 87¹ alin. (3), art. 227¹, art. 228 alin. (1¹) și (2¹), art. 228 alin. (2¹), art. 228 alin. (5), art. 229 alin. (1¹), art. 262 lit. f), anexa nr. 1.54;</i> - abrogă: <i>art. 231, art. 234 alin. (1), art. 234 alin. (2).</i>
---	--	--	--

În M. Of. nr. 54 din 19 ianuarie 2023 s-a publicat **ODGANCPİ nr. 13/2023 privind modificarea și completarea Regulamentului de avizare, recepție și înscriere în evidențele de cadastru și carte funciară, aprobat prin ODGANCPİ nr. 700/2014.**

Redăm, în cele ce urmează, cele mai importante modificări aduse respectivului ordin.

Art. 86 alin. (6) lit. d)

Noua reglementare

La articolul 86 alineatul (6), după litera c) **se introduce** o nouă literă, litera d), cu următorul cuprins:

„d) în situația existenței recepției tehnice a planului parcelar conform art. 262”.

Art. 87¹ alin. (3)

Noua reglementare

La articolul 87¹, după alineatul (2) **se introduc** două noi alineate, alineatele (3) și (4), cu următorul cuprins:

„(3) În aplicarea prevederilor art. 14 alin. (6) din Lege, imobilele care fac obiectul contractelor de înregistrare sistematică în derulare sau finalizate, pe UAT sau la nivel de

sector cadastral, nu pot face obiectul unei noi proceduri de afişare publică, recepţie şi deschidere a cărţilor funciare ca urmare a unei lucrări de întocmire a planurilor parcelare conform art. 40 alin. (4)-(12) din Lege.

(4) Prin excepţie, în zonele în care se derulează contracte ce au ca obiect înregistrarea sistematică a imobilelor sau au fost demarate proceduri de achiziţie publică pentru astfel de contracte, planurile parcelare se recepţionează tehnic, fără atribuire de număr cadastral, conform capitolului 5.3”.

Art. 227

Vechea reglementare

„Dacă în cadrul tarlalei există imobile cu numere cadastrale atribuite anterior, înscrise în cartea funciară, care nu pot fi integrate în planul parcelar nou întocmit, se procedează în condiţiile cap. 4.2.3.6 şi cap. 4.2.3.7”.

Noua reglementare

Articolul 227 **se modifică** şi va avea următorul cuprins:

„Dacă în cadrul tarlalei există imobile cu numere cadastrale atribuite anterior, înscrise în cartea funciară, care nu pot fi integrate în planul parcelar recepţionat tehnic, se procedează în condiţiile cap. 4.2.3.6 şi 4.2.3.7”.

Art. 227¹

Noua reglementare

După articolul 227 **se introduce** un nou articol, articolul 227¹, cu următorul cuprins:

„Verificarea şi recepţia documentelor planurilor parcelare se realizează de către comisia formată din cel puţin un specialist cadastru şi unul de carte funciară, desemnată prin decizie de către directorul OCPI”.

Art. 228

Vechea reglementare

„(1) Verificarea de către inspector a planului parcelar în vederea recepţiei, constă în analizarea următoarelor aspecte:

- încadrarea planului parcelar în sistemul naţional de referinţă;
- integrarea imobilelor anterior înregistrate în sistemul integrat de cadastru şi carte funciară;
- însuşirea planului parcelar şi tabelului parcelar de către autorităţile locale şi executant, prin semnătură şi ştampilă;
- concordanţa dintre datele din tabelul parcelar cu datele din titlurile de proprietate;
- existenţa declaraţiilor proprietarilor pentru imobilele care fac obiectul actualizării informaţiilor tehnice sau a preşedintelui comisiei locale de fond funciar”.

Noua reglementare

La articolul 228, alineatul (1) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(1) Verificarea de către specialistul cadastru a documentelor planului parcelar în vederea publicării constă în analizarea următoarelor aspecte:

- a) încadrarea planului parcelar în sistemul național de referință;*
- b) integrarea imobilelor anterior înregistrate în sistemul integrat de cadastru și carte funciară;*
- c) însușirea planului parcelar și a tabelului parcelar de către președintele comisiei locale de fond funciar și de către persoana autorizată, prin semnătură;*
- d) concordanța între datele din tabelul parcelar, datele din titlurile de proprietate/acte de proprietate și planul parcelar;*
- e) menționarea discrepanțelor dintre amplasamentele imobilelor rezultate din măsurători cu identificatorii amplasamentelor imobilelor înscrși în titlurile de proprietate în memoriul tehnic, în rubrica Observații din tabelul parcelar și în tagul Notes aferent tagului părinte Land din fișierul .cgxml.”.*

Art. 228 alin. (2¹)**Noua reglementare**

La articolul 228, după alineatul (2) **se introduce** un nou alineat, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) În cazul în care documentația nu mai prezintă deficiențe, se emite procesul-verbal de admitere, conform anexei nr. 1.54”.

Art. 229 alin. (2)**Vechea reglementare**

„(2) Cererea de recepție și înscriere, precum și declarația pe proprie răspundere cu privire la identificarea imobilelor măsurate sunt semnate de primarul UAT-ului în calitate de persoană interesată”.

Noua reglementare

La articolul 229, alineatul (2) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(2) Cererea de recepție și înscriere este semnată de primarul UAT-ului în calitate de persoană interesată”.

În final, vă precizăm că anexa nr. 1.43, precum și anexa nr. 1.44 **se modifică**, iar după anexa nr. 1.53 **se introduce** o nouă anexă, și anume anexa nr. 1.54.

LEGEA NR. 50/1991 PRIVIND AUTORIZAREA EXECUTĂRII LUCRĂRILOR DE CONSTRUCȚII – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 21/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții (rep. M. Of. nr. 933 din 13 octombrie 2004; cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 21/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții (M. Of. nr. 28 din 10 ianuarie 2023)	– <i>modifică</i> : art. 11 ¹ lit. g); – <i>introduce</i> : art. 11 alin. (1) lit. t).

În M. Of. nr. 28 din 10 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 21/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții**.

Redăm, în cele ce urmează, modificarea și completarea aduse **Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții**.

Art. 11¹ lit. g)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **lit. g) se modifică** și va avea următorul conținut:

„g) obiective de investiții pe terenurile agricole din extravilan, prevăzute la art. 92 alin. (2) lit. c), e) și j) din Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și construcțiile prevăzute la art. 92 alin. (3) din Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare”.

Art. 11 alin. (1) lit. t)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 11 alin. (1), după lit. ș) se introduce** o nouă literă, **lit. t)**, cu următorul cuprins:

„t) lucrările de întreținere periodică și reparațiile curente la infrastructura sistemului național de gospodărire a apelor cu rol de apărare împotriva inundațiilor, precum și la instalațiile aferente, inclusiv malurile și talvegul albiilor minore, cu notificarea prealabilă a unităților administrativ-teritoriale”.

CODUL FISCAL - COMPLETĂRI (LEGEA NR. 34/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 688 din 10 septembrie 2015; cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 34/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 36 din 12 ianuarie 2023)	– <i>introduce: art. 68 alin. (5) lit. r), art. 76 alin. (4¹) lit. h), art. 78 alin. (2) lit. a) pct. (v), art. 142 lit. aa¹) pct. 8.</i>

În M. Of. nr. 36 din 12 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 34/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal**.

Redăm, în cele ce urmează, completările aduse **Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal**.

Art. 68 alin. (5) lit. r)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 68 alin. (5), după lit. q) se introduce o nouă literă, lit. r), cu următorul cuprins:**

„r) contravaloarea abonamentelor pentru utilizarea facilităților sportive în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic oferite de furnizori ale căror activități sunt încadrate la codurile CAEN 9311, 9312 sau 9313, plătite în scopul personal al contribuabilului, indiferent dacă activitatea se desfășoară individual sau într-o formă de asociere, precum și contravaloarea abonamentelor, oferite de același furnizor care acționează în nume propriu sau în calitate de intermediar, ce includ atât servicii medicale, cât și dreptul de a utiliza facilitățile sportive, în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic, plătite în scopul personal al contribuabilului, indiferent dacă activitatea se desfășoară individual sau într-o formă de asociere, în limita echivalentului în lei a 400 euro anual pentru fiecare persoană”.

Art. 76 alin. (4¹) lit. h)**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 76 alin. (4¹), după lit. g) se introduce o nouă literă, lit. h),** cu următorul cuprins:

„h) contravaloarea abonamentelor pentru utilizarea facilităților sportive în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic oferite de furnizori ale căror activități sunt încadrate la codurile CAEN 9311, 9312 sau 9313, precum și contravaloarea abonamentelor, oferite de același furnizor care acționează în nume propriu sau în calitate de intermediar, ce includ atât servicii medicale, cât și dreptul de a utiliza facilitățile sportive, în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic, suportate de angajator pentru angajații proprii, în limita echivalentului în lei a 400 euro anual pentru fiecare persoană”.

Art. 78 alin. (2) lit. a) pct. (v)**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 78 alin. (2) lit. a), după pct. (iv) se introduce un nou punct, pct. (v),** cu următorul cuprins:

„(v) contravaloarea abonamentelor pentru utilizarea facilităților sportive în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic oferite de furnizori ale căror activități sunt încadrate la codurile CAEN 9311, 9312 sau 9313, precum și contravaloarea abonamentelor, oferite de același furnizor care acționează în nume propriu sau în calitate de intermediar, ce includ atât servicii medicale, cât și dreptul de a utiliza facilitățile sportive, în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic, suportate de angajați, în limita echivalentului în lei a 400 euro anual. Abonamentul vizează servicii furnizate angajatului și/sau oricărei persoane aflate în întreținerea sa, așa cum este definită la art. 77 alin. (3), în limita aceluiași plafon, indiferent de numărul de persoane”.

Art. 142 lit. aa¹) pct. 8**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 142 lit. aa¹), după pct. 7 se introduce un nou punct, pct. 8,** cu următorul cuprins:

„8. contravaloarea abonamentelor pentru utilizarea facilităților sportive în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic oferite de furnizori ale căror activități sunt încadrate la codurile CAEN 9311, 9312 sau 9313, precum și contravaloarea abonamentelor, oferite de același furnizor care acționează în nume propriu sau în calitate de intermediar, ce includ atât servicii medicale, cât și dreptul de a utiliza facilitățile sportive, în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic, suportate de angajator pentru angajații proprii, în limita echivalentului în lei a 400 euro anual pentru fiecare persoană”.

INSTITUIREA STĂRII DE ALERTĂ EPIDEMIOLOGICĂ DETERMINATE DE GRIPĂ (INSTRUCȚIUNEA NR. 161/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul public în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Instrucțiunile ministrului Sănătății nr. 161/2023 privind instituirea stării de alertă epidemiologică determinate de gripă (M. Of. nr. 15 din 5 ianuarie 2023)	În temeiul: – art. 2 alin. (6) și al art. 5 lit. i) din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății; – art. 7 alin. (4) din Hotărârea Guvernului nr. 144/2010 privind organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății.	Măsuri generale recomandate pentru populație sunt: consultarea medicului de familie la apariția simptomelor respiratorii pentru a stabili indicațiile terapeutice, izolarea și eventuale investigații suplimentare... evitarea aglomerațiilor, aerisirea spațiilor închise și purtarea măștii de protecție etc.

În M. Of. nr. 15 din 5 ianuarie 2023 s-au publicat **Instrucțiunile ministrului Sănătății nr. 161/2023 privind instituirea stării de alertă epidemiologică determinate de gripă.**

Vă prezentăm, în cele ce urmează, cele mai importante dispoziții din respectivul act normativ:

Art. 1

Având în vedere creșterea numărului de cazuri de îmbolnăvire prin gripă și depășirea mediei pe 5 sezoane anterioare, se instituie starea de alertă epidemiologică determinată de gripă.

Art. 2

În vederea prevenirii și limitării îmbolnăvirilor prin gripă și alte infecții virale respiratorii, începând cu data prezentei instrucțiuni, la nivelul unităților sanitare se aplică următoarele măsuri:

a) limitarea programului de vizită al aparținătorilor pacienților internați în unitățile sanitare publice, pe baza analizei efectuate de către direcția de sănătate publică județeană sau a municipiului București, conform prevederilor Ordinului ministrului sănătății nr. 3.670/2022 privind stabilirea programului de vizite în unitățile sanitare publice;

b) realizarea triajului epidemiologic zilnic pentru personalul medico-sanitar și auxiliar, cu recomandarea de izolare voluntară la domiciliu a celor depistați cu simptomatologie respiratorie sau efectuarea de activități ce nu implică interacțiunea cu pacienții;

c) purtarea echipamentului de protecție adecvat, respectiv măști, mănuși, halate, atât de către vizitatori, cât și de către personalul medical și alte persoane care intră în contact cu pacienții;

d) asigurarea stocurilor de antivirale, în special de către spitalele care internează cazuri de infecții respiratorii acute;

e) asigurarea instituirii terapiei antivirale specifice imediat după internare la pacienții care prezintă tablou clinic compatibil cu gripa cu/fără diagnostic de laborator;

f) asigurarea condițiilor pentru vaccinarea antigripală a personalului medico-sanitar și auxiliar nevaccinat;

g) asigurarea sau refacerea, după caz, a stocurilor de echipamente de protecție și utilizarea corespunzătoare a acestora de către personalul medico-sanitar;

h) asigurarea sau refacerea, după caz, a stocurilor de antiseptice și dezinfectante, pentru o igienă riguroasă a mâinilor și a suprafețelor;

i) respectarea protocoalelor de management al cazului de gripă, al contactilor și al focarelor de îmbolnăvire.

Art. 3

La nivelul angajatorilor din toate sectoarele de activitate se recomandă:

a) evitarea aglomerărilor în spațiile de lucru, acolo unde este posibil;

b) utilizarea măștii de protecție, dacă aglomerația nu poate fi evitată;

c) realizarea unui triaj epidemiologic zilnic și recomandarea de izolare voluntară la domiciliu a celor depistați cu simptomatologie respiratorie;

d) încurajarea vaccinării antigripale a personalului.

(...)

Art. 5

Măsuri generale recomandate pentru populație sunt:

a) consultarea medicului de familie la apariția simptomelor respiratorii pentru a stabili indicațiile terapeutice, izolarea și eventuale investigații suplimentare;

- b) adresarea la centrele de evaluare/centrele de permanență organizate la nivelul județului;
- c) respectarea etichetei tusei și strănutului, utilizarea de batiste de unică folosință;
- d) menținerea unei igiene adecvate a mâinilor, în vederea reducerii răspândirii virusului;
- e) evitarea aglomerațiilor, aerisirea spațiilor închise și purtarea măștii de protecție;
- f) continuarea vaccinării antigripale, în special pentru populația expusă la risc crescut de îmbolnăvire sau complicații ale gripei – persoane cu vârsta peste 65 de ani, gravide, persoane imunodeprimate, persoane cu afecțiuni cronice respiratorii sau cardiace.

O.U.G. NR. 195/2002 PRIVIND CIRCULAȚIA PE DRUMURILE PUBLICE – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 1/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Ordonanța de urgență a Guvernului (O.U.G.) nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice (rep. în M. Of. nr. 670 din 3 august 2006)	Legea nr. 1/2023 pentru modificarea O.U.G. nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice (M. Of. nr. 3 din 3 ianuarie 2023)	– <i>modifică: art. 32 alin. (2), lit. b).</i>

În M. Of. nr. 3 din data de 3 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 1/2023 pentru modificarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice.**

Art. 32 alin. (2) lit. b)

Vechea reglementare

„b) pentru lumina albastră – autovehiculele aparținând poliției, jandarmeriei, poliției de frontieră, Autorității Vamale Române, Agenției Naționale de Administrare Fiscală, serviciului de ambulanță sau medicină legală, protecției civile, Ministerului Apărări Naționale care însoțesc coloane militare, unităților speciale ale Serviciului Român de Informații și ale Serviciului de Protecție și Pază, Administrației Naționale a Penitenciarelor din cadrul Ministerului Justiției, precum și autovehiculele de serviciu ale procurorilor din Ministerul Public, atunci când se deplasează în acțiuni de intervenție sau în misiuni care au caracter de urgență;”.

Noua reglementare

Conform noii reglementări, art. 32 alin. (2), lit. b) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„b) pentru lumina albastră – autovehiculele aparținând poliției, jandarmeriei, poliției de frontieră, Autorității Vamale Române, Agenției Naționale de Administrare Fiscală,

serviciului de ambulanță sau medicină legală, protecției civile, serviciilor publice Salvamont și Salvaspeo organizate de consiliile județene și consiliile locale, Ministerului Apărării Naționale care însoțesc coloane militare, unităților speciale ale Serviciului Român de Informații și ale Serviciului de Protecție și Pază, Administrației Naționale a Penitenciarelor din cadrul Ministerului Justiției, precum și autovehiculele de serviciu ale procurorilor din Ministerul Public, atunci când se deplasează în acțiuni de intervenție sau în misiuni care au caracter de urgență”.

LEGEA NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT - MODIFICĂRI (LEGEA NR. 32/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat (M. Of. nr. 440 din 24 mai 2018)	Legea nr. 32/2023 privind modificarea art. 14 lit. a) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat (M. Of. nr. 36 din 12 ianuarie 2023)	– <i>modifică: art. 14 lit. a)</i> .

În M. Of. nr. 36 din data de 12 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 32/2023 privind modificarea art. 14 lit. a) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat**.

Redăm, în cele ce urmează, modificările aduse actului normativ.

Art. 14 lit. a)

Vechea reglementare

„a) cel condamnat definitiv prin hotărâre judecătorească la pedeapsa cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni intenționate, de natură să aducă atingere prestigiului profesiei”,

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **art. 14 lit. a) se modifică** și va avea următorul cuprins:

„a) cel condamnat prin hotărâre judecătorească definitivă la pedeapsa închisorii de un an sau mai mare pentru săvârșirea cu intenție a unei infracțiuni, infracțiune pedepsită cu

pedeapsa închisorii având un minim special de cel puțin un an și reprezentând infracțiune contra vieții, infracțiune contra patrimoniului, infracțiune contra îmfăptuirii justiției, infracțiune de corupție sau de serviciu, infracțiune de fals, infracțiune care aduce atingere unor relații privind conviețuirea socială, infracțiune contra securității naționale sau o infracțiune de genocid, contra umanității și de război, dacă până la data verificării stării de nedemnitate nu a intervenit reabilitarea, amnistia postcondamnatorie sau dezincriminarea faptei”.

CODUL FISCAL - COMPLETĂRI (LEGEA NR. 39/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 688 din 10 septembrie 2015; cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 39/2023 pentru pentru completarea art. 291 alin. (3) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 40 din 13 ianuarie 2023)	– <i>introduce: lit. p) și q)</i> [art. 291 alin. (3)].

În M. Of. nr. 40 din 13 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 39/2023 pentru pentru completarea art. 291 alin. (3) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal**.

Redăm, în cele ce urmează, completările aduse **Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal**.

Art. 291 alin. (3) lit. p) și q)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **art. 291 alin. (3), după litera o) se introduc** două noi litere, **lit. p) și q)**, cu următorul cuprins:

„p) livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice, sisteme de încălzire cu emisii scăzute de înaltă eficiență care se încadrează în valorile de referință pentru emisiile de PM stabilite în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.189 al Comisiei din 28 aprilie 2015 de punere în aplicare a Directivei 2009/125/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește cerințele de proiectare ecologică aplicabile cazanelor cu combustibil solid și în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.185 al Comisiei din 24 aprilie 2015 de punere în aplicare a Directivei 2009/125/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile aparatelor pentru încălzire locală cu combustibil solid și cărora li s-a atribuit o etichetă energetică a Uniunii Europene pentru a demonstra întrunirea criteriului menționat la art. 7 alin. (2) din Regulamentul (UE) 2017/1.369 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2017 de stabilire a unui cadru pentru etichetarea energetică și de

abrogare a Directivei 2010/30/UE, destinate locuințelor, inclusiv a kiturilor de instalare, a componentelor, respectiv a soluțiilor complete, după caz;

q) livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice, sisteme de încălzire cu emisii scăzute de înaltă eficiență care se încadrează în valorile de referință pentru emisiile de PM stabilite în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.189 al Comisiei și în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.185 al Comisiei și cărora li s-a atribuit o etichetă energetică a Uniunii Europene pentru a demonstra întrunirea criteriului menționat la art. 7 alin. (2) din Regulamentul (UE) 2017/1.369 al Parlamentului European și al Consiliului, inclusiv a kiturilor de instalare, a componentelor, respectiv a soluțiilor complete, după caz, destinate clădirilor administrației publice centrale sau locale, clădirilor entităților aflate în coordonarea/subordonarea acestora, cu excepția societăților comerciale”.

LEGEA NR. 290/2004 PRIVIND CAZIERUL JUDICIAR - COMPLETĂRI (LEGEA NR. 3/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 290/2004 privind cazierul judiciar (M. Of. nr. 777 din 13 noiembrie 2009)	Legea nr. 3/2023 pentru completarea art. 28 din Legea nr. 290/2004 privind cazierul judiciar (M. Of. nr. 3 din 3 ianuarie 2023)	- <i>introduce: alin. (3¹) - [art. 28].</i>

În M. Of. nr. 3 din data de 3 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 3/2023 pentru completarea art. 28 din Legea nr. 290/2004 privind cazierul judiciar.**

Redăm, în cele ce urmează, completările aduse respectivului act normativ.

Alin. 3¹

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 28, după alin. (3) se introduce un nou alin., alin. (3¹),** cu următorul cuprins:

„(3¹) La solicitarea persoanelor fizice sau juridice, în urma consemnării opțiunii în cererea-tip prevăzută la alin. (1) și (2), certificatul de cazier judiciar se eliberează gratuit și în formă electronică. Certificatele de cazier judiciar eliberate în formă electronică sunt semnate cu semnătură electronică calificată și sunt asimilate înscrisurilor autentice. Noțiunea de semnătură electronică calificată are înțelesul dat de dispozițiile Regulamentului (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE”.

LEGEA ARHIVELOR NAȚIONALE NR. 16/1996 ȘI CODUL MUNCII – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 26/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea Arhivelor Naționale nr. 16/1996 (rep. M. Of. nr. 293 din 22 aprilie 2014) și Legea nr. 53/2003 – Codul muncii (rep. M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011; cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 26/2023 pentru modificarea și completarea Legii Arhivelor Naționale nr. 16/1996 și a Legii nr. 53/2003 – Codul muncii (M. Of. nr. 30 din 11 ianuarie 2023)	– <i>modifică</i> : Legea nr. 16/1996 – art. 18 alin. (6), art. 29 alin. (1), art. 41; Codul muncii – art. 34 alin. (6 [^] 1); – <i>introduce</i> : Legea nr. 16/1996 – art. 18 alin. (5 [^] 1), art. 29 alin. (1 [^] 1), art. 37 alin. (2 [^] 1); Codul muncii – art. 260 alin. (1) lit. s [^] 1).

În M. Of. nr. 30 din 11 ianuarie 2023 s-a publicat **Legea nr. 26/2023 pentru modificarea și completarea Legii Arhivelor Naționale nr. 16/1996 și a Legii nr. 53/2003 – Codul muncii**.

Redăm, în cele ce urmează, modificările și completările aduse **Legii Arhivelor Naționale nr. 16/1996 și Codului muncii**.

Legea Arhivelor Naționale nr. 16/1996

Art. 18 alin. (6)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **art. 18 alin. (6)** *se modifică* și va avea următorul cuprins:

„(6) În scopul informării publice se instituie obligația de a publica toate denumirile anterioare cunoscute ale creatorilor desființați/dizolvați, de la înființare și până la desființare sau radierea din registrul comerțului, după caz, precum și informații relevante privind situația documentelor preluate de la creatorii desființați/dizolvați, astfel:

a) pentru operatorii economici prevăzuți la alin. (1), prin orice mijloace accesibile publicului, inclusiv pe pagina proprie de internet;

b) pentru Arhivele Naționale:

(i) ca urmare a notificării prevăzute la alin. (5), în Registrul operatorilor economici prestatori de servicii arhivistice, care se publică pe pagina proprie de internet;

(ii) pentru documentele cu valoare practică deținute de către Arhivele Naționale sau de către serviciile județene/Serviciul Municipiului București ale/al Arhivelor Naționale, după caz, pe pagina proprie de internet.”

Art. 29 alin. (1)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 29, alin. (1) se modifică** și va avea următorul cuprins:

„Art. 29

(1) Creatorii ori deținătorii de documente sau, după caz, succesorii în drepturi ai acestora sunt obligați să elibereze, potrivit legii, în termen de maximum 60 de zile calendaristice, la cererea persoanelor fizice și a persoanelor juridice, depusă în format letric sau în format electronic, certificate, adeverințe, copii și extrase de pe documentele pe care le creează ori le dețin, inclusiv de pe cele pentru care nu sa împlinit termenul prevăzut la art. 13, dacă acestea se referă la drepturi care îl privesc pe solicitant.”

Art. 41

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 41 se modifică** și va avea următorul cuprins:

„Art. 41

Creatorii și/sau deținătorii de documente sunt obligați să comunice în scris, în termen de 30 de zile, Arhivelor Naționale sau, după caz, serviciilor județene/Serviciului Municipiului București ale/al Arhivelor Naționale documentele care le atestă înființarea, reorganizarea sau desființarea, în condițiile legii, precum și măsurile dispuse în vederea arhivării documentelor create sau pe care le dețin, inclusiv în cazul dizolvării sau lichidării realizate conform Legii societăților nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare.”

Art. 29 alin. (1¹)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 29, după alin. (1) se introduce** un nou alineat, **alin. (1¹)**, cu următorul cuprins:

„(1¹) Certificatele, adeverințele, copiile și extrasele prevăzute la alin. (1) se eliberează în format letric și se predau, la sediul creatorilor sau deținătorilor de documente, personal sau prin reprezentant legal, ori se transmit prin servicii de curierat/poștale, cu confirmare de primire. Costul serviciilor de curierat/poștale este suportat de către solicitant.”

Art. 18 alin. (5¹)**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 18, după alin. (5) se introduce** un nou alineat, **alin. (5¹)**, cu următorul cuprins:

„(5¹) Notificarea prevăzută la alin. (5) conține toate denumirile anterioare cunoscute ale creatorilor desființați/dizolvați, de la înființare și până la desființare sau radierea din registrul comerțului, după caz.”

Art. 37 alin. (2¹)**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 37, după alin. (2) se introduce** un nou alineat, **alin. (2¹)**, cu următorul cuprins:

„(2¹) Prin derogare de la prevederile art. 16 alin. (1) și ale art. 28 alin. (1) din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare, contravenientul poate achita, în termen de cel mult 15 zile de la data înmânării sau comunicării procesului-verbal de constatare și sancționare a contravențiilor prevăzute la art. 36, jumătate din cuantumul amenzii aplicate, agentul constatator făcând mențiune despre această posibilitate în procesul-verbal.”

Legea nr. 53/2003 - Codul muncii**Art. 34 alin. (6¹)****Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 34, alin. (6¹) se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(6¹) În cazul în care angajatorul se află în procedură de insolvență, faliment sau lichidare conform prevederilor legale în vigoare, administratorul judiciar sau, după caz, lichidatorul judiciar este obligat să elibereze salariaților, în termen de maximum 60 de zile calendaristice, un document care să ateste activitatea desfășurată de aceștia, conform prevederilor alin. (5), să înceteze și să transmită în registrul general de evidență a salariaților încetarea contractelor individuale de muncă.”

Art. 260 alin. (1) lit. s¹)**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 260 alin. (1), după lit. s) se introduce** o nouă literă, **lit. s¹)**, cu următorul cuprins:

„s¹) încălcarea prevederilor art. 34 alin. (6¹), cu amendă de la 300 lei la 1.000 lei;”

**REVIZUIREA RATEI DE ACTUALIZARE CE VA FI UTILIZATĂ
LA ATRIBUIREA CONTRACTELOR DE ACHIZIȚIE PUBLICĂ
ÎN ANUL 2023
(OPANAP NR. 177/2022)**

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Ordinul președintelui Agenției Naționale pentru Achiziții Publice (OPANAP) și al președintelui Comisiei Naționale de Strategie și Prognoză nr. 177/2022 privind revizuirea ratei de actualizare ce va fi utilizată la atribuirea contractelor de achiziție publică în anul 2023 (M. Of. nr. 23 din 9 ianuarie 2023)	<i>Având în vedere:</i> – art. 187 alin. (3) lit. b) și alin. (7) din Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice; – art. 33 alin. (6) din Normele metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la atribuirea contractului de achiziție publică/acordului-cadru din Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice, aprobate prin H.G. nr. 395/2016; – art. 3 alin. (3) din OPANAP și al președintelui Comisiei Naționale de Prognoză nr. 842/175/2016 privind aprobarea metodologiei de calcul al ratei de	Se stabilește revizuirea ratei de actualizare ce va fi utilizată la atribuirea contractelor de achiziție publică în anul 2023.

	<i>actualizare ce va fi utilizată la atribuirea contractelor de achiziție publică;</i> <i>– Referatul de aprobare nr. 444/DGPPRMC din 14.12.2022;</i> În temeiul: <i>– art. 4 alin. (3) din O.U.G. nr. 13/2015 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Achiziții Publice, aprobată prin Legea nr. 244/2015</i> <i>– art. 5 alin. (2) din O.G. nr. 22/2007 privind organizarea și funcționarea Comisiei Naționale de Strategie și Prognoză, republicată.</i>	
--	--	--

În M. Of. nr. 23 din data de 9 ianuarie 2023 s-a publicat **Ordinul președintelui Agenției Naționale pentru Achiziții Publice (OPANAP) și al președintelui Comisiei Naționale de Strategie și Prognoză nr. 177/2022 privind revizuirea ratei de actualizare ce va fi utilizată la atribuirea contractelor de achiziție publică în anul 2023.**

Vă prezentăm, în continuare, cele mai importante prevederi menționate în Ordin.

Art. 1

În conformitate cu metodologia de calcul al ratei de actualizare care se utilizează pentru calcularea costurilor pe ciclul de viață al achiziției în cadrul procedurilor de atribuire a contractelor de achiziție publică/acordurilor-cadru ce au drept criteriu de atribuire „costul cel mai scăzut”, aprobată prin Ordinul președintelui Agenției Naționale pentru Achiziții Publice și al președintelui Comisiei Naționale de Prognoză nr. 842/175/2016, se stabilește pentru anul 2023 un nivel al acestui indicator de 9,5%.

Art. 2

Rata de actualizare stabilită conform art. 1 va fi utilizată în procesul de atribuire a contractelor de achiziție publică/acordurilor-cadru finanțate exclusiv de la bugetul de stat.

Art. 3

În cazul contractelor de achiziție publică finanțate din fonduri europene nerambursabile, pentru care procedura de atribuire se inițiază în anul 2023, iar criteriul de atribuire este „costul cel mai scăzut”, rămân aplicabile prevederile art. 5 din Ordinul președintelui Agenției Naționale pentru Achiziții Publice și al președintelui Comisiei Naționale de Prognoză nr. 842/175/2016.

**SENT. CIV. NR. 138/2020 A C. AP. CLUJ PRIVIND ANULAREA
ART. 20 ALIN. (1) DIN ANEXA NR. 1 A OMS NR. 119/2014
PENTRU APROBAREA NORMELOR DE IGIENĂ ȘI SĂNĂTATE
PUBLICĂ PRIVIND MEDIUL DE VIAȚĂ AL POPULAȚIEI**

De Redacția Pro Lege

Sent. civ. a C. Ap. Cluj	Actul normativ	Sumar
Sentința civilă nr. 138/20120 a C. Ap. Cluj (M. Of. nr. 32 din 11 ianuarie 2023)	Art. 20 alin. (1) din anexa nr. 1 a OMS nr. 119 din 04.02.2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației	Anularea art. 20 alin. (1) din anexa nr. 1 a OMS nr. 119 din 04.02.2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației

În M. Of. nr. 32 din 11 ianuarie 2023 s-a publicat **sentința civilă nr. 138/20120 a C. Ap. Cluj privind anularea art. 20 alin. (1) din anexa nr. 1 a Ordinului Ministerului Sănătății nr. 119/2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației.**

Redăm, în continuare, dispozițiile relevante din sentință.

Obiectul acțiunii

– Anularea art. 1 alin. (1) lit. b și art. 20 alin. (1) din anexa nr. 1 a Ordinului Ministerului Sănătății nr. 119/04.02.2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației.

Dispoziții relevante

„Curtea constată, în acord cu cele susținute de către reclamantă, că sunt relevante în soluționarea litigiului dispozițiile art. 13 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică

legislativă pentru elaborarea actelor normative, potrivit cărora actul normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislației, scop în care:

a) proiectul de act normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de același nivel cu care se află în conexiune;

c) proiectul de act normativ trebuie să fie corelat cu reglementările comunitare și cu tratatele internaționale la care România este parte.

De asemenea, în acord cu dispozițiile art. 81 din același act normativ, la elaborarea proiectului de hotărâri, ordine sau dispoziții se va avea în vedere caracterul lor de acte subordonate legilor, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului și altor acte de nivel superior.

Prin urmare, în acord cu dispozițiile legale anterior citate, este necesar ca, în elaborarea de ordine, să se respecte actele juridice normative cu forță juridică superioară adoptate anterior.

(...)

Astfel, potrivit acestor dispoziții legale, distanțele minime de amplasare a depozitelor de deșeuri față de anumite repere se stabilesc pentru fiecare caz pe baza concentrațiilor de poluanți în atmosferă, estimate în cadrul unor studii de evaluare a impactului asupra mediului și sănătății.

Aceste dispoziții nu permit însă reducerea distanței minime de 1.000 m, stabilite prin art. 1.1.2.1.2 din anexa nr. 2, ci permit autorității publice ca, în anumite situații particulare, față de anumite repere, să stabilească o distanță minimă de amplasare a depozitelor mai mare de 1.000 m, pe baza concentrațiilor de poluanți în atmosferă. Nu există nicio dispoziție legală în cuprinsul HG nr. 349/2005 care să permită expres modificarea distanței minime de 1.000 m stabilite prin art. 1.1.2.1.2 în sensul reducerii acesteia.

Prin urmare, dispozițiile contrare ale art. 20 alin. 1 din OMS nr. 119/2014, care permit modificarea distanței minime stabilite la art. 11 alin. 1, inclusiv prin reducerea acesteia, sunt nelegale, contravenind dispozițiilor art. 1.1.2.1.2 din anexa nr. 2 la HG nr. 349/2005, act normativ cu valoare superioară.

În consecință, pentru toate considerentele expuse anterior, Curtea constată că cererea formulată este parțial întemeiată, în ceea ce privește anularea art. 20 alin. 1 din anexa nr. 1 a Ordinului Ministerului Sănătății nr. 119/04.02.2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației, publicat în Monitorul Oficial nr. 127 din 21.02.2014, urmând să o admită în aceste limite.

În ceea ce privește cererea reclamantei de publicare a hotărârii în Monitorul Oficial al României, Curtea constată că, potrivit dispozițiilor art. 23 din Legea nr. 554/2004, hotărârile judecătorești definitive și irevocabile prin care s-a anulat în tot sau în parte un act administrativ cu caracter normativ sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor. Acestea se publică obligatoriu, după motivare, la solicitarea instanțelor, în Monitorul Oficial al României, Partea I sau, după caz, în monitoarele oficiale ale județelor ori al municipiului București, fiind scutite de plata taxelor de publicare.

Nefiind în prezența unei hotărâri definitive, aceasta fiind susceptibilă de calea de atac a recursului, Curtea constată că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de dispozițiile art. 23 pentru a dispune publicarea acesteia în Monitorul Oficial al României, Partea I”.

Sentința civilă nr. 138/2020 a C. Ap. Cluj

Prin sentința civilă nr. 138/2020 a C. Ap. București **s-a admis în parte** cererea formulată de reclamanta XXXXXXX XXXXX XXXXX, identificată cu CNP xxxxxxxxxxxxxx, având C.I. seria XX nr. XXXXXX, domiciliată în municipiul Xxx, str. XXXX, județul XXXX, în contradictoriu cu pârâțul Ministerul Sănătății.

Pe cale de consecință, **a anulat** dispozițiile art. 20 alin. (1) din anexa nr. 1 a Ordinului Ministerului Sănătății nr. 119 din 04.02.2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 127/21.02.2014.

Totodată, **a respins** cererea de anulare a art. 1 alin. (1) lit. b din anexa nr. 1 a Ordinului.

IV. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

• ABSTRACT

RIL

With regard to the work of the High Court of Cassation and Justice (Panel on the appeal in the interest of the law), two acceptance decisions were handed down concerning: Law no. 85/2014 on insolvency prevention and insolvency procedures; GD no. 1086/2004 for the establishment of specific allowances and of daily allowance, accommodation and food entitlements due to personnel participating in missions abroad.

HP

In relation to the activity of the High Court of Cassation and Justice (the Panel regarding the settlement of certain legal matters), four decisions were published regarding: Criminal Code; Law No 7/2006 on the Status of Parliamentary Civil Servants; Code of Civil Procedure, as amended by Law No 310/2018 amending and supplementing Law No 134/2010 on the Code of Civil Procedure; Law No 309/2002 on the recognition and granting of certain rights to persons who completed their military service in the General Directorate of the Labour Service between 1950 and 1961.

RIL

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 27/2022
(M. OF. NR. 64/26.01.2023): ART. 173 ALIN. (2), ART. 174
ȘI ART. 180 DIN LEGEA NR. 85/2014 PRIVIND PROCEDURILE
DE PREVENIRE A INSOLVENȚEI ȘI DE INSOLVENȚĂ**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ	Complet RIL	Art. 174 din Legea nr. 85/2014 privind	Procedura insolvenței nu poate fi închisă înainte de

nr. 27/2022 (M. Of. nr. 64 din 26 ianuarie 2023)		procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, cu modificările și completările ulterioare, ale art. 173 alin. (2), precum și ale art. 180	soluționarea prin hotărâre definitivă a acțiunii de atragere a răspunderii pentru intrarea în insolvență, formulată în temeiul art. 169 din Legea nr. 85/2014.
--	--	--	---

În M. Of. nr. 64 din 26 ianuarie 2023 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 27/2022** privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor **art. 174 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, cu modificările și completările ulterioare, ale art. 173 alin. (2), precum și ale art. 180 din aceeași lege.**

Astfel, Înalta Curte a statuat că **procedura insolvenței nu poate fi închisă înainte de soluționarea prin hotărâre definitivă a acțiunii de atragere a răspunderii pentru intrarea în insolvență, formulată în temeiul art. 169 din Legea nr. 85/2014.**

Obiectul recursului în interesul legii

Art. 173 alin. (2), art. 174 și art. 180 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 27/2022

Prin **Decizia nr. 27/2022, ÎCCJ (Complet RIL) a admis** recursul în interesul formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Iași și, în consecință, a stabilit că „**În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 174 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, cu modificările și completările ulterioare, ale art. 173 alin. (2), precum și ale art. 180 din aceeași lege, procedura insolvenței nu poate fi închisă înainte de soluționarea prin hotărâre definitivă a acțiunii de atragere a răspunderii pentru intrarea în insolvență, formulată în temeiul art. 169 din Legea nr. 85/2014**”.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 24/2022
(M. OF. NR. 77/30.01.2023): ART. 1 ALIN. (1) DIN H.G.
NR. 1086/2004 PENTRU STABILIREA SPORURILOR SPECIFICE
ȘI A DREPTURILOR DE DIURNĂ, CAZARE ȘI HRANĂ
CUVENITE PERSONALULUI PARTICIPANT LA MISIUNI
ÎN AFARA TERITORIULUI STATULUI ROMÂN**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 24/2022 (M. Of. nr. 77 din 30 ianuarie 2023)	Complet RIL	Art. 1 alin. (1) din Hotărârea Guvernului (H.G.) nr. 1086/2004 pentru stabilirea sporurilor specifice și a drepturilor de diurnă, cazare și hrană cuvenite personalului participant la misiuni în afara teritoriului statului român	Scopul diurnei este compensarea inconvenientelor rezultate din riscurile la care este supus personalul participant la misiunile în afara teritoriului statului român, în zonele de operații.

În M. Of. nr. 77 din 30 ianuarie 2023 s-a publicat Decizia ÎCCJ (complet RIL) nr. 24/2022 privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor **art. 1 alin. (1) din H.G. nr. 1086/2004 pentru stabilirea sporurilor specifice și a drepturilor de diurnă, cazare și hrană cuvenite personalului participant la misiuni în afara teritoriului statului român.**

Astfel, Înalta Curte a statuat că **scopul diurnei este compensarea inconvenientelor rezultate din riscurile la care este supus personalul participant la misiunile în afara teritoriului statului român, în zonele de operații.**

Obiectul recursului în interesul legii

Art. 1 alin. (1) din H.G. nr. 1086/2004 pentru stabilirea sporurilor specifice și a drepturilor de diurnă, cazare și hrană cuvenite personalului participant la misiuni în afara teritoriului statului român

„(1) Personalul participant la misiunile prevăzute la art. 2 lit. b) și c) din Legea nr. 42/2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român, în zonele de operații, beneficiază de diurnă în valută, care nu include cheltuieli de hrană, calculată în baza ordinului de numire în funcție, de la data părăsirii teritoriului național și până la data intrării în țară, după executarea misiunii, astfel:

- a) ofițerii – 40 de dolari SUA/zi/persoană;*
- b) alte categorii de personal – 35 de dolari SUA/zi/persoană”.*

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 24/2022

Prin **Decizia nr. 24/2022**, ÎCCJ (Complet RIL) a **admis** recursul în interesul formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Brașovși, în consecință, a stabilit că *„în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 1 alin. (1) din Hotărârea Guvernului nr. 1086/2004 pentru stabilirea sporurilor specifice și a drepturilor de diurnă, cazare și hrană cuvenite personalului participant la misiuni în afara teritoriului statului român, nepublicată în Monitorul Oficial al României, scopul diurnei este compensarea inconvenientelor rezultate din riscurile la care este supus personalul participant la misiunile în afara teritoriului statului român, în zonele de operații”.*

HP

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 78/2022 (M. OF. NR. 51/18.01.2023): ART. 335 ALIN. (2) DIN CODUL PENAL

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 37/2022 (M. Of. nr. 51 din 18 ianuarie 2023)	Complet DCD/P	Art. 335 alin. (2) C. pen.	Potrivit legislației române, conducerea pe drumurile publice a unui vehicul de către o persoană care deține un permis de conducere provizoriu valabil, eliberat de autoritatea competentă din Marea Britanie („Provisional Driving Licence”), constituie infracțiunea de conducere a unui vehicul fără permis de conducere prevăzută de art. 335 alin. (2) din Codul penal, în situația în care persoana nu are dreptul de a conduce autovehicule în România.

În M. Of. nr. 51 din 18 ianuarie 2023 s-a publicat Decizia ÎCCJ nr. 78/2022 referitoare la pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept: „În situația în care, potrivit legislației române, este obligatoriu ca persoana care conduce pe drumurile publice un vehicul să dețină un permis de conducere, iar aceasta posedă exclusiv un permis de conducere provizoriu eliberat

de autoritatea competentă din Marea Britanie («Provisional Driving Licence»), se reține forma atenuată a infracțiunii de conducere a unui vehicul fără permis de conducere prevăzută de art. 335 alin. (2) din Codul penal, respectiv situația în care persoana nu are dreptul de a conduce autovehicule în România”?

Astfel, Înalta Curte a statuat că **potrivit legislației române, conducerea pe drumurile publice a unui vehicul de către o persoană care deține un permis de conducere provizoriu valabil, eliberat de autoritatea competentă din Marea Britanie („Provisional Driving Licence”), constituie infracțiunea de conducere a unui vehicul fără permis de conducere prevăzută de art. 335 alin. (2) din Codul penal, în situația în care persoana nu are dreptul de a conduce autovehicule în România.**

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

„(2) Conducerea pe drumurile publice a unui vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere de către o persoană al cărei permis de conducere este necorespunzător categoriei sau subcategoriei din care face parte vehiculul respectiv ori al cărei permis i-a fost retras sau anulat ori căreia exercitarea dreptului de a conduce i-a fost suspendată sau care nu are dreptul de a conduce autovehicule în România se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 78/2022

Prin **Decizia nr. 78/2022**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Curtea de Apel Alba Iulia – Secția penală prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept: „În situația în care, potrivit legislației române, este obligatoriu ca persoana care conduce pe drumurile publice un vehicul să dețină un permis de conducere, iar aceasta posedă exclusiv un permis de conducere provizoriu eliberat de autoritatea competentă din Marea Britanie («Provisional Driving Licence»), se reține forma atenuată a infracțiunii de conducere a unui vehicul fără permis de conducere prevăzută de art. 335 alin. (2) din **Codul penal**, respectiv situația în care persoana nu are dreptul de a conduce autovehicule în România?” și stabilit că **potrivit legislației române, conducerea pe drumurile publice a unui vehicul de către o persoană care deține un permis de conducere provizoriu valabil, eliberat de autoritatea competentă din Marea Britanie („Provisional Driving Licence”), constituie infracțiunea de conducere a unui vehicul fără permis de conducere prevăzută de art. 335 alin. (2) din Codul penal, în situația în care persoana nu are dreptul de a conduce autovehicule în România.**

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 80/2022
(M. OF. NR. 54/19.01.2023): ART. 73[^]1 ALIN. (13)
DIN LEGEA NR. 7/2006 PRIVIND STATUTUL
FUNCȚIONARULUI PUBLIC PARLAMENTAR**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 80/2022 (M. Of. nr. 54 din 19 ianuarie 2023)	Complet DCD/C	Art. 73[^]1 alin. (13) din Legea nr. 7/2006 privind statutul funcționarului public parlamentar	<i>Dispoziția de trimitere din cuprinsul textului la prevederile art. 83-92 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare, vizează toate condițiile legale pentru instituirea pensiei de urmaș, inclusiv în ceea ce privește modalitatea de determinare a cuantumului acesteia – procentual din punctajul mediu anual realizat de susținător, aferent pensiei prevăzute la alin. (1) al art. 89 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare.</i>

În M. Of. nr. 54 din 19 ianuarie 2023 s-a publicat Decizia ÎCCJ nr. 80/2022 referitoare la pronunțarea unei hotărâri prealabile privind interpretarea art. 73[^]1 alin. (13) din Legea nr. 7/2006 privind statutul funcționarului public parlamentar.

Astfel, Înalta Curte a statuat că **dispoziția de trimitere din cuprinsul textului la prevederile art. 83-92 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii**

publice, cu modificările și completările ulterioare, vizează toate condițiile legale pentru instituirea pensiei de urmaș, inclusiv în ceea ce privește modalitatea de determinare a cuantumului acesteia – procentual din punctajul mediu anual realizat de susținător, aferent pensiei prevăzute la alin. (1) al art. 89 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Dispozițiile legale supuse interpretării Înaltei Curți de Casație și Justiție

1. Legea nr. 7/2006 privind statutul funcționarului public parlamentar:

„Art. 73^{^1}

(13) Pensia de urmaș se cuvine copiilor și soțului supraviețuitor ai funcționarului public parlamentar, în condițiile art. 83-92 din Legea nr. 263/2010, cu modificările și completările ulterioare”.

2. Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice:

„Art. 83

Pensia de urmaș se cuvine copiilor și soțului supraviețuitor, dacă susținătorul decedat era pensionar sau îndeplinea condițiile pentru obținerea unei pensii.

Art. 84

Copiii au dreptul la pensie de urmaș:

a) până la vârsta de 16 ani;

b) dacă își continuă studiile într-o formă de învățământ organizată potrivit legii, până la terminarea acestora, fără a depăși vârsta de 26 de ani;

c) pe toată durata invalidității de orice grad, dacă aceasta sa ivit în perioada în care se aflau în una dintre situațiile prevăzute la lit. a) sau b).

Art. 85

(1) Soțul supraviețuitor are dreptul la pensie de urmaș pe tot timpul vieții, la împlinirea vârstei standard de pensionare, dacă durata căsătoriei a fost de cel puțin 15 ani.

(2) În cazul în care durata căsătoriei este mai mică de 15 ani, dar de cel puțin 10 ani, cuantumul pensiei de urmaș cuvenit soțului supraviețuitor se diminuează cu 0,5% pentru fiecare lună, respectiv cu 6,0% pentru fiecare an de căsătorie în minus.

Art. 86

(1) Soțul supraviețuitor are dreptul la pensie de urmaș, indiferent de vârstă, pe perioada în care este invalid de gradul I sau II, dacă durata căsătoriei a fost de cel puțin un an.

(2) Soțul supraviețuitor are dreptul la pensie de urmaș, indiferent de vârstă și de durata căsătoriei, dacă decesul soțului susținător s-a produs ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale și dacă nu realizează venituri lunare din activități dependente aflându-se în una dintre situațiile prevăzute la art. 6 alin. (1) pct. I lit. a) și b) sau pct. II, ori dacă acestea sunt mai mici de 35% din câștigul salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat.

Art. 87

Soțul supraviețuitor care nu îndeplinește condițiile prevăzute la art. 85 și la art. 86 alin. (1) beneficiază de pensie de urmaș pe o perioadă de 6 luni de la data decesului, dacă în această perioadă nu realizează venituri lunare din activități dependente aflându-se în una dintre situațiile prevăzute la art. 6 alin. (1) pct. I lit. a) și b) sau pct. II, sau dacă acestea sunt mai mici de 35% din câștigul salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat.

Art. 88

Soțul supraviețuitor care are în îngrijire, la data decesului susținătorului, unul sau mai mulți copii în vârstă de până la 7 ani, beneficiază de pensie de urmaș până la data împlinirii de către ultimul copil a vârstei de 7 ani, în perioadele în care nu realizează venituri lunare din activități dependente aflându-se în una dintre situațiile prevăzute la art. 6 alin. (1) pct. I lit. a) și b) sau pct. II, sau dacă acestea sunt mai mici de 35% din câștigul salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat.

Art. 89

(1) Pensia de urmaș se stabilește, după caz, din:

a) pensia pentru limită de vârstă aflată în plată sau la care ar fi avut dreptul, în condițiile legii, susținătorul decedat;

b) pensia de invaliditate gradul I, în cazul în care decesul susținătorului a survenit înaintea îndeplinirii condițiilor pentru obținerea pensiei pentru limită de vârstă.

(2) Cuantumul pensiei de urmaș se stabilește procentual din punctajul mediu anual realizat de susținător, aferent pensiei prevăzute la alin. (1), în funcție de numărul urmașilor îndreptățiți, astfel:

a) 50% – pentru un singur urmaș;

b) 75% – pentru 2 urmași;

c) 100% – pentru 3 sau mai mulți urmași.

Art. 90

Cuantumul pensiei de urmaș, în cazul orfanilor de ambii părinți, se stabilește prin însumarea drepturilor de pensie de urmaș, calculate după fiecare părinte.

Art. 91

În cazul modificării numărului de urmași, pensia se recalculează în conformitate cu dispozițiile art. 89 alin. (2).

Art. 92

Copiii și soțul supraviețuitor care au dreptul la o pensie proprie și îndeplinesc condițiile prevăzute de lege pentru obținerea pensiei de urmaș după susținătorul decedat pot opta pentru cea mai avantajoasă pensie”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 80/2022

Prin **Decizia nr. 80/2022**, ÎCCJ (Complet DCD) a **admis** sesizarea formulată de Curtea de Apel Iași – Secția litigii de muncă și asigurări sociale prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept și, în consecință, **a stabilit** că, în interpretarea art. 73¹ alin. (13)

din Legea nr. 7/2006 privind statutul funcționarului public parlamentar, *dispoziția de trimitere din cuprinsul textului la prevederile art. 83-92 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare, vizează toate condițiile legale pentru instituirea pensiei de urmaș, inclusiv în ceea ce privește modalitatea de determinare a cuantumului acesteia – procentual din punctajul mediu anual realizat de susținător, aferent pensiei prevăzute la alin. (1) al art. 89 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice.*

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 79/2022
(M. OF. NR. 61/25.01.2023): ART. 497
DIN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 79/2022 (M. Of. nr. 61 din 25 ianuarie 2023)	Complet DCD/C	Art. 497 din Codul de procedură civilă, în forma modificată prin Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă în corelație cu prevederile art. 492 alin. (1), art. 498 și ale art. 501 alin. (3) și (4) din Codul de procedură civilă	<i>În cazul în care în al doilea ciclu procesual se admite recursul, casându-se decizia atacată, Înalta Curte de Casație și Justiție va reține cauza spre judecare în fond numai atunci când nu ar fi pusă în situația de a proceda la analizarea stării de fapt prin recalificarea faptelor sau prin completarea sau readministrarea probatoriului, în caz contrar cauza urmând a fi trimisă spre rejudecare la instanța de apel sau, după caz, la prima instanță.</i>

În M. Of. nr. 61 din 25 ianuarie 2023 s-a publicat **Decizia nr. 79/2022** referitoare la pronunțarea unei hotărâri prealabile privind interpretarea dispozițiilor art. 497 din Codul de procedură civilă, în forma modificată prin Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă în corelație cu prevederile art. 492 alin. (1), art. 498 și ale art. 501 alin. (3) și (4) din Codul de procedură civilă.

Astfel, Înalta Curte a statuat că în cazul în care în al doilea ciclu procesual se admite recursul, casându-se decizia atacată, Înalta Curte de Casație și Justiție va reține cauza spre judecare în fond numai atunci când nu ar fi pusă în situația de

a proceda la analizarea stării de fapt prin recalificarea faptelor sau prin completarea sau readministrarea probatoriului, în caz contrar cauza urmând a fi trimisă spre rejudecare la instanța de apel sau, după caz, la prima instanță.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Norma de drept intern ce formează obiectul sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție cu privire la pronunțarea unei hotărâri prealabile:

Codul de procedură civilă

„Art. 497 – Soluțiile pe care le poate pronunța Înalta Curte de Casație și Justiție

Înalta Curte de Casație și Justiție, în caz de casare, trimite, o singură dată în cursul procesului, cauza spre o nouă judecată instanței de apel care a pronunțat hotărârea casată ori, atunci când este cazul și sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 480 alin. (3), primei instanțe, a cărei hotărâre este, de asemenea, casată. Atunci când interesele bunei administrări a justiției o cer, cauza va putea fi trimisă oricărei alte instanțe de același grad, cu excepția cazului casării pentru lipsă de competență, când cauza va fi trimisă instanței competente sau altui organ cu activitate jurisdicțională competent potrivit legii. În cazul în care casarea s-a făcut pentru că instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești sau când s-a încălcat autoritatea de lucru judecat, cererea se respinge ca inadmisibilă”.

„Art. 498 – Soluțiile pe care le pot pronunța alte instanțe de recurs

(1) În cazul în care competența de soluționare a recursului aparține tribunalului sau curții de apel și s-a casat hotărârea atacată, rejudecarea procesului în fond se va face de către instanța de recurs, fie la termenul la care a avut loc admiterea recursului, situație în care se pronunță o singură decizie, fie la un alt termen stabilit în acest scop.

(2) Instanțele prevăzute la alin. (1) vor casa cu trimitere, o singură dată în cursul procesului, în cazul în care instanța a cărei hotărâre este atacată cu recurs a soluționat procesul fără a intra în judecata fondului sau judecata s-a făcut în lipsa părții care a fost nelegal citată, atât la administrarea probelor, cât și la dezbaterea fondului. În vederea rejudecării, cauza se trimite la instanța care a pronunțat hotărârea casată ori la altă instanță de același grad cu aceasta, din aceeași circumscripție. Dispozițiile art. 497 se aplică în mod corespunzător, în caz de necompetență, de depășire a atribuțiilor puterii judecătorești și de încălcare a autorității de lucru judecat”.

„Art. 501 – Judecata în fond după casare

(1) În caz de casare, hotărârile instanței de recurs asupra problemelor de drept dezlegate sunt obligatorii pentru instanța care judecă fondul.

(2) Când hotărârea a fost casată pentru încălcarea regulilor de procedură, judecata va reîncepe de la actul anulat.

(3) După casare, instanța de fond va judeca din nou, în limitele casării și ținând seama de toate motivele invocate înaintea instanței a cărei hotărâre a fost casată.

(4) În cazul rejudecării după casare, cu reținere sau cu trimitere, sunt admisibile orice probe prevăzute de lege”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 79/2022

Prin **Decizia nr. 79/2022**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția I civilă prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile și, în consecință, *a stabilit* că, în interpretarea dispozițiilor art. 497 din Codul de procedură civilă, în forma modificată prin Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, în corelație cu prevederile art. 492 alin. (1), art. 498 și ale art. 501 alin. (3) și (4) din Codul de procedură civilă, *în cazul în care în al doilea ciclu procesual se admite recursul, casându-se decizia atacată, Înalta Curte de Casație și Justiție va reține cauza spre judecare în fond numai atunci când nu ar fi pusă în situația de a proceda la analizarea stării de fapt prin recalificarea faptelor sau prin completarea sau readministrarea probatoriului, în caz contrar cauza urmând a fi trimisă spre rejudecare la instanța de apel sau, după caz, la prima instanță.*

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 73/2022
(M. OF. 72/27.01.2023): ART. 5 ALIN. (1) LIT. A) ȘI LIT. B)
TEZA FINALĂ DIN LEGEA NR. 309/2002**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 73/2022 (M. Of. nr. 72 din 27 ianuarie 2023)	Complet DCD/C	Art. 5 alin. (1) lit. a) și lit. b) teza finală din Legea nr. 309/2002 privind recunoașterea și acordarea unor drepturi persoanelor care au efectuat stagiul militar în cadrul Direcției Generale a Serviciului Muncii în perioada 1950-1961	Văduvele supraviețuitoare care nu s-au recăsătorit beneficiază nu doar de scutirea de la plata taxei de abonament la radio și televizor, ci și de asistență medicală și medicamente în mod gratuit, atât în tratamentul ambulatoriu, cât și în timpul spitalizării.

În M. Of. nr. 72 din 27 ianuarie 2023 s-a publicat Decizia ÎCCJ (Complet DCD/C) nr. 73/2022 privind interpretarea dispozițiilor art. 5 lit. a) și lit. b) teza finală din Legea nr. 309/2002 privind recunoașterea și acordarea unor drepturi persoanelor care au efectuat stagiul militar în cadrul Direcției Generale a Serviciului Muncii în perioada 1950-1961, cu modificările și completările ulterioare.

Astfel, Înalta Curte a statuat că văduvele supraviețuitoare care nu s-au recăsătorit beneficiază nu doar de scutirea de la plata taxei de abonament la radio și televizor, ci și de asistență medicală și medicamente în mod gratuit, atât în tratamentul ambulatoriu, cât și în timpul spitalizării.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 5 alin. (1) lit. a) și lit. b) teza finală din Legea nr. 309/2002 privind recunoașterea și acordarea unor drepturi persoanelor care au efectuat stagiul militar în cadrul Direcției Generale a Serviciului Muncii în perioada 1950-1961

„a) asistență medicală și medicamente în mod gratuit, atât în tratamentul ambulatoriu, cât și în timpul spitalizării;

b) scutirea de la plata taxei de abonament la radio și televizor. De aceste drepturi beneficiază și văduvele supraviețuitoare ale persoanelor care s-au aflat în situația prevăzută la art. 1, care nu s-au recăsătorit”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD/C) nr. 73/2022

Prin **Decizia nr. 73/2022**, ÎCCJ (Complet DCD/C) a *admis* sesizarea formulată de Curtea de Apel Bacău – Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, prin Încheierea din 9 iunie 2022, pronunțată în Dosarul nr. 1.653/110/2021 și, în consecință, a stabilit că: **„în interpretarea dispozițiilor art. 5 alin. (1) lit. a) și lit. b) teza finală din Legea nr. 309/2002 privind recunoașterea și acordarea unor drepturi persoanelor care au efectuat stagiul militar în cadrul Direcției Generale a Serviciului Muncii în perioada 1950-1961, cu modificările și completările ulterioare, văduvele supraviețuitoare care nu s-au recăsătorit beneficiază nu doar de scutirea de la plata taxei de abonament la radio și televizor, ci și de asistență medicală și medicamente în mod gratuit, atât în tratamentul ambulatoriu, cât și în timpul spitalizării”**.